

LOTTA HAIKKOLA & SAMI MYLLYNIEMI (TOIM.)

HYVÄÄ TYÖTÄ!

NUORISOBAROMETRI 2019

LOTTA HAIKKOLA & SAMI MYLLYNIEMI (TOIM.)

HYVÄÄ TYÖTÄ!

NUORISOBAROMETRI 2019

Nuorisotutkimusverkoston julkaisut:

Tiede

Teosten sisältö ja tyyli ovat akateemisten kriteerien mukaisia.

Kenttä

Erilaiset raportit ja selvitykset.

Liike

Ajankohtaiset yhteiskunnalliset puheenvuorot.

Lotta Haikkola & Sami Myllyniemi (toim.)

Hynää työtä! Nuorisobarometri 2019

Valtion nuorisoneuvosto

Nuorisotutkimusseura

Nuorisotutkimusverkosto

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Ulkoasun suunnittelu: Sole Lätti

Kansikuva: Tarina Paukku

Taitto: Riikka Aarnio

Tiivistelmän käännökset ruotsiksi ja englanniksi: Käännöstoimisto Bellcrest Käännökset Oy

© Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto,
opetus- ja kulttuuriministeriö ja tekijät

ISBN 978-952-372-004-6 (nid.)

ISBN 978-952-372-005-3 (PDF)

Julkaisuja (Nuorisotutkimusseura) ISSN 1799-9219, nro 225, Kenttä

Verkkojulkaisuja (Nuorisotutkimusseura) ISSN 1799-9227, nro 152, Kenttä

Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja ISSN 2489-9461 (painettu), nro 65

Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja ISSN 2489-947X (verkkojulkaisu), nro 65

Julkaisuvuosi 2020

Paino: Painotalo Varteva

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE.....	5
<i>Sami Myllyniemi & Lotta Haikkola</i>	
TILASTO-OSIO	9
NUORET MUUTTUVILLA TYÖMARKKINOILLA	11
TYÖMARKKINAMURROS JA NUORTEN TYÖELÄMÄASENTEET	11
TULEVAISUUDEN TYÖ	15
NUORISOBAROMETRIN TEEMAT	16
TIEDONKERUU JA TAUSTAMUUTTUJAT	17
TIEDONKERUUN KULKU.....	17
TAUSTAMUUTTUJAT	17
AMMATINVALINTA JA OHJAUS	21
AMMATINVALINTA JA URAVALINTAAN VAIKUTTANEET TAHOT JA TEKIJÄT	22
TOIVEAMMATTIIN KOULUTTAUTUMINEN, SIINÄ TOIMIMINEN JA KOULUTUSTA VASTAAVA TYÖ	24
NÄKEMYKSET TYÖELÄMÄÄN SIIRTYMISESTÄ	28
TYÖSUHTEIDEN LAATU	31
MÄÄRÄAIKAISET JA OSA-AIKAISET TYÖSUHTEET JA VUOKRATYÖ BAROMETRIAINEISTOSSA.....	32
OPISKELIJOIDEN TYÖSSÄKÄYNTI JA TYÖSUHTEET.....	34
NÄKEMYKSET OMASTA TYÖSTÄ JA TYÖSSÄ JAKSAMINEN	37
TYÖN INNOSTAVUUS JA TYÖSSÄ JAKSAMINEN	37
MONILLE KORKEAKOULUTETUILE TYÖ ON SEKÄ INNOSTAVAA ETTÄ HENKISESTI KUORMITTAVAA. TULOKSIA FAKTORIANALYYSISTA	39
TYÖN JA VAPAA-AJAN RAJANKÄYNTIÄ	40
SYRJINTÄ JA KIUUSAAMINEN TYÖELÄMÄSSÄ	42
KÄSITYKSET TYÖSTÄ JA TYÖELÄMÄN VAATIMUKSISTA	45
MIKÄ ON TYÖTÄ?.....	45
TYÖELÄMÄN VAATIMUKSET, TYÖURAT JA KULUTTAVA TYÖELÄMÄ.....	46
SUKUPUOLTEN VÄLINEN YHDENVERTAISUUS JA NÄKEMYKSET TYÖN JA PERHEEN YHTEENSOVIITTAMISESTA	52
TYÖHÖN SITOUTUMINEN JA TYÖORIENTAATIO	55
NUORET OVAT SITOUTUNEET TYÖHÖN, MUTTA HALUAVALT OMIEN ARVOJENSA MUKAISTA TYÖTÄ	55
NÄKEMYKSET OMASTA TULEVAISUUDESTA TYÖELÄMÄSSÄ	61
VAKITUINEN TYÖ, TYÖN RIITTÄVYYS JA LIIKKUVUUS TYÖMARKKINOILLA.....	61
HUOLI OMASTA TYÖSSÄJAKSAMISESTA	64
YRITTÄJYYSHALUT	66

TYÖTTÖMYYS JA SOSIAALITURVA	69
ASENNE TYÖTTÖMYYYTÄ KOHTAAN AIEMPAA HYVÄKSYVÄMPI	69
KÄSITYKSIÄ TYÖTTÖMYYDESTÄ JA TYÖTTÖMIIN LIITTYVISTÄ ASEnteista	70
PÄRJÄÄMINEN, KILPAILU JA PERUSTURVA	72
TYÖTTÖMYYSTURVAN VASTIKKEELLISUUDEN KANNATUS TAAS LASKUSSA	74
PALJONKO PALKKAA TARVITAAN KOHTUULLISEEN ELÄMÄÄN?	78
YRITTÄJYYS	81
TYÖNANTAJAYRITTÄJÄT JA YKSINYRITTÄJÄT	81
KASVUHALUKKUUS	83
YRITTÄJÄKSI PÄÄTYMINEN	84
YRITTÄJYYS JA YHTEISKUNTA	84
NUORTEN ARVOT JA TYYTYVÄISYYS OMAAN ELÄMÄÄN	87
NUORILLE ELÄMÄSSÄ TÄRKEITÄ OVAT TERVEYS, PERHE JA SOSIAALISET SUHTEET	87
TYYTYVÄISYYS	91
VIITTEET	97
LÄHTEET	101
TIETEELLISET ARTIKKELIT	109
<i>Juha Siltala</i>	
 NUORET HENKILÖKOHTAISEN TOIVON JA YLEISEN NÄKÖALATTOMUUDEN RISTIVEDOSSA	111
<i>Emmi Lindroos, Eija Sevón, Outi Alakärppä & Anna Rönkä</i>	
 TASAPAINOILUA JA RAJANHALLINTAA: NUORTEN NÄKEMYKSIÄ PERHEEN PERUSTAMISESTA SEKÄ TYÖN JA PERHEEN YHTEENSOVITTAMISESTA	135
<i>Susanna Ågren, Iikka Pietilä & Tiina Rättilä</i>	
 PALKKATYÖKESKEISEN AJATTELUN ESIINTYMINEN AMMATTIIN OPISKELEVIEN TYÖELÄMÄASENTEISSA	157
<i>Päivi Berg & Tiina Ylöstalo</i>	
 HARRASTUKSESTA TYÖKSI	179
NÄKÖKULMAT	193
<i>Maria Joutsenvirta</i>	
MERKITYKSELLISTÄ TYÖTÄ YHDEN MAAPALLON RAJOISSA	195
<i>Joel Kilpi & Pontus Purokuru</i>	
NUORISO HALLINNAN KOHTEENA	203
<i>Joonas Mikkilä</i>	
MERKKEJÄ UUDEN POLVEN YRITTÄJYYDESTÄ	207
<i>Kaisa Oksanen</i>	
MUUTTUVA TYÖ JA YRITTÄJYYS	217
LIITTEET	223
KIRJOITTAJAT	245
TIIVISTELMÄ	247
SAMMANFATTNING	249
ABSTRACT	251

Nuorisobarometrin 2019 *Hyrää työtä!* teema – työ ja yrittäjyys – on samalla sekä ajankohdainen että ajaton. Ensimmäisen, vuonna 1994 kootun Nuorisobarometrin tavoite oli hahmottaa, heijastuiko 1990-luvun syvä lama ja merkittäväksi paisunut nuorisotyöttömyys nuorten asenteisiin heikentyneenä työmoraalina. Silloinen barometri ei antanut tukea tälle oletukselle, ja tämäkin barometri kertoo nuorten sitoutumisesta työhön.

2010-luvulla finanssikriisin aikana huoli nuorten työhön kiinnittymisestä nousi uudestaan esiin. Tämän barometrin valmistelun aikaan esillä olivat kuitenkin jokseenkin päinvastaiset teemat, kuten nuorten jaksaminen työelämässä, työn epävarmuus ja työn nopea muutos. Nuoret siirtyvät työmarkkinoille, joita luonnehtii teknologinen kehitys, ammatti- ja elinkeinorakenteen muutos, epävarmuus tulevaisuudessa tarvittavista taidoista ja muutokset työn tekemisen ja teettämisen tavoissa.

Lisäksi Nuorisobarometri 2019 valmisteltiin tilanteessa, jossa luonnon ihmisen toiminnalle asettamat rajat tulivat osaksi työelämää koskevaa keskustelua aivan uudella tavalla. Ilmastokriisi ja ympäristön tuho ovat nousseet nuorten tietoisuuteen keskeiseksi huolenaiheeksi, julkiseen keskusteluun vakioaiheeksi ja politiikan agendalle. Yksi vuoden 2019 näkyvimmistä poliittisista liikkeistä oli ruotsalaisen Greta Thunbergin johdolla aloitetut nuorten ilmastolakat.

Ajassa onkin helppo tunnistaa ilmiöitä ja kehityskulkuja, joiden voisi olettaa muuttavan nuorten suhdetta työhön. Nuorisobarometrin 2019 tulokset antavat sekä viitteitä jatkuvuudesta että signaaleja muutoksista. Jatkuvuudesta kertoo, että nuoret ovat edelleen sitoutuneita

työhön, työ on aiempaa tärkeämpi elämänalue ja työelämään siirtyminen innostaa. Barometri kuitenkin antaa tukea usein toistetulle näkemykselle, että millenniaalien suhde työhön on erilainen kuin esimerkiksi heidän vanhempiansa sukupolven. Työn toivotaan vastavan omia arvoja ja olevan merkityksellistä, eikä se ole vain keino ansaita rahaa tai moraalinen velvollisuus. Uudesta työelämästä kertoo myös, että työn ja vapaa-ajan raja on yhä epäselvempi, mutta tätä ei välttämättä koeta pelkästään negatiivisena. Eräänlaisena ajankuvan tiivistymänä useampi kuin kaksi kolmesta kokee, että yrittäjämäistä asennetta tarvitaan kaikessa työssä.

Tulokset eivät kokonaisuudessaan kerro palkkatyöyhteiskunnan murtumisesta. Nuoret liittävät työn käsitteen edelleen palkkatyöhön ja yrittäjänä toimimiseen, ja esimerkiksi Susanna Ågren, Ilkka Pietilä ja Tiina Rättilä toteavat artikkelissaan, että ammattiin opiskelevat ovat sitoutuneet palkkatyökeskeiseen ajatteluun ja heille työ on keino saavuttaa turvallinen elämä. Samalla työltä vaaditaan mielekkyyttä ja autonomiaa.

Työelämän muutoksesta kertoo myös yrittäjyyden nousu. Yhä useampi uskoo sen yleistyvän tulevaisuudessa ja pohtii yrittäjyyttä, ja barometrissa oli myös mukana enemmän yrittäjiä kuin aiemmin. Yrittäjät erottuvat aineistosta, ja heidän asenteitaan ja näkemyksiään kuvaa vahva usko itseän ja omillaan pärjäämiseen. Joonas Mikkilä peräänkuuluttaa näkökulmatekstissään nuorten tueksi yrittäjyyspolitiikkaa, jotta nuorten into kanavoituisi menestykseksi.

Päivi Bergin ja Tiina Ylöstalon artikkeli nuorista, jotka ovat tehneet harrastuksestaan työn, kiteyttää yksinyrittäjyyteen, työhön suun-

tautuvaan intohimoon ja työn ja vapaa-ajan välisen radan liudentumiseen liittyvää kehitystä. Ilmiö ei ole mittava, mutta yrittäjäsuhteessa tehty työ antaa kuitenkin merkkejä työn teettämisen tavan muutoksista. Yrittäjä- ja alustatyöhön perustuvat työmarkkinat puolestaan vaativat sekä uutta ymmärrystä digitaalisista ratkaisuista ja alustataloudesta että uudenlaista säätelyä. Tätä käsittelee Kaisa Oksanen näkökulmatekstissään, jossa hän toteaa muutosten vaativan jatkuvaa julkista keskustelua. Oksanen muistuttaa, että Suomi ei voi tehdä ratkaisuja yksin, vaan työn murros on globaali kysymys.

Barometrissa vaihtoehtoisia tulevaisuuksia palkkatyömuotoon ja työntekijän identiteettiin perustuvalla yhteiskunnalle hahmottelevat Maria Joutsenvirta ja Työstäkieltäytyjäliitto. Joutsenvirta näkee työn ja toimeentulon monimuotoistumisen ratkaisuna ympäristöuhan aiheuttamaan kriisiin. Työstäkieltäytyjäliiton näkökulmatekstissä Joel Kilpi ja Pontus Purokuro kyseenalaistavat elämänmuodon, joka perustuu lähtökohtaisesti palkkatyöhön, ja esittävät työstäkieltäytymisen keinona palauttaa yksilölle valta päättää toimeliaisuudestaan.

Barometrin kyselyaineistossa nämä näkemykset eivät ole valtavirtaa. Silti barometrissa löytyy joukko vastaajia, jotka mieltävät esimerkiksi palkattomat työn muodot työksi ja korostavat luonnon hyvinvointia perusarvonaan. Kiinnostavaa on, että Työstäkieltäytyjäliiton teksti, Ågrenin ja kumppaneiden palkkatyökeksisyydestä kertova artikkeli ja Joonas Mikkilän näkökulma yrittäjistä kertovat oikeastaan melko yhtäläistä sanomaa siitä, että tulevaisuudessa korostuu yksilöiden halu vaikuttaa työnsä – riippumatta miten se määritellään – sisältöihin.

Barometri selvittää myös nuorten näkemyksiä tulevaisuuden työelämästä. Ehkä hieman yllättäen barometrin tulokset eivät anna kovin vahvaa tukea sille, että nuoret näkisivät työn epävarmana. Suurin osa ainakin jossain määrin luottaa vakituisen työn löytymiseen ja työn riittämiseen tulevaisuudessa. Työn imusta ja innostuksesta kertoo, että suurin osa vas-

taajista on innostuneita työstään, työ koetaan merkitykselliseksi ja omaa osaamista vastaavaksi. Laaja huoli työelämän radikaalista huonontumisesta näyttää siis hieman ylimitoitettulta.

Tulokset kertovat samaa kuin esimerkiksi vuoden 2018 barometrin tulokset nuorten tulevaisuususkosta. Tuolloin nuoret olivat luottavaisempia omaan tulevaisuuteensa kuin yleiseen kehitykseen. Juha Siltala käsittelee tätä tematiikkaa artikkelissaan, joka peilaa Nuorisobarometriä tulosten ja julkisen keskustelun perusteella nuorten ymmärrystä asemastaan muuttuvilla työmarkkinoilla. Artikkelissa piiryy kuva nuorista, jotka työhön liittyvän yleisen näköalattomuuden keskellä säilyttävät henkilökohtaisen toivonsa. Kuten Siltala kiteyttää: ”Nuoret uskovat itse työllistyvänsä eivätkä jännitä omaa siirtymistään työelämään. Oman sukupolven asema sitä vastoin näyttäytyy epävarmempana.”

Työssäjaksamista ei pidä kuitenkaan unohtaa. Barometrissa 70 prosenttia vastaajista näkee, että työelämä vaatii työntekijöiltä nykyisin niin paljon, että ihmiset palavat loppuun ennen aikaisesti. Omasta jaksamisestaan on huolissaan pienempi osuus, vajaa 40 prosenttia nuorista, ja 17 prosentilla on jonkinlaisia vaikeuksia jaksaa omassa työssään. Kuvaavaa on, että barometrin tulosten mukaan tällä hetkellä lähes yhtä suuri osuus nuorista on huolissaan työssä jaksamisestaan kuin työn riittävyydestä itselle.

Työelämän kuormittavuus on sukupuolitunutta, ja tytöt kokevat työnsä sekä henkisesti että fyysisesti raskaaksi useammin kuin pojat. Myös työssä koettu syrjintä on sukupuolitunutta, ja tytöt raportoivat kokeneensa enemmän syrjintää niin sukupuolen kuin iän perusteella. Yhdessä esimerkiksi Kouluterveyskyselyn tuottaman tiedon kanssa barometri tuo esiin sukupuolituneita hyvinvointieroja. Nuorisobarometri 2019 valottaakin työtä yhtenä keskeisenä elämän osa-alueena ja auttaa ymmärtämään nuorten mielenterveyskysymyksiä myös työssäjaksamisen näkökulmasta.

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret erottuvat barometriaineistossa ryhmänä, jonka usko koulutukseen ja työllistymiseen on koetuksella. Heidän tilanteensa vaatii panostamista sekä heidän hyvinvointiinsa että opiskeluvalmiuksien vahvistamiseen.

Työn ja perheen yhteensovittaminen on keskeinen kenttä, jolla ratkotaan sukupuolten ja vanhemmuuden tasa-arvon ja laskevan syntyvyyden kysymyksiä. Barometrin tulosten mukaan uran ja perheen yhteensovittamista pitää vaikeana pieni, mutta määrällisesti suurehko osuus nuorista (14 prosenttia). Enemmistö nuorista olisi puolestaan valmis lykkäämään perheen perustamista työn takia, ja erityisesti näin ovat valmiita tekemään nuoret naiset, joiden harteille hoivavastuu kasautuu. Vastaavasti Emmi Lindroos, Eija Sévon, Outi Alakärppä ja Anna Rönkä toteavat artikkelissaan, että nuorten näkemykset työn ja perheen yhteensovittamisesta ovat yllättävän myönteisiä, mutta työhön ja perheeseen liittyvien valintojen samanaikaisuus vaativat tasapainottelua.

Nuorisobarometri 2019 *Hyvää työtä!* paitsi kuvaa nuorten työ- ja yrittäjyysasenteita tarjoaa myös työmarkkinoille toivon mukaan arvokasta tietoa nuorista ja heidän näkemyksistään työelämästä. Nuorten ajatukset työelämästä ja sen heissä nostattamat tunteet heijastelevat enakoivasti tulevaisuuden työelämää. Toivomme, että barometri herättää keskustelua niin työelämän haasteissa jaksamisesta ja yhdenvertaisuudesta kuin siitä, miten työelämää ja yrittäjyyttä kannattaa kehittää aidosti paremmaksi tulevaisuutta ajatellen.

Helsingissä helmikuussa 2020

Martti Rasa ja Anssi Pirttijärvi
Valtion nuorisoneuvosto

Lotta Haikkola ja Sami Myllyniemi
Nuorisotutkimusverkosto

TILASTO-OSIO

NUORET MUUTTUVILLA TYÖMARKKINOILLA

TYÖMARKKINAMURROS JA NUORTEN TYÖELÄMÄASENTEET

Nuorisobarometrin 2019 teema on työ ja yrittäjäyys. Nuorten asenteet ja sitoutuminen työhön, työmarkkina-asema ja nuorten työssä jaksaminen ovat keskeisiä yhteiskuntapoliittisia kysymyksiä, samalla kun elinkeinorakenne, työn tekemisen tavat ja ammattirakenne ovat muutoksessa. Työelämän nostaminen Nuorisobarometrin kattoteemaksi tarkoittaa myös paluuta julkaisusarjan alkujuurille. Ensimmäinen Nuorisobarometri ilmestyi laman aikaan vuonna 1994, ja sen yksi tavoite oli kartoittaa, heijastuiko merkittäväksi kasvanut nuorisotyöttömyys nuorten asenteisiin aiempaa heikompana sitoutumisena työelämään ja työhön. Huoli osoittautui tuolloin kuitenkin turhaksi (Opetusministeriö 1994).

Neljännesvuosisata ensimmäisen Nuorisobarometrin jälkeen nuorten työmoraaliin ja työorientaatioihin liittyvät epäilyt ovat jossain määrin hälvenneet, varmasti osin juuri Nuorisobarometrin ansiosta. Työllä näyttää edelleen olevan Suomessa suuri kulttuurinen merkitys, ja palkkatyön ja työntekijäkansalaisuuden ensisijaisuus on edelleen vahva (Kortteinen 1992). 2000-luvulla tehty suomalainen tutkimus tukee tätä käsitystä. Nuoret ovat sitoutuneita työhön, eikä työn merkitys liity pelkästään siitä saatuun palkkaan. (Pyöriä ym. 2017; Turunen 2009.) Vuodesta toiseen myös Nuorisobarometrit ovat osoittaneet nuorten suhtautuvan työelämään tosissaan. Käsillä olevassa barometrissa on kuitenkin havaittavissa hienoinen arvojen muutos. Nuoret arvostavat työtä ja näkevät sen tärkeäksi osaksi elämäänsä, mutta katsovat, että työllä on oltava myös jotain annettavaa itselle.

Vuoteen 1994 verrattuna työelämä herättääkin uudenlaisia kysymyksiä. Finanssikriisistä alkanut pitkä lama nosti 2010-luvulla nuorisotyöttömyyden julkiseen keskusteluun tavoilla, jotka muistuttivat ensimmäisen Nuorisobarometrin ajoista. Huoli nuorten työllistymisestä ja työhön sitoutumisesta nousi uudelleen keskusteluun. Vuoden 2019 barometrin koostamisen aikana tapetilla olivat kuitenkin lähes päinvastaiset teemat, kuten nuorten aikuisten vakava suhtautuminen omaan työuraansa, työelämän nopea muuttuminen ja työn epävarmuus. Yhdistelmän nähtiin aiheuttavan huolta ja stressiä.

Nuoren sukupolven työhalujen sijasta huoli kohdistuu nuorten uupumiseen, nuorten työmarkkina-asemiin ja kysymykseen työn riittävydestä tulevaisuudessa. Alkuvuodesta 2019 yhdysvaltalaisen *BuzzFeed*-lehden artikkelissa uumoiltiin, että loppuunpalamisesta muodostuu millenniaalien sukupolvikokemus (Petersen 2019). Suomessa toimittaja Oskari Onninen käsitteli samaa asiaa *Long Playn* artikkelissa ja totesi, että todisteet nuorten aseman heikkenemisestä eivät ole yksioikoisia, vaan nuoret on lähinnä ympäröity puheella ahdistuksesta ja työelämän vaativuudesta.

Kummankin huolenaiheen – syrjäytymisen ja loppuunpalamisen – taustalta voi tunnistaa saman tarpeen saada nuoret osallistumaan työmarkkinoille. Työllisyysasteesta on tullut merkittävä poliittinen kysymys, eikä työttömyys sinällään ole enää niin keskeisesti esillä esimerkiksi yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa. Työllisyysasteen nostamiseksi on tehty useita lainsäädännön uudistuksia, joiden on tarkoitus nopeuttaa nuorten siirtymistä korkeakouluopintoihin ja valmistumista niistä. Lisäksi nuorten työllistymistä on pyritty tuke-

maan sosiaaliturvan sanktioimisella ja erilaisilla aktivointitoimenpiteillä. Etenkin Kataisen hallituksen lanseeraama nuorisotakuu kohdisti huomion nimenomaan tarpeeseen taata toimenpiteiden saatavuus. Kuten Susanna Ägren, Iikka Pietilä ja Tiina Rättilä kirjoittavat artikkelissaan tässä julkaisussa, julkinen valta kohdistaa nuoriin merkittävän määrän ohjaavia aktivointitoimenpiteitä.

Barometri mittaa työasenteita erityisessä elämänvaiheessa, jossa nuoret ovat vasta siirtymässä työelämään. Barometrin ikäluokasta, eli 15–29-vuotiaista, enemmistö (54 %) on edelleen opiskelemassa ja vasta aloittamassa työuraansa. Etenkin nuorempien vastaajien näkemykset työstä kertovat työhön liittyvistä uskomuksista, toiveista ja myös peloista. Lisäksi tulokset kertovat odotuksista ja valmiuksista, joita nuoret tuovat työmarkkinoille.

Tässä johdannossa käymme läpi keskeisiä nuorten asemaan ja työmarkkinoiden muutoksiin kytkeytyviä kehityskulkuja ja linjaamme tämän Nuorisobarometrin tavoitteet.

Työmarkkinoiden muutostrendit voi helposti listata: globaalisatio ja ulkoistaminen on siirtänyt teollisuustyön globaalista pohjoisesta globaaliin etelään. Samalla työmarkkinoiden rakenne on muuttunut. Polarisoitumiseen viittaa se, että teollisuustyön lisäksi myös keskitason toimistotyöt ovat kadonneet automatisaation ja tietoteknisen kehityksen vuoksi. Tilalle on tullut korkean osaamisen tietotyö ja kasvava palvelusektori. Samalla on havaittavissa myös niin sanottua *upskilling*-efektiä, niin että korkeaa osaamista vaativien tehtävien osuus paisuu suhteellisesti enemmän.

Palvelusektori kattaa sekä korkean osaamisen tietotyön että matalan koulutuksen työt muun muassa erilaisissa asiakaspalveluammatteissa. Nuoret ovat työllistyneet etenkin tälle vähemmän koulutusta vaativalle (asiakas)palvelusektorille. (Mirtunen 2013; Asplund ym. 2011; Larja 2018.) Uudet työsuhteiden muodot, kuten vuokratyö ja alustatalous ja sekä organisaatioille kuuluneiden työtehtävien ulkoistaminen yrittäjille, ovat tuottaneet epävarmuutta

ja uudenlaisia työn teettämisen tapoja, joiden sääntelyä vasta kehitetään (ks. Kaisa Oksasen puheenvuoro tässä julkaisussa; Teittinen 2020). Nämä kaikki koskettavat nuoria työntekijöitä ja herättävät kysymyksen sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta. Riittääkö nuorille sukupolville työtä, joka takaa mahdollisuuden rakentaa hyvä elämä?

Nuorten ikäluokkien asemaa ja tulevaisuutta on hankalaa arvioida. Kansainvälisesti tutkimuksessa tulee näkyviin, että nuorten, eli 1970 ja 1980-luvulla syntyneiden, asema on huonontunut verrattaessa vanhempiensa sukupolveen eli suuriin ikäluokkiin (Bessant, Farthing & Watts 2017; France 2016). Toisaalta Suomessa tutkijat ovat esittäneet hieman toisistaan poikkeavia näkemyksiä nuorten tilanteesta, esimerkiksi heidän tulotasostaan. Taloustieteen professori Roope Uusitalo arvioi kesällä 2019 Suomen Kuvalehdessä, että nykyiset 25–34-vuotiaat ansaitsevat inflaatiokorjattuna 50 prosenttia enemmän kuin vanhempansa saman ikäisinä. Suomen Pankin vanhempi neuvonantaja Helvi Kinnunen ja ekonomisti Petri Mäki-Fränti puolestaan toteavat, että vuosien 1990 ja 2013 välillä alle 35-vuotiailla kotitalouksien elintaso ei juurikaan noussut. Erityisesti finanssikriisin laukaisema taantuma näkyi vuosina 1985–1987 syntyneiden tulokehityksessä, joka oli jäämässä jälkeen muista ikäluokista. Taantuma on vaikuttanut erityisesti 1980-luvulla syntyneiden työmarkkina-asemaan. (Kinnunen & Mäki-Fränti 2016.) Hätkähdyttäviä ovat esimerkiksi tiedot, että finanssikriisin alussa vuonna 2008 jäi välittömästi työttömäksi 10 000 nuorta miestä (Alatalo, Mähönen & Räisänen 2017, 19), että nuorten työttömyysaste jäi finanssikriisin jälkeen pysyvästi korkeammalle tasolle ja että nuoria työttömiä oli finanssikriisin jälkeen kolmannes enemmän kuin vuonna 2008 (Alatalo, Larja & Mähönen 2019).

Ammattirakenteen tarkastelu kertoo puolestaan siitä, millaisia töitä nuoret tekevät. Se kertoo samansuuntaista tarinaa siitä, kuinka finanssikriisi ei ainakaan avittanut nuorten työuria ja ammatillista kehittymistä. Työ- ja

elinkeinoministeriön katsaus vuodelta 2017 osoittaa, että nuorten aikuisten (25–34-vuotiaat) asema työmarkkinoilla heikentyi finanssikiisiä seuranneen pitkittyneen laman aikana suhteessa vanhempiin ikäryhmiin. Esimerkiksi nuorten miesten osuus työntekijäammateissa kasvoi, samalla kun pääsy toimihenkilöasmaan vaikeutui. Kiinnostavasti raportti osoittaa nuorten osuuden kasvaneen palvelualan lisäksi sellaisilla perinteisillä aloilla kuin teollisuustyöntekijät, kaivosala ja rakennusala. Toimialoitain tarkasteltuna lienee yllättävää, että nuorten osuus informaatio- ja viestintäalalla pieneni 34,3 prosentista 26,9 prosenttiin vuoden 2007 ja 2014 välillä. (Alatalo, Mähönen, ja Räisänen 2017.) Lisäksi nuorten ikäluokkien koulutusaste on – ehkä vastoin yleistä käsitystä – laskussa eikä koulutusjärjestelmä pysty täysin vastaamaan korkeaa osaamista vaativan työelämän tarpeisiin (OECD 2019a). Taloussuhdanteet, työmarkkinatrendit ja poliittiset päätökset tuntuvat liikuttavan nuoria työmarkkinoilla yllättävilläkin tavoilla.

Tulojen ja toimialarakenteen lisäksi myös työn vaatimukset ovat muutoksessa. Tätä muutosta on kuvattu siirtymänä fordistisesta työstä jälkifordistiseen tai myöhäiskapitalistiseen työhön. Yhä useammin työn tuotteet ovat immateriaalisia, kuten palveluita ja tietoa, mutta myös mielikuvia, tunnelmaa tai hoivaa (Farugia 2018). Lisäksi jälkikapitalistisessa tuotannon tavassa työn ja muun elämän välillä ei välttämättä ole enää selkeää rajaa, ja työ vaatii koko persoonan valjastamista työn välineeksi. Tutkinnon tai osaamisen sijasta työssä korostuvat työntekijän ominaisuudet, vuorovaikutustaidot ja persoonallisuuden piirteet, joita on myös vahvistettava ja muokattava (Brunila, Onnismaa & Pasanen 2015).

Tämän myöhäiskapitalistisen kehitystrendin rinnalla kulkee toinen trendi, joka korostaa työntekijän kykyä tehdä työtä itsenäisesti. Itsenäisyyden lisääntyminen ei kuitenkaan koske kaikkia työntekijöitä samalla tavalla, vaan työn itsenäisyys liittyy enemmänkin korkean koulutuksen asiantuntijatyöhön kuin työntekijäammatteihin.

Työhön hiipii myös teknologian mahdollistama kontrolli, joka kaventaa autonomiaa erilaisissa töissä (Sutela, Pärnänen & Keyriläinen 2019, 95–97). Samalla työelämä on kiihtynyt eli intensifioitunut. Työn tahti on nopeampaa ja teknologinen muutos vaatii työntekijöitä omaksumaan uusia taitoja nopeasti. Tämä koskee niin tietotyötä kuin esimerkiksi teollisuustyöstä. (Teittinen 2019.) Työtä myös joustavoitetaan. Esimerkiksi vuoden 2020 alussa voimaan tullessa työaikalain uudistuksessa kaikille työnantajille tuli mahdolliseksi ottaa käyttöön joustava työaika.

Eniten julkista keskustelua herättänyt trendi lienee kuitenkin työn epävarmuus. Ilmiö tunnetaan prekarisaationa. Sillä tarkoitetaan sekä työn ja työsuhteen epävarmuutta että työehtojen ja sosiaalisen turvaverkon heikkenemistä, mutta myös epävarmuutta, joka lävisittää yhteiskunnan (Lorey 2015). Prekarisaatiota luonnehditaan usein uudeksi ilmiöksi, mutta on hyvä muistaa, että historiallisesti työntekijän asema on ollut hyvinkin epävarma (Bessant 2018). Myös Nuorisotutkimusverkostossa prekarisaatiota käsiteltiin suhteessa globalisaatiokriittiseen liikkeeseen jo vuosituhaten alussa (Hoikkala & Salasuo 2006).

Työoloja tarkastelevassa tutkimuksessa työsuhteen laadun prekaarisuudelle ei ole yksiselitteisiä kriteerejä, mutta esimerkiksi Pasi Pyöriä ja Satu Ojala (2017) määrittelevät epävarman työmarkkina-aseman viidellä kriteerillä. Nämä ovat ylikoulutus suhteessa omaan työpaikkaan, työmarkkinariskin toteutuminen (työttömyysjakso edeltävän viiden vuoden aikana), epätyypillinen työsuhte (määräaikaisuus tai vuokratyö), työmarkkinariskin pelko (lomautus, työttömyys/irtisanominen koetaan uhkaksi) ja pessimistinen näkemys omista työllistymismahdollisuuksista. Tällöin epävarmaan asemaan yhdistyy sekä työsuhteen laatu että subjektiivinen kokemus epävarmuudesta.

Tilastot osoittavat, että työssä on enemmän jatkuvuuksia kuin muutoksia. Palkkatyö on ylipäätään pääasiallinen työnteon muoto. Työolotutkimuksen mukaan vuonna 2018 koko-

aikaisessa ja toistaiseksi voimassa olevassa palkkatyösuhteessa työskenteli 64,9 prosenttia työllisistä, osa-aikaisissa työsuhteissa 12 prosenttia ja määräaikaissä 14 prosenttia palkansaajista (15–67-vuotiaat). (Sutela, Pärnänen & Keyriläinen 2019.)

Työolotutkimuksen aineistojen perusteella Pyöriä ja Ojala (2017) esittävät, että vuonna 2013 palkansaajista 12 prosenttia oli asemassa, jota määritteli vähintään kolme yllä esitettyä epävarmuustekijää. Osuus oli säilynyt melko samana verrattuna vuoteen 1984. Muutoksia tapahtui erityisesti 1990-laman aikana, mikä osoittaa, että työn epävarmuus on sidoksissa taloudellisiin suhdanteisiin. Kun tarkastellaan nuoria, kuva muuttuu hieman. Ikäryhmien välillä on eroja, ja 15–24-vuotiaat palkansaajat ovat huonoimmassa asemassa. Toisaalta kunkin sukupolven asema työmarkkinoilla vahvistuu sen jäsenten keski-ikäistyessä, samalla kun työuran alun taloustilanteella on keskeinen yhteys kunkin sukupolven työuriin. Esimerkiksi 1990-luvun laman aikaan aikuistuneet ja työmarkkinoille astuneet nuoret työllistyivät pitkään muita heikommin.

Pyöriän ja Ojalan keskeinen huomio on, että suhteellisen vakaissa oloissa työntekijöiden kokemus pelko työttömäksi joutumisesta on vahvistunut. Tämä on linjassa esimerkiksi epävarmuutta yhteiskunnallisena kehityskulkuna korostavan näkemyksen kanssa. Yleisen huolestuneisuuden ilmapiirissä on vaikea luottaa tulevaan. Samaa tarinaa kertonee myös Oskari Onnisen analyysi omasta sukupolvestaan.

Työmarkkina-asemia täytyy tarkastella myös niiden näkökulmasta, jotka eivät ole työsuhteissa työskenteleviä palkansaajia. Yrittäjiä on työllisistä 13,1 prosenttia, ja osuus on pysynyt suhteellisen vakaana viimeiset 20 vuotta, kuten myös Joonas Mikkilä huomioi puheenvuorossaan tässä julkaisussa.

Yrittäjissä itsensätyöllistäjien määrä on kasvanut, ja heistä entistä suurempi osa on nuoria. (Sutela & Pärnänen 2018.) Alustataloudessa työskentely on puolestaan vähäistä, mutta myös alustojen kautta työskennelleissä

painottuvat nuoremmat ikäluokat. Itsensätyöllistäminen ja alustatalous ovat muokanneet siis erityisesti nuorten työsuhteita ja heitä koskettavia työn teettämisen tapoja. Tällaisessa työssä saattaa yhdistyä toimeentulon ja tulevaisuuden epävarmuus ja jälkifordistiset vaatimukset tuoda oma persoonansa osaksi työtä tavalla, joka näyttäisi eroavan esimerkiksi pelkkään työsuhteen määräaikaaisuuteen liittyvästä epävarmuudesta (Ylöstalo ym. 2018, Berg & Ylöstalo tässä julkaisussa).

Samalla nuorten työssä jaksaminen on suuri yhteiskunnallinen kysymys. Työolobarometrin 2018 mukaan kaikkien ikäluokkien kokemus työn henkinen ja fyysinen kuormittavuus on lisääntynyt vuodesta 2002. Nuorilla kasvu on suurinta. Kuormittavuutta raportoi 63 prosenttia nuorista, mikä on 20 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 2002. (Lyly-Yrjänäinen 2019, 100–101). Vastaavasti vuoden 2018 työolotutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että erilaisten oireiden kokeminen on lisääntynyt vuodesta 2013 ja erityisesti 1970-luvulta, jolloin työolotutkimusta alettiin toteuttaa.

Kuormittavuutta voi tarkastella myös työkyvyttömyyden kautta. Kelan myöntämät mielenterveysperusteiset sairauspäivärahakaudet ovat olleet kasvussa erityisesti 16–34-vuotiailla naisilla (Tuulio-Henriksson & Blomgren 2018). Eläketurvakeskuksen tilastojen mukaan mielenterveyden ongelmat ovat yleisin työkyvyttömyyseläkkeiden syy nuorilla aikuisilla (Eläketurvakeskus 2008). Tämä tieto ei sinällään kerro, onko kyse työssä uupumisesta, mutta paljastaa, että osalla nuorista on vaikeuksia pysytellä työmarkkinoilla. Syyt näyttävät olevan monimutkaisia, sillä mielenterveyssyistä kuntoutustukea saavien taustat ovat heterogeenisiä, ja joukossa on sekä kasautuvaa huono-osaisuutta että hyväosaisia nuoria. (Ahola ym. 2014; Mattila-Holappa 2018.) Mielenterveyssyistä työkyvyttömyyseläkkeellä olevia nuoria tutkineen Sanna Rikalan (2018) mukaan polut eläkkeelle ovat moninaisia, ja niissä masennus, työn kuormittavuus, vaikeuden opinnoissa ja näihin kytkeytyvät toimeentulovaikeudet ja so-

siaaliturvan sanktiot ruokkivat toinen toisiaan. Hyvinvoinnin ongelmista kertoo myös, että Kouluterveyskyselyn mukaan varsinkin tytöt kärsivät koulu-uupumuksesta ja moni on jakamisensa rajoilla jo lukiossa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019) ja joka kolmas korkeakouluopiskelija kärsii uupumuksesta (Kunttu, Pesonen & Saari 2017).

Työmarkkinoiden muutosten näkökulmasta ammatinvalinta ei välttämättä ole helppoa, sillä esimerkiksi Maailman talousfoorumi arvioi, että kaksi kolmesta koulunsa aloittavasta lapsesta työllistyy ammatteihin, joita ei vielä ole olemassa (World Economic Forum 2016). Samalla työhön ja ammatinvalintaan liittyvät kysymykset hiipivät elämään jo varhain. Suomalainen koulutusjärjestelmä on joustava ja sallii siirtymät polulta toiselle. Silti koulutusvalinnat aiheuttavat nuorille huomattavasti painetta, ja toisaalta niitä ei tehdä etenkin peruskouluvaiheessa niin rationaalisin perustein kuin koulutuspolitiikka olettaa. (Lahtinen ym. 2019.) Nuoret eivät välttämättä hahmota koulutusjärjestelmän joustavuutta ja sen sallimia siirtymiä ja joustoja (mt.). Moni myös hakeutuu opintoihinsa tietämättä, mitä todella haluaa opiskella (Salminen & Murto 2019). Samalla etenkin korkeakouluopintoihin siirtymiseen on tehty useita uudistuksia, joiden tarkoituksena on nopeuttaa opiskelijoiden siirtymistä opintoihin ja tätä kautta työelämään. Monet kommentoijat ovat kuitenkin esittäneet olevan mahdollista, että omien tavoitteiden selkiytymättömyys ja paine nopeisiin siirtymiin paradoksaalisesti hidastavat opintojen aloittamista, kun nuoret kokevat, että virheisiin valinnassa ei ole varaa. Valintauudistusten vaikutukset vaativatkin huolellista seurantaa.

Nuorten koulutusvalinnat jakautuvat Suomessa voimakkaasti sukupuolen mukaan, kun tytöt päätyvät terveys-, hoiva- ja kasvatusalueille ja pojat luonnontieteiden ja tekniikan aloille. Sekä työmarkkinamurros että ammattirakenteen muutos hankaloittavat nuorten ohjausta sekä peruskoulussa että erilaisissa nuorten ohjauspalveluissa, kuten Ohjaamoissa ja TE-toi-

mistoissa. Samalla syntyy tarvetta joustaville koulutusratkaisuille, joilla vastataan työmarkkinoiden muuttuvaan kysyntään.

TULEVAISUUDEN TYÖ

Eri ikäluokkien ja sosioekonomisten ryhmien tilannetta ja liikkuvuutta työmarkkinoilla voi seurata tarkkaan, mutta tulevaisuuden työn ja siinä tarvittavan osaamisen ennakoiminen on vaikeampaa. Esimerkiksi 1980-luvulla nähtiin, että teollisuustyön ulkoistaminen globaaliin etelään johtaa pohjoisessa merkittävään rakenteelliseen muutokseen ja nuorisotyöttömyyteen. Ennuste ulkoistamisesta osui oikeaan, mutta asiantuntijat eivät pystyneet ennustamaan palvelusektorin kasvua ja sen kykyä tarjota työtä erityisesti nuorille. (Furlong & Cartmel 2007, 36–37.)

Toisaalta raporttien puutteeseen työn tulevaisuuden visioiminen ei kaadu. Omia raporttejaan ovat tuottaneet Maailman talousfoorumi (World Economic Forum 2016), OECD (Nedelkoska & Quintini 2018; Green 2019; OECD, ei pvm.) ja esimerkiksi Demos Helsinki (2017). Raporteissa työn tulevaisuudesta toistuvat yllä esiteltyt skenaariot: automatisaatio vähentää työpaikkoja, palvelusektori laajenee ja työn tekemisen tavat muuttuvat. Tässä myllerryksessä ammatteja katoaa eikä entinen osaaminen enää riitä. Toisaalta robotisaation vaikutukset eivät ole niin laajamittaisia kuin välillä on arveltu, vaan esimerkiksi OECD (2019b) arvelee, että Suomessa yhdeksän prosenttia töistä on sellaisia, jotka voidaan automatisoida. Lisäksi nähdään, että elämä muuttuu epävarmemmaksi, palkkatyö vähenee ja jako hyväpalkkaisiin korkean koulutuksen tehtäviin ja toisaalta matalapalkkaisiin palvelutehtäviin korostuu.

Muunlaisia näkemyksiä löytyy puolestaan nuorten toimijoiden utopioista ja visioista. Esimerkiksi *Työelämän kapinalliset* -kirjan kirjoittajat eivät tyydy kuvaamaan työmarkkinoiden rakennemuutosta sinällään, vaan vaativat työelämän käytäntöihin muutoksia, jotka takaisi-

vat kaikkien yhdenvertaisen jaksamisen intensifioituvassa työelämässä (Halme ym. 2019). *Työstäkieltäytyjän käsikirjassa* ei pohdita, millaiseksi työelämä muuttuu ja millaisessa työsuhteessa työtä tehdään, vaan kyseenalaistetaan elämänmuoto, joka perustuu lähtökohtaisesti palkkatyöhön. Työstäkieltäytyminen on kirjoittajille kapitalismin kritiikin muoto, jonka tavoite on antaa valta päättää ajankäytöstä ja toimeliaisuudesta yksilölle (Kankila ym. 2019). Samaa vetäytymistä työelämästä tavoittelevat aikaista eläköitymistä suunnittelevat *firettäjät* (*financial independence/retire early*). Yhdysvalloista alkaneen liikkeen tavoite on taata säästäväisyydellä ja sijoittamisella tulovirta, joka mahdollistaa työelämästä vetäytymisen paljon ennen virallista eläkeikää nuorena tai keski-iässä. Näiden kolmen lähestymistavan tavoitteet ja keinot ovat keskenään hyvin erilaisia, mutta silti niitä yhdistävät tietyt tavoitteenasettelut: mahdollisuus päättää omasta ajankäytöstään, autonomia suhteessa omaan työhön ja lisää vapautta panostaa itselle tärkeäksi tai yhteiskunnallisesti hyödylliseksi nähtyyn tekemiseen, kuten vapaaehtoistyöhön.

NUORISOBAROMETRIN TEEMAT

Nuorisobarometri valottaa omalta osaltaan nuorten työelämäkokemuksia ja näkemyksiä

ja suhdetta työhön nykytilanteessa. Barometrin tarkastellaan kyllä työn luonteen ja työn teettämisen tapojen muutosta, mutta pääpaino on erityisesti nuorten omissa kokemuksissa ja näkemyksissä työstä ja työn tulevaisuudesta. Barometri tuottaa seurantatietoa nuorten työelämäasenteista, työorientaatioista ja näkemyksistä työn vaativuudesta. Nuorten käsityksiä työn tulevaisuudesta ja suomalaisesta työelämästä tarkastellaan selvittämällä heidän näkemyksiään työn luonteesta sekä työttömyydestä ja toimeentulosta. Barometri käsittelee myös työorientaatiota, eli kysymystä siitä, kuinka tärkeäksi työ koetaan ja nähdäänkö sillä olevan palkkaa laajempi merkitys yksilölle. Samalla selvitetään suhtautumista työttömyyteen ja sosiaaliturvaan. Lisäksi barometristä saa kuvan nuorista yrittäjistä, heidän taustoistaan ja kuuluistaan yrittäjyyteen.

Nuorisobarometrin työhön liittyvä trendi ulottuu nyt neljännesvuosisadan taakse, mikä historiallisena perspektiivinä on toki vielä lyhyt, mutta kattaa kuitenkin nousu- ja laskusuhdanteita, poliittisia käänteitä, maailmantalouden, elinkeinoelämän ja miksei arvomaailmankin hitaita muutoksia. Ehkä tulevaisuuden lukija löytää tästäkin barometristä idullaan olevia muutoksia mahdollisesti ennakoivia tuloksia.

TIEDONKERUU JA TAUSTAMUUTTUJAT

TIEDONKERUUN KULKU

Tässä luvussa esitellään lyhyesti haastatteluiden toteuttamisprosessia ja joitain keskeisimpiä taustamuuttujia. Liitteessä 2 on yhteenveto kyselyyn vastanneista erilaisten taustatekijöiden mukaan.

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat 15–29-vuotiaat Manner-Suomessa asuvat henkilöt. Kiintiöpoiminta tehtiin kolmen kriteerin mukaan: sukupuoli (2), ikäluokat (15–19, 20–24, 25–29), äidinkieli (suomi, ruotsi, muu). Haastatteluaineistossa käytettiin painokertoimia, joilla parannettiin otoksen vastaavuutta perusjoukkoon. Painokertoimet laskettiin suhteessa sukupuoleen (2), ikäryhmään (3) ja äidinkieleen (3), eli painoluokkia oli kaikkiaan 18 (2 x 3 x 3). Tutkimusta varten haastateltiin yhteensä 1 907 nuorta. Haastattelut toteutettiin huhtikuussa ja toukokuussa 2019.

Kaikkiaan 11 166 kieltäytyi haastatteluista, joten vastanneiden osuus kieltäytyneistä oli 17 prosenttia. Haastatteluun suostuneiden osuus on Nuorisobarometreissa viime vuosina laskenut. Yleisin yksittäinen kieltäytymisen syy oli ajanpuute (3 691). Puhelun yksinkertaisesti katkaisi tai periaatteen tai aiheen kiinnostamattomuuden takia kieltäytyi 6 679. Varsinaisten suorasanaisten kieltäytymisten lisäksi katoon kuuluvat myös epäsuorasti kieltäytyneet, kuten puheluihin vastaamattomat (10 964) ja väärät numerot (656). Nuorten ikäryhmässä on myös tyypillistä, että puhelinnumero löytyy vain noin puolelle nuorista, tämän vuoden Nuorisobarometrissa osuus oli 40 prosenttia. Haastattelujen keskimääräinen kesto oli 24,7 minuuttia.

TAUSTAMUUTTUJAT

Nuorisobarometrin taustamuuttujat on saatu pääosin vastaajilta itseltään. Niitä ei siis ole haettu rekisteristä, vaan ne kertovat tutkimusta varten haastatellun nuoren oman käsityksen asiasta. Tätä ei tarvitse pitää virhelähteenä, mutta se on hyvä pitää mielessä tuloksia tulkittaessa. Esimerkiksi työssäkäyvä opiskelija voi pitää pääasiallisena toimintanaan palkkatyötä tai opiskelua.

Sukupuoli

Vaikka sukupuolen saisi rekisteritiedoista, se kysytään Nuorisobarometreissa vastaajilta itseltään, sillä nuorille halutaan antaa mahdollisuus itse kertoa, kuinka he sukupuolensa kokevat. Yksikään ei valinnut vaihtoehtoa ”en halua tai osaa sanoa”. Naisen/tytön (n=925) ja miehen/pojan (n=977) ohella vastaajilla oli mahdollisuus valita ”muu” (n=5). Muunsukupuolisten määrän vähyteen voi vaikuttaa aiheen arkaluonteisuus ja tiedonkeruutapa; sukupuoli-identiteetin pohdinnasta ei välttämättä ole helppo avautua tuntemattomalle puhelinhaastattelijalle. Muuksi kuin tytöksi tai pojaksi itsensä kokevien määrä on niin vähäinen, ettei heidän vastaustensa perusteella voi tehdä tilastollisia yleistyksiä. Se ei kuitenkaan edes ole päätarkoitus, vaan ajatuksena on antaa nuorelle sanansija itseensä kohdistuvissa määrittelyissä.

Nuorisobarometrin ikäjakauman laajuuden vuoksi ei ole itsestään selvää, olisiko vastaajia luontevaa kutsua tytöiksi vai naisiksi, pojiksi vai miehiksi. Mitään vakiintunutta ikärajaa nimityksille ei ole, eikä myöskään

olisi käytännöllistä vaihtaa käsitettä aina sen mukaan, minkä ikäisistä vastaajista puhutaan. Myös muotoilut tyttö/nainen ja poika/mies ovat kömpelöitä, joten Nuorisobarometrin tilasto-osiossa puhutaan pääosin tytöistä ja pojista.

Äidinkieli

Otoskiintiöt muodostettiin väestötietojärjestelmästä saadun äidinkielen perusteella siten, että osuudet ovat samat kuin perusjoukossa: 1 659 suomenkielistä (87 %), 95 ruotsinkielistä (5 %) ja 153 muuta kuin suomea tai ruotsia puhuvaa (8 %). Jotain muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvia kutsutaan yksinkertaisuuden vuoksi vieraskielisiksi. Vastajan oma kokemus äidinkielestään kysyttiin myös haastattelutilanteessa, jossa hieman harvempi (n=118) kuin rekistereissä koki itsensä vieraskieliseksi. Kaksi prosenttia (n=35) oman määrittelynsä mukaan suomenkielisistä oli väestötietojärjestelmän mukaan vieraskielisiä. Väestötietojärjestelmässä olevan äidinkielen voi muuttaa omalla ilmoituksella halutessaan, sillä varauksella, että alaikäisen lapsen tapauksessa ilmoituksessa on oltava kaikkien huoltajien allekirjoitus. Nuorisobarometrin aineistossa itsensä suomenkieliseksi nimenneet rekistereissä vieraskieliset jakautuvat iän ja sukupuolen mukaan kuten muutkin. Kahdesta osin erilaisesta kielimuuttujasta Nuorisobarometrissa käytetään pääosin rekisteritietoa, sillä kiintiöinnit perustuvat siihen. Haastattelut tehtiin suomeksi ja ruotsiksi, joten joka tapauksessa kaikki haastatellut hallitsevat hyvin ainakin toisen näistä kielistä.

Opiskelupaikka ja suoritettut tutkinnot

Nuorilta kysyttiin niin haastatteluhetken opiskelupaikkaa kuin suoritettut tutkinnot. Kaikkiaan koululaisia ja opiskelijoita oli 1030 (54 %), pääasiallisia koululaisia tai opiskelijoita 911 (48 %). Kaikista koululaisista ja opiskelijoista peruskoululaisia oli 8 prosenttia, toisen asteen

opiskelijoita 42 prosenttia, ammattikorkeakoululaisia 19 prosenttia ja yliopisto-opiskelijoita 26 prosenttia. Nuorisobarometriin 2019 haastatelluista toisen asteen opiskelijoista 55 prosenttia opiskelee lukiossa, 45 prosenttia toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa. Barometriaineistossa lukiolaisten osuus on vähän korkeampi kuin perusjoukossa. (Suomen virallinen tilasto 2018a; 2018b.)

Kysymys suoritetuista tutkinnoista esitettiin 18 vuotta täyttäneille. Heistä 13 prosentilla ei ollut vielä mitään tutkintoja, toisen asteen tutkinto oli 62 prosentilla. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus oli 12 prosenttia, samoin yliopistotutkinnon suorittaneiden osuus. Sekä toisen asteen ammatillinen tutkinto että ylioppilastutkinto oli 150 vastaajalla.

Yhdistetty koulutusmuuttuja

Koska valtaosalla nuorista koulutus on yhä kesken, tutkintomuuttujaa käytettäessä suuri osa tapauksista hukataan, mikäli kaikki opiskelijat jätetään analyysistä pois. Nuorten ikäryhmässä koulutustaso on jatkuvassa muutoksessa ja mittaa usein suunnilleen samaa asiaa kuin ikä.

Suoritettuja tutkintoja tai haastatteluhetken opiskelupaikkaa kattavampi nuorten koulutustason kuvaaja saadaankin yhdistämällä näiden kahden muuttujan tiedot. Näin luodun muuttujan luokat ovat yliopistotutkinto tai sitä suorittamassa (n=383), ammattikorkeakoulututkinto tai sitä suorittamassa (n=340), toisen asteen ammatillinen tutkinto tai sitä suorittamassa (n=578), ylioppilas tai lukiossa (n=462) sekä ei tutkintoja, ei opiskele (n=36). Peruskoululaiset (n=86) on jätetty pois, sillä siinä vaiheessa eri koulutuspolut eivät vielä ole eriytyneet.

Aineistossa 150 nuorella on sekä ammatillinen että ylioppilastutkinto. Näistä 63:lla ei ole toista astetta ylempiä opintoja, ja heidät on luokiteltu ylioppilaisiksi. Ne nuoret, joilla on sekä ammatillisen että yleissivistävän linjan

toisen asteen opintoja muttei vielä tutkintoa molemmista, on luokiteltu nuoren viimeisimmän opiskeluorientaation perusteella. Niinpä aineiston 19 ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevaa ylioppilasta on luokiteltu toisen asteen ammatillisen tutkinnon luokkaan ja kaksi lukiossa opiskelevaa toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittanutta puolestaan ylioppilaiden ja lukiolaisten luokkaan. Kaksoistutkintoa suorittavat 10 nuorta on ryhmitelty ylioppilaiden ja lukiolaisten luokkaan.

Vanhempien koulutus

Vanhempien koulutusta mitattiin pyytämällä valitsemaan viidestä vaihtoehdosta isän ja äidin suorittama ylin tutkinto. Tarjotut vaihto-ehdot olivat ammatillinen tutkinto (ammatillinen perustutkinto, ammattitutkinto tai erikoisammattitutkinto), ylioppilastutkinto, opistoasteen tutkinto, korkeakoulututkinto ja ei tutkintoa (eli pelkästään peruskoulu tai vastaava).

Yksinkertainen tapa luoda isän ja äidin koulutustasot yhdistävä muuttuja olisi määrittellä vanhempien koulutus yksinkertaisesti jommankumman korkeimman koulutustason mukaan. Tällöin tulisi kuitenkin jatkotarkasteluja ajatellen liian suuri osuus korkeakoulututkintoja (50 %) ja liian pieni osuus kokonaan ilman tutkintoja olevia (3 %). On siis syytä tarkastella molempien vanhempien tutkintoja samanaikaisesti. Ammatillinen tutkinto, ylioppilastutkinto ja opistoasteen tutkinto on yhdistetty luokaksi ”keskiaste”, ja vanhempien yhdistetty koulutusmuuttuja saa kaikkiaan neljä luokkaa: korkea-aste molemmilla (23 %), korkea-aste toisella (27 %), keskiaste molemmilla (39 %), keskiaste toisella tai ei kummallakaan (10 %). Kuten kaikissa muissakin kysymyksissä, myös tässä oli vaihtoehto ”ei osaa sanoa”, johon päätyi joko toisen tai molempien vanhempien kohdalla 12 prosenttia nuorista. Kaikki nämä tapaukset on jätetty yhdistelmämuuttujasta pois (ks. taulukko 1).

TAULUKKO 1. VANHEMPIEN KOULUTUSTASO. YHDISTETYN MUUTTUJAN LUOKAT

		n.	%
	Korkea-aste (molemmilla)	394	23
	Korkea-aste (toisella)	458	27
	Keskiaste (molemmilla)	650	39
	Keskiaste (enintään toisella)	175	10
	Yhteensä	1677	100

Äiti \ Isä						
	Ammatillinen tutkinto	Opisto- tai ylioppilastutkinto	Korkeakoulu tutkinto	Ei tutkintoa (peruskoulu tai vastaava)	En osaa sanoa	Yhteensä
Ammatillinen tutkinto	382	38	94	62	37	613
Opisto- tai ylioppilastutkinto	118	112	69	28	16	343
Korkeakoulututkinto	187	60	394	36	25	702
Ei tutkintoa (peruskoulu tai vastaava)	25	8	12	52	7	104
En osaa sanoa	36	5	18	7	76	142
Yhteensä	748	223	587	185	161	1904

Palkkatyö ja pääasiallinen toiminta

Barometrissa työssäkäyntiä ja työn tekemistä selvitettiin kahdella eri tavalla. Kaikilta vastaajilta tiedusteltiin, tekivätkö he palkkatyötä, joka määriteltiin seuraavasti: ”Palkkatyö on työn muoto, jossa työntekijä tekee työtä työnantajalle ja saa siitä rahallisen korvauksen eli palkkaa.” Kaikista vastaajista 52 prosenttia teki tutkimushetkellä palkkatyötä. Nuorille on tyypillistä, että heillä on yhtä aikaa monia eri statuksia (opiskelija, töissä), joten vastaajilta kysyttiin myös pääasiallista toimintaa. Pääasialliselta toiminnaltaan palkkatyössä oli vastaajista pienempi osuus, 38 prosenttia. Yrittäjiä vastaajista oli 3 prosenttia (60 vastaajaa).¹ Noin kolmasosa pääasialliselta toiminnaltaan yrittäjäksi itsensä kokevista raportoi lisäksi tekevänsä palkkatyötä. Tämä voi johtua siitä, että palkkatyön tekemisestä tiedusteltiin ennen päätoimisuutta. Tekstissä käytetään yrittäjistä ja palkkatyöläisistä puhuttaessa yleiskäsitettä ansiotyö. Työntekoa yleisempää Nuorisobarometrin haastateltavien parissa on kuitenkin opiskelu, sillä vastaajista 48 prosenttia raportoi olevansa päätoimisia koululaisia tai opiskelijoita.

Työttömiä on vastaajista 6 prosenttia (114). Työttömien osuus on laskenut niin Nuorisobarometrissa kuin nuorten parissa ylipäätään. Laskevan nuorisotyöttömyystrendin lisäksi barometriaineistossa näkyy työttömyyden keston lyhentyminen. Tämä vaikuttaa myös siihen, että työttömyyden keston mukaisessa tarkastelussa on uusi luokittelu: alle 3 kuukautta, 3–6

kuukautta ja yli 6 kuukautta². Varsinaisten pitkäaikaistyöttömien, eli vähintään vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleiden, näkemyksiä ei siis juuri saada. Vastaajista 2 prosenttia oli vanhempainvapaalla ja muutama aktivointitoimenpiteessä.

Kotitalouden toimeentulo

Taloudellista tilannetta tiedusteltaessa ei ole syytä kysyä tuloja, sillä eurojen arviointi on vaikeaa, varsinkin lapsuudenkodissa yhä asuville (Moisio & Karvonen 2007). Koetun taloudellisen tilanteen mittarina on aiemmissa Nuorisobarometreissa tiedusteltu rahojen riittämistä, joka tavallaan yhdistää tulot ja menot.³ Tässä toimittiin yksinkertaisemmin ja käytettiin koetun taloudellisen tilanteen mittarina arviota kotitalouden haastattelujankohdan toimeentulosta asteikolla 1–10 siten, että 1 = heikosti toimeentuleva, 5 = keskituloinen ja 10 = hyvin toimeentuleva. Vaikka kysymysmuotoilussa taloudellinen tilanne on ymmärrettävissä nimenomaan suhteellisen toimeentulona verrattuna toisiin, eivät vastaukset jakaudu normaalisti, vaan painottuvat hyvin toimeentulevaan päähän. Kuvioissa muuttujaa käytetään kolmi-luokkaisena siten, että arvot 1–4 on nimetty heikosti toimeentulevaksi (13 %), arvot 5–8 keskituloiseksi (64 %) ja arvot 9–10 hyvin toimeentulevaksi (22 %). Rajaamalla ääripäät suhteellisen tiukasti vain kaikkein heikoiten tai parhaiten toimeentuleviin pyritään saamaan tuloerojen mahdolliset vaikutukset paremmin näkyviin.

AMMATINVALINTA JA OHJAUS

Maaailman talousfoorumi arvioi, että kaksi kolmesta koulunsa aloittavasta lapsesta työllistyy ammatteihin, joita ei vielä ole olemassa (World Economic Forum 2016). Työn murroksen vuoksi on vaikea arvioida, millaista osaamista tulevaisuudessa tarvitaan. On kuitenkin taitoja, jotka eivät vanhene: ongelmanratkaisukyky, sosiaaliset taidot, luovuus, sivistys (Alanen ym. 2019). Kysyttäessä nuorilta arvioita elämässä pärjäämisen kannalta tärkeistä kyvyistä, myös he korostavat juuri näitä taitoja (Myllyniemi & Kiilakoski 2018).

Opiskelupaikan ja ammatinvalinta ovat monelle nuorelle yksi merkittävimpiä omaan tulevaisuuteen vaikuttavia ratkaisuja. On ymmärrettävää, että se voi aiheuttaa paineita. Kouluterveyskyselyn mukaan 8. ja 9. luokan pojista useampi (9 %) kuin tytöistä (7 %) on vailla opintosuunnitelmia peruskoulun jälkeen (THL 2019). Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksen mukaan kolmannes opiskelijoista kokee runsaasti stressiä (Kunttu ym. 2017). Vielä 25-vuotiaana vain 40 prosenttia nuorista tietää, mille alalle he suuntautuvat (Ranta ym. 2019). Myös Nuorisobarometrin mukaan nuoret – varsinkin tytöt – kokevat alanvalinnan stressaavana (kuviokuva 6).

Taloudellisen tiedotustoimisto TATin Kunkoulu loppuu -kyselyn (2018) mukaan vain joka kolmas lukiolainen ja ammattikoululainen kokee saaneensa riittävästi ohjausta uravalintoihin opintojensa aikana. Yläkoululaisista osuus on vain neljännes. Kyselyssä ohjaus oli eroteltu ohjaukseen jatko-opintoihin ja uravalintoihin liittyvään ohjaukseen. Tulosten mukaan ammatinvalinnanohjaus vaikuttaa varsin ohuelta, mutta jatko-opintoihin liittyvän ohjauksen tilanne on valoisampi. Havainto on itses-

sään tärkeä, ja ammatinvalinnanohjauksesta ja ohjauksesta jatko-opintoihin onkin syytä kysyä erikseen. Esimerkiksi lukiolaisista ohjausta jatko-opintoihin kokee saaneensa riittävästi puolet, uravalintoihin vain kolmannes. Myös Nuorisobarometrissa on kartoitettu näitä erikseen. Vuonna 2017 kysyttiin koulutusvalintoihin ja tässä barometrissä ammatinvalintaan liittyvistä tekijöistä.

On havaittu, että moni hakeutuu opintoihinsa vailla selkeää käsitystä siitä, mitä todella haluaisi opiskella tai millä alalla työskennellä. Tämä selviää tutkimuksesta, jossa selvitettiin syitä, miksi opiskelijat hankkivat useamman kuin yhden opinto-oikeuden. Yleisin syy toisen opinto-oikeuden hankkimiselle on tutkimuksen mukaan ”oman jutun” etsiminen, löytäminen tai sen muuttuminen. (Salminen & Murto 2019.) Nuorten epävarmuus ammatinvalinnasta ja opintosuunnista ja toisaalta kiinnostuksen kohteiden muuttuminen on ymmärrettävää, mutta näyttää siltä, että riittävän ammatinvalinnanohjauksen ja työelämätietouden tarjoaminen kyllin varhaisessa vaiheessa säästäisi niin yksilöiden kuin yhteiskunnan resursseja. Jos nuorilla olisi jo korkeakouluun hakiessa paremmin tietoa itselle sopivasta alasta ja tarjolla enemmän ohjausta, he löytäisivät varmemmin oman alansa ja päätyisivät alanvaihtoon aiempaa harvemmin.

Lisäksi nuorten siirtymiin liittyy muutenkin epävarmuutta, jota koulutusjärjestelmä ei välttämättä tunnista. Nuorten koulutus- ja ammatinvalinnan sukupuolisegregaatiota selvittäneessä Purkutalkoot-hankkeessa kyseenalaistetaan suomalaisen koulutuspolitiikan oletta min sanottu ideaalivalitsija, joka kykenee optimoimaan koulutusvalintansa niin, ettei turhia

opintoväylien keskeytyksiä tapahdu. Hankkeen tulosten mukaan nuorten siirtymät eivät välttämättä ole vahvasti tulevaisuusorientoituneita valintoja, vaan pikemminkin näyttävät nousevan nykyhetken lähtökohdista ja saattavat perustua lyhyen aikavälin tarkasteluun ja jopa sattumaan. (Lahtinen ym. 2019.)

AMMATINVALINTA JA URAVALINTAAN VAIKUTTANEET TAHOT JA TEKIJÄT

Tässä barometrissa nuorten alanvalintaan vaikuttaneita tekijöitä selvitettiin kaksiosaisella kysymyssarjalla. Ensin pyydettiin arvioita ihmisten ja eri ammattitahojen vaikutuksesta ammatin, toimialan tai uran valintaan (kuvio 1). Tämän jälkeen nuoria pyydettiin arvioimaan erilaisten työn luonteeseen liittyvien asioiden vaikutusta alanvalintaan (kuvio 2).

Valtaosa kuvion 1 kysymyssarjassa mainituista tekijöistä on ammatillaisia, omaisia tai muita ihmisiä, mutta mukana ovat myös TE-toimisto, internet, tiedotusvälineet sekä kesätyöt tai työharjoittelu.

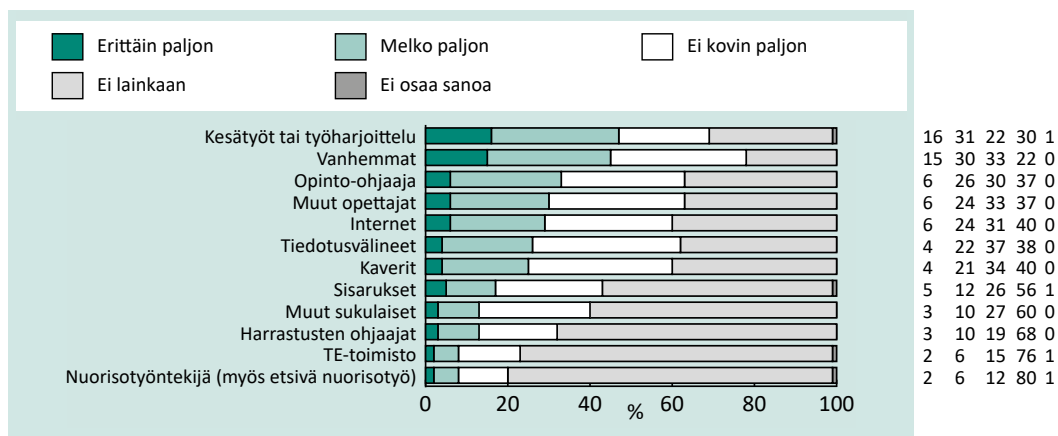
Kaikista kysytyistä tahoista eniten vaikutusta alanvalintaan nuorten mielestä on ehkä hieman yllättäen kesätöillä ja työharjoittelulla, jolla miltei puolet (47 %) kokee olleen ainakin

melko paljon vaikutusta ammatin, toimialan tai uran valintaan. Ensikosketus työelämän käytäntöihin vaikuttaa siis erittäin merkitykselliseltä. Lähes yhtä merkityksellisiä ovat omat vanhemmat. On kuitenkin hyvä huomata, että vain vähemmistön (45 %) mielestä vanhempien vaikutus on huomattava, ja muiden merkityksellisten tahojen, kuten opinto-ohjaajan (32 %), muiden opettajien (30 %) ja kavereiden (25 %), kohdalla osuudet ovat vielä pienempiä. Ylipäätään voi todeta, että melko harva nuori arvioi näiden tahojen vaikuttaneen alanvalintaansa. Kun verrataan kuviota 1 kuvion 2 tuloksiin, joissa tarkastellaan työhön itseensä liittyvien tekijöihin vaikutusta ammatinvalintaan, voi havaita, että nuoret arvioivat läheisten ihmisten ja ammattilaisten vaikutuksen vähäisemmäksi kuin itse ammattiin tai työhön liittyvien tekijöiden.

On kuitenkin hyvä huomioda, ettei kuvion 1 luettelo ole kattava eikä ota huomioon laajempia tekijöitä. Nuorten ammatillisia koulutusvalintoja selvittäneen Purkutalkoot-hankkeen tulosten mukaan alanvalintaa selittävät niin rakenteelliset (esimerkiksi kotipaikkakunnan elinkeinorakenne) kuin yksilön omaan elämään liittyvät (esimerkiksi vapaa-ajanviettotavat) tekijät (Lahtinen toim. 2019).

Myös vuonna 2008 Nuorisobarometrissa pyydettiin nuoria arvioimaan sitä, kuinka pal-

KUVIO 1. ”KUINKA PALJON SEURAAVILLA ON TAI ON OLLUT VAIKUTUSTA AMMATIN, TOIMIALAN TAI URAN VALINTAASI?” (%)

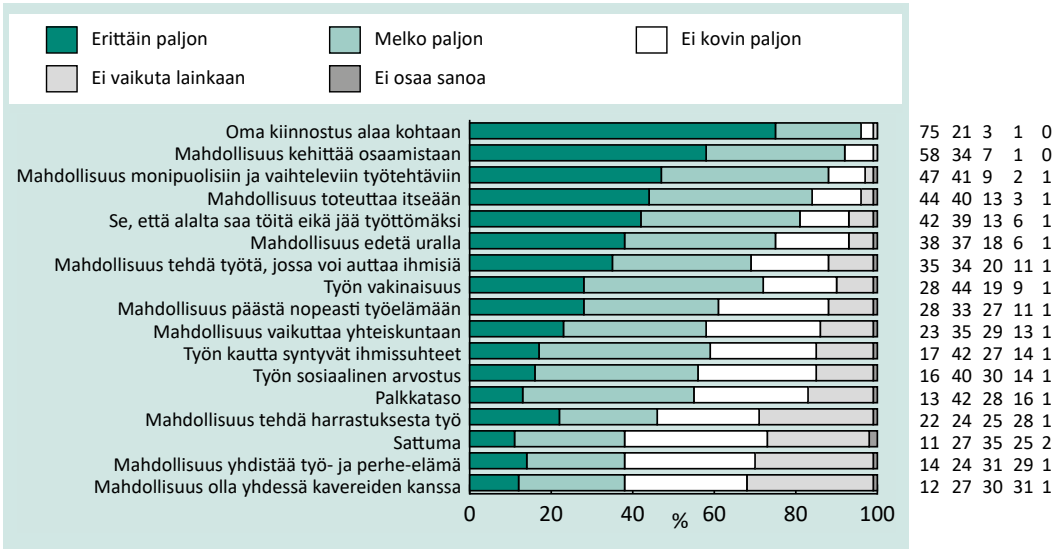
jon eri tahoilla on vaikutusta ammatinvalintaan ja muihin elämänvalintoihin.⁴ Tuolloin koulun vaikutus ammatinvalintaan koettiin vahvemmaksi (45 % mielestä paljon vaikutusta) kuin vanhempien (31 %). Myös tuolloisissa tuloksissa kiinnitti huomiota etenkin se, kuinka vähän vaikutusta nuoret kokevat millään kysytyistä tahoista olevan. Yhdelläkään niistä ei ole enemmistön mielestä paljoa vaikutusta mihinkään selvitetystä asioista, vaikka kysymyksen valitut tahot ovat erittäin keskeisiä: vanhemmat, kaverit, koulu, media ja yhteiskunta. Tulokset viittaavat siihen, että nuoret kokivat sekä vuoden 2019 että 2008 barometrissa nimenomaan itse olevansa valintojensa taustalla. Tätä tulkintaa tuki tulos nuorten vahvasta uskosta omiin vaikutusmahdollisuuksiin eri elämäalueilla. (Myllyniemi 2008, 69–72.) Purkutalkoot-tutkimushankkeen havainto valottaa kuitenkin myös valintojen sosiaalisia ulottuvuuksia. Tutkimuksessa havaittiin, että nuoret paitsi puhuvat itsestään yksilöinä, jotka tekevät alanvalintansa itsenäisesti omaa toimijuuttaan korostaen, heidän puheessaan kuuluvat myös sosiaaliset seikat. Sellaisia ovat esimerkiksi perheen, ystävien ja muiden tärkeiden toisten

vaikutukset, paikalliset tekijät, mahdollisuudet ja koulutusvaihtoehdot. (Lahtinen toim. 2019.) On varsin mahdollista, ettei yksilö itse aina edes ole tietoinen monista päätöksinsä vaikuttavista tekijöistä, joten Purkutalkoot-hankkeen toisen asteen ammatillisten koulutusvalintojen tarkastelu täydentää tärkeällä tavalla Nuorisobarometrin haastattelutuloksia.

Ylivoimaisesti eniten ammatin-, toimialan tai uranvalintaan vaikuttava tekijä nuorten itsensä mielestä on oma kiinnostus alaa kohtaan. Lähes kaikkien (96 %) mielestä se vaikuttaa ainakin melko paljon, 75 prosenttia mielestä erittäin paljon. Myös seuraavaksi tärkeimmät asiat liittyvät kiinteästi työn sisältöön ja merkityksiin itselle: enemmistölle (58 %) erittäin tärkeää on mahdollisuus kehittää osaamistaan, monille myös mahdollisuus monipuolisiin ja vaihteleviin tehtäviin (47 %) ja mahdollisuus toteuttaa itseään (44 %).

Toinen tärkeäksi koettu ammatinvalintaan vaikuttava kokonaisuus painottaa sisällön sijaan työllistymistä (42 %:n mielestä erittäin tärkeää) ja etenemismahdollisuuksia (38 %), työn vakinaisuutta (28 %) ja mahdollisuutta päästä nopeasti työelämään (38 %). Työn vai-

KUVIO 2. ”KUINKA PALJON SEURAAVAT ASIAT VAIKUTTAVAT TAI OVAT VAIKUTTANEET AMMATIN-, TOIMIALAN TAI URANVALINTAASI?” (%)

kuttavuus on yhdistävä tekijä mahdollisuudessa tehdä työtä, jossa voi auttaa ihmisiä (35 %:n mielestä erittäin tärkeää), ja mahdollisuudessa vaikuttaa yhteiskuntaan (23 %). Työn kautta syntyvät ihmissuhteet on erittäin tärkeä ammatinvalinnan peruste 17 prosentille. Harvemmallalla korostuvia sosiaalisia tekijöitä ovat työn sosiaalinen arvostus (16 %), mahdollisuus yhdistää työ- ja perhe-elämä (14 %) ja mahdollisuus olla yhdessä kavereiden kanssa (12 %). Sattuman tunnustaa tai tunnistaa erittäin paljon uravalintaansa vaikuttavaksi 11 prosenttia nuorista.

Nuorisobarometrin kohderyhmää nuoremmille helsinkiläisille tehdyissä haastatteluissa ikä vaikutti tulevaisuudensuunnitelmiin siten, että nuorten varttuessa toiveet huippujalkapalloilijan tai tanssijan urasta muuttuivat ensin suunnitelmiksi opiskelusta lukiossa tai ammattikoulussa ja sitten mietteiksi jatkosta. Mitä vanhempia nuoret ovat, sitä enemmän oma pärjääminen huolettaa: pääsenkö haluamaani opiskelupaikkaan, saanko töitä, tulenko toimeen (Merimaa 2015, 80). Nuorisobarometrin ikäryhmässä puolestaan arvio työllistymismahdollisuuksien merkityksestä uranvalinnassa vähenee iän myötä. Näyttää siis siltä, että työllistymisnäkökulman painoarvo on huipussaan ennen 20 vuoden ikää, mikä osuu luontevasti siirtymävaiheeseen toisen asteen ja työelämän tai korkeakoulun välillä.

Opiskelupaikan ja ammatinvalinnan yhteydet

Nuoret raportoivat saavansa eri tavoin ohjausta opiskeluvaihtoehtoihin ja ammatinvalintaan (TAT 2018), ja näitä on syytä kysyä erikseen. Vuoden 2017 Nuorisobarometrissa esitettiin alanvalintakysymyksen vastinpari ”Kuinka paljon seuraavat tekijät vaikuttavat / vaikuttivat siihen mitä lähdit opiskelemaan?”⁵ Kuvi-
on 1 tarjoamaa kuvaa voidaan siten täydentää tiedoilla opintovalintoihin vaikuttaneista tekijöistä. Nuorten vastauksissa on jonkin verran eroavuuksia riippuen siitä, kohdistuuko kysymys opiskelualan vai ammatin-, toimialan tai

uranvalintaan. Oma kiinnostus alaa kohtaan on tärkein niin koulutusalan kuin ammatinkin valinnassa. Eroja havaitaan siinä, että nuorten mielestä ammatinvalinnassa painottuvat koulutusvalintoja enemmän sattuma ja työllistymisnäkökulmat. Opiskelualan valinnassa sen sijaan halu päästä hyväpalkkaiseen töihin painottuu enemmän kuin ammatinvalinnassa. Koulutusalaan valittaessa ajatukset lienevät kauempana työelämän arkisista käytännöistä, jolloin hyvän palkan tapaiset unelmat voivat korostua verrattuna työllistymiseen tai työn sisältöön liittyviin tekijöihin, joiden painoarvo ammatinvalinnassa on suurempi.

TOIVEAMMATTIIN KOULUTTAUTUMINEN, SIINÄ TOIMIMINEN JA KOULUTUSTA VASTAAVA TYÖ

Ammatinvalinnan teemaa täydentävät nuorten näkemykset siitä, ovatko he toiveammattissaan tai kouluttautumassa siihen. Kysyttäessä kaikkiaan 29 prosenttia nuorista sanoo olevansa toiveammattissaan ja 35 prosenttia olevansa kouluttautumassa siihen⁶. Sille 30 prosentille nuorista, joka vastasi kieltävästi kumpaankin kysymykseen, esitettiin myös jatkokysymys siitä, tietävätkö he, missä ammatissa haluaisivat toimia. Kaikkiaan 13 prosenttia kaikista vastaajista kertoo suoraan, ettei vielä tiedä toiveammattiaan. Kun tähän lisää ne kuusi prosenttia, jotka vastasivat jompaankumpaan kysymykseen ”en osaa sanoa”, voidaan arvioida noin joka viidennen olevan epävarma toiveammattistaan. Neljä viidestä vastaajasta siis kokee tietävänsä toiveammattinsa, mitä voi kohderyhmän nuoren iän ja työelämän nopean muutoksen huomioiden pitää korkeana osuutena.

Kysymykset oman toiveammattin tietämisestä, siinä toimimisesta tai siihen opiskelemisesta käsitellään samassa kuviossa 3.

Ammattikoululaisista 63 prosenttia ja lukiolaisistakin 39 prosenttia kokee opiskelevansa toiveammattiinsa. Amatillisella linjalla koulutus tähtää lukiota selkeämmin johonkin tiettyyn ammattiin tai alaan, minkä huomioi-

den 63 prosentin osuus ei ole erityisen korkea. Toisaalta 14 prosenttia ammattikoululaisista sanoo jo olevansa toiveammattissaan, ja Opetushallituksen (2019) tilastojen mukaan ammattillisten tutkintojen opinnot aloittavista peräti yli puolella on jo suoritettuna jokin perusasteen jälkeinen tutkinto. 14 prosenttia ammattikoululaisista ei koe olevansa toiveammattissaan eikä opiskelemissa siihen.

Useampi kuin joka kolmas lukiolaisista kokee parhaillaan opiskelevansa toiveammattiinsa, vaikka lukio-opinnot eivät sinänsä valmista ammattiin. Nähtävästi monet lukiolaiset tietävät mihin tähtäävät ja kokevat nykyisten opintojensa valmistavan vaiheen olevan yksi askel kohti tavoitetta. Tästä näkökulmasta tuloksen voi tulkita merkiksi vahvasta luottamuksesta uratavoitteiden toteutumiseen. Tulokseen vaikuttanee kuitenkin ammatin käsitteen tulkin-
nanvaraisuus.

Yliopisto-opiskelijoista peräti 78 prosenttia opiskelee toiveammattiinsa. Ammattikorkeakouluopiskelijoilla osuus on matalampi (63 %). Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksessa opiskelualansa koki oikeaksi 69 % opiskelijoista. Ensimmäisen vuoden opiskelijat ovat tyytyväisimpiä, mutta opintovuosien karttuessa alanvalintaansa tyytyväisten osuus putoaa. Yliopistolaisista tyytyväisimpiä alanvalintaansa ovat lääketieteen sekä liikunta-, kasvat- ja terveystieteen opiskelijat, tyytymättömien osuus puolestaan on suurinta humanistien, teologien ja luonnontieteen opiskelijoiden joukossa. Myös ammattikorkeakouluissa eniten alanvalintaansa tyytyväisiä on terveys- ja liikunta-aloilla, vähiten puolestaan matkailu-, ravitsemus- ja talousaloilla. (Kunttu ym. 2017; YTHS 2017.)

Kysymystä toiveammattiin opiskelemisesta voi peilata vuoden 2017 Nuorisobarometrin kysymykseen siitä, missä iässä opiskelutoiveet olivat selvillä. Tuolloin peräti kolme neljäs-
tä haastatellusta lukiolaisesta sanoi olevansa ainakin jonkin verran perillä siitä, mitä haluaa opiskella lukion jälkeen. Peruskoululaiset olivat yllättäen vielä varmempia opiskelutoi-

veistaan kuin lukiolaiset, mikä viittaa osan peruskoululaisista ymmärtäneen kysymyksen valintana lukion ja ammattikoulun välillä, kun taas monien lukiolaisten opiskelutoiveet kohdentuivat jo jatko-opintoihin. (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 37.)

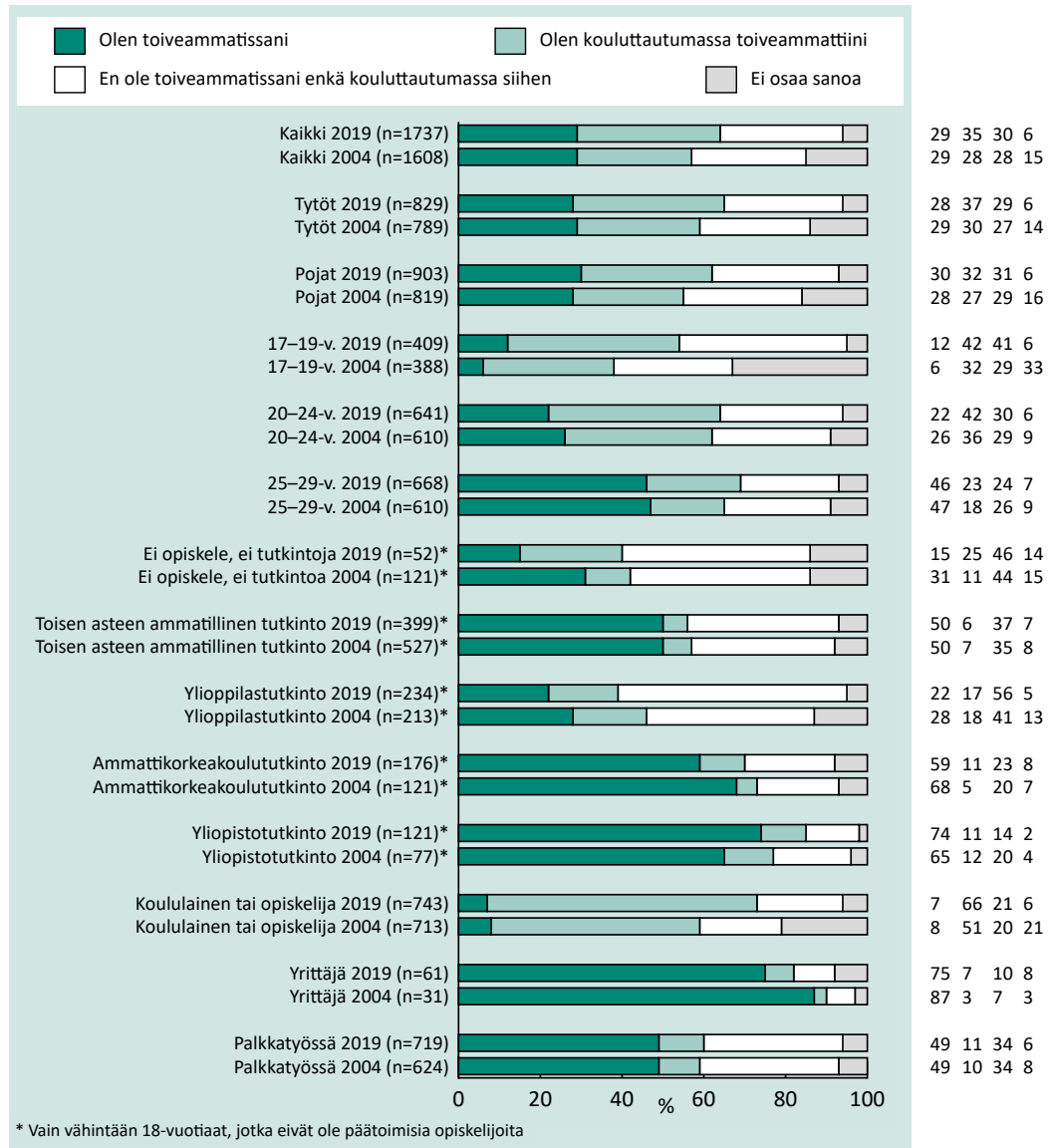
Kaikista työssäkäyvistä nuorista 42 prosenttia kokee toimivansa toiveammattissaan. Tämä ei kerro koko kuvaa, sillä osuudessa ovat mukana kaikki työssäkäyvät, siis myös esimerkiksi ne, jotka työskentelevät opiskelun ohessa. Päätoimisesti työssäkäyvistä joka toinen (49 %) onkin jo päässyt toiveammattiinsa. Kokoaikaisessa työsuhteessa olevista enemmistö (55 %) on toiveammattissaan, kun osa-aikatyössä olevilla osuus on vain 21 prosenttia. Toisaalta on huomattava, että osa-aikatyöläisistä suurin osa (62 %) on opiskelijoita ja 37 prosenttia on kouluttautumisessa toiveammattiinsa. Työsuhteen luonne voi vaikuttaa työhyvinvointiin siinä missä työpaikka, työyhteisö ja työn varsinainen sisältökin, mutta toiveammattissa toimimisen kokemukseen se liittyy etenkin elämäntilanteen kautta. Työlle asetetut vaatimukset ovat toisenlaisia silloin, kun motiivina on esimerkiksi opintojen rahoittaminen, kuin silloin, kun nuori pääsee toimimaan tavoitteenaan olleessa ammatissa.

Edellä käsiteltiin eri asioiden vaikutuksia yhtäältä koulutusratkaisuihin ja toisaalta ammatinvalintaan. Kysymys koulutusta vastaavassa työssä olemisesta (kuvio 4) linkittää nämä kaksi aluetta. Oletusten mukaisesti nuoret, joiden nykyiset työtehtävät vastaavat täysin heidän koulutustaan, kokevat muita yleisemmin (65 %) olevansa toiveammattissaan. Kuitenkin myös täysin koulutustaan vastaavassa työssä olevista seitsemän prosenttia kokee, että toiveammatti on jotain muuta kuin nykyinen työ, ja kuusi prosenttia ei vielä tiedä mitä haluaa. Se, että useampi kuin joka kymmenes edes täysin koulutustaan vastaavaan työhön päässeistä nuorista ei koe olevansa toiveammattissaan, kertoo kohtaanto-ongelmista tai kiinnostuksen muutoksista.

Tuloksista ei näe, onko nuoren hankkima koulutus alun perinkin jotain muuta kuin hän oli itselleen toivonut vai onko näkemys muuttunut kielteiseksi vasta työkokemuksen myötä. Tähän saadaan lisäselvyyttä vuoden 2017 Nuorisobarometrista, jossa selvitettiin, onko nuori toivomassaan koulutuksessa. Jopa yhdeksän kymmenestä muualla kuin peruskoulussa tai lukiossa haastatellusta opiskelijasta sanoi olevansa toivomassaan koulutuksessa. Tuolloin

risobarometrista, jossa selvitettiin, onko nuori toivomassaan koulutuksessa. Jopa yhdeksän kymmenestä muualla kuin peruskoulussa tai lukiossa haastatellusta opiskelijasta sanoi olevansa toivomassaan koulutuksessa. Tuolloin

KUVIO 3. TOIVEAMMATISSA OLEMINEN TAI SIIHEN OPISKELEMINEN ERI TAUSTAMUUTTUJITTAIN TARKASTELTUNA, 17–29-V. (%).

toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista muita matalampi osuus (80 %) oli toivomassaan koulutuksessa. Myös 2019 barometrissa tyytymättömyyttä on etenkin ammatillisen koulutuksen puolella, kun taas yliopistotutkinnon suorittaneista koulutusta vastaavassa työssä olevista lähes kaikki kokevat olevansa toiveammattissaan.

Yhä nuoremmat kokevat opiskelevansa toiveammattiinsa

Kuvion 3 trenditieto on vuodelta 2004. Vertailua mutkistaa hieman se, että toisin kuin tuoloin, vuoden 2019 haastatteluissa kysymystä toiveammattiin kouluttautumisesta ei kysytty peruskoululaisilta. Vuoden 2004 kyselyssä ei selvitetty vastaajan opiskelupaikkaa, joten vertailun mahdollistamiseksi kuviossa 3 kaikki alle 17-vuotiaat jätettiin molempien haastatteluiden luvuista pois, vaikka samalla menetettiin jonkin verran 16-vuotiaiden toisella asteella opiskelevien vastauksia.⁷

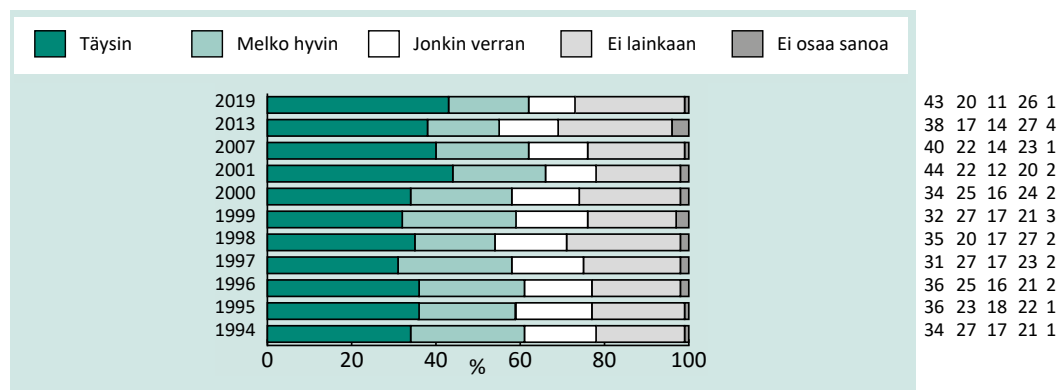
Kokonaisuutena kuluneen 15 vuoden aikana ei juuri näy tapahtuneen muutoksia. 17–29-vuotiaat vastaajat jakautuvat edelleen karkeasti ottaen kolmeen yhtä suureen osaan: yksi kolmasosa kokee olevansa toiveammattissaan, toinen kolmasosa kokee olevansa koulutautumassa toiveammattiinsa, ja loput eivät jaa kumpaakaan kokemusta. Kenties suurin muu-

tos löytyy kuitenkin itse kysymyksenasettelun ulkopuolelta, en osaa sanoa -vastausten pienentyneestä osuudesta. Vuonna 2004 alle 20-vuotiaista joka kolmas ei osannut sanoa, onko toiveammattissaan tai opiskelemassa siihen, mutta nyt osuus on vain kuusi prosenttia. Vaikuttaa siltä, että yhä nuoremmat ovat selvillä siitä, mihin ammattiin ovat tähtäämässä.

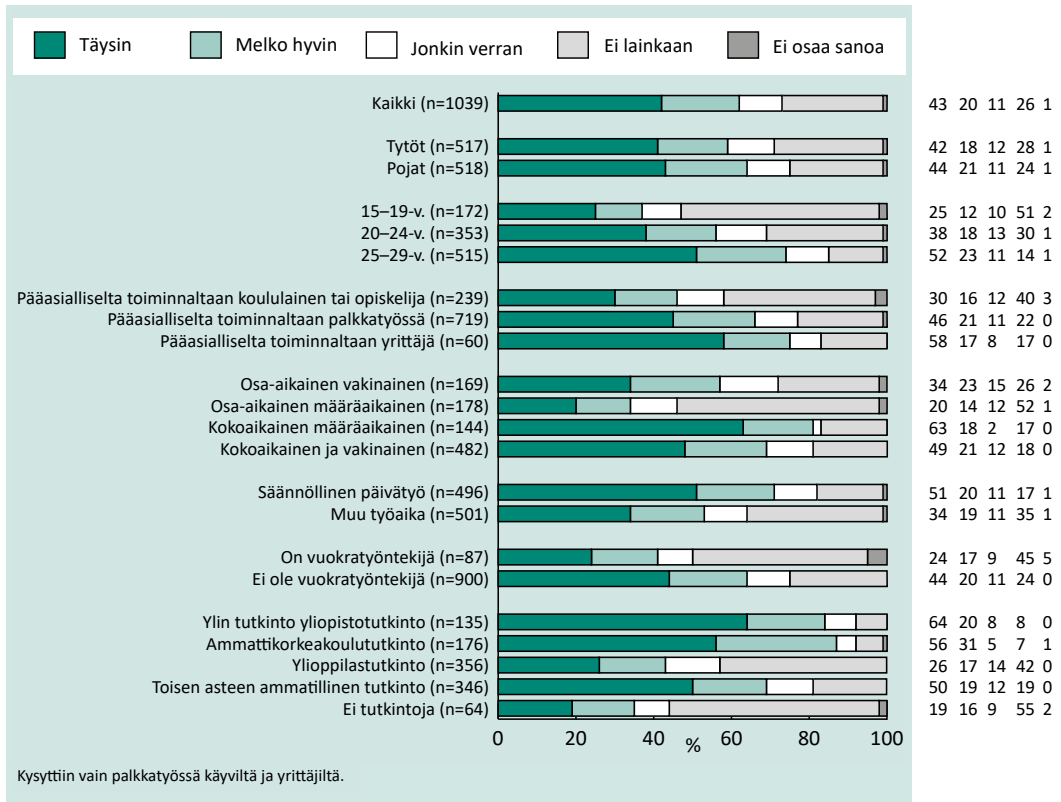
Työssäkäyville nuorilta kysyttiin, vastaavatko nykyiset työtehtävät heidän koulutustaan. Kuviosta 4 nähdään, että täysin koulutusta vastaavissa töissä olevien osuus pysytteli 1990-luvulla noin kolmanneksessa, mutta on 2000-luvulle tultaessa noussut keskimäärin jo yli 40 prosenttiin. Kehityksen hyvän suunnan lisäksi on syytä panna merkeille myönteinen kokonaiskuva, sillä peräti 43 prosenttia sanoo olevansa täysin ja 63 prosenttia ainakin melko hyvin koulutusta vastaavassa työssä. Tätä voi pitää suurena osuutena, sillä alle kolmekymppisille työn koulutusta vastaavuus on yhä pidempien opintojen aikana kova vaatimus. Vähintään 25-vuotiaista työssäkäyvistä nuorista jo enemmistö on täysin koulutusta vastaavassa työssä.

Toisaalta monilla aloilla koulutus ei valmista tiettyyn ammattiin ja muuttuvassa työelämässä laaja-alaisella osaamisella voi työllistyä hyvinkin erilaisiin tehtäviin. Näin olen tulokset kertovat oletettavasti myös laajemmin siitä, kuinka työelämä toistaiseksi on vastannut opintojen aikana hankittuun osaamiseen

KUVIO 4. ”VASTAAVATKO NYKYISET TYÖTEHTÄVÄSI KOULUTUSTASI?”, VERTAILU 1994–2019 (%)

KUVIO 5. ”VASTAAVATKO NYKYISET TYÖTEHTÄVÄSI KOULUTUSTASI?”,
TAUSTAMUUTTUJITTAIN TARKASTELTUNA (%)

ja asetettuihin odotuksiin. Kiinnostavasti yrittäjänuorilla kokemus koulutusta vastaavassa työssä olemisesta on yleisempi (58 %) kuin palkansaajilla (46 %), minkä voi tulkita osittain kertovan yrittäjyyden omaehtoisuudesta. Työsuhteen kokoaikaisuus linkittyy koulutusta vastaavuuteen selvästi vahvemmin kuin työn pysyvyys. Määräaikaisissa työsuhteissa on itse asiassa yleisempää (47 %) kuin pysyvissä työsuhteissa (41 %) kokea olevansa täysin koulutusta vastaavassa työssä.

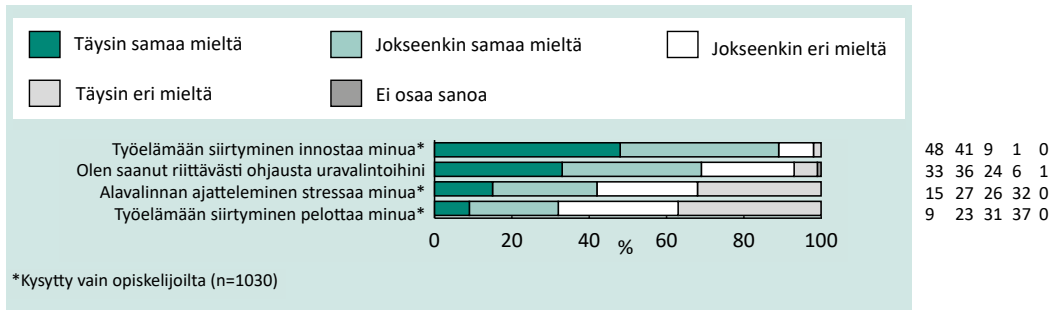
Nuorisobarometrissakin korkeakoulutus näyttää kannatettavalta, sillä ammattikorkeakoulututkinnon (56 %) tai yliopistotutkinnon (64 %) suorittaneet kokevat useammin ole-

vansa koulutusta vastaavassa työssä kuin ammattikoulun käyneet (50 %). Kansainvälisessä vertailussa korkeakoulu- ja ammattikoulutetut suomalaisnuoret ovat työllistyneet koulutusta vastaavaan työhön varsin nopeasti valmistumisensa jälkeen. Yhtenä tekijänä siinä, että tuore maisteri pääsee Suomessa niin nopeasti koulutustaan vastaavaan työhön, on opiskelijoiden työssäkäynti. (Kivinen & Nurmi 2011.)

NÄKEMYKSET TYÖELÄMÄÄN SIIRTUMISESTÄ

Nuorten käsityksiä työelämästä kysyttiin myös työelämään siirtymisen näkökulmasta (kuviot 6).

KUVIO 6. TYÖELÄMÄÄN SIIRTYMISEEN LIITTYVIÄ NÄKEMYKSIÄ (%)

Kysymyksillä tavoiteltiin varsinkin ennakkokäsityksiä ennen varsinaista työuraa, joten ne esitettiin vain päätoimisille opiskelijoille. Runsas julkinen negatiivinen puhe työelämästä ei näytä vaikuttavan nuorten käsityksiin, sillä nuorista peräti 90 prosenttia on ainakin jokseenkin samaa mieltä työelämään siirtymisen innostavuudesta. Työelämään siirtymisen pelottavaksi kokeminen on selvästi harvinaisempaa (32 %) kuin sen kokeminen innostavana. Nämä eivät ole toisensa poissulkevia kokemuksia, sillä useampi kuin joka neljäs (26 %) opiskelija kokee työelämään siirtymisen sekä innostavaksi että pelottavaksi. 42 prosenttia opiskelijoista kokee ammatinvalinnan stressaavaksi. Kokemus on sukupuolittunut, sillä tytöistä näin kokee puolet, pojista vajaa kolmannes.

Nuorista 69 prosenttia on ainakin jokseenkin samaa mieltä siitä, että on saanut uravalintoihinsa riittävästi ohjausta. Opiskelijoista ja koululaisista 72 prosenttia on samaa

mieltä ohjauksen riittävydestä, mutta riittävyyden kokemus on sitä harvinaisempi, mitä pidemmällä opinnoissaan vastaaja on. Peruskoulu laisista 91 prosenttia, lukiolaisista 83 prosenttia, ammattikoululaisista 78 prosenttia, ammattikorkeakoululaisista 62 prosenttia ja yliopisto-opiskelijoista enää 59 prosenttia kokee saamansa ohjauksen riittäväksi.

Toisaalta vertaamalla Nuorisobarometrin ja Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksen tuloksia näyttää siltä, että korkeakouluopiskelijoiden tyytyväisyys saadun ohjauksen määrään on kuitenkin selvästi yleisempää kuin tyytyväisyys laatuun. Vain noin kolmannes yliopisto-opiskelijoista piti saamaansa ohjausta hyvänä tai erittäin hyvänä. Myönteistä on se, että kokemus hyvästä ohjauksesta on yleistynyt niin yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissa opiskelevilla. (Kunttu ym. 2017.) Silti tulokset antavat viitteitä, että yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen olisi panostettava opiskelijoiden uraohjaukseen.

TYÖSUHTEIDEN LAATU

Tässä barometrissa nuorten työsuhteiden luonnetta tarkasteltiin tavanomaista yksityiskohtaisemmin. Kyselyssä haluttiin selvittää työsuhteen epävarmuutta ja epätyypillisten työsuhteiden esiintyvyyttä. Virallisesti esimerkiksi työllisyysastetta ja työmarkkina-asemia seurataan esimerkiksi Tilastokeskuksen työvoimatutkimukseen tai työssäkäyntitilastoon perustuvilla analyyseilla. Seuraavassa raportoidaan kuitenkin barometrin tulokset työsuhteiden laadun osalta ja tuloksia verrataan näihin tutkimuksiin. Lisäksi vastaajien raportoimaa työsuhteen laatua käytetään asenneväittämien analyyseissä taustamuuttujana.

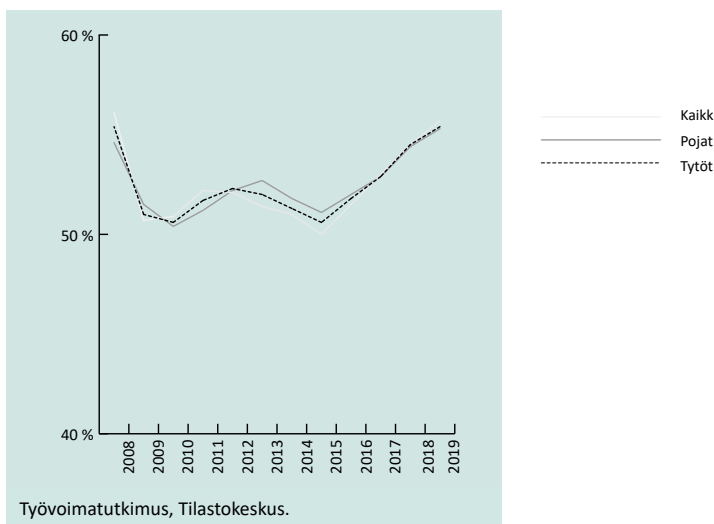
Nuorten työllisyys- ja työttömyysasteiden seuraaminen on suhteellisen vaikeaa, eivätkä ne anna kovin luotettavaa kuvaa nuorten tilanteesta. Kuviossa 7 esitetään työllisten osuus 15–29-vuotiaiden ikäluokasta vuosina 2008–

2019. Nuorten (15–24-vuotiaat) työttömyysaste oli puolestaan joulukuussa 2019 14,8 prosenttia ja trendi 17,3 prosenttia (SVT a). Melko korkea työttömyysaste ei kerro koko totuutta, sillä valtaosa työvoimatutkimuksessa työttömiksi määrittyvistä nuorista on päätoimisia opiskelijoita (Hämäläinen & Tuomala 2013).

Edellä käytiin läpi, että selvitysten mukaan työsuhteen epätyypillistyminen ei ole kovin vahva trendi ja jatkuva kokoaikainen palkkatyö on tyypillisin työsuhteiden muoto kaikilla työllisillä. (Nätti & Pyöriä 2017; Sutela & Lehto 2014.) Toisaalta palkkatyösuhteiden tarkastelu ei tavoita muita epävarmuustekijöitä, esimerkiksi itsensä työllistäjien, pakkoyrittäjien tai työllisyystoimissa olevien tilannetta eikä työn pysyvyyteen liittyvää huolta.

Barometrissa tiedusteltiin sekä pääasiallista toimintaa että sitä, tekeekö vastaaja vastaushet-

KUVIO 7. TYÖLLISTEN OSUUS IKÄLUOKASTA (15–29-VUOTIAAT, 2008–2019).

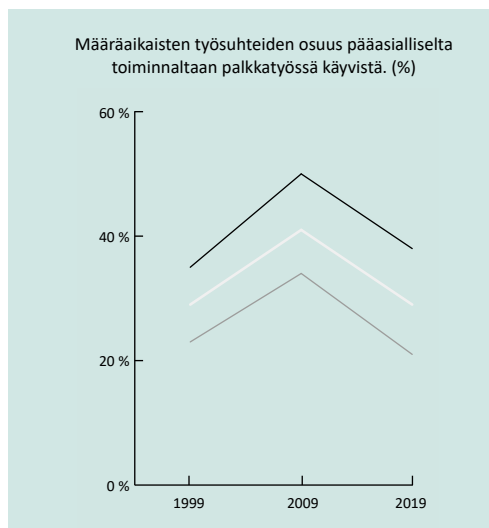

kellä palkkatyötä. Kaikilta palkkatyötä tekeviä kysyttiin, onko työsuhde kokoaikainen vai osa-aikainen sekä onko se toistaiseksi voimassa oleva vai määräaikainen. Näitä ulottuvuuksia on selvitetty barometreissa edellisen kerran vuonna 2009. Tavanomaisten pätikätyökysymysten lisäksi tällä kertaa kysyttiin myös vuokratyöläisyydestä ja siitä, onko kyseessä säännöllinen päivätyö vai muu työaika (vuorotyö, iltatyö, epä säännöllinen työaika jne.). Työn teettämisen tapojen lisäksi selvitettiin koke- musta työn ja vapaa-ajan erottumisesta ja työs- sä koettua syrjintää. Seuraavassa työsuhteen laatua tarkastellaan ensisijaisesti niiden vastaa- jien keskuudessa, jotka raportoivat palkkatyön pääasialliseksi toiminnakseen. Muiden, eli lähinnä päätoimisten opiskelijoiden, vastauk- sia tarkastellaan erikseen.

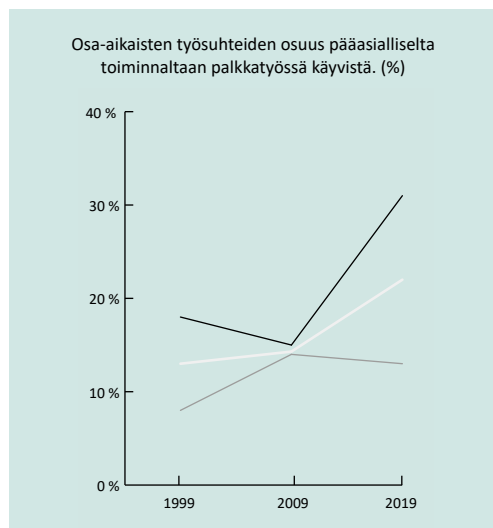
MÄÄRÄAIKAISET JA OSA-AIKAISET TYÖSUHTEET JA VUOKRATYÖ BAROMETRIAINEISTOSSA

Nuorten työmarkkina-asemassa on kausivai- htelua esimerkiksi loma-aikoihin sijoittuvien kausitöiden takia. Nuorisobarometrin aineisto kerättiin huhti-toukokuussa 2019, eli kou- lulaisten ja opiskelijoiden kesätöillä voi olla hienoista vaikutusta työsuhteiden laatuun. Ku- vioissa 8 ja 9 esitetään pääasialliselta toimin- naltaan palkkatyössä olevien määräaikaisten ja osa-aikaisten työsuhteiden osuudet vuodesta 1999 vuoteen 2019. Vuonna 2009 määräaika- is- ten osuus oli mittausjakson korkein (42 %), sen jälkeen osuus on laskenut niin, että 2019 määräaikaisissa työsuhteissa työskenteli 29 prosenttia.

KUVIOT 8 JA 9. MÄÄRÄAIKAISTEN JA OSA-AIKAISTEN TYÖSUHTEIDEN OSUUDET SUKUPUOLITTAIN VUOSINA 1999, 2009 JA 2019 (%)

— Tytöt
— Kaikki
— Pojat

— Tytöt
— Kaikki
— Pojat

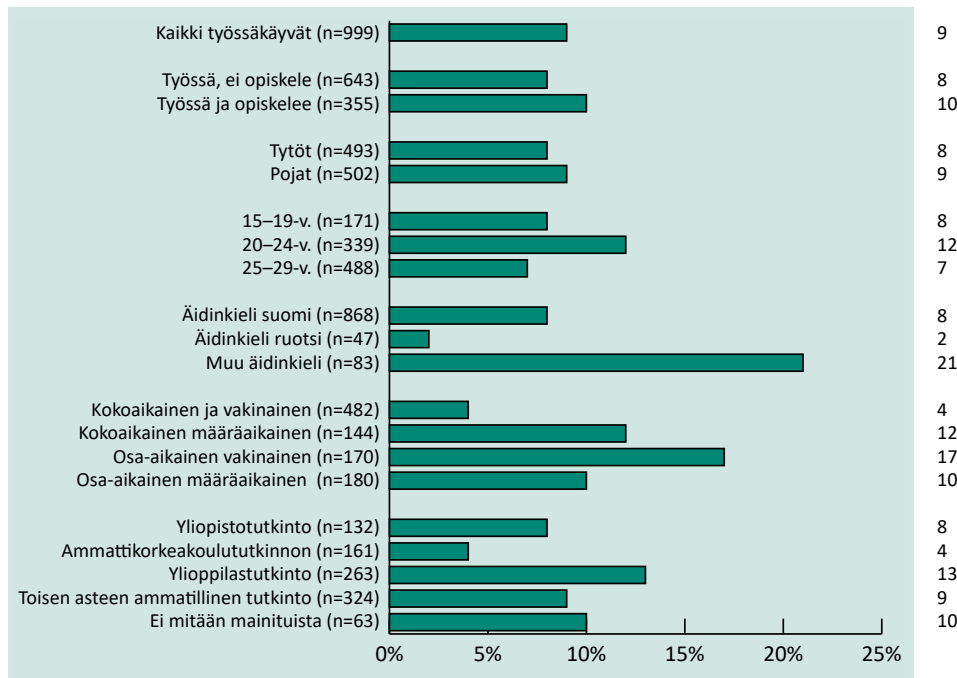
Nuorisobarometrissa trendi poikkeaa virallisten tilastojen työllisten trendistä, jossa määräaikaisten osuus laski finanssikriisin aikana. Nuorisobarometrin keväällä 2019 kerättyssä aineistossa määräaikaisten työsuhteiden osuus oli korkeampi kuin työolotutkimuksen kaikkia työllisiä koskevassa, syksyllä 2018 kerättyssä aineistossa. Siinä määräaikaisten työsuhteiden osuus oli yhteensä 14 prosenttia (Sutela, Pärnänen & Keyriläinen 2019, 55). Pätkätyösuhteet siis kuuluvat erityisesti nuoruuteen.

Toisaalta määräaikaisuus on voimakkaasti sukupuolittunutta (kuvio 8). Suomessa ylipäättään sukupuolten välinen ero määräaikaishuhtisissa on poikkeuksellisen suurta, ja erityisen suurta se on nuorissa ikäluokissa (15–34-vuotiaat) (Sutela & Lehto 2014, 37). Sama ero näkyy myös barometrissa, jonka tulosten mukaan määräaikaishuhtisesti työskenteli miehistä 21 prosenttia ja naisista 38 prosenttia. Vastaavasti huippuvuonna 2009 naisista 50 prosenttia ja miehistä 34 prosenttia oli määräaikaishuhtisessa

työsuhteessa. Myös työvoimatutkimuksen mukaan määräaikaishuhtisuudet ovat erityisen yleisiä nuorissa ikäluokissa ja erityisesti naisilla. 15–24-vuotiaista naisista yli 40 prosenttia ja 25–34-vuotiaista naisista lähes 30 prosenttia on määräaikaishuhtisessa työsuhteessa. Naisten määräaikaishuhtisuuksien osuutta on selitetty sillä, että määräaikaishuhtiset työsuhteet ovat yleisempiä naisvaltaisilla palvelu-, myynti- ja hoitoaloilla. (Sutela, Pärnänen & Keyriläinen 2019, 57.)

Barometrin vastaajista osa-aikaishuhtisessa työsuhteessa oli yhteensä 36 prosenttia kaikista työssäkäyvistä ja 21 prosenttia päätoimisista palkansaajista. Myös osa-aikaishuhtisuuksissa naisten ja miesten välillä oli eroja, sillä naisista osa-aikaishuhtisena työskenteli 31 prosenttia ja miehistä 13 prosenttia. Osa-aikaishuhtisuuksien osuudet eroavat hieman työolotutkimuksesta, jonka mukaan osa-aikaishuhtisesti työskenteli 12 prosenttia vähintään 10 tuntia työskentelevistä palkansaajista (naisista 16 % ja miehistä 8 %) (Sutela, Pärnänen & Keyriläinen 2019, 52). Nuorisobaro-

KUVIO 10. VUOKRATYÖN OSUUS TYÖSUHTEISTA TAUSTAMUUTTUIJTAIN TARKASTELTUNA (%)

metrin tiedoissa voi olla mukana myös hyvin vähäisiä viikkotunteja työskenteleviä, koska viikkotuntirajaa ei ollut määritelty.

Osa-aikatyö on yleistynyt 1990-luvulta lähtien, varsinkin miehillä (Leskinen 2019). Barometrissakin osa-aikaisten työsuhteiden trendi on kahdenkymmenen vuoden aikajänteellä kasvava, myös tytöillä (kuvio 9). Erityisen merkittävä muutos on tapahtunut vuosien 2009 ja 2019 välillä, sillä vuonna 2009 vastaajista 15 prosenttia raportoi työsuhteensa osa-aikaiseksi, vuoden 2019 barometrissa 31 prosenttia. Tälle suurehkolle loikalle ei kuitenkaan löydy selitystä Nuorisobarometrin aineistosta eikä myöskään vertaamalla tuloksia työolotutkimuksen tai työvoimatutkimuksen tietoihin.

Tavanomaisten pätikätykysymysten lisäksi selvitettiin, onko työaika säännöllinen päivätyö vai tekevätkö vastaajat muuta työaika, kuten vuorotyötä, iltatyötä tai epäsäännöllistä työaika. Tähän vastaajat ovat voineet lukea myös epäsäännölliset keikkatyöt tai nollatuntisopimuksilla tehdyn työn. Kaikista palkkatyötä vastaushetkellä tekevästä puolet teki säännöllistä päivätyötä, pääasiallisena toimenaan palkkatyötä tekeillä osuus oli 59 prosenttia. Osuus on samaa suuruusluokkaa kuin työolotutkimuksessa, jossa hieman yli 60 prosenttia vastaajista kertoi tekevänsä päivätyötä (Sutela, Pärnänen & Keyriläinen 2019, 21–22).

Tässä barometrissa tiedusteltiin myös vuokratyön yleisyyttä (kuvio 10). Vuokratyö on työsuhte, jossa palkansaaja työskentelee työvoimaa välittävän tai vuokraavan yrityksen kautta ja on työsuhteessa tähän yritykseen. Vuokratyö on yleisintä 15–24-vuotiailla nuorilla. Työolotutkimuksen mukaan heistä viisi prosenttia teki vuokratyötä vuonna 2013 (Sutela & Lehto 2014.) Kuviosta 10 käy ilmi, että barometrissa vuokratyötä raportoi tekevänsä yhdeksän prosenttia kaikista päätoimisista palkkatyöläisistä. Sukupuolten välillä ei ollut eroja vuokratyössä. Sen sijaan vuokratyö oli yleisempää kaikilla palkkatyötä raportoineilla, eli niillä, jotka ovat päätoimisesti esimerkiksi opiskelijoita. Lisäksi vuokratyön tekeminen painottui niihin,

joiden korkein tutkinto on ylioppilastutkinto, kun taas ammatillisen tutkinnon suorittaneiden parissa se on vähäisempää. Tämä kertonee siitä, että vuokratyötä tehdään esimerkiksi väliuosina. Kiinnostava havainto on myös, että vuokratyö on huomattavasti yleisempää vieras-kielisten keskuudessa.

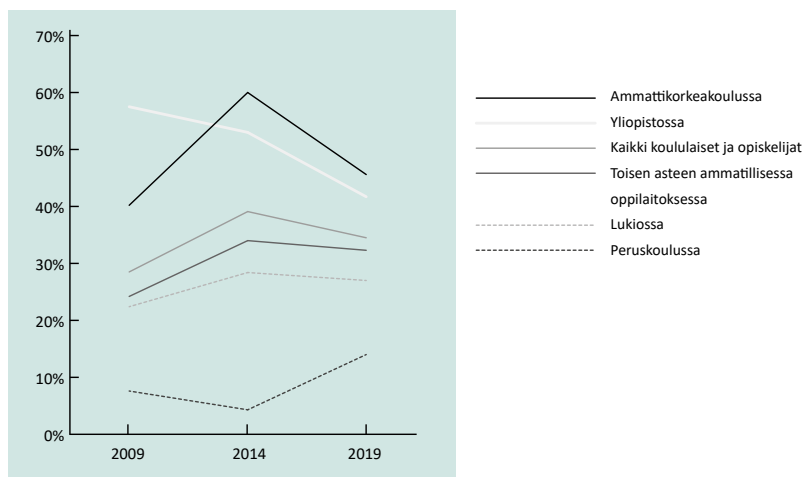
OPISKELIJOIDEN TYÖSSÄKÄYNTI JA TYÖSUHTEET

Nuorisobarometriin työssäkäyntiä ja opiskelua koskevia kysymyksiä yhdistämällä saadaan kuva opiskelijoiden työssäkäynnistä (kuvio 11). Nyt noin joka kolmas kaikista koululaisista ja opiskelijoista sanoo tekevänsä samalla myös palkkatyötä. Osuus on kymmenen vuoden aikana keskimäärin hieman kasvanut. Lievästi kasvava trendi nähdään kaikilla muilla koulutustasoilla, mutta korkeakouluopiskelijoiden työssäkäynti barometriaineistossa on viime vuosina vähentynyt, yliopisto-opiskelijoilla kymmenessä vuodessa yli kymmenellä prosenttiyksiköllä. Työssäkäynti on kuitenkin edelleen yleistä yliopisto- ja ammattikorkeakouluopintojen yhteydessä.

Myös Tilastokeskuksen koulutustilastojen mukaan opiskelijoiden työssäkäynti on yleisintä korkeakouluopiskelijoilla, ja kokonaisuutena työnteko opintojen ohella on viime vuosina vähän lisääntynyt (SVT b). Yleiskuva on siis samansuuntainen, vaikkakin Tilastokeskuksen mukaan useampi, noin joka toinen opiskelija, käy töissä. Erot barometriin johtuvat osittain siitä, että Tilastokeskuksen luvuissa ovat mukana ainoastaan 18 vuotta täyttäneet, osittain erilaisista käsitteistä sekä siitä, että Tilastokeskus ei selvitä opiskelijoiden työssäkäyntiä barometrin tapaan asiaa kysymällä, vaan yhdistämällä henkilö pohjaisen opiskelija-aineiston työssäkäyntitilaston tietoihin.⁸

Päätoimisten opiskelijoiden työsuhteista 80 prosenttia on osa-aikaisia, kuten kymmenen vuotta aiemmin vuoden 2009 barometrissakin. Kaikista koululaisten ja opiskelijoiden työsuhteista 63 prosenttia on

KUVIO 11. KOULULAISTEN JA OPISKELIJOIDEN TYÖSSÄKÄYNTI 2009–2019 (%)

osa-aikaisia. Kymmenen vuotta sitten osuus oli 71 prosenttia, minkä jälkeen se on laskenut kaikilla muilla opintoasteilla paitsi lukiolaisilla. Tyttöillä osa-aikatoiden osuus on 77 prosenttia, pojilla 67 prosenttia. Sukupuoliero on selvä, mutta ei niin suuri kuin pääasialliselta toiminnaltaan työssäkäyvillä (kuvio 9). Osin

tätä selittää se, että osa-aikaisia on eniten lukiossa (74 %), jossa tyttöjen osuus on suurempi kuin poikien (55 % / 45 %). Ammattikoulussa, jossa osa-aikaisten osuus on matalin (58 %), on tyttöjä vastaavasti vähemmän kuin poikia (42% / 58%).

NÄKEMYKSET OMASTA TYÖSTÄ JA TYÖSSÄ JAKSAMINEN

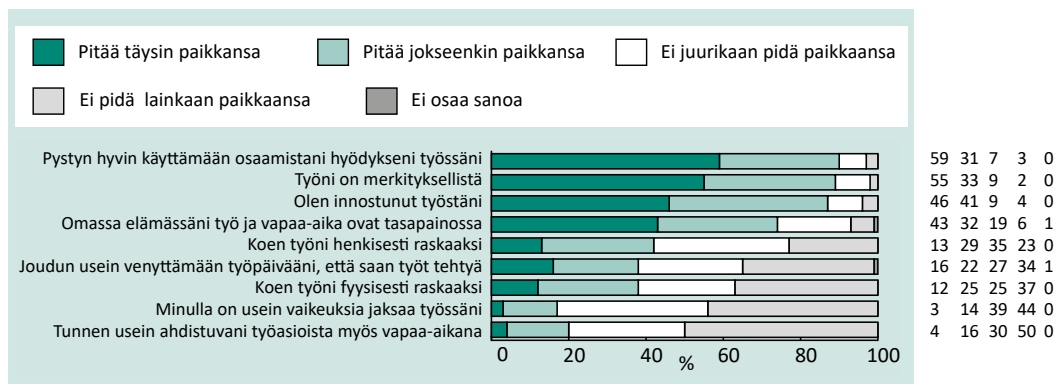
TYÖN INNOSTAVUUS JA TYÖSSÄ JAKSAMINEN

Työelämän muutoksista ja nuorten jaksamisesta antaa viitteitä, että nuorten kokemus työn kuormittavuudesta on kasvanut. Työolobarometrin 2018 mukaan sekä työn fyysinen että henkinen kuormittavuus oli noussut etenkin nuorissa ikäluokissa. Vuodesta 2002 fyysisesti raskaaksi työnsä kokevien osuus (18–34-vuotiaat) nousi 36 prosentista 43 prosenttiin. Vastaavasti työnsä henkisesti kuormittavaksi kokevien osuus nousi 43 prosentista 63 prosenttiin (Lyly-Yrjänäinen 2019, 100–101).

Nuorisobarometrissa suhtautumista omaan haastatteluhetken työhön selvitetiin yhdeksällä kysymyksellä, jotka on lainattu Tilastokeskuksen Työolotutkimuksesta. Ne sisältävät myös työn kuormittavuutta koskevat kysymykset. Kuvio 12 saa varsin myönteisen koko-

naiskuvan nuorten suhteesta omaan työhönsä. Lähes kaikki (90 %) ovat täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että voivat hyvin käyttää osaamistaan hyödykseen työssään. Työtään merkityksellisenä pitävien (88 %) ja työstään innostuneiden (87 %) osuudet ovat lähes yhtä suuria. Kolme neljästä (75 %) työssä käyvästä nuoresta kokee työn ja vapaa-ajan olevan tasapainossa omassa elämässään. Tämä peilautuu kiinnostavasti kuvion 14 tulokseen siitä, että vain vähemmistö (45 %) pitää työn ja vapaa-ajan rajaa täysin selvänä. Nuorten kokemusmaailmassa työn ja vapaa-ajan jyrkkä erottelu ei siis ole välttämätön ehto niiden tasapainolle. Kuvio 12 kuitenkin nähdään myös se, että joka viides (20 %) tuntee usein ahdistuvansa työasioista myös vapaa-aikana ja että useampi kuin kolmannes (36 %) joutuu usein venyttämään työpäiväänsä saadakseen työt tehdyksi. 17 prosentilla on vaikeuksia jaksaa työssään.

KUVIO 12. NÄKEMYKSET OMAN TYÖN SISÄLLÖISTÄ JA TYÖSSÄ JAKSAMISESTA (%)
("MISSÄ MÄÄRIN VÄITTÄMÄT KUVAAVAT TYÖTÄSI?")

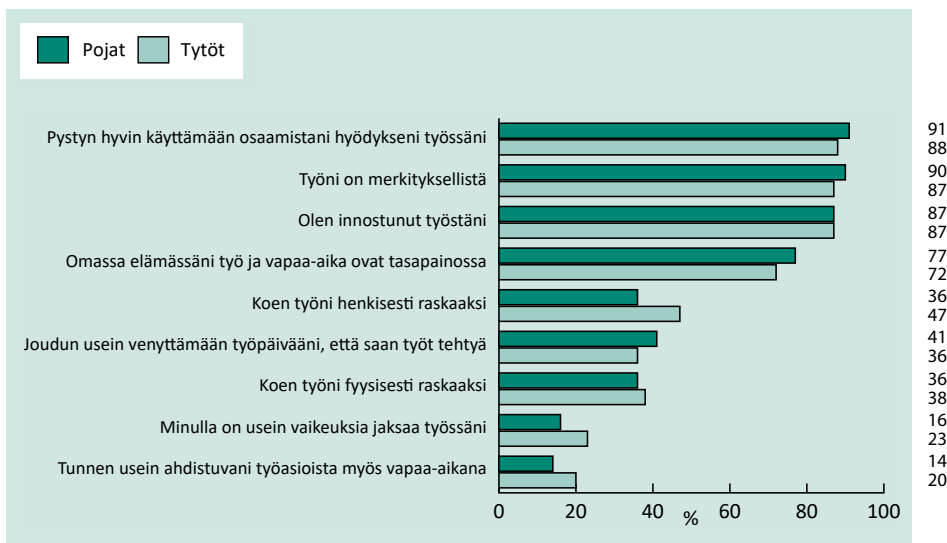

Kuvio 13 vertaa tyttöjen ja poikien täysin tai jokseenkin samaa mieltä olevien osuuksia. Työn innostavuudessa ja merkityksellisyyden kokemuksissa ei sukupuolieroja ole. Huomatavimmat erot liittyvät työn henkiseen kuormittavuuteen ja työssä jaksamiseen. Suurempi osuus nuorista naisista kuin miehistä kokee työnsä henkisesti raskaaksi (47 % vs. 36 %) ja ahdistuu työasioista vapaa-ajallaan (23 % vs. 16 %). Nämä osuudet ovat hieman pienemmät kuin Työolobarometrissa, jossa ikähaarukka oli kuitenkin eri (18-34-vuotiaat). On kiinnostavaa, että vaikka miehille on naisia tyyppillisempää joutua venyttämään työpäiväänsä saadakseen työt tehtyä (pojat 41 %, tytöt 36 %), eivät miehet silti koe naisia useammin työn ja vapaa-ajan olevan epätasapainossa, pikemmin päinvastoin. Tyttöjen ja nuorten naisten kokemaa ahdistusta on tärkeä huomio ja yhdessä esimerkiksi Kouluterveyskyselyn tuottaman tiedon kanssa tuo esiin sukupuolittuneita hyvinvointieroja. Kuormittavuuden taustojen tarkempaan analyysiin Nuorisobarometrin

mittarit ovat kenties turhan karkeita, mutta tärkeä taustatieto on huomata työn raskauden ja merkityksettömyyden kokemusten liittyvän voimakkaasti nimenomaan osa-aikaisiin työsuhteisiin ja epäsäännöllisiin työaikoihin, jotka ovat yleisempiä naisilla kuin miehillä. Työn henkinen raskaus liittyy enemmän kokoaikaan, fyysinen raskaus puolestaan osa-aikaisiin työsuhteisiin. Osa-aikatöiden fyysiseen rasittavuuteen liittyy työn luonteen lisäksi elämäntilanne, esimerkiksi se, että enemmistö nuorista osa-aikatyöntekijöistä tekee työtä opintojen ohella. Kokemukseen työn ja vapaa-ajan tasapainosta vaikuttanevat myös elämän preferenssit; tytöt ja pojat pitävät työtä yhtä tärkeänä, mutta tytöille ovat selvästi poikia tärkeämpiä niin vapaa-aika kuin monet muutkin työhön suoraan liittymättömät elämänalueet, kuten perhe, ihmissuhteet ja terveys (kuvio 53).

Kysymykset oman työn sisällöistä ja työssä jaksamisesta esitettiin vain työssäkäyvälle vastaajille. Osa työssäkäyvistä on kuitenkin päätoimisia opiskelijoita. Työssäkäyvistä opis-

KUVIO 13. NÄKEMYKSET OMAN TYÖN SISÄLLÖISTÄ JA TYÖSSÄ JAKSAMISESTA ("MISSÄ MÄÄRIN SEURAAVAT VÄITTÄMÄT KUVAAVAT TYÖSSÄSI?), SUKUPUOLITTAIN TARKASTELTUNA. SAMAA TAI JOKSEENKIN SAMAA MIELTÄ OLEVIENTEN OSUUDET (%)

kelijoista varsin harva raportoi voivansa käyttää osaamistaan hyödykseen työssään ja vain puolet kokee olevansa edes melko hyvin koulutustaan vastaavassa työssä. Opiskeluaikaiset työt ovat siis eriluontoisia kuin työt, joihin pyritään valmistumisen jälkeen. On kuitenkin hyvä huomata, että samanaikainen opiskelu ja työssäkäynti liittyvät työn kokemiseen fyysisesti raskaaksi. Tätä voi selittää esimerkiksi, että opiskelun ja työn yhdistäminen on raskasta ja opiskelijat voivat tehdä keskimäärin raskaampia töitä esimerkiksi ravintola-alalla. Toisaalta työssäkäyvistä työistä opiskelee 39 prosenttia, pojista 32 prosenttia, joten opiskelu on myös yksi työn raskaaksi kokemisen sukupuolieroja selittävistä tekijöistä.

**MONILLE KORKEAKOULUTETUILE
TYÖ ON SEKÄ INNOSTAVAA ETTÄ
HENKISESTI KUORMITTAVAA.
TULOKSIA FAKTORIANALYYSISTA**

Jotta jokaista haastateltavan työhön liittyvää kysymystä ei tarvitsisi käsitellä erikseen, kuvion 12 muuttujamäärää vähennetään faktorianalyysillä. Sen ideana on löytää joukko muuttujia, jotka korreloivat vahvasti keskenään,

mutta heikosti muiden muuttujien kanssa. Näitä muuttujajoukkoja kutsutaan faktoreiksi, ja samalle faktorille voimakkaasti latautuvien muuttujien voi tulkita mittaavan samantyyppistä ominaisuutta. Tässä faktorien kuvaamat ulottuvuudet voi tulkita kokemuksiksi omasta työstä. Taustamuuttujien mukaiset erot on saatu selville laskemalla niin sanotut faktori-pisteet ja tarkastelemalla eri vastaajaryhmien sijoittumista niiden suhteen. Taulukossa 2 kerrotaan, minkä taustamuuttujien luokissa lataukset ovat selvästi keskimääräistä vahvempia tai heikompia.

Analyyssi tuottaa kolmen faktorin ratkaisun. Niistä ensimmäinen faktori kuvaa vastaajan kokemaa innostusta työstään. Myös työn kokeminen merkitykselliseksi ja mahdollisuus käyttää osaamistaan latautuvat ensimmäiselle faktorille vahvasti. Toisen faktorin kuvaamalle arvoulottuvuudelle puolestaan latautuvat työn henkinen raskaus, työhön liittyvä ahdistus sekä työn ja vapaa-ajan epätasapaino. Kolmas ulottuvuus on nimetty ”jaksamisvaikeudet ja työn fyysinen raskaus” -faktoriksi, koska sille latautuvat voimakkaimmin väitteet ”minulla on usein vaikeuksia jaksaa työssäni” ja ”koen työni fyysisesti raskaaksi”. Vaikeus jaksaa työs-

TAULUKKO 2. NÄKEMYKSET OMASTA TYÖSTÄ. FAKTORIANALYYSIEN JA FAKTORIPISTEIDEN KESKIARVOTARKASTELUN YLEISESITTELY

Faktori 1. Työn merkityksellisyys itselle ja muille	Faktori 2. Työn henkinen raskaus ja sekoittuminen vapaa-aikaan	Faktori 3. Jaksamisvaikeudet ja työn fyysinen raskaus
Olen innostunut työstäni Työni on merkityksellistä Pystyn hyvin käyttämään osaamistani hyödykseni työssäni	Tunnen usein ahdistuvani työasioista myös vapaa-aikana Koen työni henkisesti raskaaksi Omassa elämässäni työ ja vapaa-aika ovat tasapainossa (latautuu käänteisesti) Joudun usein venyttämään työpäivääni, että saan työt tehtyä	Minulla on usein vaikeuksia jaksaa työssäni Koen työni fyysisesti raskaaksi
Ominaisarvo 2,4 Kumulatiivinen selitysaste 30,0%	Ominaisarvo 2,0 Kumulatiivinen selitysaste 48,1%	Ominaisarvo 1,0 Kumulatiivinen selitysaste 59,5%
Kenen työtä kuvaa: Ruotsinkieliset Korkeakoulutetut Yrittäjät Toiveammatissaan olevat	Kenen työtä kuvaa: Tytöt Korkeakoulutetut Yrittäjät Kokenut syrjintää tai kiusaamista työelämässä	Kenen työtä kuvaa: Tytöt Muu kuin säännöllinen päivätyö (vuorotyö, iltatyö, epä säännöllinen työaika jne.)

Muuttujien lataukset eri faktoreille liitteessä 3, faktoriasteiden keskiarvot eri taustamuuttujien luokissa liitteessä 4.

sä on toki vahvasti yhteydessä myös työn kokemiseen henkisesti raskaaksi.

Laskemalla myös niin sanotut faktoripisteet ja tarkastelemalla eri vastaajaryhmien sijoittumista niiden suhteen päästään tekemään huomioita taustamuuttujien mukaisista eroista ilman, että kutakin muuttujaa tarkasteltaisiin erikseen. Yleistarkastelu on taulukossa 2, muuttujien lataukset eri faktoreille ja taustamuuttujien keskiarvot liitteissä 3–4.

Ensimmäisen faktorin kuvaama työn innostavuus ja merkityksellisyys on erityisen voimakasta ruotsinkielisillä, korkeakoulutetuilla ja yrittäjillä. Koska faktorianalyyseissa on kyse nimenomaan haastateltujen nuorten omaan työpaikkaan liittyvistä kysymyksistä, tarkastellaan faktoripisteitä tavanomaisten sosioekonomisten taustatietojen lisäksi myös työsuhteen luonteen ja muiden työhön liittyvien kysymysten valossa. Ymmärrettävästi työn innostavuus ja merkityksellisyys korostuvat voimakkaasti niillä, jotka ovat toiveammatissaan. Kaikkein heikoin se puolestaan on niillä, jotka eivät ole toiveammatissaan, vaikka tietävät, missä ammatissa haluaisivat toimia (vrt. kuvio 3). Eri-tyisen vähän innostusta ja merkityksellisyyttä työssään kokevat vuokratyöntekijät.

Työn kokoaikaisuus on tilastollisesti merkitsevässä positiivisessa yhteydessä sekä ensimmäiseen että toiseen faktoriin. Kokoaikaisesti työskentelevät siis kokevat työnsä osa-aikaisia merkityksellisemmäksi, mutta myös henkisesti raskaammaksi. Työhön liittyvä innostus ja merkityksellisyys korostuvat muutenkin etenkin korkeakoulutetuilla ja yrittäjillä, jotka myös usein kokevat työnsä henkisesti raskaaksi. Työhön liittyvä innostus ja merkityksellisyyden kokemus ovat kuitenkin yhteydessä etenkin väitteeseen ”joudun usein venyttämään työpäivääni, että saan työt tehtyä”, ei työn henkisesti raskaaksi kokemiseen sinänsä.

Määräaikaisissa työsuhteissa olevilla nuorilla ensimmäisen faktorin kuvaama työn innostavuus ja merkityksellisyys on ehkä yllättäen voimakkaampaa kuin vakituisissa työsuhteissa olevilla. Yhteys havaitaan kuitenkin vain

työssäkäynnin ohella opiskelevilla. Osa näistä tapauksista on opintoihin liittyvässä työharjoittelussa, jonka kokeminen innostavana ja merkityksellisenä vaikuttaa ymmärrettävältä. Monet opintojaan työnteolla rahoittavat puolestaan eivät oletettavasti edes odota työsuhteidensa vakinaistamista.

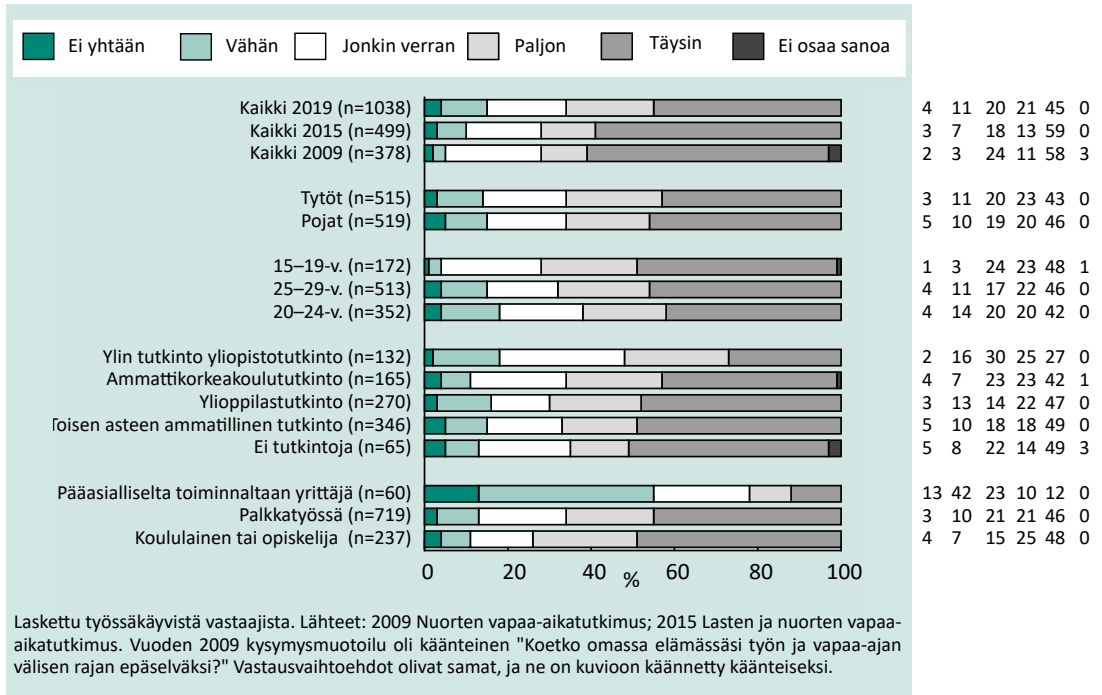
Toinen faktori, eli työn henkinen raskaus ja sekoittuminen vapaa-aikaan, on tyypillisintä tytöille, yrittäjille ja korkeasti koulutetuille. Henkisesti raskaaksi työn kokevat varsinkin työelämässä syrjityksi tai kiusatuksi tulleet. Toinen työn henkisesti erityisen raskaaksi kokeva ryhmä ovat ne, jotka kokevat rajan työn ja vapaa-aikaan välillä epäselväksi (vrt. kuvio 14). Työn ja vapaa-ajan rajan hämäräisyys on vahvasti yhteydessä työn kokemiseen henkisesti raskaaksi.

Työn kokeminen fyysisesti raskaaksi ei juuri liity tyypillisimpiin taustatekijöihin. Tilastollisesti merkitseviä eroja on kuitenkin siinä, että tytöt kokevat työnsä fyysisesti raskaammaksi kuin pojat. Nuoret, joiden työaika poikkeaa säännöllisestä päivätyöstä, pitävät työtä fyysisesti raskaana.

TYÖN JA VAPAA-AJAN RAJANKÄYNTIÄ

Nuorten kokemuksissa työn ja vapaa-ajan raja on viime vuosina hämärtynyt (kuvio 14). Vuosien 2009 ja 2015 tutkimuksissa vielä selvä enemmistö koki rajan täysin selvänä, mutta osuus on nyt pudonnut 45 prosenttiin (Myllyniemi 2009; Merikivi ym. 2015). Osaltaan muutosta selittää koulutustason nousu, sillä työn ja vapaa-ajan raja on erityisen häilyvä yliopisto-opiskelijoilla ja yliopistotutkinnon jo suorittaneilla. Aiemminkin on havaittu työn ja vapaa-ajan sekoittumisen olevan yhteydessä korkeampaan sosioekonomiseen asemaan (Antila 2005). Omaa luokkaansa tässä mielessä ovat kuitenkin yrittäjät, joista vain pieni vähemmistö kokee rajan edes jotakuinkin selvänä. Muutos on suurinta alle 20-vuotiaiden ryhmässä, mikä voi kertoa muutoksesta, joka ei liity koulutustasoon tai yrittäjyyteen.

KUVIO 14. ”KOETKO OMASSA ELÄMÄSSÄSI TYÖN JA VAPAA-AJAN VÄLISEN RAJAN SELVÄKSI?”,
TAUSTAMUUTTUJITTAIN TARKASTELTUNA (%)

Työn ja muun elämän välisten rajojen hämärtymiseen vaikuttavat tietotyön yleistyminen ja siihen usein liittyvä vaatimus työntekijän joustavuudesta. Työ vuotaa lisääntyvästi muille elämäntilanteille ja pirstaloituu ajallisesti ja paikallisesti. Rajojen hämärtymistä voi kiihdyttää myös tieto- ja viestintätekniikan kehittyminen. Käytännössä nuorilla on aina mukanaan jokin digilaitte ja sen mukana mahdolliset työasiat sähköposteissa ja viestisovelluksissa. Työn tekemisen ajan ja paikan liudentumisen lisäksi Nuorisobarometrissa havaittu työn ja vapaa-ajan rajan hämärtymisen voi selittyä myös työelämän muutoksilla ja työn uusilla vaatimuksilla. Jälkikapitalistisen työn yksi määritelmä on, että työtä on yhä vaikeampaa erottaa erilliseksi elämäntilanteeksi, koska moni työ vaatii vapaa-ajan valjastamista työkyvyn ylläpitoon, kuten esteettiseen työskentelyyn. Myös vaikkapa kuntoilu tai meditaatio voi

muuttua eräänlaiseksi työksi, jos sen tavoitteena on täyttää ulkonäkönormit tai parantaa suorituskykyä työssä (Karjalainen 2018). Toisaalta työelämä tuottaa ajatuksen, että työtä tehdään koko persoonalla (Ylöstalo ym. 2018; Farrugia 2018). Määrättyjen työtehtävien tekeminen ei riitä, vaan työntekijän oletetaan osallistuvan persoonallaan yhteishengen luomiseen ja vaikkapa yhteisiin illanviettoihin (Maksimainen 2019b.)

Havaittu työn ja vapaa-ajan rajojen hämärtymisen liittyy voimakkaasti työasioista ahdistumiseen myös vapaa-aikana ja työn kokemiseen henkisesti raskaaksi (kuvio 12). Toisaalta nimenomaan työstään innostuneet kokevat työn ja vapaa-ajan rajan epäselvemmäksi kuin muut, samoin ne, joiden ammatinvalinnassa on painanut mahdollisuus tehdä harrastuksesta työ (kuvio 2) (myös Berg & Ylöstalo tässä julkaisussa).

Tässä barometrissa ei kysytty suoraan suhtautumista työn ja vapaa-ajan rajojen hämärtymiseen, mutta aiemmin toteutetuissa Nuorten vapaa-aikatutkimuksissa käsitykset ovat olleet hyvin kriittisiä. Vain pieni vähemmistö nuorista on pitänyt työn ja vapaa-ajan rajojen hämärtymistä myönteisenä asiana. Kiinnostavasti kuitenkin omassa elämässään työn ja vapaa-ajan rajat häilyviksi kokevat nuoret ovat suhtautuneet siihen selvästi myönteisemmin kuin muut. (Myllyniemi 2009; Merikivi ym. 2015.) Yleisesti suhtautuminen työn ja vapaa-ajan rajojen hämärtymiseen ja työn ja vapaa-ajan sekoittuminen omassa elämässä näyttää liittyvän erilaisiin tilanteisiin ja työidentiteetteihin. Osalle työn rajojen venyminen vaikuttaa olevan omaehtoista eikä työn ja vapaa-ajan välille juurikaan tehdä eroa.

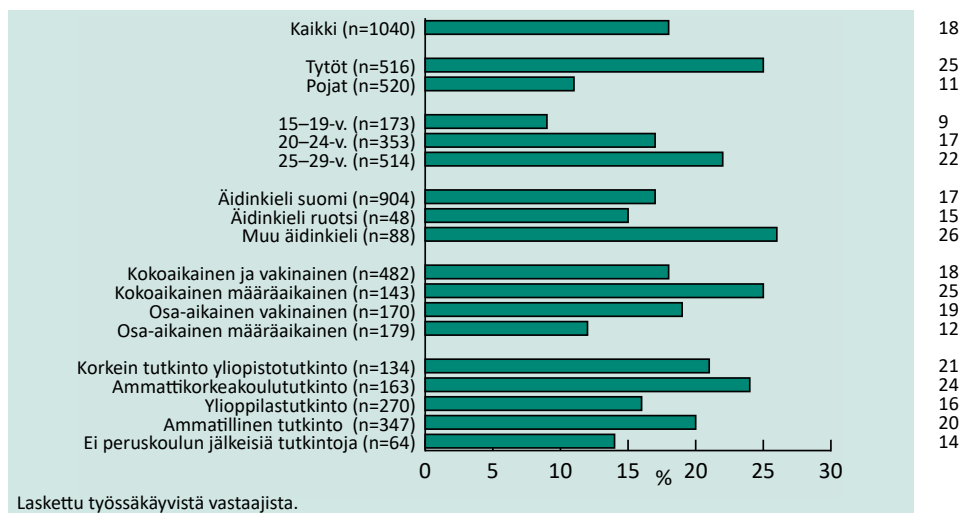
SYRJINTÄ JA KIUSAAMINEN TYÖELÄMÄSSÄ

Syrjintäkokemukset

Työssä koettua syrjintää selvitettiin kysymyksellä ”Oletko kokenut syrjintää tai kiusaamista

työelämässä?” Tarjottu vastausasteikko oli kolmiportainen: kyllä usein / kyllä joskus / ei ollenkaan. Koska kyse on nuorista, joilla voi olla vain vähän kokemusta työelämästä, kysymys esitettiin työssäkäyville, eli vastaajille, jotka raportoivat tekevänsä haastatteluhetkellä palkkatöitä tai olevansa yrittäjiä (55 % vastaajista)⁹. Yhteensä vain neljä vastaajaa kertoi joutuneensa usein syrjityksi tai kiusatuksi, viisi ei osannut tai halunnut sanoa. Niinpä kuviossa 15 esitetään usein tai joskus työelämässä syrjityksi tai kiusatuksi joutuneiden osuudet. Kysymykseen vastanneista 18 prosenttia oli kokenut syrjintää tai kiusaamista. Osuutta on suhteellisen vaikea verrata muihin selvityksiin, sillä esimerkiksi työolotutkimuksessa 2019 ei esitetty yleistä kysymystä syrjinnän ja kiusaamisen kokemisesta, vaan kartoitettiin kokemuksia erilaisista syrjintämuodoista. Nuorisobarometrissä syrjintäkokemuksia selvitettiin edellisen kerran vuoden 2014 barometrissä. Tällöin kysyttiin, mitkä asiat määrittävät syrjinnäksi, mitkä ovat merkittävimmät syrjinnän areenat, millaisia muotoja syrjintä saa ja itse koettua syrjintää. (Myllyniemi 2015.) Tällöin enemmistö vastaajista (55 %) kertoi kokeneensa syrjintää jossain elämänsä

KUVIO 15. SYRJINTÄ- JA KIUSAAMISKOKEMUKSET TYÖSSÄ (”OLETKO KOKENUT SYRJINTÄÄ TAI KIUSAAMISTA TYÖELÄMÄSSÄ?”), TAUSTAMUUTTUIJTAIN TARKASTELTUNA. USEIN JA JOSKUS KIUSAAMISTA JA SYRJINTÄÄ KOKENEIDEN OSUUDET (%)

vaiheessa. Syrjintää vaikuttaa siis tapahtuvan työelämän lisäksi myös muilla areenoilla.

Barometrissa syrjintä on ilmiönä sukupuolittunut, sillä pojista 11 prosentilla mutta tytöistä peräti 25 prosentilla on kokemusta syrjinnän tai kiusaamisen uhriksi joutumisesta. Iän myötä syrjintäkokemukset ylipäättään yleistyvät, ja 25–29-vuotiaista tytöillä osuus on peräti 31 prosenttia. Myös muunkielisyys eli käytännössä maahanmuuttajatausta altistaa syrjinnälle, sillä heistä 25 prosenttia raportoi joutuneensa työssä syrjinnän tai kiusaamisen kohteeksi.

Määräaikaisissa ja pysyvissä työsuhteissa olevilla syrjintää kokeneiden osuudet ovat samat (18 %), kokoaikaisissa (20 %) ja osa-aikaisissa (16 %) olevien erot ovat pienet. Kun nämä kaksi työsuhteen luonnetta kuvaavaa ulottuvuutta yhdistetään, havaitaan suurempia eroja, sillä kokoaikaisissa määräaikaistoissa olevista peräti 25 prosenttia on kokenut syrjintää. Osin tätä selittää tyttöjen yliedustus (59 %) kokoaikaisissa määräaikaistoissa.

Koulutustason yhteys syrjintäkokemuksiin työelämässä ei ole kovin voimakas, varsinkin jos ottaa huomioon myös iän. Koulutussuun-

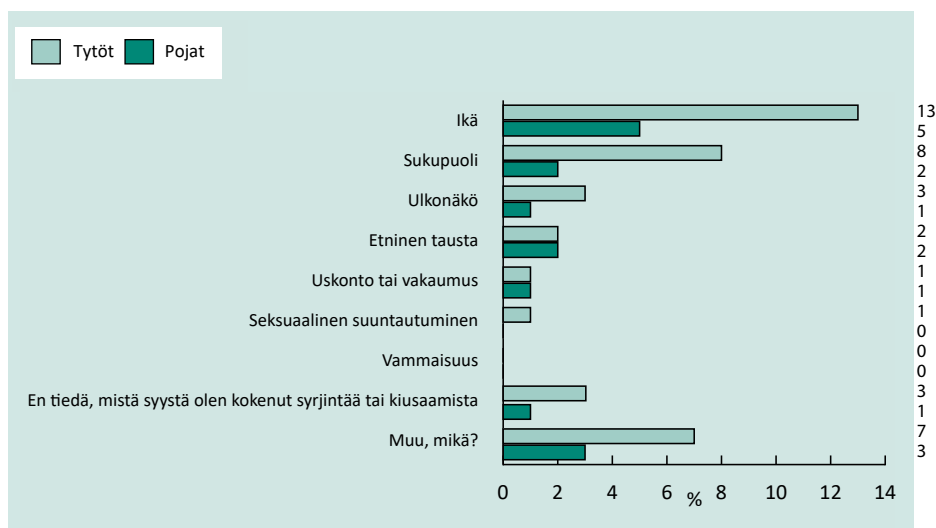
tautumisella sen sijaan näyttää olevan jonkin verran vaikutusta siten, että osuudet ovat muita suuremmat ammatillisesti orientoituneilla, niin ammatillisen tutkinnon (20 %) kuin ammattikorkeakoulututkinnon (24 %) suorittaneilla.

Kokemus syrjinnän syistä

Syrjinnän syitä kysyttiin vastaajilta, jotka raportoivat kokeneensa syrjintää tai kiusaamista. Kysymyksessä vastaaja sai valita kaikki itseään koskevat syrjintä- tai kiusaamisperusteet.

Merkittävimmät koetuista syrjintä- ja kiusaamisperusteista olivat ikä ja sukupuoli. Nämä olivat kuitenkin voimakkaasti sukupuolittuneita, sillä tytöt raportoivat sekä ikään että sukupuoleen liittyvää syrjintää huomattavasti enemmän kuin pojat. Kokemus ikäsyrjinnästä saa tukea esimerkiksi työolotutkimuksesta, jossa vastaajista kahdeksan prosenttia oli havainnut omalla työpaikallaan iän perusteella syrjintää, joka kohdistuu nuoriin. Lisäksi itse nuoreen ikään perustuvaa ikäsyrjintää oli kokenut viisi prosenttia työolotutkimuksen nuorista vastaajista ja kokemukset vaikuttavat

KUVIO 16. TYÖELÄMÄSSÄ KOETUN SYRJINNÄN TAI KIUSAAMISEN SYYT, KYLLÄ-VASTAUSTEN OSUUDET TYÖSSÄKÄYVISTÄ, SUKUPUOLITTAIN TARKASTELTUNA (%)

yleistyneen. (Sutela, Pärnänen & Keyriläinen 2019, 18.)

Työolotutkimuksessa sukupuolen perusteella syrjintää kokeneiden osuus oli puolestaan vähentynyt 1990-luvusta. Vuonna 2019 kolme prosenttia naisista oli kokenut itse sukupuoleen perustuvaa syrjintää. (Sutela, Pärnänen & Keyriläinen 2019, 18). Nuorisobarometrissa osuus oli kaksinkertainen (8 %). Muunkielisistä työssäkäyvistä nuorista neljännes raportoi kokeneensa syrjintää, ja heistä lähes joka toinen raportoi yhdeksi syyksi etnisen taustan. Maahanmuuttajataustaisten suhteellisen vähyyden takia kuvion 16 esitystapa hieman hämärtää etnisen syrjinnän yleisyyttä. Kaikista Suomen työssäkäyvistä nuorista kaksi prosenttia, mutta

muun kuin suomen tai ruotsinkielisistä kymmenen prosenttia on kokenut etnisestä taustasta johtuvaa syrjintää.

Kysymys sisälsi myös avovastausmahdollisuuden. Avovastauksiin oli osittain raportoitu syitä, jotka voisi luokitella edellisiin kategorioihin (ikä, etninen tausta, vammaisuus). Useimmin raportoidut perusteet olivat kuitenkin ammattitaidon vähättely tai esimerkiksi työhön (muodollisesti) vaadittavan koulutuksen puute ja työpaikan henkilöstiriidat. Ammattitaidon vähättelyn voi osittain lukea ikään liittyväksi syrjinnäksi tai kiusaamiseksi, henkilöstiriidat taas kertovat yleisemmin, että työpaikkojen henkilöstösuhteisiin olisi kiinnitettävä huomiota ja johdon olisi otettava tästä vastuuta.

KÄSITYKSET TYÖSTÄ JA TYÖELÄMÄN VAATIMUKSISTA

MIKÄ ON TYÖTÄ?

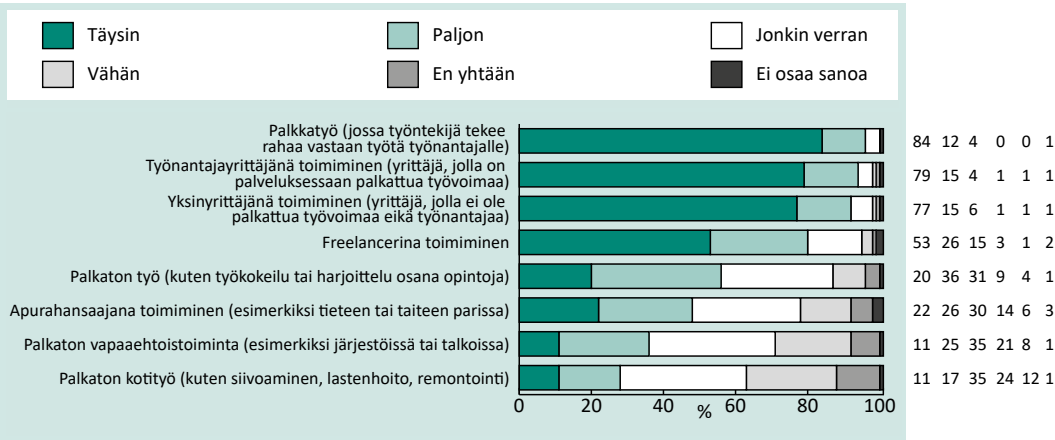
Nuorisobarometrin haastatteluissa kysymys siitä, mitä työ on, esitettiin ensimmäisenä, jotta muut kysymykset eivät johdattaisi vastaajan ajatuksia johonkin suuntaan. Haastatelluilta kysyttiin viisiportaisella vastausasteikolla kahdeksasta eri toiminnosta sitä, missä määrin he pitävät niitä työnä. Mukaan valitut toiminnot liittyvät nimenomaan työn muotoon (palkkatyö, vapaaehtoistoiminta), ei työsuhteen muotoon (vakainainen, määräaikainen), työn sisältöön (fyysinen, henkinen) tai eri ammatteihin.

Palkkatyötä, jossa työntekijä tekee rahaa vastaan työtä työnantajalle, pitää ”täysin” työnä 84 prosenttia ja vähintään ”paljon” työnä 96 prosenttia nuorista (kuvio 17). Myös yrittäjänä toimiminen mielletään miltei yhtä usein työksi. Sillä, onko kyse työnantajayrittäjänä (jolla on palkattua työvoimaa) vai yksinyrittäjänä toimimisesta, ei tässä suhteessa ole juuri

merkitystä. Enemmistö (53 %) nuorista pitää täysin työnä myös freelancerina toimimista. Kaikki muut selvitettyt aktiviteetit mielletään selvästi vähemmän työksi.

Koska osassa selvitetystä toiminnoista esiintyy sana ”työ”, on hieman tautologista kysyä, missä määrin kyseinen ”työ” mielletään työksi. Tulosten mukaan toiminnon identifioituminen kielellisesti ”työksi” ei kuitenkaan ole ratkaiseva työtä määrittävä tekijä. Sen sijaan tärkein kriteeri toiminnon mieltämiselle työksi näyttää olevan siitä saatava palkka. Näin voi päätellä siitä, että vain pieni vähemmistö pitää täysin työnä palkatonta työtä (20 %), palkatonta vapaaehtoistoimintaa (11 %) ja palkatonta kotityötä (11 %). Se, että valtaosa nuorisosta ei hahmota palkattomia toimintoja varsinaiseksi työksi, on merkillepantavaa aikana, jota leimaa puhe työmarkkinoiden murroksesta ja perinteisen palkkatyön normien hajoamisesta. Vaikka rahassa mitatun talouden ja työelämän ulko-

KUVIO 17. KÄSITYKSET SIITÄ MISSÄ MÄÄRIN ERI TOIMINNOT OVAT TYÖTÄ (%)

puolella syntyy arvoa ja uusia vaihdon tapoja, näyttävät työn normit kuitenkin nuorison käsityksissä pysyttelevän pitkälti perinteisen palkkatyön ja rahatalouden viitekehyksessä.

Tyttöjen näkemys työstä on avarampi kuin poikien, sillä he pitävät poikia useammin työnä useimpia mainituista aktiviteeteista. Erot ovat suurimmat apurahansaajana toimimisen, palkattoman työn (kuten työharjoittelu), palkattoman vapaaehtoistoiminnan ja freelancerina toimimisen kohdalla. Sukupuolten väliset erot sen sijaan eivät ole merkitseviä suhteessa yrittäjyyteen tai palkattomaan kotityöhön. Sen sijaan ne, joilla oli lapsia tai jotka olivat avioliitossa, määrittivät kotityöt yleisemmin työksi verrattuna muihin vastaajaryhmiin.

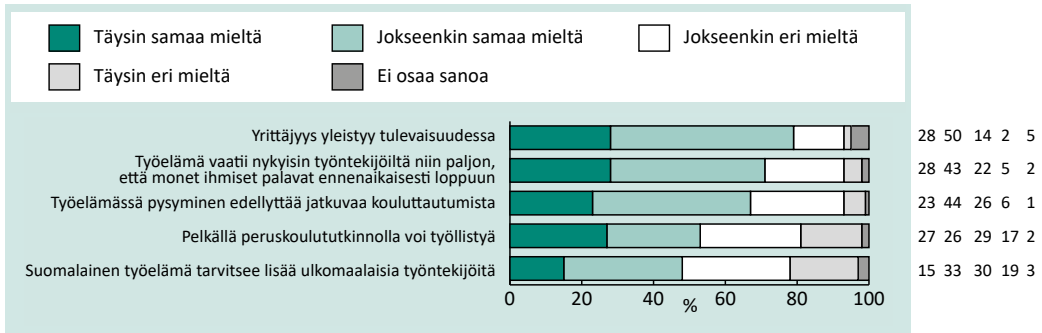
Maria Joutsenvirta esittää tässä julkaisussa näkökulmatekstissään, että työn ja toimeentulon monimuotoistaminen on keino siirtyä sekä aineellisesti että henkisesti vähemmän kuluttavaan elämäntapaan. Asenteiden tasolla tämä yhteys näkyy barometriaineistossa esimerkiksi siten, että nimenomaan palkattomien toimintamuotojen pitäminen työnä on yhteydessä luonnon hyvinvoinnin arvostamiseen. Omaan ammatinvalintaan palkattomia toimintamuotoja työnä pitävillä nuorilla on keskimääräistä enemmän vaikuttanut mahdollisuus tehdä työtä, jossa voi auttaa ihmisiä, vaikuttaa yhteiskuntaan ja toteuttaa itseään (vrt. kuvio 2). Tämä joukko haluaa työnsä olevan omien arvojensa mukaista, eikä heille kelpaa mikä tahansa työ, josta maksetaan riittävästi (vrt. kuvio 26). Kuitenkaan työn tärkeänä pitäminen (kuvio 53) tai työvalmiudet (kuvio 27) eivät palkattomia toimintoja työnä pitävillä ole keskimääräistä matalammalla tasolla. Työkäsityksen irtoamisessa palkasta ei siis näytä olevan kyse esimerkiksi työn arvostuksen tai työmoraaalin rapautumisesta, vaan nimenomaan työkäsityksen laajenemisesta. (Aiheesta lisää ks. Joutsenvirran näkökulma tässä julkaisussa.)

Apurahansaajana toimiminen on eräänlainen anomalia tässä pitkälti palkan määrittämässä työn jatkumossa. Siitä huolimatta, että määritelmän mukaan apurahansaaja saa suoritteistaan rahallista vastinetta, mielletään toiminta vähemmän työksi kuin palkaton työ. Apurahansaajana toimimista eivät pidä työnä varsinkaan ne nuoret, jotka näkevät menestymisen elämässä olevan itsestä kiinni (vrt. kuvio 43) ja jotka arvostavat aineellista hyvinvointia (vrt. kuvio 53). Varsinkin pojilla kriittinen näkemys apurahalla toimimisesta on vahvasti yhteydessä yhteiskunnallisesti kovina pidettyihin arvoihin, joiden mukaan Suomessa sosiaaliturvalla eläminen on aivan liian helppoa, työntekijän irtisanomista on helpotettava ja nuorten olisi tehtävä työttömyysturvan vastikkeeksi jotakin yhteiskuntaa hyödyttävää työtä. Apurahaa ei mielletä työstä saaduksi vastikkeeksi, tai apurahalla tehdystä työstä annetut esimerkit (työ tieteen tai taiteen parissa) ovat itsessään saaneet nämä vastaajat näkemään apurahalla tehdyn työn muuna kuin työnä.

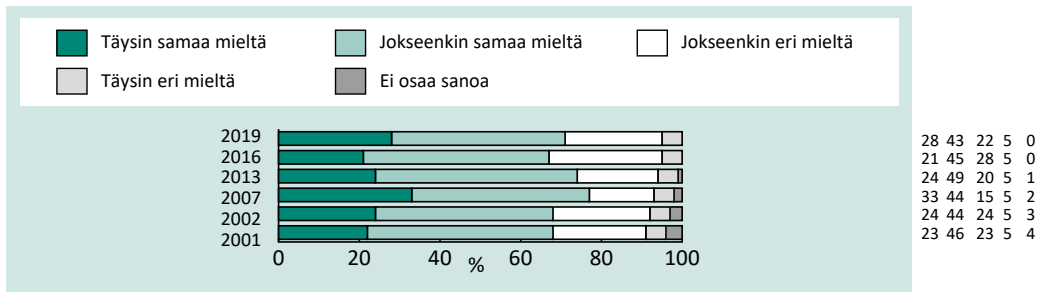
TYÖELÄMÄN VAATIMUKSET, TYÖURAT JA KULUTTAVA TYÖELÄMÄ

Työmarkkinat, työpaikat ja niissä vaadittu osaaminen muuttuvat (Nedelkoska & Quinini 2018). Työpaikat, joihin riittää perusteen koulutus, ovat vähentyneet voimakkaasti ja peruskoulun varassa on entistä vaikeampi työllistyä. Matala koulutus on yhteydessä sekä työttömyyteen että pitkittyneeseen työttömyyteen (Sipilä, Kestilä & Martikainen 2011; SAK 2017). Tämän tiedon valossa voi olla yllättävää, että koulutustason nousu on pysähtymässä (Kalenius & Karhunen 2017) eikä koulutusjärjestelmä pysty vastaamaan työelämän koulutus-tarpeisiin (OECD 2019a). Samalla työelämä on muuttunut vaativammaksi.

KUVIO 18. NUORTEN NÄKEMYKSIÄ TYÖN VAATIMUKSISTA JA TYÖN TULEVAISUUDESTA (%)

KUVIO 19. ”TYÖELÄMÄ VAATII NYKYISIN TYÖNTEKIJÖILTÄ NIIN PALJON, ETTÄ MONET IHMISET PALAVAT ENNENAIKAISESTI LOPPUUN”, VERTAILU 2001–2019 (%)

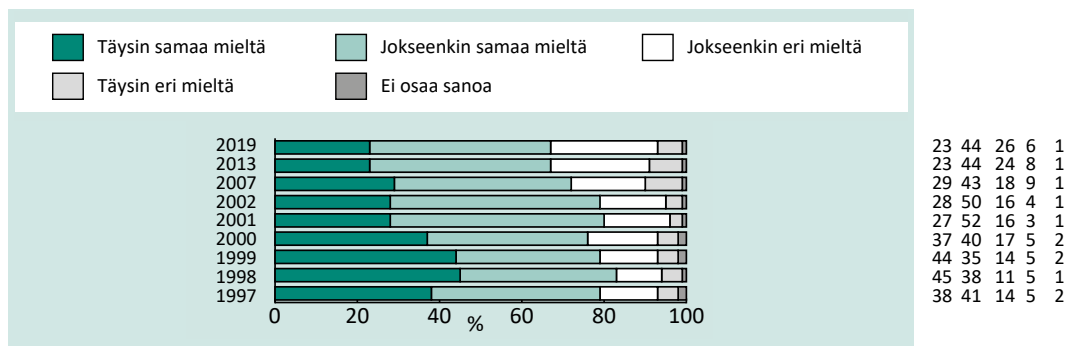

Nuorten käsityksiä työelämän vaativuudesta mitattiin vuodesta 2001 käytössä olleella muotoilulla ”Työelämä vaatii nykyisin työntekijöiltä niin paljon, että monet ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun”. Lähes kolme neljästä (71 %) allekirjoittaa väitteen. Näkemykset työelämän liiallisesta vaativuudesta olivat synkimmillään vuonna 2007, jolloin jopa 77 prosenttia nuorista arveli työn polttavan monet ennenaikaisesti loppuun. Tuolloin elettiin vielä nousukautta, joka päättyi vuoden 2008 globaaliin pankkikriisiin. Taantumana loppuun palamisesta huolestuneiden nuorten osuus laski kysely kyselyltä, ja nyt, kun Suomen talous ja työllisyysaste ovat taas kasvussa, on

huoli työelämän kuluttavuudesta lisääntymässä. Barometrin seurantatiedon mukaan taantumassa nuoria huolesti enemmän se, onko heillä tulevaisuudessa töitä, kuin se, kuinka he jaksavat työelämässä (Myllyniemi 2007, 67, 70), mutta nyt tilanne on toinen (kuvio 19).

Tytöt ovat poikia useammin sitä mieltä, että työelämä saa ihmiset palamaan loppuun. Näkemys on tyypillisempi vanhemmilla vastaajilla. Edellä kävi ilmi, että tytöt myös raportoivat kokevansa työssä jaksamisen vaikeuksia enemmän kuin pojat. Työttömät nuoret näkevät työelämän muita kuluttavampana; erityisesti alle 20-vuotiaiden ikäryhmässä työttömät ja muut poikkeavat toisistaan selvästi.

KUVIO 20. ”TYÖELÄMÄSSÄ PYSYMINEN EDELLYTTÄÄ JATKUVAA KOULUTTAUTUMISTA”,
VERTAILU 1997–2019 (%)

Näkemykset tulevaisuuden työelämän koulutusvaatimuksista

Nuorisobarometriin haastatelluista 67 prosenttia on samaa mieltä siitä, että työelämässä pysyminen edellyttää jatkuvaa kouluttautumista. Myös TATin *Kun koulu loppuu* -kyselyn (2019) perusteella nuoret ymmärtävät hyvin tulevaisuuden työelämän haasteet ja mahdollisuudet, mikä viittaa jatkuvan oppimisen käsitteen sisäistämiseen. Tutkimustulokset tukevat ajatusta elinikäisen oppimisen tärkeydestä ja sen yhä laajemmasta korostumisesta tulevaisuudessa, mutta kertovat varmasti myös siitä, että asiasta on puhuttu paljon julkisuudessa.

Kiinnostavasti nämä näkemykset eivät nuorisobarometriaineistossa toistaiseksi realisoitu kasvavana paineena oman osaamisen jatkuvaan kehittämiseen. Kahden kolmasosan enemmistö on toki suuri, mutta jatkuvan kouluttautumisen välttämättömäksi näkevien osuus on kuitenkin laskenut kahdenkymmenen vuoden takaisista huippulukemista (kuvio 20). Trendi ei ole jyrkkä, mutta kiintoisa, sillä se ei vaikuta kitkatta sopivan yhteen elinikäisen oppimisen korostamisen, koulutustason jatkuvan kasvun ja työntekijään kohdistuvien joustavuuden ja uuden oppimisen vaatimusten kanssa. Tätä tietoa on kiinnostava peilata tietoon siitä, että yleisesti koulutustaso ei enää

näytä kohoavan (SAK 2017). Käsityksiin työllistymisestä voi vaikuttaa myös haastatteluhetken taloustilanne, jossa työttömyys on laskussa ja työllisyysaste suhteellisen korkealla, mutta kysymys jatkuvan kouluttautumisen tarpeellisuudesta ei seuraile työmarkkinasuhdanteita yhtä tarkasti kuin kysymys koulutuksen työllistävyydestä ylipäätään (kuvio 21).

Näkemyksiin jatkuvan kouluttautumisen tarpeellisuudesta voi vaikuttaa myös nuorten varsin vakaa luottamus omiin työllistymismahdollisuuksiinsa tulevaisuudessa (kuvio 31). Arvioihin voivat vaikuttaa myös käsitykset edessä olevasta työvoimapulasta, mihin viittaa se, että entistä useammat nuoret arvioivat suomalaisen työelämän tarvitsevan lisää ulkomaalaisia työntekijöitä (kuvio 23). Työvoimapula vaivaa jo nyt yhä useampaa ammattia (TEM 2019), ja tilanteessa, jossa työvoiman kysyntä ylittää sen tarjonnan, voi nähdä vallitsevan työntekijän markkinat.

Laskeva trendi kuviossa 20 saa pohtimaan, voiko kysymyksen muotoilun tulkita myös kielteisessä valossa siten, että entistä useampi ei usko edes jatkuvan kouluttautumisen riittävän työelämässä pysymiseen. Tähän voisi viitata se, että työttömät nuoret muita harvemmin korostavat jatkuvaa oppimista. Toinen ryhmä, joka ei erityisesti lämpene jatkuvan kouluttautumisen ajatukselle, on yrittäjät. Yrittäjyyttä

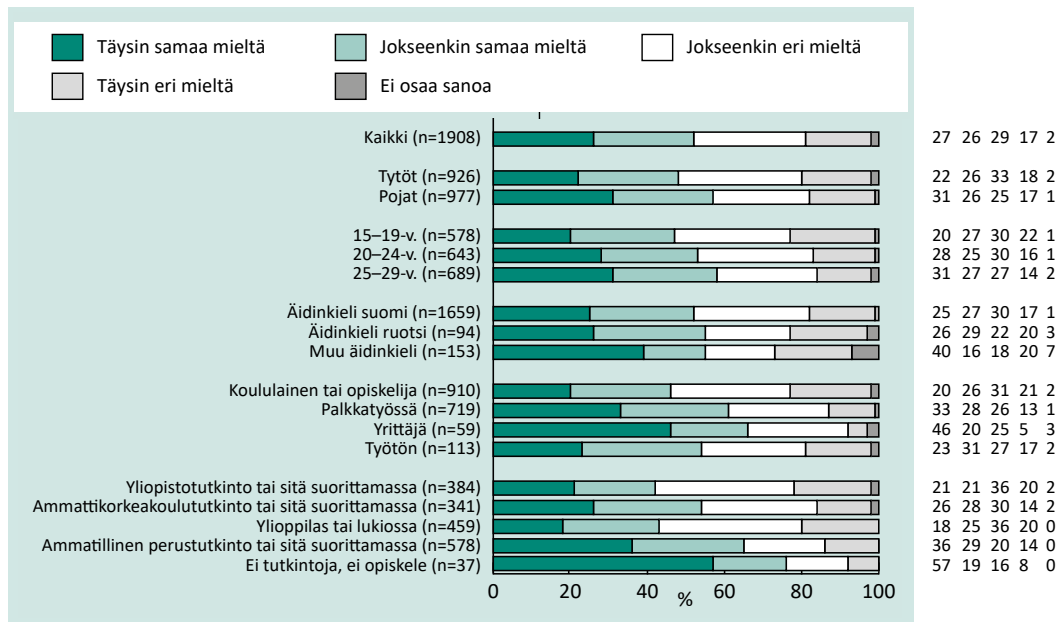
käsittelevässä luvussa (taulukko 3) havaitaan yrittäjänuorten muodollinen koulutustaso palkansaajia matalammaksi, ja yrittäjät ovat palkansaajia selvästi useammin sitä mieltä, että pelkällä peruskoulututkinnolla voi työllistyä (kuvio 21).

Suhde kouluttautumiseen eriytyy sekä koulutustasojen että sukupuolten välillä. Etenkin korkeasti kouluttautuneet nuoret korostavat jatkuvan kouluttautumisen välttämättömyyttä. Näkemys on selvästi yleisempi tytöillä kuin pojilla. Tyttöjen koulutustasokin on korkeampi kuin poikien, mutta sukupuoliero on tilastollisesti merkitsevä, vaikka koulutustason ottaisi huomioon. Koululaisilla ja opiskelijoilla sukupuolten välisiä eroja ei ole, mutta työvoimaan (palkansaajat, yrittäjät, työttömät) kuuluvat tytöt uskovat poikia selvästi enemmän jatkuvan kouluttautumisen pakkoon. Havainto liittyy nuorten naisten työmarkkinatilannettaan kohtaan tuntemaan epävarmuuteen, joka Nuorisobarometrin aineistossakin näkyy monin tavoin (esim. kuviot 31 ja 35). Tytöt uskovat myös

työuransa aikana vaihtavansa niin työpaikkaa kuin ammattiakin selvästi useammin kuin pojat (kuviot 33 ja 34). Työelämään kerran astuttuaan pojat näyttävät kokevan asemansa turvatummaksi.

Sukupuolten väliset erot näkyvät myös suhtautumisessa peruskoulun varassa työllistymiseen. Kaikista vastaajista 53 prosenttia näki, että pelkällä peruskoulututkinnolla voi työllistyä. Pojat ovat tätä mieltä useammin (57 %) kuin tytöt (48 %). Iän myötä usko peruskoulupohjalta työllistymisen mahdollisuuteen yleistyy. Toisin päin tulkiten alle 20-vuotiaiden usko koulutuksen välttämättömyyteen on yleisempää kuin tätä vanhemmilla. Nuorimmista tosin lähes puolet on samaa mieltä siitä, että pelkällä peruskoulututkinnolla voi työllistyä, mitä voi pitää hieman huolestuttavana suhteessa työmarkkinoiden koulutustasovaatimuksiin. Toisaalta kysymysmuotoilu on väljä ja osa vastaajista on voinut pohtia kysymystä esimerkiksi väitteenä siitä, voiko ylipäättään peruskoulupohjalta työllistyä. Nuorimmat vas-

KUVIO 21. ”PELKÄLLÄ PERUSKOULUTUTKINNOLLA VOI TYÖLLISTYÄ”, TAUSTAMUUTTUJITTAIN TARKASTELTUNA (%)

taajat ovat voineet pohtia vastausta suhteessa esimerkiksi kesätöihin tai opintojen ohella tehtyihin töihin eikä varsinaisiin työuriinsa.

Korkeasti koulutetut nuoret eivät usko peruskoulun riittävän työmarkkinoilla. Toista mieltä ovat usein ne nuoret, joilla itsellään ei ole peruskoulun jälkeisiä tutkintoja ja jotka eivät ole tutkintoon tähtäävässä koulutuksessa. Nuorisobarometrin aineistossa peruskoulupohjalta työllistymiseen luottavat kaikkein voimakkaimmin pelkän peruskoulun suorittaneet palkkatyössä olevat. Tällöin kyse ei ole vain asenteesta, vaan he osoittavat omalla esimerkillään työllistymisen olevan mahdollista. Tilanne on tyystin toinen niillä peruskoulun varassa olevilla, jotka haastatteluhetkellä ovat työttöminä. Heillä usko peruskoulupohjalta työllistymiseen on heikkoa, erityisesti mikäli työttömyys on kestänyt yli puoli vuotta. Tämä antaa viitteitä siihen, että halukkuutta koulutautumiseen on.

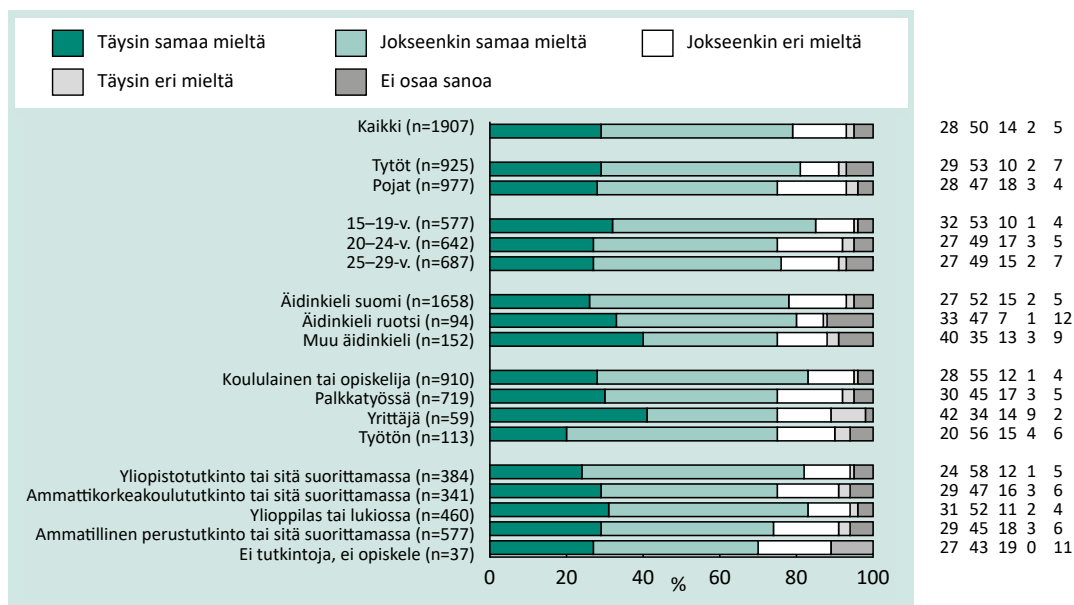
Varsinkin yrittäjät uskovat, että pelkällä peruskoulututkinnolla voi työllistyä. Vaikka

yrittäjänuorten koulutustaso keskimäärin on palkansaajia matalampi, on peruskoulun jälkeisiä tutkintoja vailla olevien osuus molemmissa ryhmissä sama kaksi prosenttia. Yrittäjien ryhmän sisällä on kuitenkin vaihtelua, ja työntekijöitä palkanneet ovat muita yrittäjiä useammin (5 %) pelkän peruskoulun varassa. Nämä niin sanotut työnantajayrittäjät myös uskovat muita useammin peruskoulun varassa työllistymisen olevan mahdollista.

Yrittäjyys ja työvoiman tarve

Kysymys siitä, onko yrittäjyys yleistymässä, esitettiin nyt ensimmäistä kertaa Nuorisobarometrissa. Peräti useampi kuin kolme neljästä nuoresta (78 %) arvelee yrittäjyyden yleistyvän. Palkkatyö on nyt ja varmasti vastaisuudessaakin yleisin työnteon muoto, mutta yrittäjyyden vahvistuminen näkyy Nuorisobarometrissa monin tavoin. Haastateltavissa on yrittäjiä enemmän kuin aiemmin (liite 2), ja entistä useampi sanoo haluavansa kokeilla yritystoi-

KUVIO 22. ”YRITTÄJYYS YLEISTYY TULEVAISUUDESSA”, TAUSTAMUUTTUIJTAIN TARKASTELTUNA (%)

mintaa jossain työuransa vaiheessa (kuvio 36). Ehkä nousevasta nuoresta yrittäjäpolvesta kertoo sekin, että usko yrittäjyyden yleistymiseen on laajalle levinnyttä (85 %) nimenomaan alle 20-vuotiaiden joukossa (kuvio 18). Yrittäjyyden yleistymiseen uskovat keskimääräistä vahvemmin myös vieraskieliset, yliopistolaiset – ja yrittäjät.

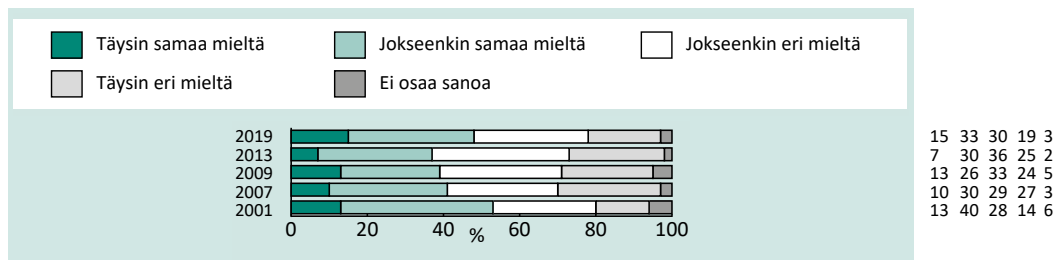
Tulevaisuuden työelämän hahmottelussa on huomioitava niin työn kysyntä kuin tarjon- takin, työn murros ja yhteiskunnan ja väestö- rakenteen hidas muutos. Suomessa havaitulla syntyvyyden laskulla on erityisen kauaskan- toisia seurauksia. Jos nykyinen trendi jatkuu, vuonna 2060 työikäisiä on Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan runsaat 400 000 vä- hemmän kuin nyt (SVT c). Luvut sisältävät oletuksen, että Suomeen muuttaa ihmisiä ulko- mailta. Ilman maahanmuuttoa luvut ovat vielä karummat. Vaikka syntyvyys kääntyisi nou- suun saman tien, eivät demografiset muutokset käden käänteessä heijastu työmarkkinoille tai huoltosuhteeseen.

Entistä useammat nuoret arvioivatkin suomalaisen työelämän tarvitsevan lisää ul- komaalaisia työntekijöitä (kuvio 23). Nuori- sobarometriin haastatelluista nuorista noin puolet (48 %) arvioi suomalaisen työelämän tarvitsevan lisää ulkomaalaisia työntekijöitä, ja yhtä suuri osa (49 %) on päinvastaista mieltä. Muutokset lienevät kytköksissä haastatteluhet- ken taloustilanteeseen, jossa työttömyys on

laskussa ja työllisyysaste suhteellisen korkeal- la, mutta myös julkiseen keskusteluun edessä olevasta työvoimapulasta. Ammattibarometrin mukaan työvoimapula vaivaa jo nyt yhä useam- paa ammattia (TEM 2019).

Kysymys maahanmuutosta jakaa mielipitei- tä, ja voi olla, että kysymykseen ei vastata kysy- mysmuotoilun rajauksen mukaisesti suomalai- sen työelämän näkökulmasta, vaan reaktioihin yhdistyy näkemyksiä maahanmuuttopolitiikas- ta ylipäätään. Tämän barometrin aineistossa pojat ovat selvästi tyttöjä kriittisempiä kysy- myksessä ulkomaalaisen työvoiman tarpees- ta (pojista 24 %, tytöistä 14 % on täysin eri mieltä kuvion 23 väitteen kanssa). Näkemys- erojen taustalla voi ajatella olevan työvoima- pulaan liittyvän näkemyksen lisäksi nuorten miesten kriittisemmän suhtautumisen maahan- muuttoon (Myllyniemi 2017). Vastaavaa aja- tuspolkua voi noudattaa suhteessa alueellisiin eroihin. Eniten ulkomaalaisia työntekijöitä suomalaisen työelämän arvioivat tarvitsevan pääkaupunkiseudulla asuvat nuoret, joista kak- si kolmesta ottaa väitteeseen myönteisen kan- nan, kun harvaan asutulla maaseudulla osuus on vain noin yksi kolmesta. Pääkaupunkiseu- dulla asuvat myös maan myönteisimmin moni- kulttuurisuuteen suhtautuvat nuoret. Toki asenteisiin voi vaikuttaa myös se, että Helsinki on monella alalla muuta maata riippuvaisempi maahanmuuttajien työpanoksesta. (Myllynie- mi 2014, 81.)

KUVIO 23. ”SUOMALAINEN TYÖELÄMÄ TARVITSEE LISÄÄ ULKOMAALAISIA TYÖNTEKIJÖITÄ”, VERTAILU 2001–2019 (%)

Ehkä samaan tulkintasuuntaan viittaa se, että kuviossa 23 havaittu muutos peilaa aiemmissa Nuorisobarometreissa havaittua trendimäistä muutosta kohti suopeampaa suhtautumista maahanmuuttoon. Kolme neljästä suomalaisnuoresta näkee ulkomaalaisten monipuolistaneen suomalaista kulttuuria, ja syrjivä suhtautuminen maahanmuuttajiin työmarkkinoilla on selvässä laskussa. Samaan aikaan on huomattava sekin, että vain joka kolmas nuori haluaisi Suomeen enemmän ulkomaalaisia. Nuorten vastauksissa näkyy eronteko suhtautumisessa yhtäältä maahanmuuttajiin ihmisinä ja toisaalta Suomen maahanmuuttopolitiikkaan. (Myllyniemi & Kiilakoski 2019.)

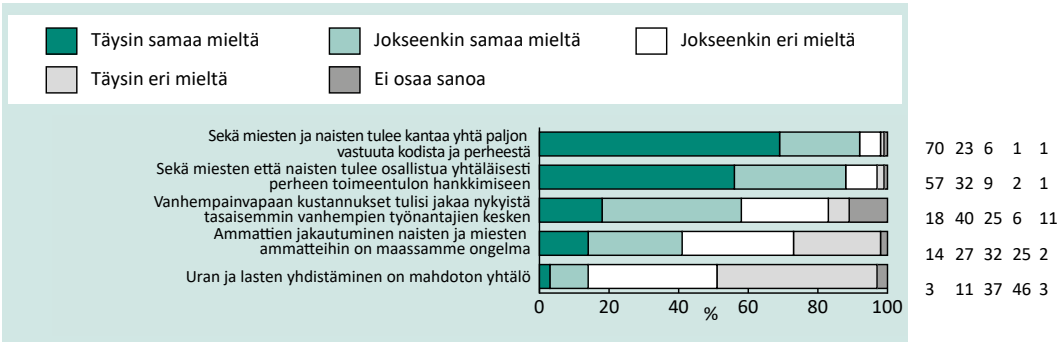
**SUKUPUOLTEN VÄLINEN
YHDENVERTAISUUS JA
NÄKEMYKSET TYÖN JA PERHEEN
YHTENSOVITTAMISESTA**

Suomessa on eurooppalaisittain poikkeuksellisen sukupuolittuneet työmarkkinat ja ammattirakenne. Sukupuolisegregaatio ilmenee erityisesti sosiaali-, terveys- ja kasvatusalojen naisvaltaisuuksena sekä luonnontieteiden ja tekniikan alojen miesvaltaisuuksena. (Lahtinen toim. 2019.) Vuoden 2016 Nuorisobarometrin kysymys toiveammateista osoitti myös niiden olevan vastaavalla tavalla erittäin sukupuolittuneita (Teräsaho & Keski-Petäjä 2017). Jo alakouluikäisten suomalaislasten haaveamma-

teissa on selkeitä ja perinteisiä sukupuolieroja (Ervasti 2016).

Nuorisobarometrissa suhtautumista sukupuolisegregaatioon mitattiin väitteellä ”Ammattien jakautuminen naisten ja miesten ammatteihin on maassamme ongelma”. Kysymysmuotoilu on *Helsingin Sanomien* Suomen Gallupilla teettämästä tutkimuksesta vuodelta 2006, josta se lainattiin vuoden 2007 Nuorisobarometriin. Vastausvaihtoehtoina oli tuolloin vain kyllä tai ei, joten tuloksia ei ole mielekästä verrata nyt neliportaisella asteikolla saatuihin. Vuoden 2007 barometrissa voitiin kuitenkin vertailla nuorten ja aikuisten näkemyksiä, jotka osoittautuivat hyvin samansuuntaisiksi. Tuolloin noin kolmannes niin nuorista kuin vanhemmistakin piti sukupuolen mukaan eriytyneitä ammatteja ongelmana. Jakoa naisten ja miesten ammatteihin piti ongelmallisena 42 prosenttia tytöistä ja 22 prosenttia pojista. (Liiten 2007, 20; Myllyniemi 2007, 58.) Näkemykset olivat siis hyvin sukupuolittuneita, ja sitä ne ovat yhä, sillä tytöistä yli puolet (55 %) mutta pojista alle kolmannes (28 %) on samaa mieltä väitteestä ammattien jakautumisen ongelmallisuudesta. Nykyisellä kysymysmuotoilulla näkemyksiä ammattien jakautumisesta selvitettiin edellisen kerran vuoden 2017 Nuorisobarometrissa. Tuolloin vastaavat osuudet olivat 56 ja 33 prosenttia, joten sukupuolierot näyttävät olevan jopa kasvussa.

KUVIO 24. NÄKEMYKSET TYÖN JA PERHEEN YHTENSOVITTAMISESTA JA SUKUPUOLTEN VÄLISESTÄ YHDENVERTAISUUDESTA (%)

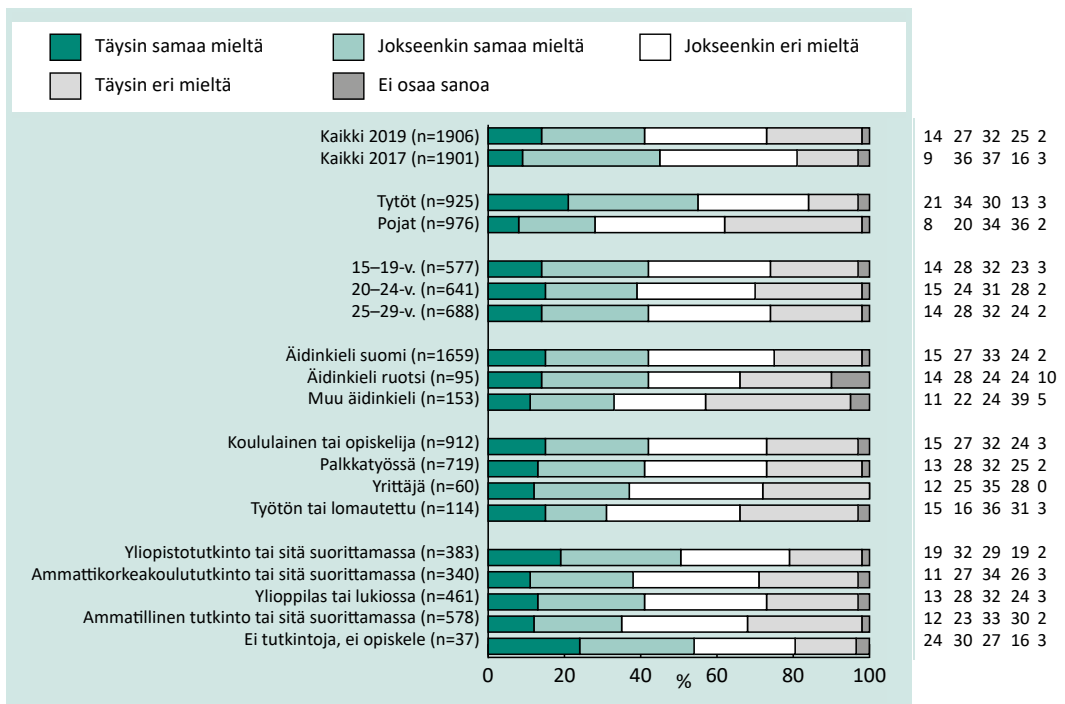
Kuilu näkemysten välillä näyttää siis kasvaneen samalla kun kannoistaan epävarmojen osuus on laskenut. Sekä segregatiota ongelmana pitävien että päinvastaista mieltä olevien osuudet ovat kasvaneet selvästi. Ammattien eriytymisessä miesten ja naisten aloihin ei tietenkään parissa vuodessa ole tapahtunut suuria muutoksia. Muutoksen taustalla voi olla myös sukupuolten välisestä tasa-arvosta viime aikoina käyty keskustelu. Tässä tutkimuksessa ammattien sukupuolittumisen näkivät ongelmallisena samat vastaajat, jotka korostivat työelämän tasa-arvoa, kuten tarvetta jakaa vanhempainvapaan kustannukset tasaisemmin, ja naisten ja miesten yhtäläistä vastuuta kodista, perheestä ja toimeentulon hankkimisesta (vrt. kuvio 24).

Kuvion 25 taustamuuttujista sukupuolen lisäksi merkitsevä ero löytyy äidinkielestä. Vieraskielisistä nuorista vain kolmannes kokee ammattien sukupuolen mukaisen eriytymisen

ongelmaksi. Kyse ei ole pelkästään asenteesta, vaan Purkutalkoot-tutkimushankkeessa analysoitujen koulutustilastojen valossa vieraskielisyys myös vähentää sukupuolelleen epätyypilliselle alalle¹¹ hakeutumista ammatillisessa koulutuksessa (Lahtinen toim. 2019). Kiinnostavasti tämä yhteys havaitaan vain tytöillä. Vastaavasti Nuorisobarometrissa varsinkin vieraskielisille tytöille on tyypillistä olla pitämättä ammattien sukupuolittumista ongelmana.

Nuoret ovat lähes yksimielisesti (93 %) samaa mieltä siitä, että miesten ja naisten tulee kantaa yhtä paljon vastuuta kodista ja perheestä. Lähes yhtä moni (89 %) allekirjoittaa sen, että molempien sukupuolten tulee osallistua yhtäläisesti perheen toimeentulon hankkimiseen. Enemmistön (58 %) mielestä vanhempainvapaan kustannukset tulisi jakaa nykyistä tasaisemmin vanhempien työntajien kesken. Tasa-arvo näyttää siis vallitsevalta pyrkimykseltä ainakin asenteiden tasolla.

KUVIO 25. "AMMATTIEN JAKAUTUMINEN NAISTEN JA MIESTEN AMMATTEIHIN ON MAASSAMME ONGELMA", TAUSTAMUUTTUJITTAIN TARKASTELTUNA (%)

Käytännöt kuitenkin usein laahaavat asennetason muutosten perässä. Ajankäyttö- tutkimusten mukaan suhtautuminen kodin tehtävien jakamiseen on tasa-arvoisempaa kuin toteutunut työnjako. Suomalaisnaiset käyttävät edelleen kotitöihin selvästi enemmän aikaa kuin miehet, ja myös kotityöt ovat yhä jakautuneet ”miesten ja naisten töihin”.¹² Tämä pätee myös nuoreen sukupolveen. (Pääkkönen 2013, 2014; ks. myös Miettinen & Rotkirch 2012, 104; Attila ym. 2018.) Isistä vain alle viisi prosenttia käyttää mahdollisuuttaan vanhempainvapaaseen, eikä osuus juuri ole muuttunut vuosikymmeniin (Kela 2017). Kiinnostavasti lapsia saaneet ovat lapsettomia selvästi harvemmin sitä mieltä, että miesten ja naisten tulisi kantaa yhtä paljon vastuuta kodista ja perheestä tai että sukupuolten tulisi osallistua yhtäläisesti perheen toimeentulon hankkimiseen. Havaintoa voinee tulkita niin, että tasa-arvon ideaali joutuu koetukselle ruuhkavuosia elävien nuorten arjessa.

Näkemyksissä vastuunjaoista on barometriaineistossa eroja tyttöjen ja poikien välillä. Koska yhtäläisiä vastuita kannattava asenne on niin yleinen, on erot helpompi havaita tarkastelemalla eri mieltä olevien osuuksia. Sukupuolten yhtäläisestä velvollisuudesta osallistua perheen toimeentulon hankkimiseen on eri mieltä tytöistä 8 prosenttia, pojista 14 prosenttia. Näkemyksissä perheeseen liittyvästä vastuunkannosta sukupuolierot ovat pienemmät (6 % vs. 8 %). Vastuunkanto voi siis tarkoittaa sekä taloudellista että hoivavastuuta perheestä.

Nuorisobarometrissa selvitettiin myös nuorten näkemyksiä perheen ja työuran yhteensovittamisen haasteellisuudesta. Kaikista haastatelluista 15–29-vuotiaista 14 prosenttia pitää uran ja lasten yhdistämistä mahdottomana yhtälönä. Tyttöjen ja poikien näkemyksissä ei ole eroa, ei myöskään eri ikäisten. Toisaalta lapsia jo saaneet kokevat työn ja perheen yhteensovittamisen mahdollisempana kuin ne,

joilla ei lapsia vielä ole. Palkkatyössä olevien näkemykset eivät poikkea koululaisten tai työttömien näkemyksistä, mutta yrittäjistä selvästi muita harvempi pitää perheen ja työn yhdistämistä mahdottomana. Nuorten näkemyksissä on havaittavissa koulutustasoon perustuva eriytyminen. Useampi kuin joka viides toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittanut pitää uran ja lasten yhdistämistä mahdottomana, kun korkeakoulututkinnon suorittaneista tätä mieltä on harvempi kuin joka kymmenes. Kun korkeakoulutetut ovat muita valmiimpia lykkäämään perheen perustamista, näyttää siltä, että kyse on pikemmin perheen perustamisen ajoittamisesta kuin siitä luopumisesta.

Uran ja lasten yhdistämistä mahdottomana pitävien osuus on suhteellisen pieni (14 %), muttei suinkaan merkityksetön. Suhteutettuna ikäluokan kokoon se tarkoittaa reilusti yli sataa tuhatta nuorta ihmistä, jotka kokevat työuran ja lapsiperhe-elämän toisensa poissulkevinä vaihtoehtoina. Kuvio 26 kertoo, että enemmistö (59 %) nuorista on valmis lykkäämään perheen perustamista työhön liittyvien syiden vuoksi. Mahdollisuus yhdistää työ- ja perhe-elämä ei myöskään ole kärkipäässä kysyttäessä perusteita ammatin- tai uranvalinnalle (kuvio 2). Yhdessä tulokset kertovat työn ja uran todella vaikuttavan perhesuunnitelmiin ainakin lasten hankkimisen ajoittamisen osalta. Tulosten perusteella ei nuoria kuitenkaan voi väittää urakeskeisiksi. Asenteilla ja arvoilla on ratkaiseva vaikutus elämänvalintoihin, mutta ne eivät synny tyhjiössä, vaan tässäkin tapauksessa taustalla vaikuttaa työelämän ohella koko yhteiskunnallinen todellisuus toimeentulosta arvomaailmaan ja oman viiteryhmän valintoihin. Koko tämä julkaisu kertoo työn arvostuksesta, mutta myös perhe on nuorten parissa korkeassa kurssissa. Kuvio 24 kertoo perheen tärkeydestä, samoin se, että kolme neljästä (74 %) olisi valmis luopumaan työtilaisuudesta perhesyiden vuoksi (kuvio 26).

TYÖHÖN SITOUTUMINEN JA TYÖORIENTAATIO

NUORET OVAT SITOUTUNEET TYÖHÖN, MUTTA HALUAVAT OMIA ARVOJENSA MUKAISTA TYÖTÄ

Kuviot 26 ja 31 antavat yleiskatsauksen nuorten suhtautumisesta työelämään. Ensin mainittu kuvaa työasenteita ja työhön sitoutumista, jälkimmäinen kuvaa näkemyksiä omasta tulevaisuudesta työelämässä. Kuvio 12 edellä keskittyy kokemuksiin haastatteluhetken työpaikasta, kuvio 18 puolestaan näkemyksiin työn ja yhteiskunnan suhteista ylipäätään. Lisäksi jäljempänä kuviossa 42 käsitellään työn ja yhteiskunnan suhteita.

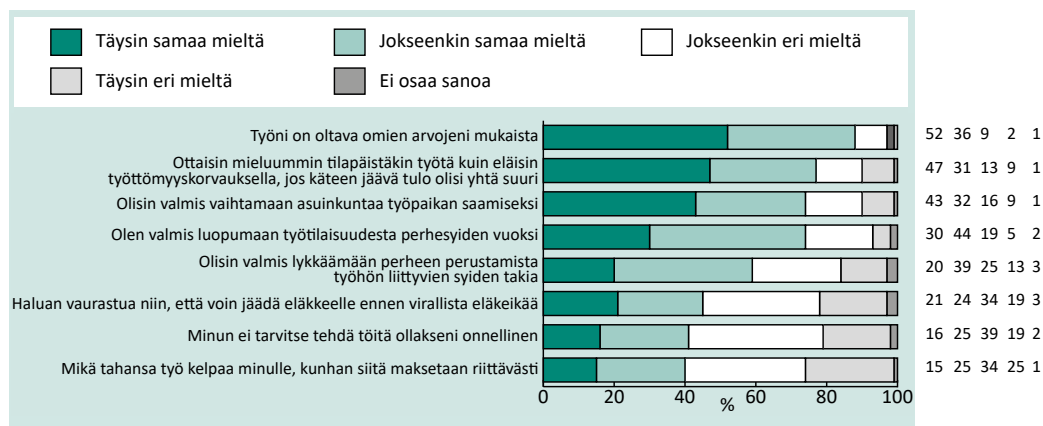
Vuoden 2019 Nuorisobarometrin tulosten mukaan nuorisoinen suhtautuminen työhön on arvostavaa, mutta suhteellisuudentajuista. Suurin osa (88 %) haluaa työn olevan omien arvojen mukaista, kun taas vain 40 prosentin mielestä mikä tahansa työ kelpaa, kunhan siitä maksetaan riittävästi. Toisaalta kun työstä kysytään vaihtoehtona työttömyyskorvauksella

elämiseen, kolme neljäsosaa (78 %) raportoi ottavansa mieluummin tilapäistäkin työtä, joka ei nosta ansiotasoa, kuin elävänsä tukien varassa. Valmiutta tehdä omaa elämää koskevia muutoksia työn saamiseksi ja sitoutumista työhön kuvaa se, että 75 prosenttia olisi valmis vaihtamaan asuinkuntaa työpaikan perässä.

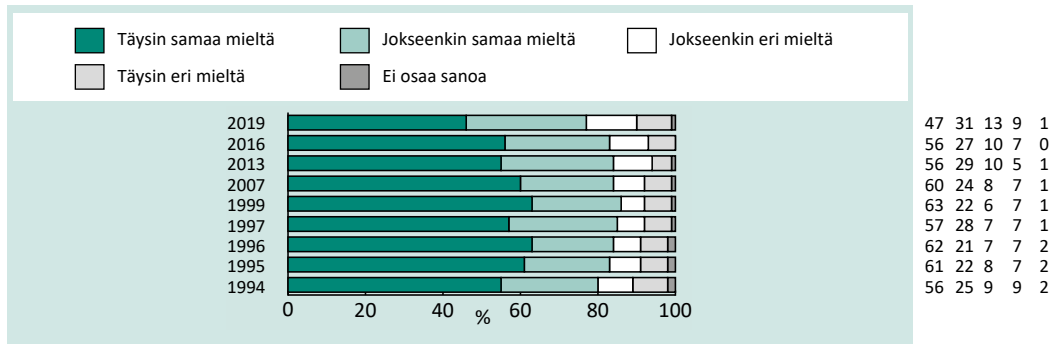
Entistä harvempi valitsisi työn ennemmin kuin työttömyyskorvauksen

Valmiutta ottaa vastaan työtä mieluummin kuin elää tukien varassa on kysytty vuosittain vaihteesta lähtien jokaisessa Nuorisobarometrissa. Vaikka tähän sitoutuu edelleen suurin osa nuorista, väitteen allekirjoittavien osuus on pienentynyt tänä aikana (kuvio 27). Laskevat trendi on viime vuosina jyrkentynyt. Ensimmäistä kertaa neljännesvuosisadan mittaisen seurannan aikana vähemmistö on täysin samaa mieltä ja alle 80 prosenttia joksikin samaa mieltä. Verrattuna huippuvuoteen 1999

KUVIO 26. SUHTAUTUMINEN VÄITTÄMIIN TYÖN MERKITYKSESTÄ JA TYÖHÖN SITOUTUMISESTA (%)

KUVIO 27. ”OTTAISIN MIELUUMMIN TILAPÄISTÄKIN TYÖTÄ KUIN ELÄISIN TYÖTTÖMYYSKORVAUKSELLA, JOS KÄTEEN JÄÄVÄ TULO OLISI YHTÄ SUURI”, VERTAILU 1994–2019 (%)

erityisesti on vähentynyt niiden osuus, jotka ovat täysin samaa mieltä väitteen kanssa.

Nyt havaittua muutosta ei voi selittää yksinkertaisesti taloussuhdanteilla, sillä trendi on pysynyt samana niin lasku- kuin noususuhdanteissa. Sen sijaan hitaampi muutos, työelämän väitetty epävarmentuminen, pirstaloituminen, kiire ja stressaavuus voisi näkyä muuttuvana suhtautumisena työttömyysturvalla elämiseen. Valmius ottaa vastaan työtä, joka ei nosta ansiotasoa, on kuitenkin edelleen suuri väitteen jyrkkyys huomioon ottaen, eikä nuorten työmoraaalista Nuorisobarometrin tulosten valossa ole syytä panikoitua.

Kun väittämää tarkastellaan eri taustamuuttujien valossa, selviää, että erityisesti tytöt valitsisivat mieluummin työn kuin työttömyyden silloinkin, kun työ ei nosta ansiotasoa. Sukupuolten asenne-erot kokonaisuutena ovat selvät, mutta vielä teini-iässä eroja ei ole. Toisin kuin tyttöillä, tapahtuu pojilla näin mitatuissa työhaluissa selvä pudotus 20 ikävuoden paikkeilla, eli tyypillisesti toisen asteen koulutuksen ja työelämän tai korkeakoulun välisessä sarana-vaiheessa. Tähän elämänvaiheeseen liittyvä epävarmuus voi vaikuttaa työhön suhtautumiseen. Koska erityisesti tytöt kantavat huolta työelämän epävarmuuksista ja omasta työssä pysymisestään (kuviot 32 ja 35), voi työn valitsemisen

tulotasosta riippumatta tulkita ilmaisevan tyttöjen heikompaa luottamusta siihen, että työtä löytyy, tai halua varmistaa tuleva työllistyminen millä tahansa työllä. Pojilla asenteen voisi tulkita sitoutumattomuutena työhön, mutta vaikuttaisi olevan pikemminkin kyse luottamuksesta työn saantiin. Esimerkiksi tytöillä koulutustasolla ei juuri ole yhteyttä asenteeseen, mutta varsinkin yliopistotutkinnon suorittaneet pojat ovat suhteellisen haluttomia valitsemaan huonopalkkaisen työn. Yliopistossa opiskelevat ja tutkinnon jo suorittaneet pojat ovat tyttöjä luottavaisempia vakinaisen työn saamiseen (kuvio 31) ja ylipäättään omaan työllistymiseen (kuvio 32). Asenteen taustalla saat- taan siis olla poikien vahva luottamus siihen, ettei valintatilannetta heikosti palkatun työn ja työttömyyskorvauksen välillä tule eteen.

Työttömät valitsisivat hieman muita useammin työttömyyskorvauksen kuin työn. Kuitenkin ennen johtopäätöksiä työttömien työhaluista on hyvä huomioida kysymysmuotoilu: työhaluista kysytään tilanteessa, jossa käteen jäävä tulo ei olisi työttömyyskorvausta suurempi. Nimenomaan työttömillä on kokemusta työttömyyskorvauksella elämisestä, kun taas muut voivat pohtia abstraktimmin omaa työmoraaaliaan. On vaikea sanoa, kumpi on vallitseva vaikutussuunta: asenteista työttömyyteen

vai toisin päin. Joka tapauksessa on eri asia vastata kysymykseen opiskelijan tai tukevasti työelämässä olevan asemasta kuin tilanteesta, jossa työttömyys ja sen pitkittyminen ovat reaalisia vaihtoehtoja. Erityisesti heikossa taloustilanteessa tilapäiset työsuhteet saatetaan kokea turvattomiksi ja siten epämieluisaksi vaihtoehdoksi. Kuitenkin myös työttömistä nuorista enemmistö, 63 prosenttia, eläisi mieluummin työtulolla, vaikkei käteen jäävä tulo olisi suurempi kuin työttömyyskorvaus.

Työn perässä muuttaminen

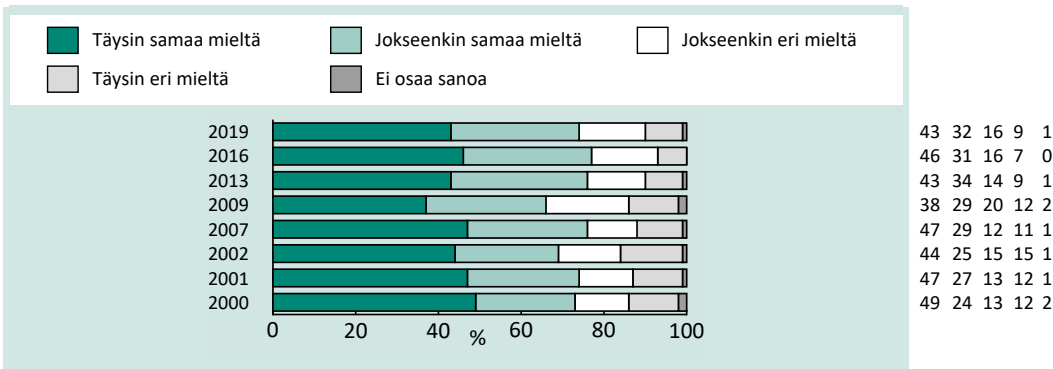
Kolme nuorta neljästä sanoo olevansa valmis muuttamaan työn perässä kuntarajojen yli.

Muuttovalmius työn takia on pysynyt tällä korkealla tasolla koko vuosituuhannen vaihteesta alkaneen seurannan ajan. Vähäisimmillään se oli vuonna 2009, jolloin nuorisotyöttömyys oli suhteellisen korkealla.

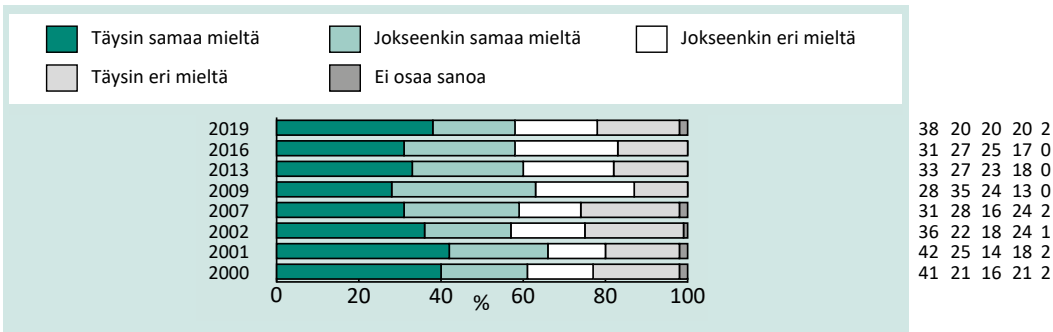
Vuoden 2016 barometrissa valmiutta muuttaa työn perässä voitiin verrata tietoihin vastaajalle mieluisimmasta asuinkunnasta tai -kaupungista. Tuolloin niistäkin nuorista, jotka olisivat täysin valmiita muuttamaan työn perässä, useampi kuin joka kolmas asui mieluiten nykyisessä asuinkunnassaan.

Iän myötä muuttovalmius laskee, tytöillä vähän jyrkemmin kuin pojilla. Tämä selittyy osin perheellistymisellä ja lasten saamisella, mikä tapahtuu tytöillä keskimäärin poikia

KUVIO 28. ”OLISIN VALMIS VAIHTAMAAN ASUINKUNTAA TYÖPAIKAN SAAMISEKSI”, VERTAILU 2000–2019 (%)

KUVIO 29. ”OLISIN VALMIS VAIHTAMAAN ASUINKUNTAA TYÖPAIKAN SAAMISEKSI”, TYÖTTÖMÄT NUORET, VERTAILU 2000–2019 (%)

nuoremmalla iällä. Kysymyksessä puhutaan nimenomaan valmiudesta, ei halukkuudesta, mikä voi olla relevantti ero lapsiperheissä. Lapsia saaneiden valmius muuttaa työn perässä on muita vähäisempää etenkin tyttöjen, yksinhuoltajien ja työttömien parissa.

Kuviossa 29 esitetään samat tiedot työttömistä nuorista. Vertaamalla kuvioden 28 ja 29 tietoja nähdään, että työttömät nuoret ovat koko seurannan ajan vuodesta 2000 lähtien olleet muita haluttomampia muuttamaan. Viime vuosina erot ovat kaventuneet. Kysymykseen asuinkunnan vaihtamisesta työn perässä lienee helpompi vastata, jos tilanne ei vaikuta omassa elämässä ajankohtaiselta (eli kun nuorten työttömyysaste on laskenut). Työttömyyden osuessa omalle kohdalle ja varsinkin sen pitkeytyessä voi kysymys kotikunnan vaihtamisesta hyvinkin konkretisoitua, eikä kysymys enää mittaa vain abstraktia asennetta. Työttömyyden pitkeytyessä yli puolen vuoden tyttöjen halukkuus muuttaa putoaa, mutta poikien ei. Olisi kiinnostavaa selvittää, missä määrin tämä johtuu lapsista, mutta haastatteluaineistossa on tarkasteluun liian vähän (7) lapsia saaneita työttömiä nuoria.

Nuorena ja varakkaana eläkkeelle

Sitoutumista työhön ja työn itseisarvoa ja välineellistä arvoa voidaan tarkastella myös halukkuudella pysytellä työelämässä. Tässä barometrissa tätä kysyttiin tiedustelemassa halukkuutta vaurastua ja päästä varhain eläkkeelle. On hyvä huomata, että kysymys ei koske eläkeikää sinänsä, vaan mahdollista taloudellisen itsenäisyyden saavuttamista. Lähes puolet (45 %) nuorista haluaa vaurastua niin, että voi jäädä eläkkeelle ennen virallista eläkeikää. Asenne on tyypillinen etenkin pojille ja vieraskielisille. Iän myötä halu päästä varhain eläkkeelle näyttää yleistyvän, mutta ehkä ikää tärkeämpi on kuitenkin elämäntilanne. Pääasialliselta toiminnaltaan koululaisista ja opiskelijoista 38 prosenttia, palkkatyössä olevista 52 prosenttia ja yrittäjistä peräti 69 prosenttia sanoo halua-

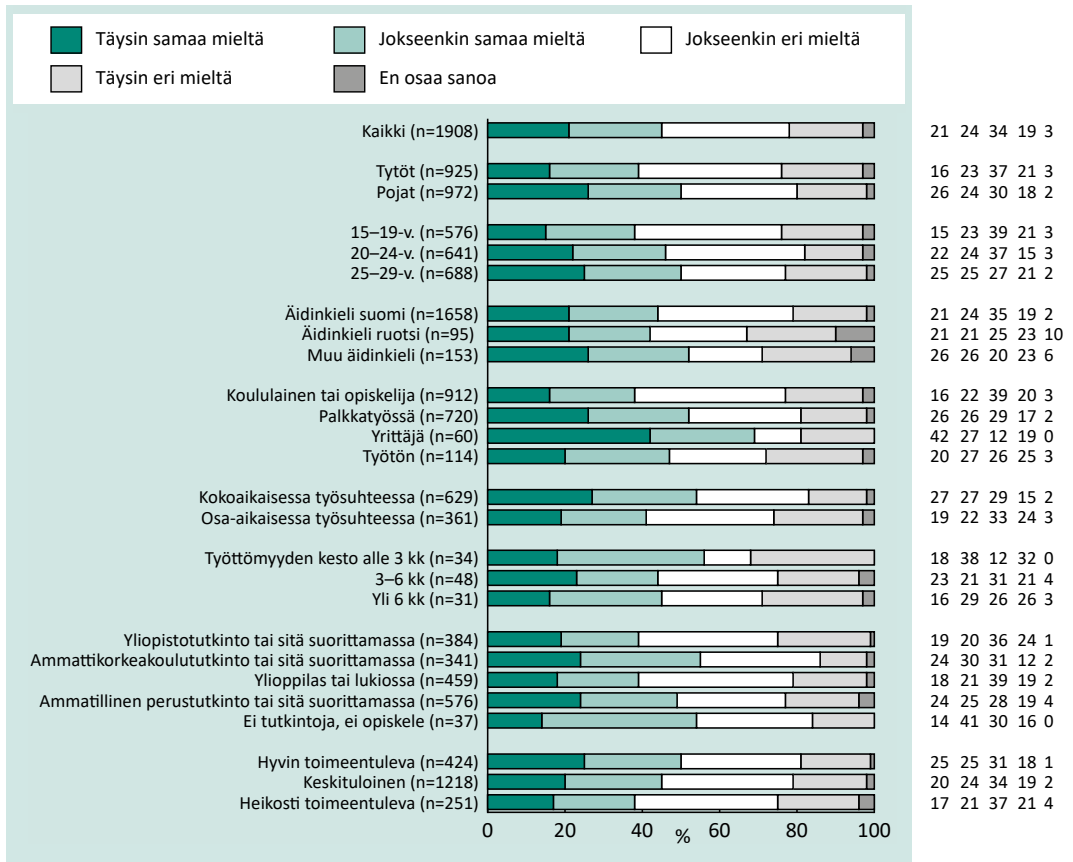
vansa eläköityä vauraana ja varhain. Koulutustasoa merkitsevämpi tekijä on opintojen suuntautuminen, sillä asenne on tyypillinen etenkin ammatillisesti suuntautuneiden parissa niin toisella asteella kuin ammattikorkeakouluissa. Näille ryhmille on siis tietyllä tavalla tyypillisempää nähdä työ välineellisenä (ks. myös Ågrenin ja kumppaneiden artikkeli tässä julkaisussa).

Kysymyksen voi kuitenkin ajatella mittaaavan myös luottamusta yhteiskuntaan ja eläkejärjestelmään, ei sitoutumista työhön. Danske Bankin (2018) teettämän kyselyn mukaan neljännes suomalaisista nuorista uskoo, että voisi jäädä pois työelämästä ennen virallista eläkeikää. Sosiologian professori Terhi-Anna Wilka arvioi, että ajattelutavan leviämisen taustalla voi olla heikentynyt luottamus yhteiskuntaan ja sen järjestelmiin (Thurén 2018). Eläketurvakeskuksen tutkimusten mukaan erityisesti nuorten luottamus eläkelupaukseen onkin ollut jyrkässä laskussa (Takala 2015, 19). Ajattelutapa näkyy myös barometrin aineistossa. Täysin samaa mieltä kuvion 30 väitteen kanssa olevista vain vähemmistö uskoo eläkkeen takaavan heille kohtuullisen toimeentulon vanhoina (vrt. kuvio 31).

Työ ja perhe arvojen vaakakupeissa

Edellä (kuvio 24) havaittiin useamman kuin joka kymmenennen nuoren kokevan uran ja lasten yhdistämisen mahdottomaksi. Kuvioista 53 puolestaan nähdään, että kysyttäessä suoraan asioiden tärkeyttä ajaa perhe työn edelle. Jossain katsannossa asioiden arvojärjestys selviää viime kädessä vasta silloin, jos arvot ovat sellaisessa ristiriidassa, jossa kaikkien itselle tärkeiden asioiden samanaikainen valitseminen on mahdotonta. Kuviossa 26 haetaan tällaista työ- ja perhearvojen valitsemiseen pakottavaa jännitettä. Useimmat nuoret (59 %) olisivat valmiita lykkäämään perheen perustamista työhön liittyvien syiden vuoksi, mutta vielä useampi (74 %) olisi valmis luopumaan työtulaisuudesta perhesyiden vuoksi.

KUVIO 30. ”HALUAN VAURASTUA NIIN, ETTÄ VOIN JÄÄDÄ ELÄKKEELLE ENNEN VIRALLISTA ELÄKEIKÄÄ”, TAUSTAMUUTTUJITTAIN TARKASTELTUNA (%)

Sukupuolten vertailussa pojat ovat valmiimpia luopumaan työtilaisuudesta perhesyiden vuoksi, tytöt puolestaan valmiimpia lykkäämään perheen perustamista työhön liittyvien syiden vuoksi. Tytöt perheellistyvät keskimäärin poikia nuorempina, mutta sukupuolierot vastauksissa ovat perhe- ja asumismuodosta ja siviilisäädystä riippumattomia. Tätä voi pitää yllätyksenä, sillä suoraan kysyttäessä ovat koti ja perhe tytöille selvästi poikia tärkeämpiä, kun taas työn tärkeänä pitämisessä ei ole sukupuolieroja (kuvio 53). Luultavasti kysymys perheen ja työn valitsemisesta näytetty erilaisena tytöille ja pojille. Tytöt ja nuoret naiset joutuvat tekemään merkittävämmän valinnan naisille kasautuvien hoitovastuiden ja vanhempainvapaiden takia, ja toisaalta lasten saamisen vaikutuksista naisten työllisyyteen ja työuriin keskustellaan julkisuudessa paljon. Tulkintaa tukee se, että valmius työsyistä tahtuvaan perheen perustamiseen lykkäämiseen liittyy korkeaan koulutustasoon.

Kysymys koskien työtilaisuudesta luopumista perhesyiden vuoksi on erilainen yksin tai lapsuudenkodissaan asuvalle ja oman perheen jo perustaneelle. Yksin tai huoltajien kanssa asuvista joka neljäs sanoo olevansa täysin valmis luopumaan työtilaisuudesta perheen vuoksi.

Kysymys koskien työtilaisuudesta luopumista perhesyiden vuoksi on erilainen yksin tai lapsuudenkodissaan asuvalle ja oman perheen jo perustaneelle. Yksin tai huoltajien kanssa asuvista joka neljäs sanoo olevansa täysin valmis luopumaan työtilaisuudesta perheen vuoksi.

si, yhdessä puolison ja lasten kanssa asuvista joka toinen. Kysymykseen nähtävästi vastataan usein omasta elämäntilanteesta käsin, ei yleisemmällä tasolla perhe- ja työarvoja puntaroiden. Kysymyksessä perheen perustamisen lykkäämisestä työhön liittyvien syiden takia asumismuodon mukaiset erot ovat pienempiä. Kaikkein vähiten valmiutta lykkäämiseen

on yksinhuoltajilla ja siviilisäädyn mukaisessa vertailussa eronneilla. Havaittuja yhteyksiä tulkittaessa on tosin syytä muistaa, että osa vastaajista on jo lykännyt perheen perustamista työsyistä, jolloin perhemuoto ei niinkään selitä vastausta kysymykseen vaan arvovalinnat pikemmin selittävät perhemuotoa.

NÄKEMYKSET OMASTA TULEVAISUUDESTA TYÖELÄMÄSSÄ

VAKITUINEN TYÖ, TYÖN RIITTÄVYYS JA LIIKKUVUUS TYÖMARKKINOILLA

Kolme kysymystä omaan työuraan liittyvistä näkemyksistä esitettiin 2019 barometrin haastatteluissa ensimmäistä kertaa. Nämä kysymykset olivat, uskooko nuori saavansa vakitöitä tulevaisuudessa, luottaako siihen, että ylittää vanhempiensa elintason, ja näkeekö, että on todennäköistä, että on tulevaisuudessa välillä työtön. Kysymyksistä ei siis vielä saa trenditietoa, mutta valaistusta nuorten omiin työuriin liittyvästä luottamuksesta kyllä.

Uskosta työmarkkinoiden vakauteen kertoo, että luottamus vakinaisen työn saamiseen on vahvaa, sillä 85 prosenttia pitää sitä omalla urallaan todennäköisenä. Toisaalta nuorten miesten usko vakityöhön on vahvempaa kuin naisten, sillä heistä näin ajattelee 90 prosenttia ja naisista 80 prosenttia.

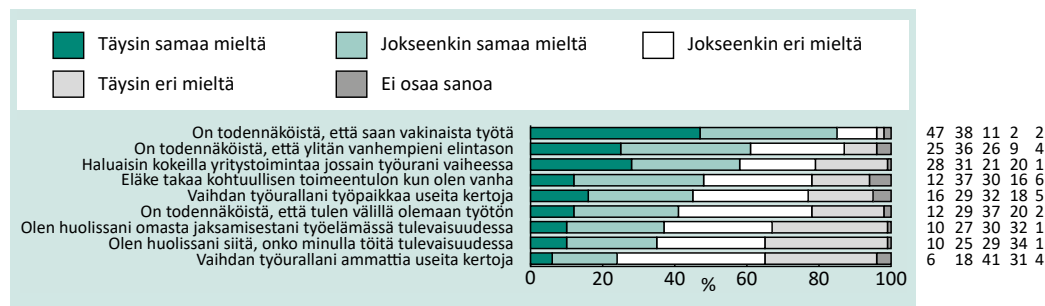
Koulutus lisää uskoa vakituiseen työpaikan saamiseen, ja kaikkein vahvinta se on ammatikorkeakoululaisilla. Kaikilla koulutustasoilla poikien luottamus on vahvempaa kuin tyttöjen. Opiskelijoiden luottamus vakituiseen työsuhteen saavuttamiseen on heikompaa kuin

työelämässä jo olevilla. Kysymys on tietysti erilainen niille, joilla jo haastatteluhetkellä on vakinainen työ. Kokoaikaisissa vakinaisissa työsuhteissa olevista 70 prosenttia oli täysin samaa mieltä väitteen kanssa. Tämä voi heijastaa esimerkiksi sitä tietoa, että työntekijöiden huoli oman työpaikkansa pysyvyydestä on kasvanut (Pyöriä & Ojala 2017).

Toisaalta aineistosta löytyy myös työelämän epävarmemmin suhtautuvien ryhmä. Siihen kuuluvat esimerkiksi nuoret, jotka uskovat moniin työpaikan vaihtoihin ja pitävät siksi muita vähemmän todennäköisenä vakinaista työsuhdetta (vrt. kuvio 31). Pysyvän työsuhteen toivottavuudesta kertoo se, että useampi kuin kaksi kolmesta sanoo vakinaisuuden vaikuttaneen alanvalintaansa (kuvio 2). Vuoden 2016 Nuorisobarometrissä noin yhdeksän kymmenestä piti sitä tärkeänä tavoitteena 35 ikävuoteen mennessä (Myllyniemi 2017).

Selkeän enemmistön (61 %) uskoa vanhempiensa elintason ylittämiseen voi suhteuttaa julkisuudessa käytyyn keskusteluun siitä, ovatko millenniaalit ensimmäinen sukupolvi, jonka elintaso ei kasva verrattuna edeltäviin su-

KUVIO 31. NÄKEMYKSET OMASTA TULEVAISUUDESTA TYÖELÄMÄSSÄ (%)

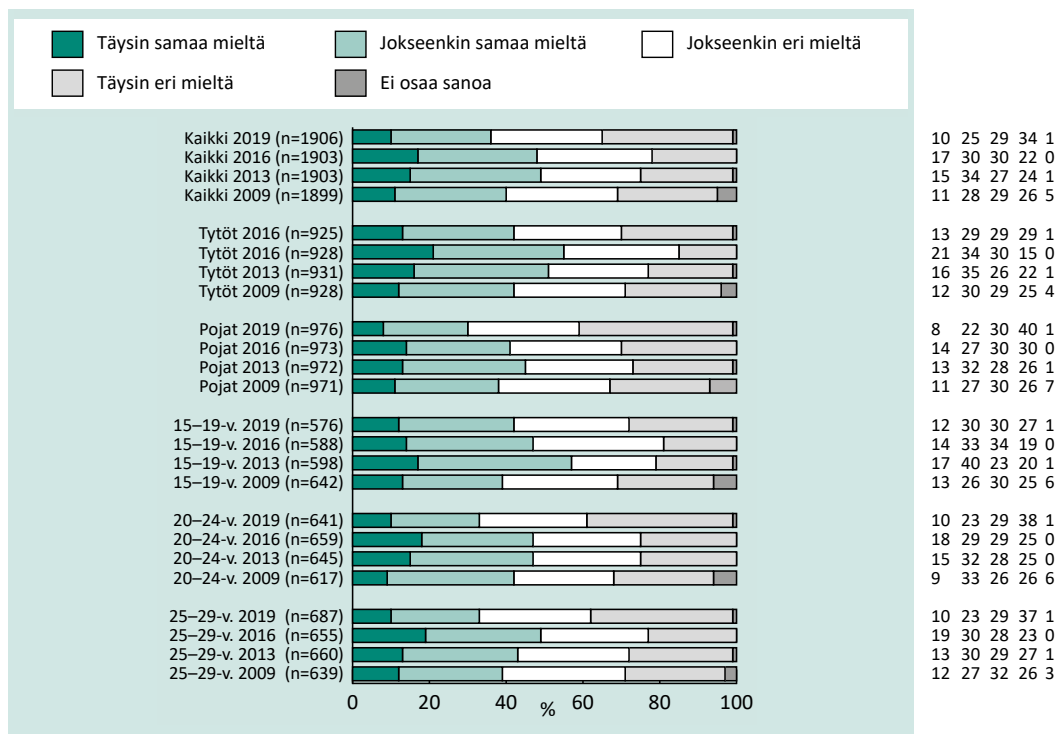
kupolviin. Osa nuorista suhtautuu siis luottavaisesti omaan tulevaisuuteensa, mutta samalla suhteellisen iso osuus on selkeästi pessimistisiä. Kuten johdannossa pohdittiin, tämän hetken tiedot eivät riitä tilanteen arviointiin, mutta viitteitä kumpaankin kehityssuuntaan on (Honkapohja 2016; Kinnunen & Mäki-Fränki 2016). Todennäköisesti globaali finanssikriisi vaikuttaa millenniaalien tuloihin jollain tavoin, samalla kun luottamus vaihtelee taloudellisen suhdanteen mukaan.

Toisaalta noin joka kolmas (35 %) nuorista on huolissaan siitä, onko heillä töitä tulevaisuudessa. Vain kolme vuotta aiemmin osuus oli suurempi (kuvio 32). Laskeva trendi liittyy viimeisimmän taantumun taittumiseen ja työllisyyssasteen kasvuun. Myös uskossa työn riittävyyteen on suhteellisen suuri sukupuolittunut ero, sillä nuorista miehistä pienempi osuus (30 %) on huolissaan työn riittävyydestä kuin nuo-

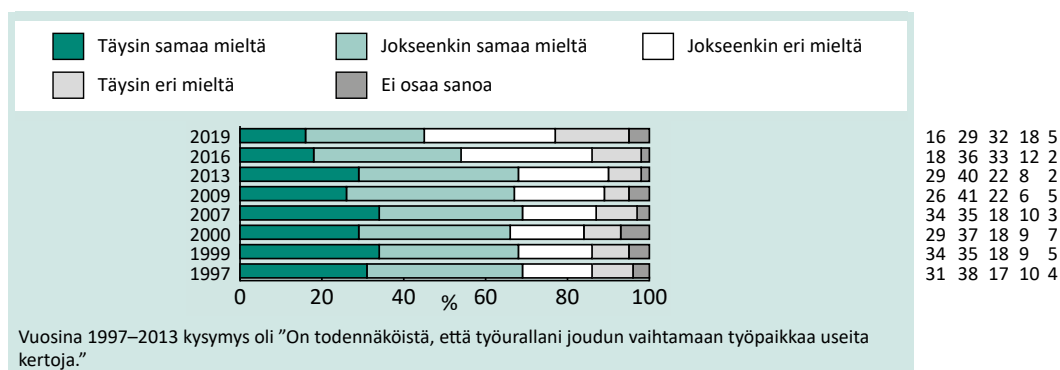
rista naisista (42 %). Lisäksi trenditieto kertoo, että vuoden 2009 kyselyssä sukupuolten välillä ei ollut eroja, mutta taantumassa huoli työssäsaannista lisääntyi erityisesti tytöillä. Nyt kun trendi on taittunut, vaikuttaa tyttöjen huoli jääneen poikia korkeammalle tasolle.

Vaikka nuorten naisten koulutustaso on nuoria miehiä korkeampi, he kokevat asemansa työmarkkinoilla riskialttiimmaksi. Toisaalta monilla mittareilla nimenomaan poikien tilanne on heikompi: heidän keskimääräinen koulutustasonsa on matalampi ja NEET-aste korkeampi. Tuoreimmat Pisa-tutkimustulokset kertovat poikien huonontuneista oppimistuloksista. Haastatteluihinsa onkin kyse vastaajan omista näkemyksistä, ei tilastollisista riskeistä. Pojilla vaikuttaa olevan taipumus luottaa itseensä, kun taas riittämättömyyden tunteet ovat tyypillisempiä tytöille (Vihavainen 2019). Tästä osoituksena on poikien vuosi vuodelta

KUVIO 32. "OLEN HUOLISSANI SIITÄ, ONKO MINULLA TÖITÄ TULEVAISUUDESSA", TAUSTAMUUTTUJITTAIN TARKASTELTUNA (%)

KUVIO 33. ”VAIH DAN TYÖURALLANI TYÖPAIKKAA USEITA KERTOJA”, VERTAILU 1997–2019 (%)

vähentynyt subjektiivinen kokemus lukemisen ja kirjottamisen vaikeuksista, kun taas Pisa-tulosten valossa nimenomaan poikien lukuja kirjoitustaidosta olisi syytä kantaa huolta (OKM 2019).

Vastaajista yhteensä 41 prosenttia oli sitä mieltä, että tulevaisuudessa he ovat jossakin vaiheessa työttömiä. Nuoret siis yhtä aikaa luottavat vakityöhön ja ovat aiempaa vähemmän huolissaan työn riittävydestä, mutta näkevät silti työttömyyden mahdollisena osana elämäntulkuaan. Näkemyksessä työttömyyden todennäköisyydestä ei ole sukupuolten välisiä eroja. Koulutuspaikan mukaisessa vertailussa todennäköisimpänä työttömyyttä pitävät lukiolaiset, epätodennäköisimpänä ammattikorkeakoululaiset.

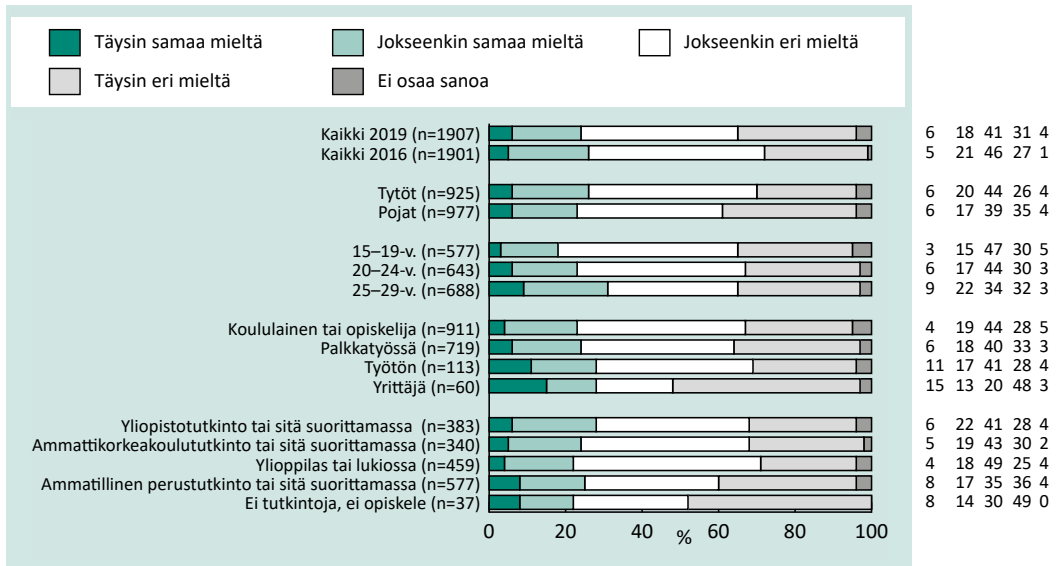
Alle puolet (45 %) nuorista uskoo vaihtavansa työurallaan työpaikkaa useita kertoja. Osuus on pienempi kuin kertaakaan aiemmin. Useisiin työpaikanvaihtoihin uskovat tyypillisesti tytöt ja korkeasti koulutetut, varsinkin yliopistolaiset, mikä viitanee toisaalta urasuunnitteluun ja toisaalta nuorten naisten kokemuksiin määräaikaaisuuksista. Palkkatyössä olevat eivät poikkea työttömistä, mutta yrittäjänuorista vain joka neljäs uskoo vaihtavansa urallaan työpaikkaa useita kertoja.

Määräaikaaisuuksien ja työelämän epävarmuuden ohella työpaikan vaihtamisessa voi olla kyse myös uralla etenemisestä, ammatin-

vaihdosta tai vaihtelunhalusta. Nyt käytetty kysymysmuotoilu jättää avoimeksi sen, kuinka toivottavaa työpaikan vaihtaminen on. Edellisen kerran Nuorisobarometrissa tätä suoraan kysyttäessä harvempi kuin joka kolmas vastaajista sanoi haluavansa työurallaan vaihtaa työpaikkaa useita kertoja (Myllyniemi 2006, 28–29). Siitä, ettei työpaikan vaihtaminen aina ole tavoiteltavaa, antaa viitteitä nyt käsillä olevan Nuorisobarometrin tulos, jonka mukaan erityisesti tulevasta työllistymisestään ja työssä jaksamisestaan (ks. kuviot 32 ja 35) huolestuneet arvelevat vaihtavansa työpaikkaa monta kertaa. Työsuhteen pysyvyys ja pituus ovat siis korkeassa arvossa.

Tulevaisuuden töitä ja ammatteja on vaikea ennakoida. Silti jo nuoret ovat tietoisia työn ja ammattien murroksesta, sillä esimerkiksi yläkouluikäisistä suomalaisnuorista kaksi kolmasosaa pitää todennäköisenä, että tulevaisuudessa tekoäly korvaa ihmisen tekemän rutiinityön (Lasten ja nuorten säätiö & Tieto 2018). Maailman talousfoorumi arvioi, että kaksi kolmesta koulunsa aloittavasta lapsesta työllistyy ammatteihin, joita ei vielä ole olemassa (World Economic Forum 2016). Voi siis pitää yllättävänäkin, ettei tässä keskusteluilmapiiirissä näkemys ammatinvaihdon tarpeellisuudesta ole yleistynyt. Tosin jo sitä, että joka neljäs uskoo vaihtavansa ammattia monta kertaa, voi pitää suurena osuutena (kuviot 34).

KUVIO 34. "VAIHDAAN TYÖURALLANI AMMATTIA USEITA KERTOJA", TAUSTAMUUTTUIJTAIN TARKASTELTUNA (%)

Suhde työhön ja näkemys työmarkkinoista vaikuttaa melko luottavaiselta. Kuva ei täysin vastaa ennakkokäsityksiä epävarmoille työmarkkinoille astuvista nuorista, jotka ovat sopeutuneet ajatukseen prekaarista työelämästä ja ovat ammatti-identiteetiltään ketteriä. Nuoret uskovat vakitöihin, ja trenditieto kuviosta 32 näyttää, että nuorten usko siihen, että heille riittää työtä tulevaisuudessa, on vahvistunut. Yhä harvempi nuori uskoo vaihtavansa työpaikkaa tai ammattia. Näyttää siltä, että vakinaista työtä arvostavat nuoret eivät myöskään näe ammatinvaihtoja tulevaisuudessa. (Artikkelissaan tässä julkaisussa Juha Siltala taustoittaa kysymystä siitä, mikseivät nuoret työntekijät ole osoittautuneet työpaikkaa vaihteleviksi nomadeiksi.)

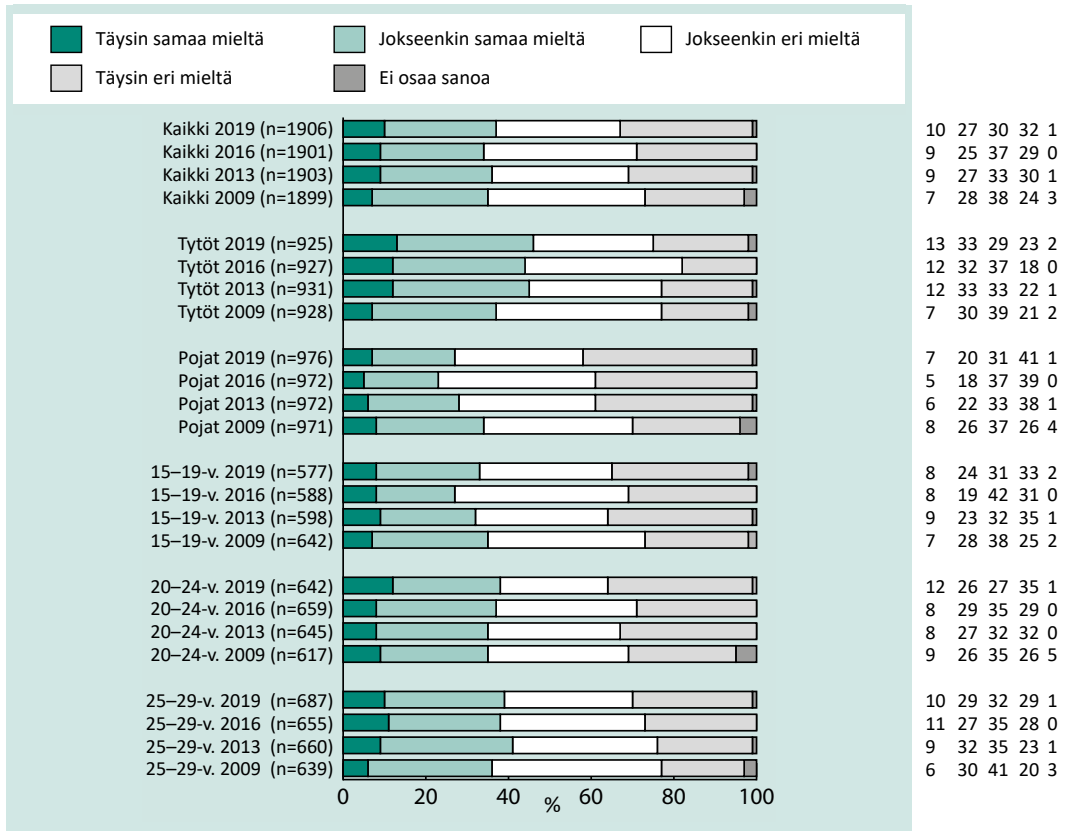
Merkittävää on kuitenkin, että luottamuksessa on sukupuolittuneita eroja. Lisäksi on huomattava, että työttömät ja koulutusta vailla olevat nuoret eroavat muista. Huoli työn riittävyydestä kasvattaa uskoa ammatinvaihtoihin, mutta heillä luottamuksen puute vakituiseen

työpaikan saamiseen tai huoli työn riittävyydestä ei muista poiketen näy lisääntyvänä uskona moniin ammatinvaihtoihin.

HUOLI OMASTA TYÖSSÄJAKSAMISESTA

Työolobarometrin 2018 mukaan nuorten kokemus työn henkisestä ja fyysisestä kuormittavuudesta on lisääntynyt vuodesta 2002. Kuormittavuutta raportoi 63 prosenttia nuorista, mikä on 20 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 2002. (Lyly-Yrjänäinen 2019, 100–101.) Työolotutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että naisista 65 prosenttia koki vakavan työuupumuksen vaarana tai ainakin ajatteli sitä silloin tällöin. Nuorten kokemasta kuormituksesta kertoo, että esimerkiksi keskittymis- ja muisti-ongelmat olivat kaikkein yleisimpiä nuorissa ikäluokissa. (Sutela, Pärnänen & Keyriläinen 2019.) Terveystalon 2019 julkaiseman potilasdatan mukaan 20–29-vuotiailla mielenterveyden ongelmat ovat nousseet jo suurimmaksi

KUVIO 35. ”OLEN HUOLISSANI OMASTA JAKSAMISESTANI TYÖELÄMÄSSÄ TULEVAISUUDESSA”,
TAUSTAMUUTTUJITTAIN TARKASTELTUNA (%)

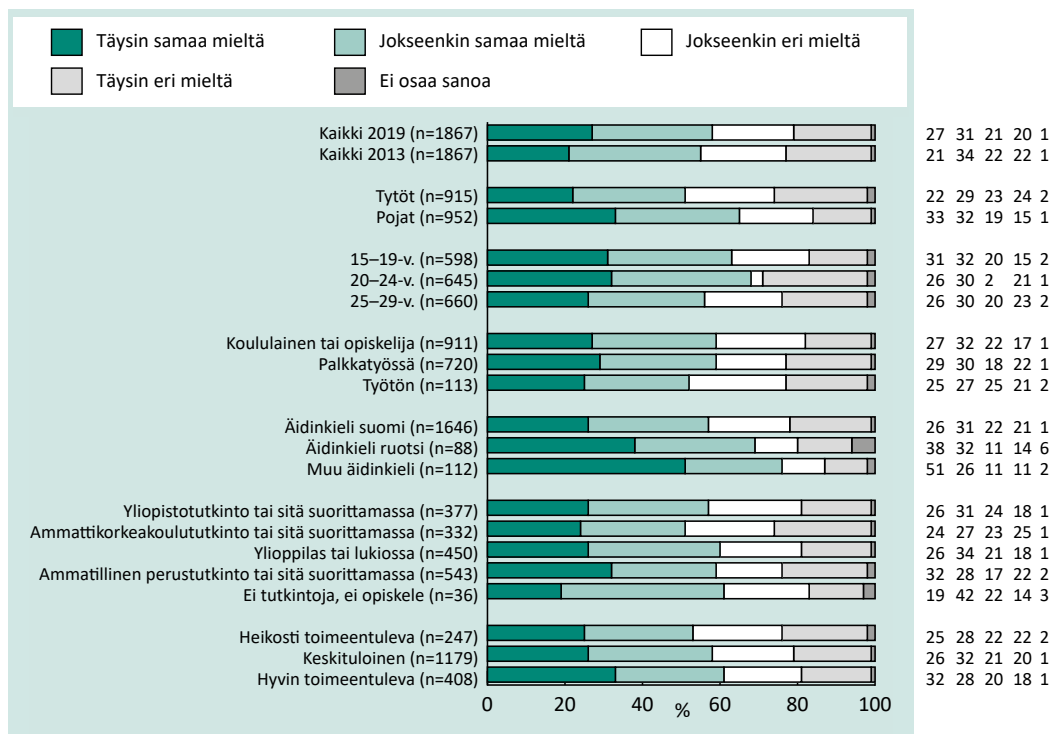

sairauspoissaolojen aiheuttajaksi. Toimihenkilöliitto ERTOn (2019) kyselyn mukaan vain puolet alle 30-vuotiaista työssäkäyvistä saa halutessaan pitää yhtäjaksoisen neljän viikon loman, vaikka heille olisi kertynyt siihen vaadittavat lomapäivät.¹⁴ Kelan myöntämät mielenterveysperusteiset sairauspäivärahakaudet ovat lisääntyneet erityisesti 16–34-vuotiailla naisilla (Tuulio-Henriksson & Blomgren 2018). Eläketurvakeskuksen tilastojen mukaan mielenterveyden ongelmat ovat yleisin työkyvyttömyyseläkkeiden syy nuorilla aikuisilla (Eläketurvakeskus 2008).

Yli kolmannes (37 %) nuorista on huolissaan työssä jaksamisestaan tulevaisuudessa (ku-

vio 35). Osuus on varsin suuri, mutta omaan jaksamiseen suhtaudutaan kuitenkin selvästi luottavaisemmin kuin yleisluontoisempaan kysymykseen siitä, onko työelämä nykyisin niin vaativaa, että ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun (vrt. kuvio 18). Nuorilla on yleisemminkin enemmän luottamusta omaan kuin muiden pärjäämiseen. Omaan tulevaisuuteen suhtaudutaan valoisammin kuin Suomen, saati sitten maailman tulevaisuuteen (Myllyniemi & Kiilakoski 2019, 71), eikä omasta syrjäytymisestä kanneta huolta, vaikka huoli oman ikäluokan syrjäytymisestä on suurta (Myllyniemi 2010, 82). Sama suhteellinen luottavaisuus liittyy niin työssäjaksamiseen kuin työn riittä-

KUVIO 36. ”HALUAISIN KOKEILLA YRITYSTOIMINTAA JOSSAIN TYÖURANI VAIHEESSA”,
TAUSTAMUUTTUJITTAIN TARKASTELTUNA (%)

vyyteen (ks. myös Siltala tässä julkaisussa). Barometrin tulosten mukaan tällä hetkellä lähes yhtä suuri osuus nuorista on huolissaan työssä jaksamisestaan kuin työn riittävydestä itselle (vrt. kuvio 31).

Vaikka kokonaisuutena huoli työssä jaksamisesta ei juuri ole muuttunut seurannan aikana, ovat tyttöjen ja poikien trendit toisilleen vastakkaisia. Tytöt ovat nyt enemmän ja pojat vähemmän huolissaan kuin kymmenen vuotta sitten. Tytöt olivat jo vuonna 2009 huolestuneempia jaksamisestaan, mutta sukupuolten erot ovat ajan myötä kasvaneet.

Ikäryhmien sisäisiä muutoksia tarkasteltaessa huoli työssäjaksamisesta näyttää painottuvan kyselyn vanhimpiin ikäryhmiin. Viimeisin käänne on kuitenkin alle 20-vuotiaiden huolen lisääntyminen ja siten ikäryhmien erojen

tasoittuminen. Huoli vaikuttaa valuvan nuorempien pariin.

YRITTÄJYYSHALUT

Tässä osiossa käsitellään lyhyesti nuorten yrittäjyyshaluja osana heidän näkemyksiään tulevaisuudestaan työelämässä. Yrittäjyyttä käsitellään tarkemmin tuonnempana omassa luvussaan. Kuviosta 36 näkyy, että kiinnostus yritystoiminnan kokeilemiseen on kasvanut vuodesta 2013. Erityisesti on lisääntynyt poikien ja alle 20-vuotiaiden kiinnostus yrittäjyyttä kohtaan. Myös työttömien sekä yliopisto-opiskelijoiden ja yliopistotutkinnon jo suorittaneiden yrittäjyyshaluissa on kasvua. Muista taustatiedoista nähdään varsinkin vieraskielisten yrittäjyyshalujen olevan suuria. Vuoden 2013

Nuorisobarometrissa vieraskielisten osuutta ei ollut kiintiöity, mikä osaltaan selittää jonkin verran yrityshalukkuuden lisääntymistä barometriaineistossa.

Yrittäjyshalukkuudesta ei ollut mielekästä kysyä niiltä nuorilta, jotka jo ovat yrittäjiä, joten he eivät ole mukana kuvion 36 luvuissa. Vuonna 2013 sama kysymys esitettiin kuitenkin kaikille haastatelluille. Tuolloisista

haastatteluista nähdään, että yrittäjänuorista käytännössä kaikki olivat täysin samaa mieltä halukkuudesta kokeilla yritystoimintaa. Vertailun pätevyys vuoksi myös vuoden 2013 tiedoista yrittäjät on poistettu. Koska yrittäjien määrä barometriaineistossa kuitenkin on kasvanut, voidaan päätellä kuvion 36 trendin hieman vähättelevän kasvanutta yrittäjyshalukkuutta.

TYÖTTÖMYYS JA SOSIAALITURVA

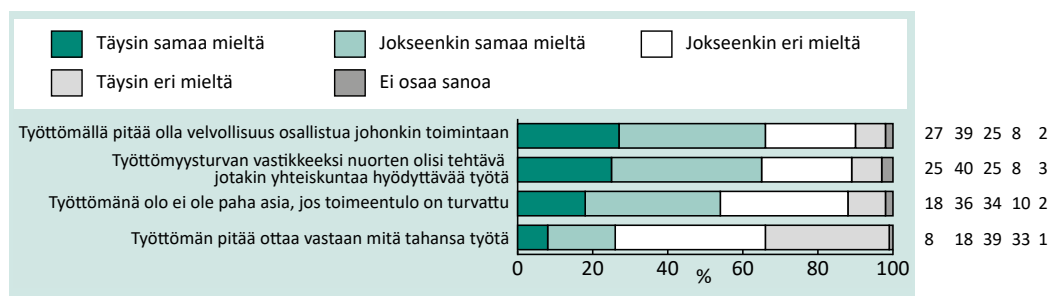
ASENNE TYÖTTÖMYYTTÄ KOHTAAN AIEMPAA HYVÄKSYVÄMPI

Entistä useampi nuori sanoo, ettei työttömänä olo ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu (kuvio 38). Suuri muutos vuodesta 2013 saattaa liittyä vähentyneeseen nuorisotyöttömyyteen. Edellisen kerran työttömyysasenteet olivat yhtä suopeita 2007, eli juuri ennen edellisen nousukauden loppua. Myös 1990-luvun laman korkeiden työttömyyslukujen aikaan selvästi useampi koki työttömyyden pahana asiana.

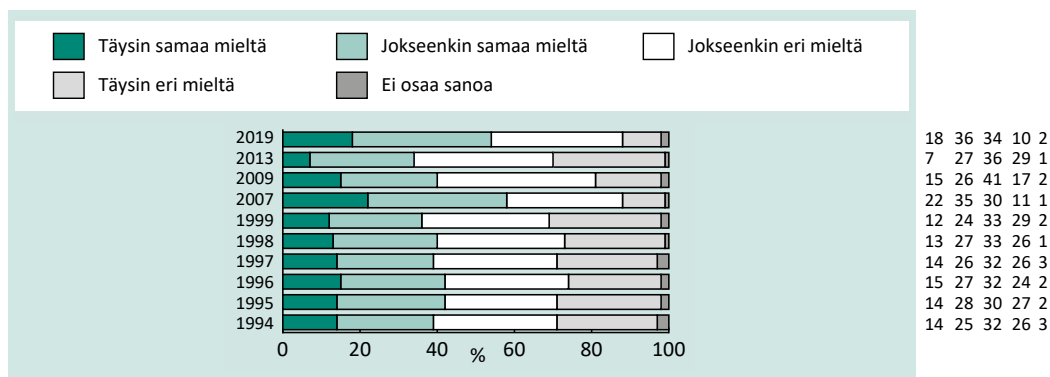
Trendit työttömien nuorten suhtautumisessa työttömyyteen ovat samansuuntaisia kuin kaikkien 15–29-vuotiaiden (kuviot 38 ja 39). Seurannan alusta vuodesta 1994 lähtien työttömät nuoret ovat suhtautuneet työttömyyteen ymmärtävämmiin kuin muut, joskin viime vuosina erot ovat kaventuneet. Nuorisotyöttömyys on tänä aikana vaihdellut, ja on kiinnostavaa pohtia vaihtelun yhteyttä havaittuihin työttömyysasenteisiin.

Ehkäpä odotusten vastaisesti nuoret suhtautuvat työttömyyteen kriittisemmin kuin

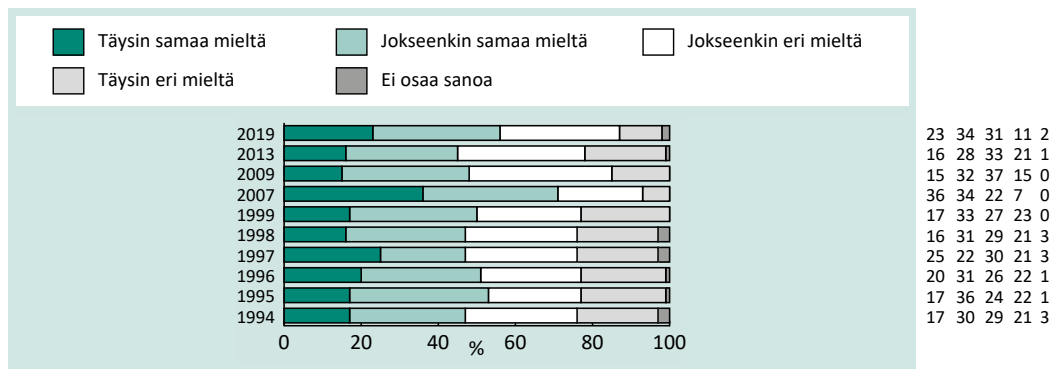
KUVIO 37. NÄKEMYKSIÄ TYÖTTÖMYYDESTÄ JA TYÖTTÖMIEN VELVOLLISUUKSISTA (%)

KUVIO 38. ”TYÖTTÖMÄNÄ OLO EI OLE PAHA ASIA, JOS TOIMEENTULO ON TURVATTU”,
VERTAILU 1994–2019 (%)

KUVIO 39. ”TYÖTTÖMÄNÄ OLO EI OLE PAHA ASIA, JOS TOIMEENTULO ON TURVATTU”, TYÖTTÖMIEN NUORTEN NÄKEMYKSET, VERTAILU 1994–2019 (%)

muulloin, silloin kun työpaikkoja on tarjolla vähiten. Vastaavasti Helena Helven arvotutkimusten mukaan nuorten arvot kovenivat, jos työtä ei ole ja perustarpeista pitää tinkiä. Myös 1990-luvun lama jyrkensi nuorten asenteita, ja 2008 alkaneessa taantumassa kasvanut osa oli sitä mieltä, ettei verotuksella tulisi tasata tuloja parempiosaisilta pienituloisimmille ja että sosiaalietuuksien väärinkäyttäjää suvaitaan liikaa. (Helve 2002; 2015.) (Ks. myös kuvio 43 siitä, onko jokainen oman onnensa seppä.)

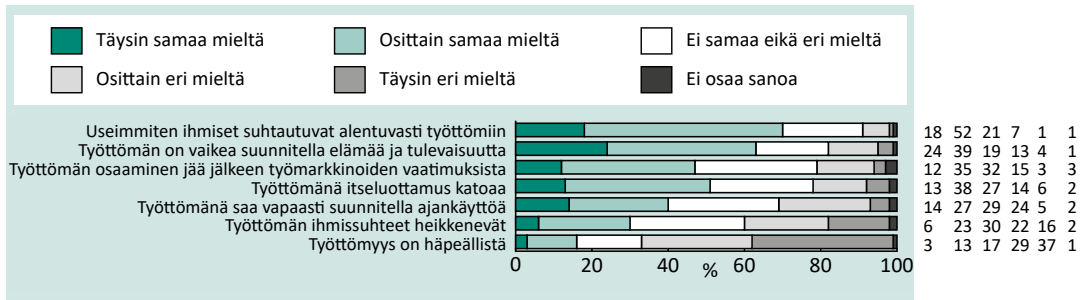
KÄSITYKSIÄ TYÖTTÖMYYDESTÄ JA TYÖTTÖMIIN LIITTYVISTÄ ASETEISTA

Kuvioon 40 on koottu nuorten asenteita työttömyyttä koskeviin väitteisiin. Eniten (70 %) nuoret ovat yhtä mieltä siitä, että ihmiset suhtautuvat alentuvasti työttömiin. Lähes yhtä moni näkee työttömyyden aiheuttavan käytännön vaikeuksia elämänhallinnassa, sillä selvä enemmistö on sitä mieltä, että työttömien on vaikea suunnitella elämää ja tulevaisuutta ja että työttömänä osaaminen jää jälkeen työmarkkinoiden vaatimuksista. Varsin moni

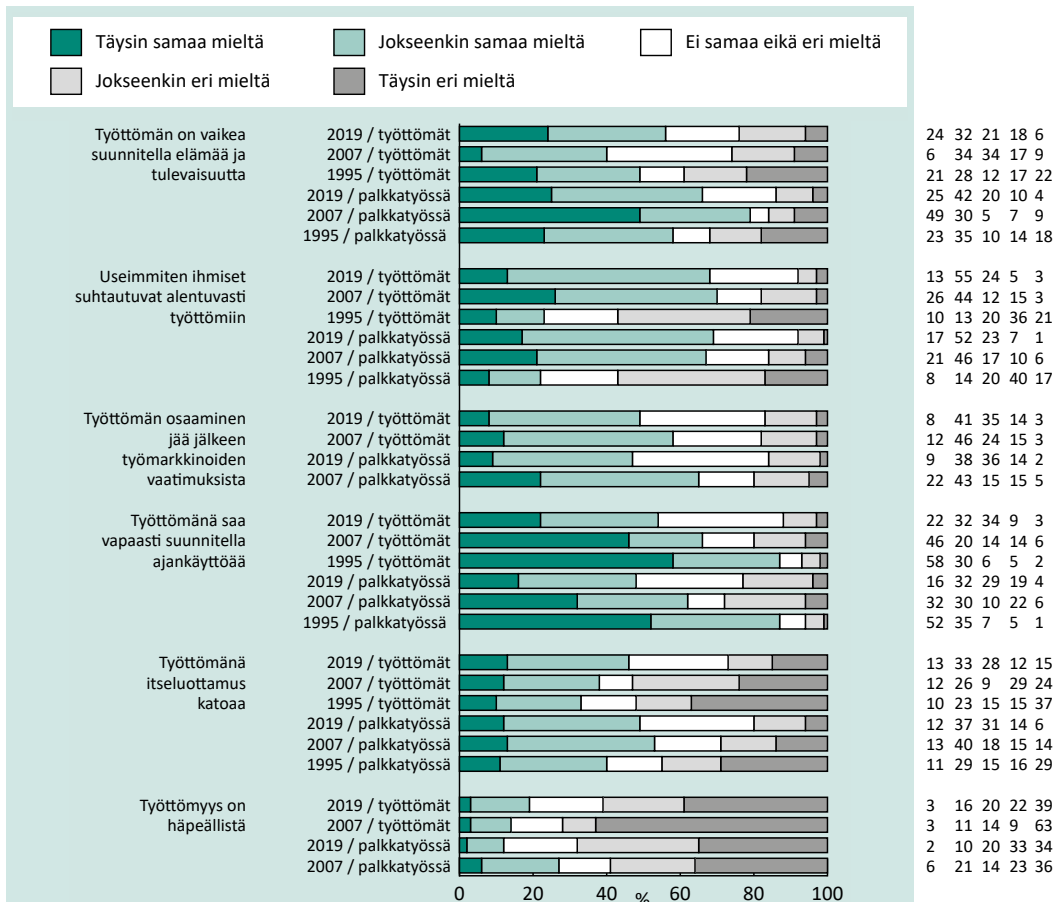
(41 %) yhtyy myös väitteeseen, jonka mukaan työttömän itseluottamus katoaa. Kun vastajan omaa asennoitumista selvitetään kysymällä, onko työttömyys häpeällistä, vain 16 prosenttia on sitä mieltä. Alentuva asenne on siis ”joidenkin muiden” ominaisuus. Tämä on sopusoinnussa sen kanssa, että nuorten enemmistön mielestä työttömänä olo ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu (ks. kuvio 38).

Suhtautumisessa työttömyyteen on nähtävissä jakautuminen joko tytöille tai pojille tyypillisempiin asenteisiin. Tytöt ovat poikia useammin sitä mieltä, että työttömän on vaikea suunnitella elämäänsä ja että työttömän itseluottamus katoaa. Tätä asennetta voisi kutsua ymmärtäväksi. Poikien näkemykset puolestaan ovat kovempia, sillä heille on tyttöjä tyypillisempää ajatella, että työttömyys on häpeällistä ja että työttömänä saa vapaasti suunnitella ajankäyttöään. Pojat myös pitävät tyttöjä useammin sosiaaliturvalla elämistä liian helppona (kuvio 46). Aiemmissa barometreissa pojat ovat tyttöjä useammin arvelleet köyhyyden johtuvan omista valinnoista ja olleet sillä kannalla, että työttömyys on monien mielestä yksilön oma vika (Myllyniemi 2007, 52; 2017, 68).

KUVIO 40. NÄKEMYKSET TYÖTTÖMYYDESTÄ JA TYÖTTÖMISTÄ (%)

KUVIO 41. NÄKEMYKSET TYÖTTÖMYYDESTÄ JA TYÖTTÖMISTÄ, TAUSTAMUUTTUIJITTAIN TARKASTELTUNA, 18–24-VUOTIAAT (%)

Lähteet: 1995 YUSE (Youth Unemployment And Social Exclusion In Europe) Suomen aineisto, työttömien n=717, työllisten n=335; 2007 Nuorisobarometri työttömien n=35, työllisten n=237; 2019 Nuorisobarometri työttömien n=69, palkkatyössä olevien n=305.

Kuvioon 41 lainattiin kysymyksiä vuonna 1995 useissa Euroopan maissa kerätystä YUSE-aineistosta (*Youth Unemployment and Social Exclusion in Europe*). YUSE:n suomalaisnuoria koskevat tulokset käyvät tietyin varauksin vertailuaineistoksi nuorisobarometrille. Kysymykset ovat täysin samoja, mutta tiedonkeruutapa ja perusjoukko eri. YUSE-aineiston kyselyt tehtiin vain työttömyyttä kokeneille nuorille, mikä tarkoittaa sitä, että joukko on jossain määrin valikoitunutta. (Ks. Julkunen & Heimonen 1998.)

Kuvioon 41 on mahdutettu vaikealukuisuuden uhallakin paljon informaatiota, koska näin siitä voi tehdä vertailuja niin aiempien vuosien kuin työttömien ja työllisten nuorten välillä. Monen kysymyksen kohdalla on syytä huomioda muuttuneen yhteiskunnallisen tilanteen vaikutus trendeihin. Nuorisotyöttömyys oli vuonna 1995 erittäin korkealla tasolla, 2007 puolestaan matalimmillaan ennen vuoden 2008 finanssikriisistä seurannutta korkeampaa nuorisotyöttömyyttä, joka ei vielääkään ole palautunut taantumaa edeltävälle tasolle.

Tässä valossa on mielenkiintoista, että työttömät nuoret kuitenkin kokevat entistä useammin työttömyyden häpeällisenä. Myös työttömien kokemus itseluottamuksen katoamisesta on yleistynyt, samoin kokemus siitä, että työttömän on vaikea suunnitella elämää ja tulevaisuutta. Nämä keskenään jännitteiset havainnot kertovat siitä, etteivät työttömyysasenteet ole palautettavissa taloussuhdanteisiin. Yksi työttömyyden häpeälliseksi kokemisen oleellinen pohja on Nuorisobarometrissa monin paikoin havaittu työn korkea arvostus, varsinkin

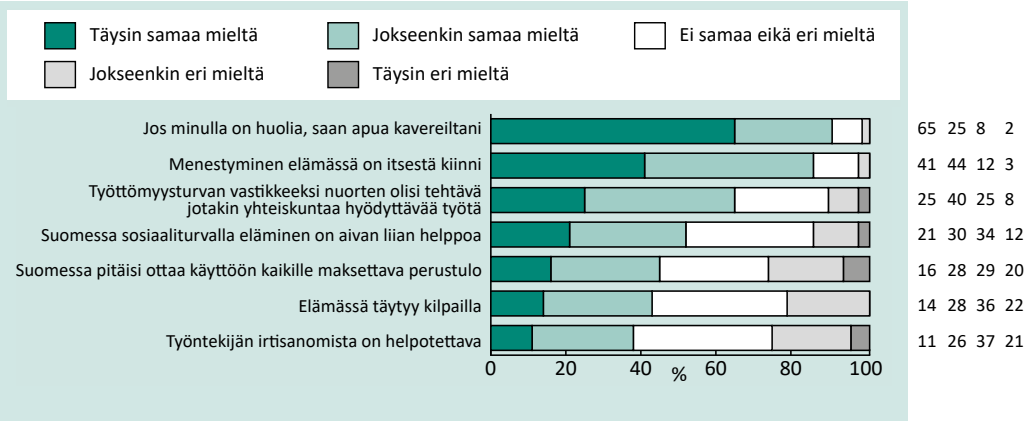
yhdistettynä siihen, että enemmistön mielestä sosiaaliturvalla eläminen on liian helppoa (kuvio 46) ja 85 prosenttia kokee menestymisen olevan itsestä kiinni (kuvio 43). Työn keskeytyksestä kertoo myös selvän enemmistön torjunta väitteelle siitä, että ollakseen onnellinen ei tarvitse tehdä työtä (kuvio 26). Vaikka mikä tahansa työ ei enää kelpaa ja työ näyttäytyy entistä vähemmän itseisarvona ja enemmän yhtenä itsensä kehittämisen mahdollisuutena, vaikuttavat itsetunto ja identiteetti kuitenkin edelleen usein olevan vahvasti sidoksissa ansiotyöhön (ks. Ågrenin ja kumppaneiden artikkeli tässä julkaisussa).

PÄRJÄÄMINEN, KILPAILU JA PERUSTURVA

Onko menestyminen itsestä kiinni?

Selvä enemmistö (85 %) nuorista on samaa mieltä siitä, että ”menestyminen elämässä on itsestä kiinni” (kuviot 42 ja 43). Näkemys on tyypillinen etenkin pojille ja alle 20-vuotiaille. Aiemmissa nuorisobarometreissa taustamuuttujien mukaiset erot ovat olleet samansuuntaisia. Pojat ovat tyttöjä useammin myös arvelleet köyhyyden johtuvan omista valinnoista (Myllyniemi 2017, 68), mikä antaa lisävahvistusta sille, että pojat näkevät tyttöjä tyypillisemmin jokaisen oman onnensa seppänä. Lisäksi nuoret, joiden mielestä menestys elämässä on itsestä kiinni, pitävät muita tärkeämpänä työtä ja aineellista hyvinvointia, kun taas luonnon hyvinvointi on heille vähemmän tärkeää. Jokainen on oman onnensa seppä -ajattelu vaikuttaisi siis pääosin kiinnittyvän melko materialistisiin päämääriin.¹⁵

KUVIO 42. NÄKEMYKSET PÄRJÄÄMISESTÄ, KILPAILUSTA JA PERUSTURVASTA (%)

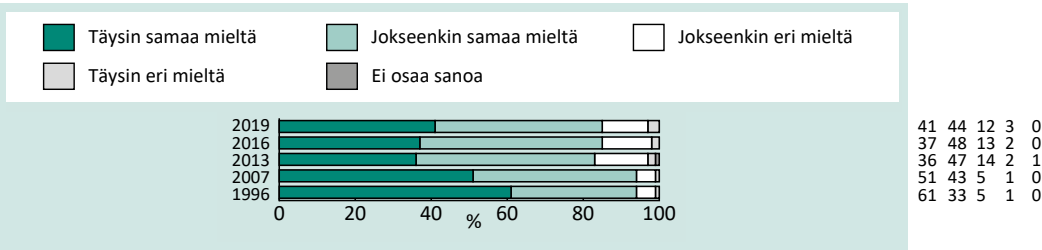

Näkemyks jokaisesta oman onnensa seppänä on kuitenkin vähentynyt selvästi 1990-luvulta. Viime vuosina ei juuri ole muutosta, mutta ajattelutavan väheneminen oli jyrkkää vuosien 2007 ja 2013 välillä. Väheneminen osuu finanssikriisin kanssa samalle ajanjaksolle, jolloin esimerkiksi nuorisotyöttömyys kasvoi. Taantuma ei siis näkynyt koventuvina asenteina vaan pikemmin solidaarisuuden lisääntymisenä. (Ks. myös kuvio 41 työttömyysasenteista ja siihen liittyvä pohdinta.) Paradoksaalista on tavallaan sekin, että historiallisessa katsannossa koville ajoille on tyypillistä rivien tiivistyminen ja yhteisöllisyyden vahvistuminen, kun taas yltäkylläisyys ja turvallisuus ruokkivat yksilöllisyyttä ja individualismia. (Siltala 2013, 328–379.)

Taustamuuttujien mukaisissa vertailuissa huomiota kiinnittää se, että työttömät, palkka-

työssä käyvät ja opiskelijat eivät eroa toisistaan, mutta yrittäjänuorista lähes kaikki (92 %) ovat sitä mieltä, että menestyminen on itsestä kiinni. Yrittäjät ovat myös keskimääräistä useammin sitä mieltä, että elämässä täytyy kilpailla, Suomessa sosiaaliturvalla eläminen on aivan liian helppoa ja että työntekijän irtisanomista on helpotettava. Nuorisobarometrin aineistossa yrittäjyyteen yhdistyy siis kovana pidettyjä talousliberalistisia arvoja, joihin ehkä sopii sekin, että vapaa-aika ei yrittäjänuorille ole kovin tärkeää. Muissa kuvion 53 arvokysymyksissä yrittäjät eivät kuitenkaan merkitsevästi eroa muista, joten ainakaan yksipuolisen kovaa kuvaa yrittäjänuorten arvoista ei kannata maalaila. (Lisää aiheesta yrittäjyyttä käsittelevässä luvussa.)

KUVIO 43. ”MENESTYMINEN ELÄMÄSSÄ ON ITSESTÄ KIINNI”, VERTAILU 1996–2019 (%)

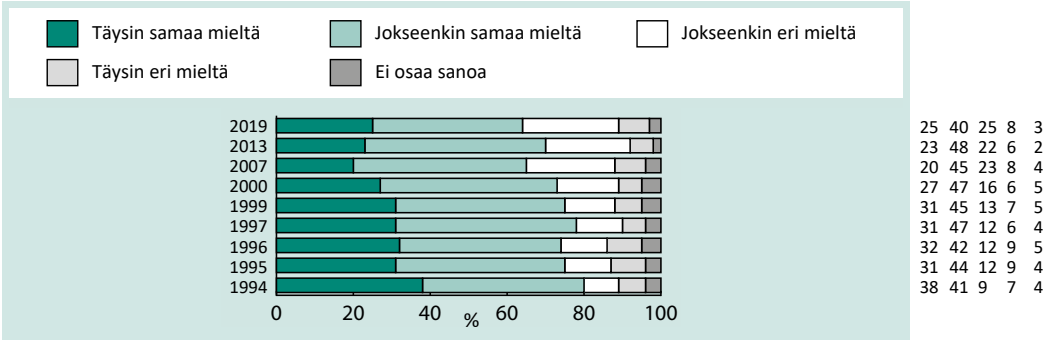
TYÖTTÖMYYSTURVAN VASTIKKEELLISUUDEN KANNATUS TAAS LASKUSSA

Kysymys siitä, pitäisikö nuorten työttömien tehdä työttömyysturvan vastikkeeksi jotain yhteiskuntaa hyödyttävää työtä, esitettiin jo ensimmäisessä Nuorisobarometrissa 1994. Tuolloisissa korkean nuorisotyöttömyyden oloissa ajatus sai laajalti kannatusta neljän viidestä kannattaessa sitä. Neljännesvuosisadan seurannan aikana on kriittisyys työttömyysturvan vastikkeellisuutta kohtaan hitaasti yleistynyt. Vuonna 1994 vain 16 prosenttia, mutta vuonna 2019 jo 33 prosenttia vastusti vaatimusta, että työttömyysturvan vastikkeeksi on tehtävä

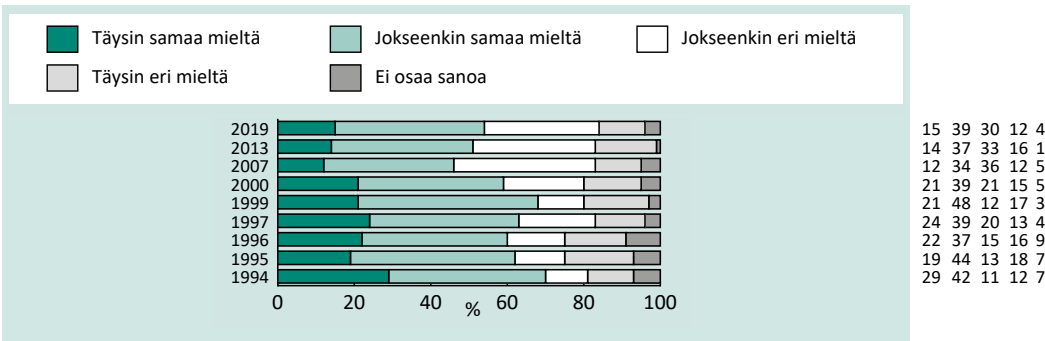
jotain työtä. Tämän perusteella universalistisen sosiaaliturvan kannatus ei suomalaisnuorten parissa ainakaan näytä heikentyneen, vaikkei perustulon kannatus vastaavassa kasvussa olekaan (kuvio 47). Tämän voi tulkita myös nuorison kasvaneeksi kritiikiksi viime vuosina tehtyä sosiaalipolitiikkaa kohtaan. Samalla on oltava tarkkana, jottei trendi pääse hämärtämään sitä tosiseikkaa, että edelleen kaksi kolmesta nuoresta kannattaa työttömyysturvan vastikkeellisuutta.

Kun tarkastellaan kuvion 44 muutoksia taloustrendien valossa, huomataan, että on työttömyysturvan vastikkeellisuuden suosio ollut suurimmillaan 1990-luvun lamassa, heikenty-
nyt 2000-luvun alun nousukaudella ja jälleen

KUVIO 44. ”TYÖTTÖMYYSTURVAN VASTIKKEEKSI NUORTEN TYÖTTÖMIEN OLISI TEHTÄVÄ JOTAIN YHTEISKUNTA HYÖDYTTÄVÄÄ TYÖTÄ”, VERTAILU 1994–2019 (%)

KUVIO 45. ”TYÖTTÖMYYSTURVAN VASTIKKEEKSI NUORTEN TYÖTTÖMIEN OLISI TEHTÄVÄ JOTAIN YHTEISKUNTA HYÖDYTTÄVÄÄ TYÖTÄ”. TYÖTTÖMIEN NUORTEN VASTAUKSET, VERTAILU 1994–2019 (%)

2008 taantumassa lisännyt kannatustaan. Työttömät nuoret ovat vuodesta toiseen keskimääräistä kriittisempiä suhteessa työttömyysturvan vastikkeellisuuteen, mutta trendi on samankaltainen kuin muillakin (kuvio 45).

Väittämän ”työttömän on otettava vastaan mitä tahansa työtä” kanssa oli samaa mieltä kuitenkin vain neljännes (kuvio 37). Nuoret vaikuttavat tarkastelevan sosiaaliturvan saamista ja työn vastaanottamista hieman erillisinä toimina. Kumpikin näkemys on tyypillisempi pojille, alle 20-vuotiaille, yrittäjille ja maaseudulla asuville. Työttömien nuorten joukossa aktiivisuusvaatimukset eivät ole aivan yhtä suosittuja kuin muiden nuorten parissa, mutta erot ovat pieniä.

Näitä näkemyksiä on hyvä tarkastella osana ajankohtaista poliittista keskustelua. Barometrin haastatteluajankohtaan huhti-toukokuussa 2019 osuivat eduskuntavaalit, joiden yhteydessä puhuttiin sosiaaliturvan vastikkeellisuudesta. Edeltävällä vaalikaudella keskusteltiin varsinkin Sipilän hallituksen niin sanottu aktiivimalli, joka oli käytössä vielä Nuorisobarometrin haastattelujen aikaan. Aktiivimallilla tarkoitettiin työllisyyden parantamiseen tähtäviä toimia, jotka velvoittivat työttömän osallistumaan työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin tai työllistymään tietyn tuntimäärän verran työttömyysturvan alentamisen uhalla.

Sosiaaliturvan taso ja riittävyys

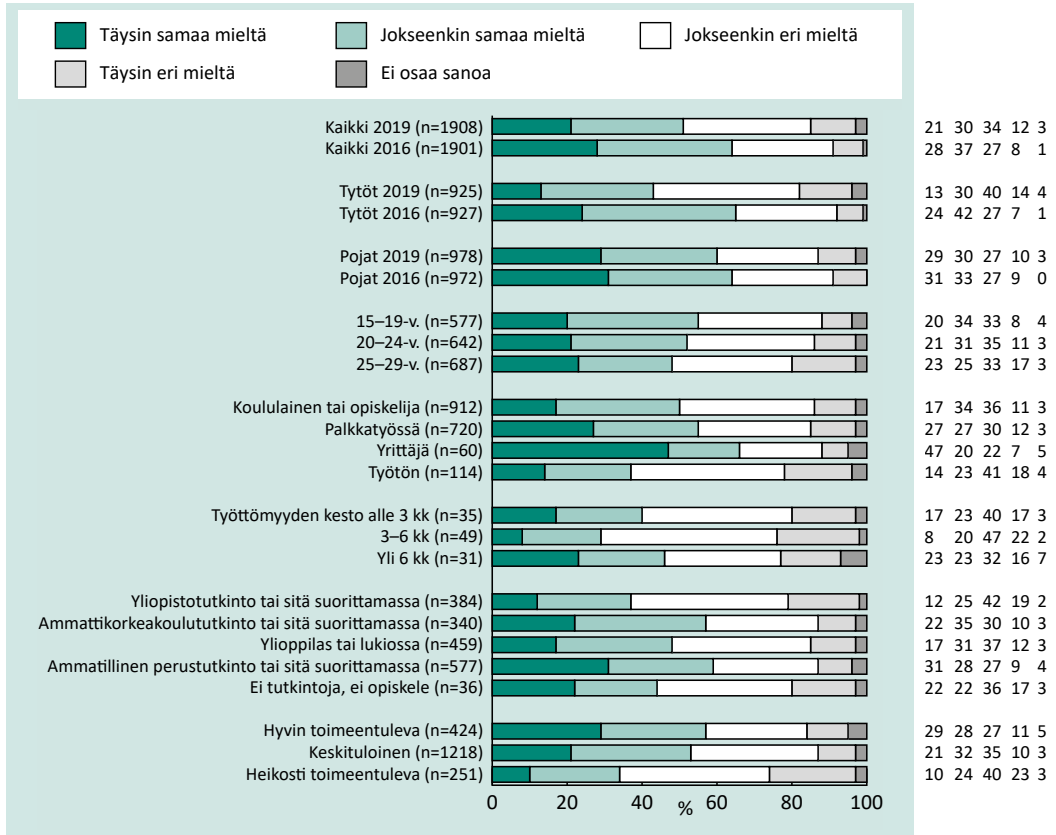
Puolet (51 %) nuorista on samaa mieltä siitä, että ”Suomessa sosiaaliturvalla eläminen on aivan liian helppoa”. Kuvion 46 mittaamasta asenteesta sosiaaliturvaa kohtaan ei Nuorisobarometreissa vielä ole pitkää trenditietoa, sillä 2016 kysymyksen muotoilua uudistettiin.¹⁶ Aiemmin havaitut trendit noudattivat talous-suhdanteita siten, että huonoina aikoina sosiaaliturvaan suhtauduttiin tiukemmin (Myllyniemi 2013, 76). Johdonmukaisesti vuoden 2019 haastattelujen aikaan noususuhdanteessa entistä harvempi arvioi sosiaaliturvalla elämisen turhan leppoisaksi. Vastaavasti aiemmin

kävi ilmi, että suhtautuminen työttömyyteen on hieman aiempaa hyväksyvämpää ja aiempaa harvempi on samaa mieltä tai joksinkin samaa mieltä väitteen kanssa, että työttömyysturvan vastikkeeksi nuoren pitäisi tehdä jotain yhteiskuntaa hyödyttävää työtä. Pitkän aikavälin arvotutkimuksissa arvojen onkin huomattu kovenevan kovina aikoina (Helve 2002; 2015).

Vuoden 2014 barometrissa varsinkin poikien suosiossa oli kuitenkin sosiaaliturvan niin sanottu kannustintulkinta, eli näkemys siitä, että ”toimeentulotuki passivoi nuoria” ja että ”sosiaaliturva on niin hyvä, että se kannustaa ihmisiä laiskottelemaan tukien varassa” (Hiilamo 2015). Nyt kuvion 46 väitteen sosiaaliturvalla elämisen liiallisesta helppoudesta hyväksyy pojista 59 prosenttia, tytöistä 43 prosenttia. Jo 2016 erot olivat samansuuntaiset, mutta muutamassa vuodessa sukupuolten näkemyserot ovat kasvaneet selvästi, sillä tytöistä selvästi aiempaa harvempi arvelee sosiaaliturvalla elämisen liian helpoksi, kun taas pojilla muutos on pienempi. Koulutustason mukaisessa vertailussa yliopistokoulutukseen liittyy vähäisempi kriittisyys sosiaaliturvaa kohtaan. Koulutustason lisäksi koulutussuunnalla on merkitystä, sillä kriittisimpiä ovat ammatillisesti orientoituneet niin ammattikouluissa kuin ammattikorkeakouluissa.

Pääasiallisen toiminnan luokista yrittäjät ovat erityisen kriittisiä sosiaaliturvalla elämistä kohtaan. Työttömät, joilla itsellään on keskimääräistä parempi käsitys sosiaaliturvan varassa elämisen todellisuudesta, kokevat muita harvemmin sen liian helpoksi. Samalla on huomion arvoista, että useampi kuin joka kolmas työttömistäkin pitää sosiaaliturvalla elämistä aivan liian helppona. Keskimäärin nuorten työttömyysjaksot ovat kuitenkin lyhyitä, eikä haastatteluhetken tilanne välttämättä olekaan kovin hyvä mittari sen arviointiin, arvelevatko nuoret joutuvansa turvautumaan sosiaaliturvaan tulevaisuudessa. Haastatteluhetken koettu toimeentulo on yhteydessä näkemyksiin sosiaaliturvasta siten, että kriittisimpiä ovat ne, joilla itsellä menee hyvin.

KUVIO 46. ”SUOMESSA SOSIAALITURVALLA ELÄMINEN ON AIVAN LIIAN HELPPOA”,
TAUSTAMUUTTUJITTAIN TARKASTELTUNA (%)

Kuten todettu, sosiaaliturvaan kohdistuviin asenteisiin ja niiden trendeihin vaikuttaa myös julkinen keskustelu, joka haastatteluaikana edeltäneen eduskuntavaalikampanjan aikaan koski erityisesti Sipilän hallituksen aktiivimallia. Nuorisobarometrin sosiaaliturvaa koskevia tuloksia voi ja kannattaa kuitenkin lukea myös päivänpolitiikkaa laajemmasta hyvinvointivaltion itseymmärryksen näkökulmasta. Sosiaaliturvasta käydyssä julkisessa keskustelussa ovat korostuneet tasa-arvon ja sosiaalisen näkökulman sijaan taloudelliset vaikutukset ja kustannustehokkuus. Silti suomalaisen nuorison tuki hyvinvointivaltiolla ei ole heikentynyt. Esimerkiksi vuoden 2016 tulevaisuusteemaisessa Nuorisobarometrissa kävi

ilmi, että vaikka hyvinvointivaltion säilyminen on nuorten toiveissa, on luottamus sen säilymiseen aiempaa heikompaa (Myllyniemi 2017, 22). Vuoden 2016 Nuorisobarometrin toiveita ja pelkoja koskevissa avovastauksissa korostuneena näkyvä työttömyyden pelko viittaa paitsi haluun olla mukana työelämässä myös nuorten huoleen toimeentulon riittävydestä, mistä voi tulkita nuorten luottamuksen hyvinvointivaltion pelastavaan voimaan olevan hiipumassa (Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2017).

Perustulo

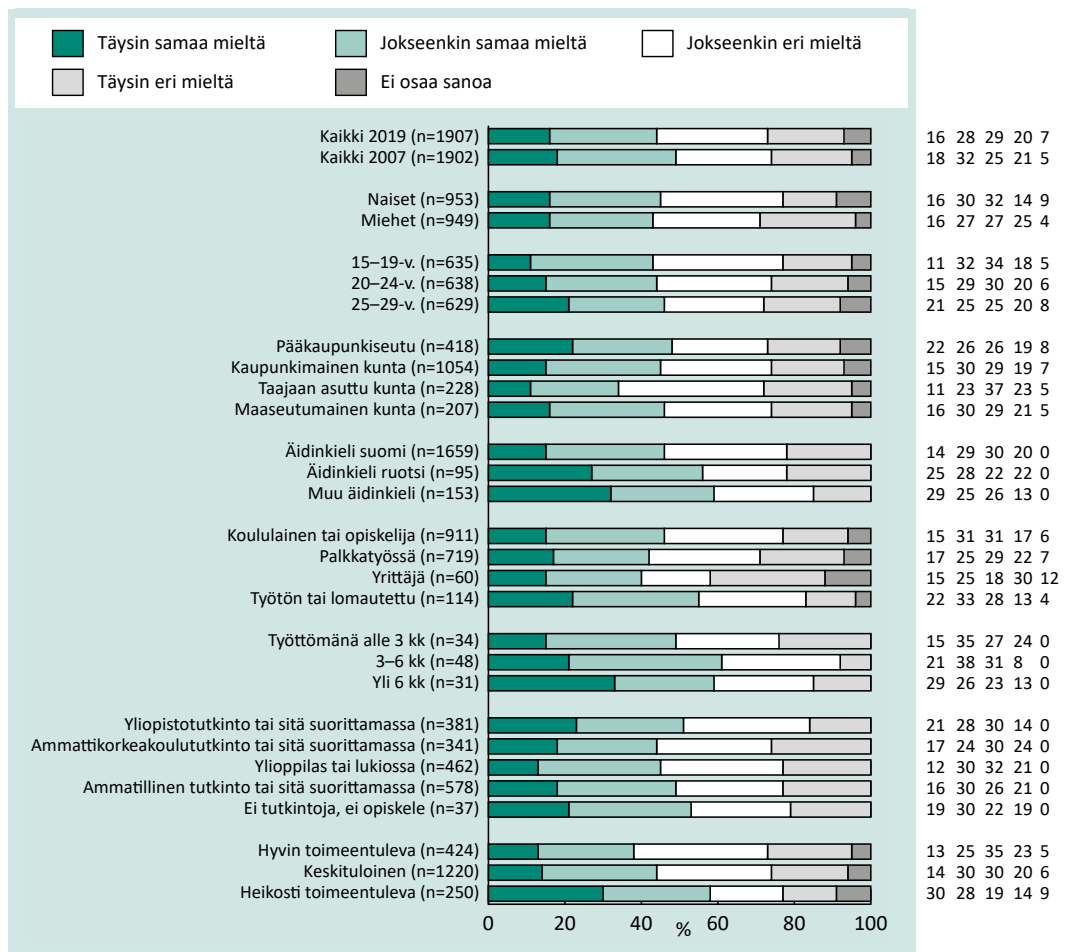
Kysymys perustulosta oli muotoa ”Suomessa pitäisi ottaa käyttöön kaikille maksettava

perustulo”, eli siinä perustuloa ei määritelty millään tavalla. Perustulo viittaa kuitenkin sosiaaliturvaan, joka on kaikille yksilöille ilman ehtoja maksettava (samansuuruinen) tulonsiirto.

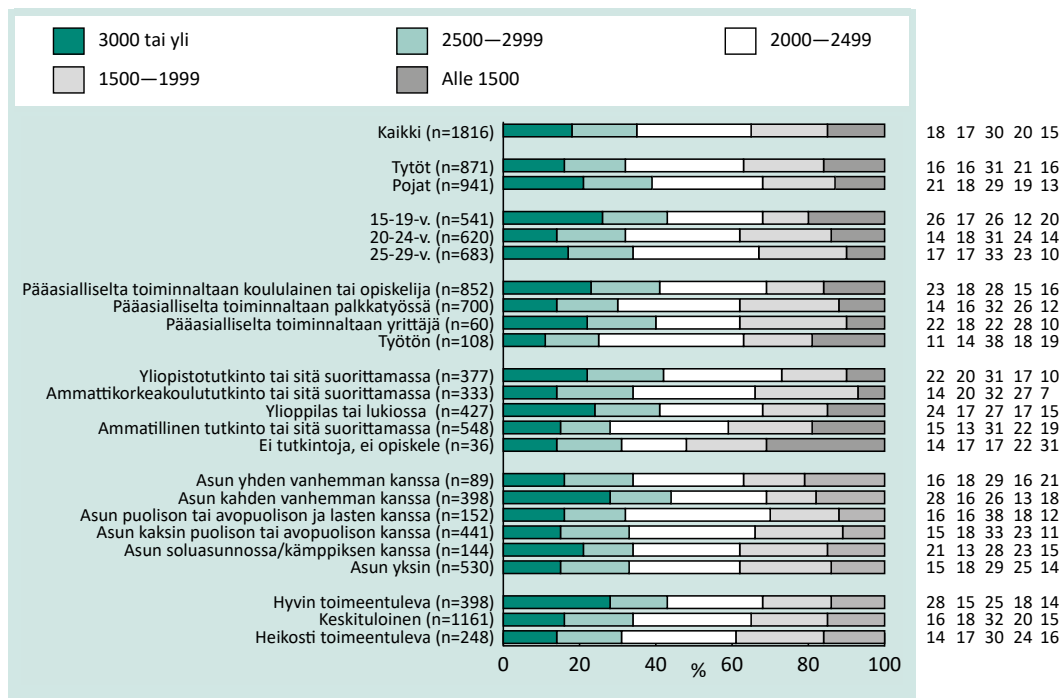
Alle 30-vuotiaista hieman useampi vastustaa (49 %) kuin kannattaa (44 %) ajatusta. Kaikille maksettavan perustulon kannatus on hivenen laskenut vuodesta 2007. Tyttöjen ja poikien näkemykset ovat muuttuneet suunnilleen samavauhtisesti kriittisempään suuntaan, mutta ikäryhmittäiset muutokset ovat eritah-

tisia. Vielä kaksitoista vuotta aiemmin ajatus nautti selvästi suurinta suosiota nuorimmassa ikäryhmässä, kun nyt ikäryhmittäiset erot ovat pieniä. Nuorisobarometrin tiedoista ei voi päätellä, onko kyse ikä- vai kohorttivaikutuksista. Jos perustulon kannatus olisi vuodesta toiseen suurinta kaikkein nuorimpien parissa, voisi erojen tulkita kytkeytyvän ikään tai elämänvaiheeseen. Nyt tulokset antavat viitteen siitä, etteivät havaitut erot liity vain ikään, vaan myös ajankohtaan ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa kanta perustuloon on muotoutunut.

KUVIO 47. ”SUOMESSA PITÄISI OTTAA KÄYTTÖÖN PERUSTULO”, TAUSTAMUUTTUIJTAIN TARKASTELTUNA (%)

KUVIO 48. NÄKEMYS KOHTUULLISEEN ELÄMÄÄN TARVITTAVASTA NETTOPALKASTA
TAUSTAMUUTTUJITTAIN TARKASTELTUNA (%)

PALJONKO PALKKAA TARVITAAN KOHTUULLISEEN ELÄMÄÄN?

Kysymys ”Kuinka suurella palkalla eläisit kohtuullisesti?” esitettiin avoimena kysymyksenä, johon vastaukset pyydettiin ”euroina kuukaudessa, kun verot maksettu”. Tasalukujen (kuten 1000, 1500, 2000) osuudet ovat suuria. Kaikkien vastausten vaihteluväli on nolasta 170 000 euroon.¹⁷ Niistä on jokseenkin mahdollista sanoa, missä kulkee todellisen arvion ja tallennusvirheen tai pilailuvastauksen raja. On myös huomattava, että kysymyksessä tiedusteltiin nimenomaan palkkatuloa, jolloin esimerkiksi pääomatuloilla elävät voivat vastata nolla. Ilman palkkatulojakin on mahdollista elää, eikä suurimmalla barometrissa annetulla palkalla pääsisi lähellekään Suomen tulokärkeä. Niinpä ei liene riittäviä perusteluita poistaa

kummankaan ääripään vastauksia. Suurimmat vastaukset kuitenkin nostavat aritmeettista keskiarvoa, joten muut keskiluvut voivat olla kuvaavampia yleiskuvan saamiseksi.

Näillä kriteereillä saatiin yhteensä 1 816 vastausta, joiden keskiarvo on 2 286 euroa. Sekä moodi että mediaani ovat 2 000 euroa. 35 prosenttia arvelee tarvitsevänsä kohtuulliseen elämään vähintään 2 500 euron nettopalkkaa, yhtä suuri osuus uskoo alle 2 000 euron riittävän. Keskimääräistä suurempia palkkoja arvioivat tarvitsevänsä pojat, alle 20-vuotiaat, yliopistolaiset sekä yrittäjät. Ne, jotka haastatteluhetkellä kokevat toimeentulonsa hyväksi, arvioivat kohtuulliseen elämään tarvittavan palkan muita keskimäärin selvästi korkeammaksi.

Kohtuulliseen elämään vaadittava rahamäärä riippuu paitsi erilaisista käsityksistä

kohtuullisuudesta, myös siitä, joutuuko palkalla maksamaan esimerkiksi lainanlyhennykset, vuokran, ruuan ja muut elämisen peruskulut. Kotitalouden rakenteellakin on merkittävä vaikutus. Jotta kooltaan ja rakenteeltaan erilaisia kotitalouksia voisi verrata toisiinsa, arvioidaan niiden tuloja ja menoja usein kulutusyksikköä¹⁸ kohti.

Nuorisobarometrin haastatteluista saadut tiedot eivät tähän riitä, mutta kuvion 48 asumismuotojen mukaisesta vertailusta nähdään, että lasten saamisen yhteys arvioihin tarvittavasta palkasta on melko vähäinen. Niiden osuus, jotka arvioivat alle 2000 euron riittävän, on itse vanhemmaksi tulleilla tosin jonkin verran pienempi.

Sen sijaan huoltajien kanssa yhä asuvien arviot poikkeavat muista selvästi. Erityisesti kahden vanhemman kanssa asuvien palkkatoiveet ovat muita korkeampia. Se, mitä kohtuulliseksi koettuun elintasoon vaaditaan, on myös tottumiskysymys, joten taustalla lieenee sosiaalistuminen lapsuudenkodin elintasoon, mikä kahden vanhemman perheessä on kor-

keampi kuin yhden vanhemman perheessä. Lasten subjektiivisia arvioita lapsuudenkodin toimeentulosta ei voida pitää kovinkaan luotettavina. (Moisio & Karvonen 2007.) Lapset eivät välttämättä tiedä taloudesta tai edes lapsuudenkotinsa tilanteesta tarpeeksi osataksaan pätevästi suhteuttaa sitä mihinkään. 2019 Nuorisobarometrissa ei kysytty lapsuudenkodin koetusta toimeentulosta, mutta vanhempien koulutasolla on aiempien barometrien valossa vahva tilastollinen yhteys siihen. Tämän vuoden barometrin haastatteluaineistossa korkeakoulutettujen vanhempien lapset arvioivat kohtuulliseen elämään vaaditun palkan muita korkeammaksi. Pitkittäis- ja rekisteriaineistoihin perustuvat liikkuvuustutkimukset osoittavat lapsuudenkodin elintasolla olevan vahva yhteys lasten elintasoon aikuisiällä (mt.). Yllättävää barometrin havainnoissa on, että asumismuoto ja vanhempien koulutustaso näkyivät selvästi myös euromääräisissä arvioissa kohtuulliseen elämään riittävästä palkasta.

Nuorisobarometriin haastatelluista nuorista 60, eli kolmisen prosenttia, on pääasialliselta toiminnaltaan yrittäjiä. Yrittäjien osuus on vuosien varrella hieman kasvanut, sillä ensimmäisessä barometrissa vuonna 1994 osuus oli noin kaksi prosenttia, samoin vuosina 2004 ja 2014. Osuus kaikista työllisistä on vaihdellut enemmän, sillä vuonna 1994 se oli 11 prosenttia, 2004 ja 2014 noin viisi prosenttia ja nyt kahdeksan prosenttia. Muutokset liittyvät työllisyysasteen muutoksiin, jotka taloussuhdanteiden vaihdellessa ovat nuorilla tyypillisesti vanhempia ikäryhmiä suurempia.

Kuten Nuorisobarometrissa, myös Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa ammatiaseman tilastointi perustuu haastatellun henkilön omaan ilmoitukseen. Tilastokeskuksen mukaan niin yrittäjien määrä Suomen työmarkkinoilla (noin 300 000) kuin yrittäjien osuus kaikista työllisistä (noin 13 %) ovat pysyneet varsin vakaina viimeksi kuluneen parinkymmenen vuoden aikana. Vaikka muutokset yrittäjyydessä eivät siis ole olleet kovin merkittäviä kokonaistyöllisyyden kannalta, on yrittäjyyden sisällä kuitenkin tapahtunut rakenteellisia muutoksia siten, että maatalousyrittäjien osuus on vähentynyt ja itsensä työllistävien määrä kasvanut. (Sutela & Pärnänen 2018.)

Sen lisäksi, että yrittäjiä on enemmän kuin aiemmissa Nuorisobarometreissa, entistä useampi (59 %) sanoo haluavansa kokeilla yritystoimintaa jossain työuransa vaiheessa (kuvio 36). 14 prosenttia aikoo varmasti ja 65 prosenttia aikoo ehkä perustaa yrityksen. 91 haastateltua haluaa jatkaa vanhempansa tai vanhempiensa yritystä. Vuoden 2016 Nuorisobarometrin mukaan halu työskennellä omassa

yrityksessä 35 ikävuoteen mennessä oli yleistynyt parissa vuosikymmenessä, varsinkin edellisten kymmenen vuoden aikana (Myllyniemi 2017, 29). Vuoden 2019 barometrin mukaan useampi kuin kolme neljästä (78 %) on sitä mieltä, että yrittäjyys yleistyy tulevaisuudessa (kuvio 18). Nuorten yrittäjyys on siis monilla mittareilla nosteessa.

TYÖNANTAJAYRITTÄJÄT JA YKSINYRITTÄJÄT

Haastatteluaineiston 60 nuoresta yrittäjästä noin joka kolmas (n=22) on palkannut ainakin yhden työntekijän. Tämä ryhmä on nimetty Eurostatin käyttämän luokittelun mukaisesti työnantajayrittäjiksi. Loput 38 ovat yksinyrittäjiä. (Sutela & Pärnänen 2018.)¹⁹ Tätä luokittelua käytetään taustatietona yrittäjien sukupuoli- ja ikärakennetta esittelevässä taulukossa 3 siten, että kolmantena ryhmänä esitellään palkansaajat.

Suomi on edelleen vahvasti palkansaajayhteiskunta. Silti yhä useampi haluaa työskennellä juuri yrittäjänä ja ryhtyy yrittäjäksi. Jos yrittäjyys on niin haluttua siihen ryhtyneille, on kysyttävä, keitä he sitten ovat (ks. myös Bergin ja Ylöstalon artikkeli tässä julkaisussa). Ainakin yrittäjänuoret ovat selvästi miesvaltaisempaa joukkoa kuin palkansaajat. Kaksi kolmesta Nuorisobarometrin haastatteluaineiston yrittäjästä on poikia, työnantajayrittäjissä poikien osuus on vielä suurempi (77 %). Sukupuolijako on käytännössä sama kuin suomalaisilla yrittäjillä kaiken kaikkiaan.

Yrittäjien ikärakenne painottuu vanhempiin ikäryhmiin niin Nuorisobarometrissa kuin Suomessa ylipäätään. Työvoimatutki-

muksen mukaan palkansaaajista lähes kolman-
nes (31 %) on alle 35-vuotiaita, kun vastaava
osuus yrittäjistä on 15 prosenttia. (Mt., 19–20.)
Nuorisobarometrin yrittäjistä kaksi kolmas-
osaa on vähintään 25-vuotiaita.

Nuorten yrittäjien koulutustaso barometri-
aineistossa on matalampi kuin palkansaaajilla.
Enemmistö (58 %) on suorittanut tai suoritta-
massa ammatillista tutkintoa ja vain yksi kym-
menestä on suorittanut tai suorittamassa yli-
opistotutkintoa. On kuitenkin hyvä muistaa,
että nuorilla koulutus on monessa tapauksessa
kesken, ja on tavallaan johdonmukaista, että
alle 30-vuotiaiden ikäryhmässä yrittäjiksi ovat
ehtineet nimenomaan ne, joiden koulutuksen
kesto on suhteellisen lyhyt. Kaikkiaan Suomen
yrittäjien koulutusaste onkin lähes samalla ta-
solla kuin palkansaaajilla. Tilastokeskuksen lu-
vuista voidaan myös erottaa maatalousyrittäjät,
joiden koulutustausta on muita yrittäjiä matalampi.
(Mt., 20.) Nuorisobarometrissa maatalousyrittäjät
eivät ole yksilöitävissä, mutta

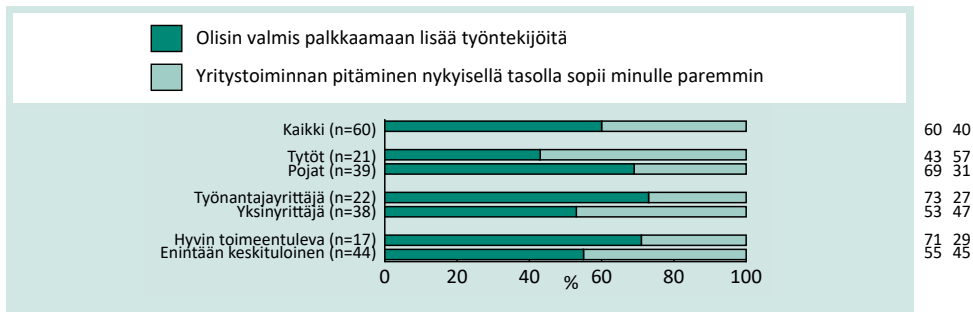
heidän suhteellisen suureen osuuteensa saattaa
viitata yrittäjien silmiinpistävän suuri määrä
maaseutumaisissa kunnissa (barometriaineis-
tossa maaseutukunnissa yrittäjiä on 11 %, koko
maassa 3 %). Myös yrittäjyyshalut ovat maa-
seutumaisissa kunnissa yleisempiä (70 %) kuin
koko aineistossa (58 %) (kuvio 36). Maatalous-
yrittäjyydestä voi kertoa sekin, että valtaosa (70
%) maaseudulla asuvista yrittäjänuorista ker-
too jatkaneensa vanhempiensa yritystä, kun se
muun tyyppisissä kunnissa on harvinaista (13
%). Kaikkein useimmin vanhemmilta lapsille
siirtyvät nimenomaan maatalousyrittäjyydeksi
luokiteltavat maanviljelijän, eläintenkasvatta-
jan ja kalastajan ammatit (Mentula 2015).

Koetun toimeentulon osalta yrittäjänuoret
eivät suuresti poikkea palkansaaajista, mutta
yrittäjäryhmien sisällä on selviä eroja. Työnan-
tajayrittäjistä 36 prosenttia kokee itsensä hyvin
toimeentuleviksi, yksinyrittäjistä vain 24 pro-
senttia. Vastaavasti heikosti toimeentulevien
osuus on yksinyrittäjillä²⁰ kaksinkertainen (11

**TAULUKKO 3. YRITTÄJIEN JA PALKANSAAJIEN RAKENNE SUKUPUOLEN, IÄN, KOULUTUSASTEEN,
KOETUN TOIMEENTULON JA KUNTATYYPIN MUKAAN NUORISOBAROMETRIN
HAASTATTELUAINEISTOSSA (%)**

Sukupuoli	Tytöt Pojat Yhteensä	Työnantajayrittäjät	Yksinyrittäjät	Kaikki yrittäjät	Palkansaaajat
		23 % 77 % 100 %	40 % 61 % 100 %	35 % 65 % 100 %	48 % 52 % 100 %
Ikä	15–19-v.	5 %	3 %	3 %	10 %
	20–24-v.	32 %	28 %	30 %	33 %
	25–29-v.	64 %	69 %	67 %	57 %
	Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %
Koulutus	Ei tutkintoja, ei opiskele	5 %	0 %	2 %	2 %
	Ammatillinen tutkinto tai sitä suorittamassa	67 %	51 %	58 %	40 %
	Ylioppilas tai lukiossa	5 %	21 %	15 %	20 %
	Ammattikorkeakoulututkinto tai sitä suorittamassa	14 %	15 %	15 %	21 %
	Yliopistotutkinto tai sitä suorittamassa	9 %	13 %	10 %	18 %
	Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %
Koettu toimeentulo	Heikosti toimeentuleva	5 %	11 %	7 %	9 %
	Keskituloinen	59 %	66 %	64 %	69 %
	Hyvin toimeentuleva	36 %	24 %	29 %	22 %
	Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %
Kuntatyyppi	Maaseutumainen	36 %	32 %	33 %	10 %
	Taajaan asuttu	14 %	11 %	12 %	11 %
	Kaupunkimainen	41 %	37 %	38 %	53 %
	Pääkaupunkiseutu	9 %	21 %	17 %	25 %
	Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %
	Yhteensä (n)	22	38	60	719

KUVIO 49. YRITTÄJIEN KASVUHALUKKUUS TAUSTAMUUTTUJITTAIN TARKASTELTUNA (%)

%) työnantajayrittäjiin (5 %) verrattuna. Suomen yrittäjien (2019) tekemän kyselyn mukaan yli 40 prosenttia päätoimisista yksinyrittäjistä ansaitsee alle 2 000 euroa kuukaudessa ja 15 prosenttia vain alle 1 000 euroa kuukaudessa. Vastaavan havainnon yksinyrittäjien heikommasta taloudellisesta tilanteesta tekevät Päivi Berg ja Tiina Ylöstalo artikkelissaan tässä julkaisussa.

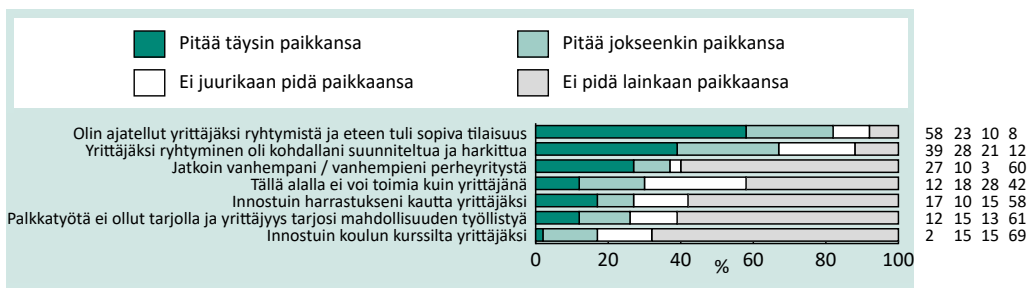
KASVUHALUKKUUS

Yrittäjänuorten halukkuutta kasvattaa yritystään tiedusteltiin kysymällä "Mikäli olisi taloudellisesti mahdollista palkata yksi tai useampi työntekijä lisää, kiinnostaisiko sinua tehdä se vai haluaisitko mieluummin pitää yritystoiminnan nykyisellä tasolla?" Enemmistö (60

%) yrittäjistä on kiinnostunut työntekijöiden palkkaamisesta (kuvio 49). Laajentamista haluavat varsinkin ne, joiden yritys jo on palkannut työntekijän tai työntekijöitä (73 %) ja jotka jo tulevat hyvin toimeen (71 %). Yksinyrittäjät kysymys jakaa kahteen suunnilleen yhtä suureen osaan, eli noin puolet (53 %) haluaa kasvattaa yritystään ja toisen puolen (47 %) mielestä yritystoiminnan pitäminen nykyisellä tasolla sopii heille paremmin.

Vanhempien yrityksen jatkajat eivät juuri poikkea muista halukkuudessaan palkata lisää väkeä. Sen sijaan yritystään ovat halukkaita kasvattamaan etenkin ne, joille yrittäjyys on ollut oma valinta (kuvio 50). Arvokysymyksissä (kuvio 53) kasvuhaluikkaat pitävät omaa terveyttä ja aineellista hyvinvointia tärkeämpinä kuin muut. Laajentamista haluavista monet

KUVIO 50. ARVIOT YRITTÄJÄKSI PÄÄTYMISEEN VAIKUTTANEISTA TEKIJÖISTÄ (%)

unelmoivat vaurastuvansa niin paljon, että voisivat jättäytyä pois työelämästä ennen eläkeikää (kuvio 30).

YRITTÄJÄKSI PÄÄTYMINEN

Niin yrittäjien kuin yrittäjäksi haluavien osuudet Nuorisobarometrien haastatteluaineistoissa ovat kasvusuunnassa. Yrittäjyyskasvatus vaikuttaa toimineen sikälikin, että entistä useampi kokee saaneensa koulussa hyvät perustiedot yrittäjyydestä (kuvio 51). Erilaisia yrittäjyishankkeita on lukuisia, ja valtiovaltaakin kannustaa nuoria työllistymään yrittäjinä tai itsensätyöllistäjinä (ks. Berg & Ylöstalo tässä julkaisussa.) Yrittäjämönteisyys ylipäättään on nuorten mielestä vahvistunut. Yrittäjien ääni on vahva yhteiskunnassa, ja kulttuurisestikin aika vaikuttaa suosiolliselta yrittäjyydelle.

Yrittäjyys ei kuitenkaan aina ole itse valittua, vaan se voi olla ainoa mahdollisuus ansaita tuloja kiristyneillä työmarkkinoilla. Yhtenä osoituksena tästä on yrittäjien suuri osuus maissa, joissa elintaso ei ole Pohjoismaiden tasoa, kuten esimerkiksi Kreikassa. Nuorisobarometri selvitti yrittäjyyden taustoja seitsemän kysymyksen avulla (kuvio 50). Kysymyksistä osa on lainattu Tilastokeskuksen Itsensätyöllistäjät-tutkimuksesta (Pärnänen & Sutela 2014). Molempien tutkimusten tulosten mukaan näyttää siltä, että yrittäjyys on Suomessa ylivoimaiselle enemmistölle itse valittua, ja vain harvat ovat yrittäjiä olosuhteiden pakosta. Barometrissa yrittäjäksi päättymisen omaehtoisuutta selvitettiin myös suoraan kysymyksellä ”Oletko yrittäjä omasta halustasi vai vasten tahtoasi?” Vastaaminen tapahtui asteikolla nollasta kymmeneen, jossa nolla kuvaa tilannetta, jossa yrittäjänä toimiminen on täysin olosuhteiden pakosta johtuvaa, ja 10 tilannetta, jossa kyse on aidosti omasta, toivotusta valinnasta. Peräti 75 prosenttia yrittäjänuorista antaa arvosanan 9–10 ja 59 prosenttia täyden kymmen. Keskiarvo on 9,1, ja alle viiden arvosanan antaa vain yksi yrittäjä. Tulos kertoo siis samaa kuin kuvio 50, eli yrittäjäksi ryhtyminen näyttäytyy itse valittuna ja toivottuna työtilanteena.

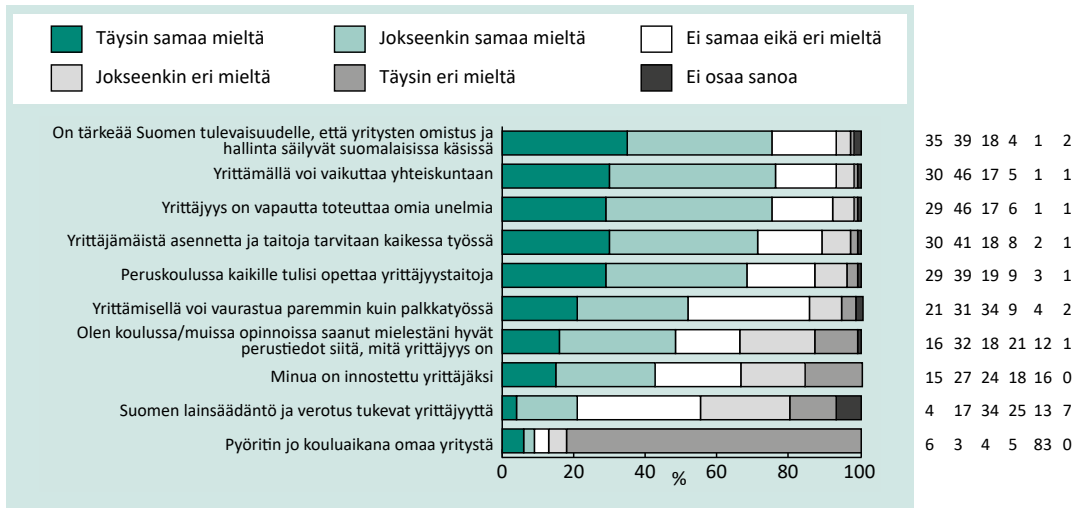
YRITTÄJYYS JA YHTEISKUNTA

Kuvion 51 esittelemä kysymyssarja yrittäjyyskasvatuksesta ja yrittäjyyden yhteiskunnallisesta merkityksestä esitettiin kaikille nuorille, ei vain yrittäjille. Kolme neljästä pitää yritysten säilymistä suomalaisissa käsissä tärkeänä Suomen tulevaisuuden kannalta, ja yhtä moni on sitä mieltä, että yrittämällä voi vaikuttaa yhteiskuntaan. Yrittäjyys koetaan laajalti vapaudeksi toteuttaa omia unelmia. Puolet nuorisosta allekirjoittaa väittämän, että yrittämisellä voi vaurastua paremmin kuin palkkatyössä. Eräänlaisen ajankuvan tiivistymänä useampi kuin kaksi kolmesta kokee, että yrittäjämäistä asennetta tarvitaan kaikessa työssä.

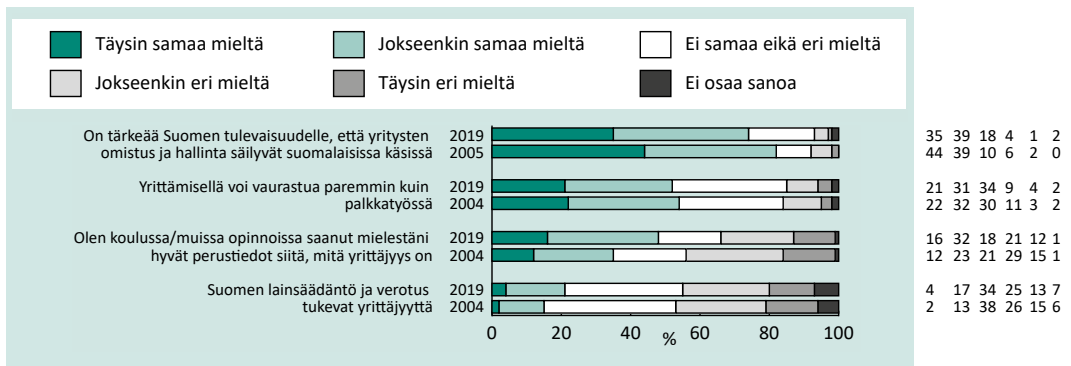
Vastaukset kuviossa 51 kertovat siis yrittäjyyden ja yrittäjämäisen asenteen laajasta arvostuksesta. Yrittämisen yhteiskunnalliset reunaehdot nähdään vähemmän myönteisessä valossa. Vain joka viides nuori arvioi Suomen lainsäädännön ja verotuksen tukevan yrittäjyyttä. Yrittäjyyskasvatuksen kysyntä ja tarjonta eivät vaikuta nuorten näkemyksissä olevan täysin tasapainossa, sillä kaksi kolmesta haluaisi yrittäjyystaitoja opetettavan kaikille jo peruskoulussa, mutta vain vähemmistö kokee koulussa tai muissa opinnoissa saaneensa hyvät perustiedot siitä, mitä yrittäjyys on. 42 prosenttia nuorista kokee, että heitä on innostettu yrittäjiksi.

Kysymys kouluaikaisesta yrittäjyydestä poikkeaa muista kuvion 51 muuttujista siten, että se ei niinkään mittaa asenteita kuin konkreettista toimintaa. Tavallaan kysymys on dikotominen, sillä kukin vastaaja joko on tai ei ole ollut yrittäjänä. Niinpä onkin luontevaa, että vastaukset keskittyvät viisiportaisen vastausasteikon molempiin ääripäihin: kuusi prosenttia on täysin samaa mieltä ja 83 prosenttia täysin eri mieltä siitä, että pyöritti jo kouluaikana omaa yritystään. Kouluajan yrittäjyys vaikuttaa yllättävän yleiseltä ottaen huomioon, että koko aineistossa vain kolme prosenttia on päätoimisia yrittäjiä. Koulu aika on toki pitkä, useimmilla yli 12 vuotta, ja yrittämiseen voi riittää

KUVIO 51. NÄKEMYKSET YRITTÄJYYDEN MERKITYKSESTÄ SUOMALAISELLE YHTEISKUNNALLE (%)

KUVIO 52. NÄKEMYKSET YRITTÄJYYDEN MERKITYKSESTÄ SUOMALAISELLE YHTEISKUNNALLE, VERTAILU 2004–2019 (%)

lyhytkin koulutus. Kouluaikanaan omaa yritystä pyörittäneistä noin 12 prosenttia kertoo yrittäjyyden haastatteluhetken pääasialliseksi toiminnakseen. Se on toki enemmän kuin keskimäärin (3 %), mutta valtaosa kokee päätoimikseen jonkin muun. Monilla yrittäminen ei liene missään vaiheessa ollutkaan päätoimista, ja toisilla yrittäjyys on vaihtunut muihin aktiviteetteihin.

Nuorten näkemysten mukaan yhteiskunta on viidessätoista vuodessa kehittynyt hieman aiempaa yrittäjyysmyönteisempään suuntaan. Vuoden 2004 Nuorisobarometriin haastatel-

luista Suomen lainsäädännön ja verotuksen koki yrittäjyyttä tukevaksi 15 prosenttia kun osuus nyt on 21 prosenttia. Sen sijaan yritysten omistuksen pysyminen suomalaisissa käsissä on tärkeää harvemmalle (74 %) kuin vuonna 2005 asiaa edellisen kerran kysyttäessä (83 %).

Vuonna 2004 hyvät perustiedot yrittäjyydestä koki opinnoissaan saaneensa 35 prosenttia, mutta nyt osuus on 48 prosenttia. Havaittua vahvistuvaa trendiä vasten yllättävämpää olisikin, mikäli tietämys yrittäjyydestä ei olisi lisääntynyt. Tutkijoiden mukaan yrittäjyyskasvatuksesta on tullut suorastaan suomalaisen

koulutus- ja työvoimapolitiikan ohjenuora (Harni & Pyykkönen 2017). Vanhasen hallituksella oli yrittäjyyden politiikkaohjelmansa, ja sattumoisin juuri Nuorisobarometrin trendin vertailuvuonna 2004 opetusministeriö käynnisti yrittäjyyskasvatuksen toimenpideohjelman. Nuorisobarometrin perusteella panostus yrittäjyyskasvatukseen vaikuttaa tuottaneen hedelmää, mikä näkyy paitsi kuvion 52 trendeissä, myös barometrin tuloksissa kautta linjan yrittäjyysmyönteisyyden lisääntymisenä.

Yrittäjydessä voi nähdä olevan kyse ammatinharjoittamisen muotojakin laajemmasta asiasta, sillä usein sen puolestapuhujat sisällyttävät siihen mielikuvia toivottavista kyvyistä ja työelämätaidoista, jopa ”hyvän elämän” tai ”hyvän ihmisen” tunnusmerkeistä (Ikonen 2006). Esimerkiksi opetusministeriön (2009)

yrittäjyyskasvatusta kuvaavissa dokumenteissa ”Yrittäjyys on yksilön kykyä muuttaa ideat toiminnaksi. Se sisältää luovuuden, innovaatiokyvyn ja riskinoton, samoin kyvyn suunnitella ja johtaa toimintaa tavoitteiden saavuttamiseksi [...]”. Ihannekansalaisella on yrittäjän asenne, kyky joustaa tilanteen mukaan ja jatkuvasti kartuttaa tietojaan ja taitojaan. Ehkä barometrissa näkyvä työn ja vapaa-ajan sekoittumisen lisääntyminen (kuvio 14) liittyy aktiivisuuden, sopeutuvuuden ja muiden yrittäjämäisten kompetenssien vaatimuksiin. Ainakin työn ja vapaa-ajan sekoittuminen on tyypillisintä nimenomaan yrittäjänuorille. Toisaalta yrittäjille keskimääräistä tyypillisempiä ovat näkemykset jokaisesta oman onnensa seppänä (kuvio 43) ja kriittinen asenne sosiaaliturvaa kohtaan (kuvio 46).

NUORTEN ARVOT JA TYYTYVÄISYYS OMAAN ELÄMÄÄN

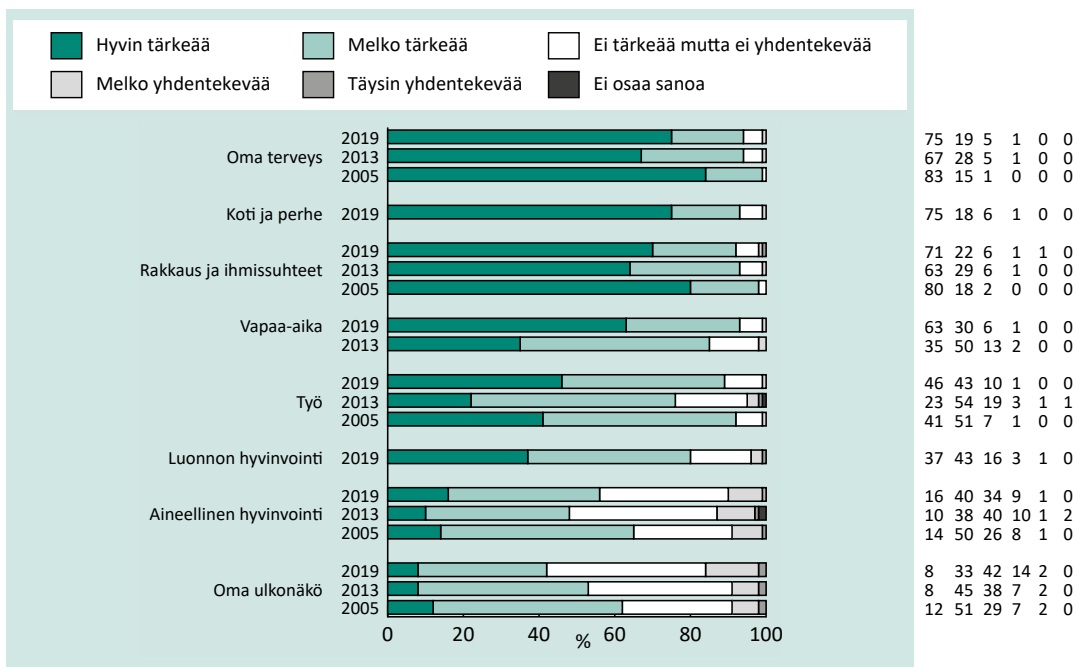
NUORILLE ELÄMÄSSÄ TÄRKEITÄ OVAT TERVEYS, PERHE JA SOSIAALISET SUHTEET

Barometrissa nuoria pyydettiin arvioimaan kahdeksan asian tärkeyttä itselleen. Tällä kertaa kysyttiin ennen kaikkea asioita, jotka liittyvät oman hyvän elämän rakennuspuihin, kuten työ, vapaa-aika ja ihmissuhteet. Edellisessä vuoden 2018 Nuorisobarometrissa puolestaan selvitettiin arvoja yleisemmällä tasolla kysymällä esimerkiksi vapauden, tasa-arvon ja demokratian tärkeydestä. Vuorottelemalla eri yleisyyden arvokysymyksiä pyritään pitämään selvitetyt asiat edes kutakuinkin yhteismitallisina.

Kuviossa 53 asiat esitetään nuorten niille antamassa tärkeysjärjestyksessä. Mukana ovat myös arvomuutoksen trenditiedot. Kuten aiemmissakin Nuorisobarometreissa, kaikkein tärkeimpiä nuorille ovat oma terveys, perhe ja ihmissuhteet. Noin kolme neljästä pitää näitä itselleen hyvin tärkeänä, yhden tekevänä ei juuri kukaan.

Nuorisobarometriä selvittäessä tyytyväisyyttä elämään ja sen eri osa-alueisiin havaitaan samoilla elämänalueilla, siis ihmissuhteilla ja terveydentilalla, säännöllisesti olevan kaikista elämänalueista vahvimmat yhteydet tyytyväisyyteen elämään kokonaisuudessaan (Myllyniemi 2013). Hyvinvointitutkimuksen

KUVIO 53. NUORTEN ARVOT JA ASIOIDEN TÄRKEYS, VERTAILU 2005–2019 (%)

klassikko *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia* (Allardt 1976) käsittelee myös hyvinvoinnin osatekijöiden välisiä yhteyksiä,²¹ ja aivan kuten Nuorisobarometrissa, selvästi vahvimmin elämään tyytyväisyyden (Allardtilla ”onnellisuuden”) kanssa korreloivat terveys ja ihmissuhteet (Allardtilla ”ystävyyssuhteet”). (Allardt 1976, 221.) Myös Lea Pulkkinen (1994, 106) tutkimuksessa yleisin nuorten aikuisten mainitsema asia elämään liittyvien toiveiden ja pelkojen yhteydessä oli terveys, toiseksi yleisin oli perhe. Vaikka käsitteiden operationalisoinnit ja tutkimusmenetelmät poikkeavat huomattavasti Nuorisobarometrin vastaavista, ovat hyvinvoinnin osatekijöiden yhteydet kaikissa näissä tutkimuksissa varsin samankaltaisia. Hyvin erilaisilla lähestymistavoilla voidaan päästä keskenään sopusoinnussa oleviin tuloksiin ihmissuhteiden ja terveyden ensisijaisuudesta.

Nuorten arvostusten muutoksessa kiinnittää huomiota se, että useimmat selvitetty asiat koetaan nyt tärkeämmiksi kuin vuoden 2013 Nuorisobarometrissa. Monien arvojen tärkeyden samanaikaisessa vahvistumisessa ei sinänsä ole periaatteellista ristiriitaa, elleivät ne ole toisilleen suoranaisesti vastakkaisia. Ainoastaan oman ulkonäön tärkeys on trendinomaisessa laskussa. Ulkonäkö on poikkeus siinäkin mielessä, että suoraan kysyttäessä sen merkitystä ei tunnusteta tai tunnusteta, mutta omaan ulkonäköön tyytyväisyys on kuitenkin vahvasti yhteydessä tyytyväisyyteen elämään, varsinkin teini-iässä (Myllyniemi 2015).

Kodin ja perheen tärkeyttä kysyttiin nyt ensi kertaa, joten trenditietoa saadaan vielä odottaa. Muutoksesta voi saada vihiä vuodesta 1998 alkaen Nuorisobarometreissa toistetusta kysymyksestä, kuinka tärkeää eri asioiden saavuttaminen 35 ikävuoteen mennessä on. Näin kysyttäessä vuosi vuodelta harvemmat nuoret toivovat saavansa oman perheen ja lapsia. Sama laskeva trendi liittyy pysyvän työsuhteen saamiseen. Unelmat kertovat nuorten omista ja yhteiskunnan perustavista arvoista, joten vaikka perheen ja työn arvostus on yhä vahvaa, voimme olla havainnoimassa hiipivää perusar-

vojen muutosta. Tulkinnessa on toisaalta hyvä muistaa, että kysymys oli kiinnitetty 35 ikävuoteen, joten kyse voi olla samasta kiinnittymisen ja vakiintumisen problematiikasta kuin aiempien kyselyiden havainnoissa esimerkiksi nuorison entistä kriittisemmästä suhtautumisesta jäsenyyksiin ylipäätään (Myllyniemi & Berg 2013, 46–47). Ehkä pitkitetyn nuoruuden ihanteen voi ajatella jatkuvan nykyään jo 35-vuotiaaksi saakka? (Myllyniemi 2017, 32.)

Aiemmissa Nuorisobarometreissa luonto-ympäristön arvostusta mitattiin kysymyksellä ”ympäristön kunnioittamisen” tärkeydestä. Kysymys muutettiin nyt muotoon ”luonnon hyvinvointi”, jota pitää hyvin tärkeänä 37 prosenttia ja ainakin melko tärkeänä 80 prosenttia nuorista. Kysymysmuotoilun muutoksen takia trenditietoa ei esitetä, mutta ”ympäristön kunnioittamista” tärkeänä pitävien osuudet olivat edellisellä mittauskerralla vuonna 2018 jyrkässä kasvussa (Myllyniemi & Kiilakoski 2019). Nuorimmat ovat EVAn arvotutkimuksen mukaan muita valmiimpia tinkimään elintasotaan ympäristön hyväksi (Metelinen 2019). Jo 1980-luvun arvotutkimuksissa havaittiin ympäristönsuojelun arvostuksen olevan suurinta nimenomaan nuorissa ikäryhmissä. Iän myötä sen sijaan kasvoi aineellisen hyvinvoinnin tärkeys. (Uusitalo 1986.) Ympäristöarvot ja konkreettinen toiminta ympäristön hyväksi tosin kohtaavat huonosti toisensa (Piispa 2019), ja varsinkin nuorten ikäluokkien naiset tuntevat usein syyllisyyttä siitä, että elämäntapa ei ole tarpeeksi ympäristöystävällinen (Hirvonen & Vanhatalo 2018).

Vaikka nyt tehty Nuorisobarometri todistaa työn tärkeydestä, kokevat nuoret vapaa-ajan selvästi työtä tärkeämmäksi. Tilastokeskuksen Vapaa-aikatutkimuksen mukaan tämä ei päde vain nuoriin, vaan kaikenikäisten suomalaisten mielestä vapaa-aika on työtakin tärkeämpää (Hanifi 2019). Kuitenkin kaikenikäisille tehdyissä eri elämäntilanteiden tärkeyttä mittaavissa kyselyissä²² nuoret tyypillisesti poikkeavat vanhemmista sukupolvista nimenomaan siinä, että vapaa-aika on nuorille tärkeämpää ja työ

vähemmän itseisarvoisen tärkeää. Vapaa-ajan sisällä nuorilla painottuu erityisesti ystävien tärkeys. Elämänlaadun eri ulottuvuuksien tärkeys vaihtelee eri ikävaiheissa siten, että nuorimmilla korostuu elämän merkityksellisyys ja elämästä nauttiminen (Vaarama ym. 2010). Johdonmukaisesti edellä mainitun kanssa nyt tehdyissä haastatteluissa tyytyväisyys vapaa-aikaan selittää voimakkaammin elämään tyytyväisyyttä kuin tyytyväisyys työhön.

Kaikki selvitetty asiat korreloivat merkittävästi positiivisesti keskenään. Minkä tahansa tärkeänä pitäminen liittyy siis taipumukseen pitää myös muita asioita arvossa. Peräti yli 40 haastateltua nuorta pitää kaikkia kysyttyjä asioita hyvin tärkeinä itselleen. Nuorisobarometrin käyttämä tapa kysyä yksitellen kunkin arvon tärkeyttä mahdollistaa kyllä arvojen tärkeysjärjestyksen keskiarvojen tarkastelun koko haastatteluaineistossa, mutta ei välttämättä kerro siitä, kuinka yksilö valitsisi tilanteessa, jossa on valittava kahden tärkeän arvon välillä. Usein arvotutkimuksissa arvoja mitataankin preferenssivalinnoin siten, että vastaaja joutuu panemaan asioita arvojärjestykseen. Jossain oleellisessa katsannossa arvojen hierarkia tulee todella testatuksi tilanteessa, jossa arvot ovat ristiriidassa keskenään. Tällainen valintatilanne

voi tulla eteen esimerkiksi työn ja vapaa-ajan tai luonnon hyvinvoinnin ja aineellisen hyvinvoinnin välillä.

Faktorianalyysi

Arvopreferenssien tarkastelemiseksi kuvion 53 muuttujamäärää vähennetään faktorianalyysillä.²³ Laskemalla myös niin sanotut faktoripisteet ja tarkastelemalla eri vastaajaryhmien sijoittumista niiden suhteen päästään tekemään huomioita taustamuuttujien mukaisista arvoeroista ilman, että kutakin muuttujaa tarkasteltaisiin erikseen. Yleistarkastelu on taulukossa 4, muuttujien lataukset eri faktoreille esitellään liitetaulukossa 5 ja faktoripisteiden keskiarvot liitetaulukossa 6.

Faktorianalyysi tuottaa kahden faktorin ratkaisun. Ensimmäisen faktorin kuvaamat arvot kiinnittyvät voimakkaimmin ihmissuhteisiin, mutta myös terveys, vapaa-aika ja luonnon hyvinvointi latautuvat sille vahvasti. Toisen faktorin kuvaamalle arvoulottuvuudelle puolestaan latautuvat aineellinen hyvinvointi, oma ulkonäkö sekä työ. Ensimmäisen arvoulottuvuuden voisi nimetä *sosiaalisen hyvinvoinnin ja universalismin faktoriksi* ja toisen *materialismin ja itsen korostamisen faktoriksi*.

TAULUKKO 4. ASIOIDEN TÄRKEYS. FAKTORIANALYYSIN JA FAKTORIPISTEIDEN KESKIARVO-TARKASTELUN YLEISESITTELY*

Faktori 1. Sosiaalinen hyvinvointi ja universalismi	Faktori 2. Materialismi ja itsen korostaminen
Rakkaus ja ihmissuhteet Koti ja perhe Oma terveys Vapaa-aika Luonnon hyvinvointi	Aineellinen hyvinvointi Oma ulkonäkö Työ
Ominaisarvo 2,8 Kumulatiivinen selitysaste 34,6%	Ominaisarvo 1,1 Kumulatiivinen selitysaste 48,7%
Kenen arvoja kuvaa: Tytöt Ruotsinkieliset Avo- tai avioliitossa Itä- ja Pohjois-Suomi	Kenen arvoja kuvaa: Alle 20-vuotiaat Matala koulutustaso Vieraskieliset Hyvin toimeentulevat Ei-kaupunkilaiset

* Muuttujien lataukset eri faktoreille liitteessä 5, faktoripisteiden keskiarvot eri taustamuuttujien luokissa liitteessä 6.

Varsinkin ensimmäisen faktorin luonnon hyvinvoinnin tärkeyden korostumisessa näkyy myös yhteisen hyvän edistäminen. Esimerkiksi Erik Allardtin (1976) arvojäsenyyksen valossa ensimmäinen arvoulottuvuus painottuu ai-neettomaan elämänlaatuun (*loving ja being*), erotuksena toisen faktorin aineelliselle elintasolle (*having*). Aikalaisanalyytikot puhuvat käynnissä olevasta kokonaisvaltaisesta kulttuurimuutoksesta, jossa materiaalisia elämän päämääriä korostavista arvoista ollaan siirtymässä jälki-materiaalisiin arvoihin (ks. Joutsenvirta tässä julkaisussa). (Helkama 2015; Salonen & Konkka 2017.)

Aiemmassa suomalaisessa tutkimusaineistossa työarvot liittyvät etenkin suoriutumiseen ja yhdenmukaisuuteen, mutta työarvojen tärkeys myös vaihtelee suuresti ryhmästä toiseen (Helkama 2015, 141–148). Nuorisobarometrin aineistossa huomiota kiinnittää se, että arvona työ linkittyy aineellisen hyvinvoinnin priorisointiin ja ulkonäön korostamiseen (vrt. Allardtin *having*). Työn tärkeyshän voisi liittyä myös vaikkapa itsensä toteuttamiseen, elämän merkityksellisyyteen (vrt. Allardtin *being*) ja yhteiseen hyvään (vrt. Ågrenin ja kumppanien artikkeli tässä julkaisussa).

Aiemmin Nuorisobarometrissa havaittiin, että nuoret, joille työssä tärkeintä on sen sisältö, ovat työhönsä tyytyväisempiä kuin työhön välineellisesti suhtautuvat (Myllyniemi 2007, 30). Nyt käsillä olevassa aineistossa *sosiaalinen hyvinvointi ja universalismi* -faktori yhdistyy voimakkaasti elämään tyytyväisyyteen, mutta toisella, materialismin ja suorittamisen faktorilla ei vastaavaa yhteyttä ole. Näiden havaintojen pohjalta näyttää siis siltä, että universalistiset itseisarvot liittyvät tyytyväisyyteen enemmän kuin itseä korostavat välinearvot. Nyt käsiteltävää arvokysymyssarjaa ei ole laadittu ensisijaisesti hyvän elämän rakennuspuiden tutkimiseksi, joten havaintoihin on syytä suhtautua varauksellisesti. Se kuitenkin resonoi aiemman arvotutkimuksen tuloksiin, joiden mukaan jälkiteollisella aikakaudella korostuvat yhteistä hyvää edistävät arvot ilmenevät nimenomaan

sosiaalisena osallisuutena, vähäisenä omistamisen tarpeena – sekä elämän laadun korostamisena (Inglehardt 1977; 1997; 2008; Salonen & Konkka 2017).

Sosiaalisen hyvinvoinnin ja universalismin painotus on tyypillinen etenkin tytöille, ruotsinkielisille sekä avo- tai avioliitossa oleville. Tämä arvoulottuvuus on yhtä voimakas kaupungeissa ja maaseudulla, mutta korostuu Itä- ja Pohjois-Suomessa asuvilla nuorilla. Yksittäisten muuttujien vertailussa varsinkin Itä-Suomessa asuvat nuoret pitävät tärkeänä rak-kautta ja ihmissuhteita sekä kotia ja perhettä. Ikäjakauma tai koulutustausta eivät selitä havaittuja eroja. Aiemman arvotutkimuksen valossa suomalaiset vaikuttavat arvoiltaan alueellisesti varsin yhtenäiseltä kansalta (Pitkänen & Westinen 2018; Rinta-Kiikka ym. 2018). Kuitenkin se, että Nuorisobarometrin aineistossa merkitseviä eroja löytyy alueittain, mutta ei kuntatyypeittäin, viittaa maantieteellisiin kulttuurieroihin siinä, että sosiaaliset suhteet korostuvat itäisessä Suomessa.

Materialismin ja itsen korostamisen arvoulottuvuuden painottuminen on tyypillistä kaikkein nuorimmille, vieraskielisille ja muual-la kuin kaupungeissa asuville. Erityisesti hyvin toimeentulevat arvostavat materialistisia arvoja, mikä sinänsä vaikuttaa arkiymmärryksen mukaiselta tulokselta. Kuitenkin myös matala koulutustaso liittyy materialistisiin arvoihin, jotka ovat voimakkaita enintään toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittaneille tai kokonaan vailla tutkintoja ja opintopaikkaa oleville. Hyvin toimeentulevilla materialistiset arvot ovat muita voimakkaampia kaikilla koulutustasoilla, joten johdonmukaisesti kaikkein korkeimmat faktoripisteet ovat suhteellisen matalasti koulutetuilla, jotka kokevat tulevan-sa hyvin toimeen. Koko väestön tasolla koulutustaso ja tulotaso ovat vahvasti toisiinsa kytköksissä, mutta nuorimmissa ikäryhmissä ei koulutustason mukaisia eroja koetussa toimeentulossa juuri ole. Ammattikoulun käyneet ovat päässeet nuorempina ansiotyöhön, ja koska kysymys koskee haastatteluhetkeä, on

heidän tyytyväisyytensä taloudelliseen tilanteeseensa ymmärrettävää.

TYTYVÄISYYS

Tyytyväisyyttä selvitettiin pyytämällä nuoria arvioimaan eri elämäntilanteita kouluarvosanalla neljästä kymmeneen. Nuorisobarometreissa tyytyväisyys on ollut seurannassa vuodesta 1997 alkaen. Tällä kertaa selvitettiin elämään tyytyväisyyden lisäksi tyytyväisyyttä vapaa-aikaan, taloudelliseen tilanteeseen ja -teemaan liittyen - nykyiseen työhön. Kuvioon 54 on koottu trenditiedot, minkä lisäksi elämäntilanteita käsitellään taustamuuttujien luokissa (kuviot 55 ja 57).

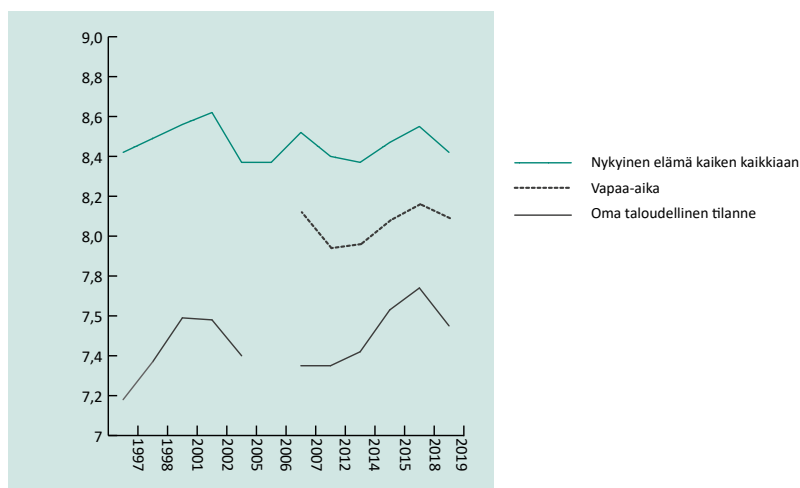
Tyytyväisimpiä nuoret ovat elämäänsä kokonaisuutena (8,4), yksittäisistä elämäntilanteista nykyiseen työhönsä (8,2) ja vapaa-aikaansa (8,1). Vähemmän tyytyväisiä nuorisotilanteeseen on taloudelliseen tilanteeseensa (7,6). Kaikista tyytyväisyyttä mittaavista kysymyksistä on keskihajonta suurinta tyytyväisyydessä taloudelliseen tilanteeseen, toisin sanoen niin hyviä kuin huonojakin arvosanoja omalle taloudelle annetaan suhteellisen paljon. Myös ajallinen vaihtelu on ollut suurinta tyytyväisyydessä

omaan taloudelliseen tilanteeseen. Tämä lieenee ymmärrettävää, sillä taloussuhdanteilla on suurempi yhteys yksittäisen vastaajan talouteen kuin muilla tyyppillisillä ulkoisilla tekijöillä on vapaa-ajan kaltaiseen hyvin laajaan elämäntilanteeseen. Kuvio 54 joka tapauksessa kertoo nuorten tyytyväisyyden yli 20 vuoden seurannan ajan pysyneen varsin tasaisella tasolla.

Vaikka enemmistö kertoo olevansa varsin tyytyväisiä, myös tyytymättömiä löytyy. Kaikkein eniten tyytymättömiä on suhteessa taloudelliseen tilanteeseen, jolle tyydyttävää (7) heikkomman arvosanan 4–6 antaa 20 prosenttia kaikista 15–29-vuotiaista. Vapaa-aikaansa näin tyytymättömiä on 11 prosenttia, nykyiseen työhönsä 7 prosenttia ja elämäänsä kokonaisuutena 6 prosenttia. Pojat ovat keskimäärin tyttöjä tyytyväisempiä nykyiseen työpaikkaansa ja taloudelliseen tilanteeseensa, mutta tyytyväisyydessä vapaa-aikaan tai elämään yleensä ei sukupuolten välillä ole merkitseviä eroja.

Tyytyväisyys mihin tahansa elämäntilanteeseen korreloi vahvasti kaikkiin muihin elämäntilanteisiin. Yhteys yleiseen elämäntyytyväisyyteen on nyt selvitetystä alueista voimakkainta vapaa-aikaan tyytyväisyydellä, heikoin puolestaan työpaikkaan tyytyväisyydellä. Tutkimuk-

KUVIO 54. TYTYVÄISYYS ERI ELÄMÄNTILANTEISIIN ASTEIKKOLA 4–10, VERTAILU 1997–2019

sisä on havaittu elämänlaadun eri ulottuvuuksien tärkeyden vaihtelevan eri ikävaiheissa nuoruudesta vanhuuteen (Vaarama ym. 2010), ja verrattaessa kaikenikäisille suunnattujen survey-kyselyiden, kuten World Values Surveyn,²⁴ havaintoja elämän eri osa-alueiden merkityksestä on vapaa-aika nuorille vanhempia ikäluokkia tärkeämpää. Koko Nuorisobarometrin seurannan ajan voimakkaimmin yhteydessä yleiseen elämäntyytyväisyyteen ovat kuitenkin olleet elämäalueet, joita ei nyt tutkittu, eli ihmissuhteet ja terveys. Tämä yhteys pätee vanhempiinkin ikäryhmiin, ja samankaltaisia tuloksia ihmissuhteiden ja terveyden keskeytyksestä sai jo Erik Allardt (1976) klassisissa hyvinvointitutkimuksissaan.

Tyytyväisyys nykyiseen työhön

Työssäkäyville nuorille esitettiin kysymys ”Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen työhösi kouluarvosana-asteikolla 4–10?” Vuoden 2007 barometrissa sama kysymys esitettiin vain pääasialliselta toiminnaltaan palkkatyöläisille ja yrittäjille, joten vertailun mahdollistamiseksi on kuviossa 55 tehty vastaava rajaus.

Keskimäärin nuoret vuonna 2019 ovat tyytyväisempiä nykyiseen työhönsä (8,2) kuin nuoret vuonna 2007 olivat (8,0). Kasvua on tapahtunut pojilla enemmän kuin tytöillä ja 20–24-vuotiailla enemmän kuin 25–29-vuotiailla. Poikien keskimäärin vähän tyttöjä korkeampi tyytyväisyys työhönsä paikantuu kokoaikaisiin vakinaisiin työsuhteisiin, joihin pojat ovat selvästi tyttöjä tyytyväisempiä. Kokoaikaiset työntekijät ovat ylipäättään tyytyväisempiä työhönsä kuin osa-aikaiset, ja pysyvässä työsuhteessa olevat tyytyväisempiä kuin määräaikaiset. Työsuhteen kokoaikaisuus on tyytyväisyydelle tärkeämpää kuin työn pysyvyys. Kuvioista 8 nähdään, että viime vuosina vain tyttöjen osa-aikaisten työsuhteiden osuus on kasvanut, mikä selittää sukupuolierojen kasvua myös työhön tyytyväisyydessä.

Työajan säännöllisyydellä ei juuri ole vaikutusta työhön tyytyväisyyteen. Vuokratyöntekijät

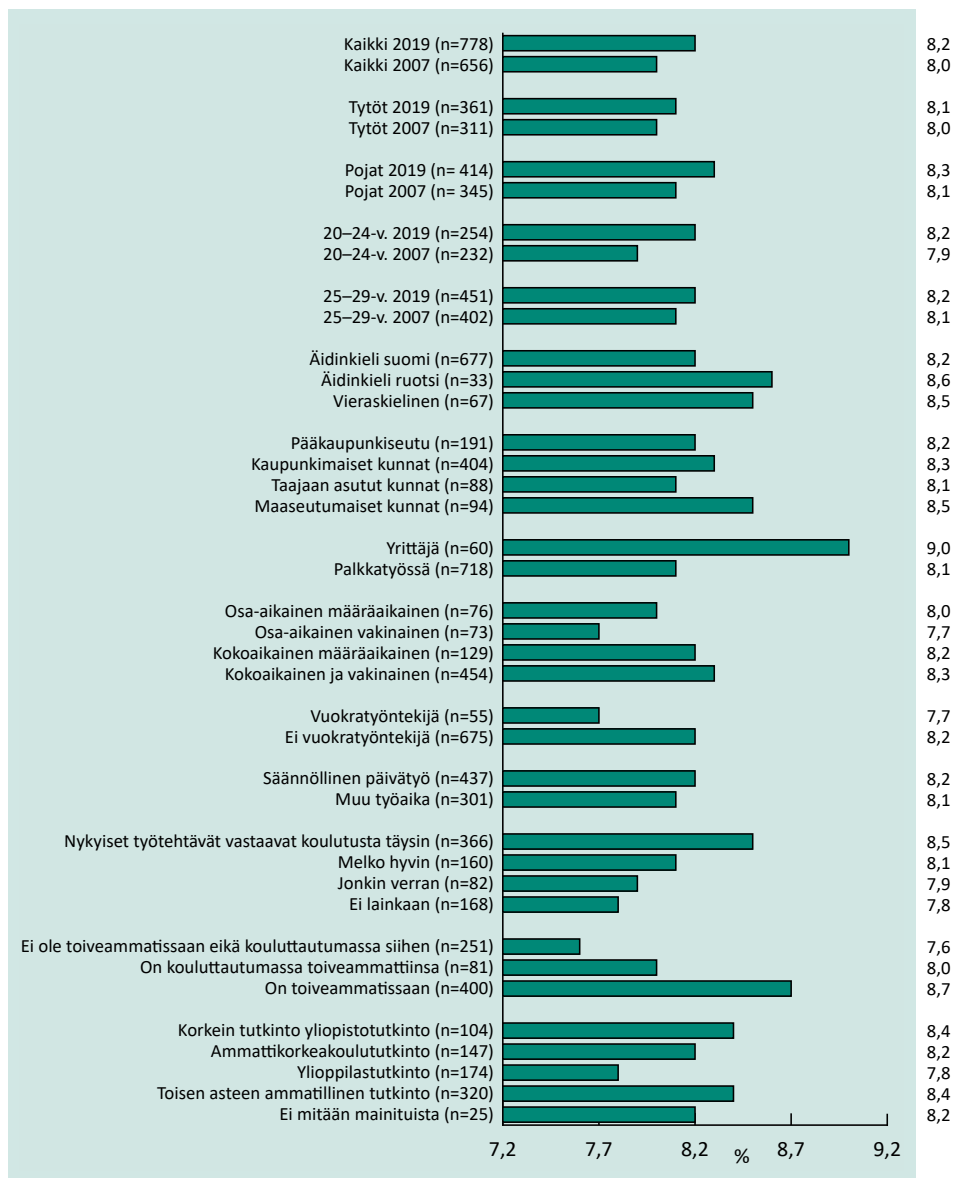
ovat selvästi tyytymättömämpiä (7,7) kuin muut (8,2). Erityisen tyytyväisiä työhönsä ovat yrittäjät (8,7), etenkin työvoimaa palkanneet niin sanotut työnantajayrittäjät (9,1). Hyvin vahvoja selittäjiä työhön tyytyväisyydelle ovat työn koulutusta vastaavuus ja etenkin toiveamattisissa toimiminen.

Koulutustason vaikutus työhön tyytyväisyyteen ei ole kovin voimakas, mutta tyytyväisimpiä pääasialliselta toiminnaltaan työssäkäyvistä nuorista vaikuttavat olevan yliopistotutkinnon (8,4) ja toisen asteen ammatillisen tutkinnon (8,4) suorittaneet. Pelkän ylioppilastutkinnon suorittaneiden tyytyväisyys työhönsä sen sijaan on keskimääräistä matalampaa (7,8). Pelkän ylioppilastutkinnon varassa työllistyneet ovat muita harvemmin kokopäivätyöissä ja vain 13 prosenttia heistä kokee olevansa toiveamattisissaan. Aiemmin kerrottiin tarinoita siitä, kuinka ikäluokkansa lahjakkaimmat tempaistiin uraputkeen suoraan korkeakoulun penkiltä. Tietysti osa myös nykyisistä nuorista ylioppilaista on päässyt unelmatyöhönsä ilman korkeakoulupapereita, mutta tilastollisesti tutkintojen suorittaminen näyttää parantavan paitsi itse työllistymistä (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019) myös tyytyväisyyttä työhön.

Syrjintää tai kiusaamista työelämässä kokeneet eivät ole sen tyytymättömämpiä kuin muutkaan. Tämä ehkä yllättävä tulos johtunee siitä, että syrjintäkysymys koskee koko tähänastista työuraa, tyytyväisyyskysymys puolestaan haastatteluhetken työpaikkaa.

Kokemuksista nykyisellä työpaikalla (ks. kuvio 12) korkeaan työtyytyväisyyteen liittyvät erittäin vahvasti innostuminen, kokemus työn merkityksellisyydestä sekä kokemus siitä, että voi käyttää osaamistaan hyödyksi työssään. Nämä tekijät ovat yhtä voimakkaita tytöillä ja pojilla, mutta monien muiden työpaikkaan liittyvien tekijöiden vaikutus työtyytyväisyyteen on yllättävän vahvasti sukupuolisidonnainen. Työn kokeminen fyysisesti tai henkisesti raskaaksi vähentää tyytyväisyyttä ainoastaan tytöillä. Myös työasioista ahdistuminen vapaaajalla liittyy matalaan työtyytyväisyyteen var-

KUVIO 55. TYYTYVÄISYYS NYKYISEEN TYÖHÖN ASTEIKOLLA 4–10, TAUSTAMUUTTUJITTAIN TARKASTELTUNA (%)

sinkin tytöillä. Tämä kiinnostava sukupuolen ja työn luonteen yhdysvaikutus tyytyväisyyteen liittyy varsinkin työn ja vapaa-ajan rajan hämärtymiseen (kuvio 14), joka pojilla on yhtey-

dessä korkeampaan tyytyväisyyteen työtä kohtaan. Vastaavasti kokemus siitä, että työpäivää on pakko jatkaa vapaa-ajalle, on ainoastaan pojilla yhteydessä korkeaan tyytyväisyyteen työ-

paikkaa kohtaan. Johdonmukaisesti edellisen kanssa on tytöillä kokemus työn ja vapaa-ajan tasapainosta suoraviivaisesti yhteydessä työhön tyytyväisyyteen. Tämä tavallaan selittää edellisiä havaintoja, sillä tuloksen voi tulkita niin, että työn ja vapaa-ajan tasapaino on tytöille poikia useammin edellytys tyytyväisyydelle.

Tyytyväisyys elämään

Kysymyksessä ”Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen elämääsi kaiken kaikkiaan?” tiivistyy paljon sellaista kokemustietoa, johon ei muilla hyvinvointi-indikaattoreilla välttämättä päästä käsiksi. Kysymys tyytyväisyydestä kytkeytyy subjektiivisen hyvinvoinnin tutkimuksen kenttään, jossa hyvän elämän arviointi jää yksilölle, ei tutkijalle tai viranomaisrekistereistä saatavien resurssipohjaisten tietojen perusteella pääteltäväksi. Tutkimus koetun hyvinvoinnin ulottuvuuksista ja sitä määrittävistä tekijöistä on voimistunut 1990-luvulta, ja suunta on ollut pois resurssipohjaisista tarkasteluista kohti myös koetun hyvinvoinnin huomioivaan hyvinvointikäsitkseen perustuvaa tutkimusta. (Saari 2012; Simpura 2012.)

Nuorisobarometrien seurannassa (kuviot 56 ja 57) elämään tyytyväisyys on pysynyt

yli 20 vuoden ajan jokseenkin samalla tasolla. Tyttöjen ja poikien tyytyväisyyden trendit kulkevat ylös ja alas samansuuntaisesti, mutta pidemmän aikavälin trendi osoittaa, että siinä missä vielä 1990-luvulla tytöt olivat poikia tyytyväisempiä, ovat sukupuolten erot ajan saatossa tasoittuneet.

Nuorisobarometrin haastatteluissa elämään tyytyväisyydessä ei kokonaisuudessaan ole merkitseviä sukupuolieroja. Iän mukainen tyytyväisyyden kehitys on kuitenkin hyvin erilaista tytöillä ja pojilla. Tyttöjen tyytyväisyydessä ei tapahdu muutoksia iän myötä, mutta poikien tyytyväisyys vähenee jyrkästi, varsinkin 20 ikävuoden tietämillä. Tämä tarkoittaa sitä, että 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä pojat (8,7) ovat keskimäärin elämäänsä tyytyväisempiä kuin tytöt (8,4). Myös Nuorisobarometrin ikäryhmää 15–29 nuoremmille suunnatuissa kouluterveyskyselyissä pojat ovat keskimäärin tyttöjä tyytyväisempiä elämäänsä.

Perhe- ja asumismuotojen vertailussa tyytyväisimpiä elämäänsä ovat lapsia saaneet avioliitossa asuvat (8,8). Myös vanhempien kanssa asuvat vaikuttavat suhteellisen tyytyväisiltä, joskin yhden (8,1) huoltajan kanssa asuvat ovat tyytymättömämpiä kuin kahden (8,5) vanhemman kanssa tai vuorotellen molempien

KUVIO 56. TYYTYVÄISYYS ELÄMÄÄN ASTEIKOLLA 4–10 SUKUPUOLITTAIN TARKASTELTUNA, VERTAILU 1997–2019 (%)

KUVIO 57. TYYTYVÄISYYS ELÄMÄÄN ASTEIKOLLA 4–10, TAUSTAMUUTTUJITTAIN
TARKASTELTUNA (%)

vanhempien kanssa asuvat (8,8). Yksin asuvien nuorten tyytyväisyys elämään on suhteellisen matalalla tasolla (8,1). Haastatteluissa kysyttiin myös parisuhdestatusta. Tyytyväisimpiä ovat avioliitossa elävät, sitten avioliitossa asuvat tai muuten seurustelevat ja tyytymättömiä sinkut. Omalla tavallaan nämä tulokset kertovat sosiaalisuuden keskeisyydestä hyvinvoinnille, vaikkei tässä Nuorisobarometrissa tyytyväisyyttä ystävyys-tai ihmissuhteisiin selvitettykään.

Koulutustasolla ei juuri ole yhteyttä elämään tyytyväisyyteen. Ainoastaan kokonaan

vailla ammatillista koulutusta tai opiskelupaikkaa olevat poikkeavat linjasta alaspäin. Pääasialliselta toiminnaltaan opiskelijat ja työssäkäyvät eivät eroa tyytyväisyydessä toisistaan, eikä yrittäjien suhteellisen korkea tyytyväisyys (8,7) poikkeaa tilastollisesti muista. Työttömät sen sijaan ovat muita tyytymättömiä (7,9), ja työttömyyden pitkittyessä tyytyväisyys laskee jyrkästi. Punaisena lankana näiden havaintojen taustalla lienee mielekkään tekemisen keskeisyys nuorten hyvinvoinnille.

1. Pääasiallista toimintaa kysyttäessä ”muu, mikä?” vaihtoehdon valinneissa oli lisäksi yksi kevytyrittäjä ja kaksi freelanceria. Näitä kolmea tapausta ei ole luokiteltu yrittäjiksi, sillä heidät katsotaan Tilastokeskuksen määritelmän mukaan itsensä-työllistäjiksi. Tilastokeskus käyttää itsensä-työllistäjää kattokäsitteenä esimerkiksi yksinyrittäjille, ammatinharjoittajille, freelancereille ja apurahansaajille.
2. Vielä 2016 Nuorisobarometrissa nuorten työttömyys oli niin paljon tämänhetkistä pidempikestoista, että luokitteluna oli: alle 3 kuukautta (n=64), 3–11 kuukautta (n=46), vähintään 12 kuukautta (n=40).
3. Kysymysmuotoilu vuoden 2017 barometrissa oli ”Mikä seuraavista kuvaa parhaiten taloutesi taloudellista tilannetta ja käytettävissäsi olevaa rahamäärää tällä hetkellä”. Vastausvaihtoehdot olivat: ”Tulen/tulemme erinomaisesti toimeen; tulen/tulemme melko mukavasti toimeen; pärjään/pärjäämme, kun teen/teemme ostokset harkiten; joudun/joudumme ajoittain tinkimään ostoksista; joudun/joudumme tinkimään lähes kaikesta.”
4. Lisäksi pyydettiin arvioita vaikutuksista harrastuksiin, päihteiden käyttöön ja poliittiseen suuntautumiseen.
5. Peruskoululaisille ja lukiolaisille kysymys oli muodossa ”Kuinka paljon seuraavat tekijät vaikuttavat siihen, minne aiot hakea opiskelemaan?”, muualla opiskeleville muodossa ”Kuinka paljon seuraavat tekijät vaikuttivat siihen mitä lähdit opiskelemaan?”
6. Toiveammattikysymystä ei esitetty peruskoululaisille, sillä siinä vaiheessa opinpolut eivät vielä ole eriytyneet.
7. Kaikkiaan 72 alle 17-vuotiaasta sanoo opiskelevansa toisella asteella. Lisäksi vuoden 2019 haastatteluaineistossa on yksi 17-vuotias ja yksi 20-vuotias peruskoululainen, joista molempien äidinkieli on joku muu kuin suomi tai ruotsi, eli he ovat todennäköisesti ulkomaalaistaustaisia. Vuoden 2004 aineistossa ei vieraskielisten osuutta ollut kiintiöity, joten todennäköisesti yli 16-vuotiaita peruskoululaisia ei aineistossa ole. Koulutusmuuttajat kysyttiin vuonna 2004 erikseen ammatilliselta ja yleissivistävältä linjalta. Vertailun mahdollistamiseksi nämä yhdistettiin luomalla uusi ylimmän suoritettun tutkinnon luokka. Siinä kaksi toisen asteen tutkintoa, eli niin ylioppilastutkinnon kuin toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittaneet on luokiteltu samaan luokkaan pelkän ylioppilastutkinnon suorittaneiden kanssa. Koska suurella osalla nuorista opinnot ovat kesken, ovat suoritettut tutkinnot heikko koulutustason mittari, mistä syystä Kuvion 3 koulutusluvuista on poistettu päätoimiset opiskelijat ja alle 18-vuotiaat, jotta koulutuksen ulkopuolisten nuorten näkemykset saataisiin eroteltua. Tarkempi erottelu saataisiin poistamalla kaikki opiskelijat, ei vain päätoimisia, mutta koska 2004 aineisto ei tätä mahdollista, toimittiin vertailun mahdollistamiseksi molempien datojen kanssa samalla tavalla.
8. Nuorisobarometrin haastatteluaineistossa työssäkäyntiä mitataan kysymällä ”Teetkö tällä hetkellä palkkatyötä?”, kun taas Tilastokeskus lukee työlliseen työvoimaan kaikki 18–74-vuotiaat henkilöt, jotka vuoden viimeisellä viikolla olivat ansiotyössä eivätkä olleet työttömänä työnhakijana

- työvoimatoimistossa tai suorittamassa varusmies- tai siviilipalvelua. Tieto työllisyydestä perustuu työeläke- ja veroviranomaisten tietoihin.
9. Tämä asetelmassa aiemmin työssä olleiden syrjäntäkokemuksista on voinut jäädä huomiotta.
 10. Kopla Helsinki Oy:n Norstatin paneelissa toteuttamaan tutkimukseen vastasi yli 400 1.–6.-luokkalaista.
 11. Koulutus- tai ammattiala on määritelty epätyypilliseksi silloin, kun alan opiskelijoista tai työntekijöistä yli 80 % edustaa eri sukupuolta.
 12. Tuorein ajankäyttötutkimus on vuosilta 2009–2010, jolloin naiset tekivät kotitöitä keskimäärin 221 minuuttia vuorokaudessa ja miehet 153 minuuttia vuorokaudessa. Naisten kotityöhön käyttämä aika on noussut 80-luvun lopusta mutta pysynyt suunnilleen 2000-luvun taitteen tasolla. Miesten kotityöhön käyttämä aika on sen sijaan hieman kasvanut. (Tilastokeskus 2010.)
 13. Kuviossa 33 esitetty trenditieto on vain suuntaa-antava, sillä kysymyksen muotoilua muutettiin 2016. Sitä ennen kysymys oli muodossa ”On todennäköistä, että työurallani joudun vaihtamaan työpaikkaa useita kertoja”. Aiempi muotoilu ei huomioinut sitä, että työpaikkaa voidaan vaihtaa myös omasta halusta. Se ikään kuin pakotti ottamaan kantaa siihen, kuinka toivottavaa työpaikan vaihtaminen on. Puhe ”todennäköisyyksistä” myös monimutkaisti asiaa tarpeettomasti, kun voi selvittää yksinkertaisesti sitä, onko vastaaja samaa vai eri mieltä siitä, että vaihtaa työpaikkaa useita kertoja. Kysymyksen muuttuminen 2013 ja 2016 välillä ei kuitenkaan välttämättä romuta vertailutiedon reliabiliteettia, sillä laskeva trendi vaikuttaa siitä huolimatta jatkuvan 2016 ja 2019 välillä johdonmukaisena.
 14. YouGov Finlandin toteuttamaan kyselytutkimukseen osallistui kesäkuussa tuhat 18–63-vuotiasta palkansaajaa.
 15. Vuoden 2016 Nuorisobarometrissa selvitettiin arvoja tarkemmin kuin nyt. Tuolloin nuoret, jotka pitivät elämässä menestymistä omana ansiona, korostivat arvokysymyksissä omaa ulkonäköä, korkeaa elintasoa, omaa perhettä, omistusasuntoa, autoa, johtavaa asemaa ja arvostettua yhteiskunnallista asemaa. Sen sijaan ympäristöön ja tasa-arvoon liittyvät kysymykset, hyvinvointivaltion säilyminen ja muiden ihmisten auttaminen olivat heille vähemmän tärkeitä. Nämä havainnot siis antavat tukea vuoden 2019 barometrin tuloksille.
 16. Aiempi muotoilu oli ”Nykyinen sosiaaliturva tekee ihmisistä passiivisia ja vie heiltä halun yrittämiseen”, uusi ”Suomessa sosiaaliturvalla eläminen on aivan liian helppoa”.
 17. Muutamat tapaukset, joissa yhden summan sijaan on annettu vastaushaarukka, esimerkiksi 2 000–3 000 euroa, on koodattu välin keskipisteen mukaan, eli esimerkiksi tapauksessa arvoon 2 500 euroa. Sen sijaan vastaukset, kuten ”reilut 2 000” on jätetty kokonaan pois.
 18. Tilastokeskuksen tulonjakotilastossa on käytetty vuodesta 2002 lähtien Euroopan unionin tilastoviraston Eurostatin suositamaa OECD:n ns. muunnettua kulutusyksikköasteikkoa, jossa kotitalouden ensimmäinen aikuinen saa painon 1, muut yli 13-vuotiaat saavat painon 0,5 ja lapset saavat painon 0,3 (0–13-vuotiaat).
 19. Tilastokeskuksen luokittelussa maatalousyrittäjät ovat lisäksi usein omana luokkanaan, mutta koska tämän joukon yksiselitteinen erottaminen ei Nuorisobarometrissa ole mahdollista, on heidät luokiteltu jompaankumpaan kahdesta luokasta, riippuen siitä, onko heillä palkattua työvoimaa vai ei. Se, että yrittäjien osuus on keskimääräistä selvästi suurempi maaseutumaaisissa kunnissa, antaa kuitenkin viitteitä maatalousyrittäjyydestä. Valtaosa maaseudulla asuvista yrittäjänuorista kertoo jatkaneensa vanhempiensa yritystä,

kun se muun tyyppisissä kunnissa puolestaan on hyvin harvinaista.

20. Suomen Yrittäjät on toteuttanut jäsenyrittäjilleen suunnatun Yksinyrittäjäkyselyn kolmen vuoden välein, edellisen kerran vuonna 2016. Vuoden 2019 kyselyyn vastasi 1874 yksinyrittäjää. Kysely toimitettiin sähköpostikyselynä Suomen Yrittäjien yksinyrittäjäjäsenille, jotka ovat antaneet luvan tutkimuskäyttöön.
21. Allardt korostaa painokkaasti tällaisten vertailujen metodologisia ongelmia. Hyvinvointiin tai elämänlaatuun vaikuttavat niin monet tekijät, myös satunnaiset, ettei niitä saa mukaan parhaaseenkaan malliin. Tilastolliset analyysit eivät myöskään voi paljastaa todellisessa elämässä tapahtuvien ilmiöiden välisten vaikutusten suuntaa, ainoastaan niiden välisen yhteisvaihtelun. Allardt muistuttaa myös, että hyvinvoinnin eri osatekijät eivät ole vain arvoja siinänsä, vaan myös resursseja, jotka voidaan muuntaa muiksi hyviksi asioiksi (Allardt 1976, 213).
22. World Values Surveyn Suomen aineisto 2000 ja Tilastokeskuksen Vapaa-aikatutkimus 2002.
23. Kunkin faktorin muodostaa joukko muuttujia, jotka korreloivat vahvasti keskenään, mutta heikosti muiden muuttujien kanssa. Samalle faktorille voimakkaasti latautuvien muuttujien voi tulkita mittaavan samantyyppistä ominaisuutta. Tässä faktorien kuvaamat ulottuvuudet voi tulkita perusarvoiksi. Taustamuuttujien mukaiset erot on saatu selville laskemalla ns. faktoriipisteet ja tarkastelemalla eri vastaajaryhmien sijoittumista niiden suhteen. Taulukossa 4 kerrotaan, minkä taustamuuttujien luokissa lataukset ovat selvästi keskimääräistä vahvempia tai heikompia.
24. Käyntikyselyin toteutetun World Values Survey 2000 -kyselyn Suomen aineisto (n=1017).

- Aapola-Kari, Sinikka & Wrede-Jäntti, Matilda (2017) Perinteisiä toiveita, nykyhetkeen kiinnittyviä pelkoja – nuoret pohtivat tulevaisuutta. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Katse tulevaisuudessa*. Nuorisobarometri 2016. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 56. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto. https://tietoaanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf
- Ahola, Kirsi & Joensuu, Matti & Mattila-Holappa, Pauliina & Tuisku, Katinka & Vahtera, Jussi & Virtanen, Marianna (2014) Mielenterveyssyistä työkyvyttömiä nuorten aikuisten tausta. *Suomen Lääkärilehti* 50–52 (69), 3441–3448.
- Alanen, Olli & Manni, Julius & Tähkäpää, Otto (2019) Tulevaisuudessa tarvitaan ongelmanratkaisukykyä. *Helsingin Sanomat* 7.6.2019, B13.
- Alatalo, Johanna & Mähönen, Erno & Räisänen, Heikki (2017) Nuorten ja nuorten aikuisten työelämä ja sen ulkopuolisuus. TEM analyysiä 76/2017. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79182>.
- Alatalo, Johanna & Larja, Liisa & Mähönen, Erno (2019) Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin työmarkkinaennuste. TEM analyysiä 92/2019. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161602>.
- Allardt, Erik (1976) *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Porvoo: WSOY.
- Antila, Juha (2005) *Veteen piirretty viiva? Työn ja yksityiselämän välisen rajapinnan tarkastelua*. Työpoliittinen tutkimus nro 272. Helsinki: Työministeriö.
- Attila, Henna & Pietiläinen, Marjut & Keski-Petäjä, Miina & Hokka, Päivi & Nieminen, Markku (2018) *Tasa-arvobarometri 2017*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Asplund, Rita & Barth, Erling & Lundborg, Per & Nilsen, Kjersti (2011) Polarization of the Nordic Labour Markets. *Finnish Economic Papers* 24 (2), 87–110. https://econpapers.repec.org/article/fejournl/v_3a24_3ay_3a2011_3ai_3a2_3ap_3a87-110.htm.
- Bessant, Judith & Farthing, Rys & Watts, Rob (2017) *The Precarious Generation. A Political Economy of Young People*. London: Taylor & Francis.
- Bessant, Judith (2018) Young precariat and a new work order? A case for historical sociology. *Journal of Youth Studies*, 21 (6), 780–798.
- Brunila, Kristiina & Onnismaa, Jussi & Pasanen, Heikki (2015) Johdanto. Teoksessa Kristiina Brunila & Jussi Onnismaa & Heikki Pasanen (toim.) *Koko elämä töihin – koulutus tietokykykapitalismissa*. Tampere: Vastapaino. 9–24.
- Danske Bank (2018) Kasvaako Suomessa ensimmäinen FIRE-sukupolvi? <https://danskebank.fi/sinulle/artikkelit/2018/02/kasvaako-suomessa-ensimmaainen-fire-sukupolvi> (Viitattu 28.10.2019.)
- Demos Helsinki (2017) Työ 2040. Skenaarioita työn tulevaisuudesta. <https://www.demoshelsinki.fi/wp-content/uploads/2017/01/Työ-2040-Skenaarioita-työn-tulevaisuudesta.pdf>. (Viitattu 15.20.2019.)
- Eläketurvakeskus (2008) Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2017. Eläketurvakeskuksen tilastoja 10/2018. Helsinki: Eläketurvakeskus. <https://www.etk.fi/wp-content/uploads/tilasto-suomen-elakkeensaajista-2017.pdf> (Viitattu 25.6.2019.)

- ERTO (2019) Onko tässä yksi syy nuorten uupumiseen? – vain noin puolet alle 30-vuotiaista saa halutessaan lain takaaman kesäloman. *Lehdistötiedote* 24.6.2019. <https://www.erto.fi/tietoa-ertosta/tiedotteet/mediatiedotteet/3897-onko-taessae-yksi-syy-nuorten-uupumiseen-vain-noin-puolet-alle-30-vuotiaista-saa-halutessaan-lain-takaaman-kesaeloman> (Viitattu 24.6.2019.)
- Ervasti, Anu-Elina (2016) Aku Ankka kysyi suomalaislasten toiveammatteja: ”Kärkiviisikko oli meille aika yllätys”. *Helsingin Sanomat* 2.11.2016. <http://www.hs.fi/elama/a1478054035794?ref=hs-art-top-7> (Viitattu 22.11.2019.)
- Farrugia, David (2018) Youthfulness and immaterial labour in the new economy. *The Sociological Review* 66 (3), 511–526. <https://doi.org/10.1177/0038026117731657>.
- France, Alan (2016) *Understanding youth in the global economic crisis*. Bristol: Policy Press.
- Furlong, Andy & Cartmel, Fred (2007) *Young people and social change. New perspectives*. Berkshire: McGraw-Hill & Open University Press. https://books.google.fi/books/about/Young_People_And_Social_Change.html?id=QWdpL9WlsXEC&redir_esc=y.
- Green, Andrew (2019) What is happening to middle skills workers? OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 230. Paris: OECD Publishing, <https://ideas.repec.org/p/oec/elsaab/230-en.html>.
- Halme, Milla & Karas, Jenna & Manninen, Katri & Marttinen, Kirsi & Murto, Armi & Teikari, Maria (2019) *Työelämän kapinalliset*. Helsinki: Otava.
- Hanifi, Riitta (2019) Vapaa-aika muutoksessa – tekniikka on hämärtänyt arjen ja leikin rajaa. *Tieto&Trendit*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/vapaa-aika-muutoksessa-tekniikka-on-hamartanyt-arjen-ja-leikin-rajaa/> (Viitattu 2.12.2019.)
- Harni, Esko & Pyykkönen, Miikka (2017) Vastuullinen, omatoiminen ja innovatiivinen. 2000-luvun ihannekansalaisella on yrittäjän elämänsänsä. Teoksessa Veera Nuutinen (toim.) *Uusi työväki. Työ ja yrittäjyys prekarisoituvan palkkatyön yhteiskunnassa*. Helsinki: Into Kustannus. 107–128.
- Helkama, Klaus (2015) *Suomalaisten arvot*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Helve, Helena (2002) *Arvot, muutos ja nuoret*. Helsinki: Gaudeamus.
- Helve, Helena (2015) Re-thinking youth and citizenship. Value groups and citizen types of young Finns. *Italian Journal of Sociology of Education* 7 (1), 32–66. http://ijse.padovauniversitypress.it/system/files/papers/2015_1_3.pdf (Viitattu 26.7.2019.)
- Hiilamo, Heikki (2015) Kannustinideologian kannatus nuorilla. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Ihmisarvoinen nuoruus*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 83. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto. https://tietoaanurista.fi/wp-content/uploads/2015/03/Nuorisobarometri_2014_web.pdf
- Hirvonen, Jukka & Vanhatalo, Maaria (2018) *Ympäristöasenteet ja kaupunkikehitys Helsingissä ja Vantaalla*. Tutkimuksia 2018:1. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Hoikkala, Tommi & Salasuo, Mikko (toim.) (2006) Prekaariuuska? Portfoliopolvi, perustulo ja kansalaistoiminta. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisusarja 2006. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/prekaariuuska.pdf>
- Honkapohja, Seppo (2016) Nuorten taloudellinen asema tulevaisuuden Suomessa. Esitelmä Nuoret ja talous tulevaisuuden Suomessa -seminaarissa. Helsinki, 20.10.2016.
- Hämäläinen, Ulla & Tuomala, Juha (2013). Fakta nuorisotyöttömyydestä. VATT Polci Brief 2/2013. Helsinki: VATT. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/148916/vatt_policy-brief_22013.pdf/vatt_policybrief_22013.pdf (Viitattu 31.1.2020.)
- Ikonen, Risto (2006) *Yrittäjyyskasvatus. Kansalaisen taloudellista autonomiaa etsimässä*. Helsinki: Minerva.
- Jalovaara, Marika (2019) Poikkeuksellinen vauvakato vai hälyä tyhjistä? Falling Fertility and the

- Inequalities Involved (NEFER) -hankkeen blogi. <https://sites.utu.fi/nefer/neferblog01/> (Viitattu 28.1.2020.)
- Julkunen, Ilse & Malmberg-Heimonen, Ira (1998) *The encounter of high unemployment among youth. A Nordic perspective*. Työpoliittinen tutkimus 188. Helsinki: Työministeriö.
- Kalenius, Aleksi & Karhunen, Hannu (2017) Koulutustason nousu on pysähtymässä. Tieto&Trendit Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/koulutustason-nousu-on-pysahtymassa/> (Viitattu 20.1.2020.)
- Kankila, Anna & Viren, Eetu & Salmenniemi, Harry & Meriläinen, Heidi & Kilpi, Joel & Ekholm, Johannes & Maunuksela, Lumi, Klaus & Poser, Lasse & Haglund, Mia & Purokuru, Pontus (2019) *Työstäkieltäytyjän käsikirja*. Helsinki: Into Kustannus.
- Karjalainen, Mira (2018) Uushenkinen työ. Mindfulness jälkimaallistumisen, uusliberalismin ja työn hämärtyvien rajojen risteyksessä. *Elore*, 25 (1) 107–129. <https://journal.fi/elore/article/view/72818/34599> (Viitattu 30.9.2019.)
- Kela (2017) *Kelan lapsiperhe-etuuksilasto 2016*. Sosiaaliturva 2017. Helsinki: Kela.
- Kinnunen, Helvi & Mäki-Fränti, Petri (2016) Pitkittynyt taantuma heikentää nuorten sukupolvien asemaa Suomessa. *Euro & talous*. Analyysi. <http://www.eurojatalous.fi/fi/2016/artikkelit/pitkittynyt-taantuma-heikentaa-nuorten-sukupolvien-asemaa-suomessa/> (Viitattu 26.1.2020.)
- Kivinen, Osmo & Nurmi, Jouni (2011) Opiskelun nopeus ja työmarkkinarelevanssi – korkeakoulupolitiikan dilemma? Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (5), 687–691.
- Kokkonen, Tuomo (2016) *Sosiaalinen kansalaisuus kehittyvässä yhteiskunnassa*. T. H. Marshallin sosiaalisia oikeuksia korostava kansalaisuus käsitys hyvinvointivaltiota koskevan keskustelun innoittajana. *Studies in Education, Psychology and Social Research* 557. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/50978/978-951-39-6734-5_vaitos20160903.pdf?sequence=1 (Viitattu 1.8.2019.)
- Kortteinen, Matti (1992) *Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona*. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Kunttu, Kristina & Pesonen, Tommi & Saari, Juhani (2017) *Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2016*. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 48. https://www.yths.fi/filebank/4300-KOTT_uusin_2016.pdf (Viitattu 18.7.2019.)
- Lahtinen, Jenni (toim.) (2019) *"Mikä ois mun juttu" – nuorten koulutusvalinnat sosiaalisuuden kehyksissä. Purkutalkoot-hankeen loppuraportti*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019, 68. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161925/VNTEAS_2019_68.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lahtinen, Jenni & Hoikkala, Tommi & Aapola-Kari, Sinikka (2019) Johdanto. Teoksessa Jenni Lahtinen (toim.) *"Mikä ois mun juttu" – nuorten koulutusvalinnat sosiaalisuuden kehyksissä: Purkutalkoot-hankeen loppuraportti*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019, 68. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Larja, Liisa (2018) Työllisyyden kasvukausi – kuka on työllistynyt, minne ja minkälaisiin työsuhteisiin? *Talous & Yhteiskunta* 46 (4), 36–43. <http://www.labour.fi/ty/tylehti/ty/ty42018/ty42018pdf/ty42018Larja.pdf>.
- Lasten ja nuorten säätiö & Tieto (2018) Tulevaisuuden työ. https://www.nuori.fi/wp-content/uploads/2018/07/Tulevaisuuden_ty%C3%B6_raportti.pdf (Viitattu 20.6.2019.)
- Leskinen, Tatu (2019) Osa-aikatyö on yleistynyt, tyttymättömyys siihen ei – pitäisikö muuttaa puhetta? *Tieto&Trendit*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2019/osa-aikatyo-on-yleistynyt-tyttymattomyys-siihen-ei-pitaisiko-muuttaa-puhetta/?utm_source=Tieto%26trendit++artikkelit+ja+blogit+7%2F2019&utm_medium=email&utm_campaign=Tieto%26trendit+juttukooste (Viitattu 14.8.2019.)

- Liiten, Marjukka (2007) Duunarit on tulevaisuus. *Helsingin Sanomat*, koulutusliite 31.1.2007, 18-19.
- Lorey, Isabel (2015) *State of Insecurity. Government of the Precarious*. London: Verso.
- Lyly-Yrjänäinen, Maija (2019) Työolobarometri 2018. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu- ja 2019:51. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161826>.
- Maksimainen, Heini (2019a) *Vuovattomuusbuumi. Kun lakkasimme lisääntymästä*. Helsinki: Atena.
- Maksimainen, Heini (2019b) Yksityiselämä saapui työpaikalle. *Helsingin Sanomat* 28.9.2019, D2.
- Mattila-Holappa, Pauliina (2018) *Mental health and labour market participation among young adults*. Studies in social security and health 152/2018. Helsinki: Kela. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018082934286>.
- Mentula, Aapo (2015) Ammatit periytyvät: viljelijän tai eläintenkasvattajan lapsi seuraa useimmin vanhempien tiellä. *Helsingin Sanomat* 4.8.2015.
- Merikivi, Jani & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (2015) *Media hanskassa. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2015*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 104. Helsinki: Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/media_hanskassa.pdf
- Merimaa, Maija (2015) Kaverit keskiössä. Raportti nuorten havainnointi ja haastattelut (NuHa) -hankkeesta. Julkaisuja 1/2015. Helsinki: Helsingin nuorisosiainkeskus. http://www.hel.fi/statistic/liitteet/nk/150330_NuHa_raportti_netiversio.pdf (Viitattu 22.11.2019.)
- Metelinen, Sami (2019) Elämänmuutoksen empiijat. EVA-analyysi 73. https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2019/06/eva_analyysi_no_73-5.pdf (Viitattu 19.7.2019.)
- Miettinen, Anneli (2015) *Miksi syntyy laskee? Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia. Perhebarometri 2015*. Väestötutkimuslaitos. Helsinki: Väestöliitto. https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/3d5b4bc7fbb18d95f6064e727adf79b/1578571489/application/pdf/4876090/Perhebarometri2015_netti.pdf
- Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2012) *Yhteistä aikaa etsimässä. Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla. Perhebarometri 2011*. Väestötutkimuslaitos. Katsauksia E 42/2012. Helsinki: Väestöliitto.
- Mitrunen, Matti (2013) Työmarkkinoiden polarisaatio Suomessa. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Muistiot 33. Helsinki: VATT. <https://vatt.fi/tyomarkkinoiden-polarisaatio-suomessa>.
- Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (2007) Mitä subjektiiviset kysymykset lapsuudenkodin toimeentulosta oikeastaan mittaavat? *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 44 (3), 144-152.
- Myllyniemi, Sami (2006) Nuorisobarometri 2006. Tilasto-osio. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Uskon asia. Nuorisobarometri 2006*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 67. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/Nuorisobarometri_2006.pdf
- Myllyniemi, Sami (2007) *Perusarvot puntarissa. Nuorisobarometri 2007*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 79. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/Nuorisobarometri_2007.pdf
- Myllyniemi, Sami (2008) *Mitä kuuluu? Nuorisobarometri 2008*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 88. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/Nuorisobarometri2008.pdf>
- Myllyniemi, Sami (2009) *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 92. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/3Aika_vapaalla_-_Nuorten_vapaa-aikatutkimus_2009.pdf

- Myllyniemi, Sami (2010) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 107. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Nuorisosaian neuvottelukunta. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/nuorisobarometri2010.pdf>
- Myllyniemi, Sami (2015) Tilasto-osio. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 83. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2015/03/Nuorisobarometri_2014_web.pdf
- Myllyniemi, Sami (2016) Tilasto-osio. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 93. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf
- Myllyniemi, Sami (2017) Tilasto-osio. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 111. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf
- Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (2018) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 129. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf
- Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (2019) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 140. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2019/03/NB_2018_web.pdf
- Nedelkoska, Ljubica & Quintini, Glenda (2018) Automation, skills use and training. OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 202. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/https://doi.org/10.1787/2e2f4eea-en>.
- Nurmi, Heli (2017) *Työuupumuksen itsehoito*. 2. uudistettu painos. Tallinna: Kustannus Oy Duodecim.
- Nätti, Jouko & Pyöriä, Pasi (2017) Epätyypilliset työsuhteet, epävarmuus ja liikkuvuus. Teoksessa Pasi Pyöriä (toim.) *Työelämän myytit ja todellisuus*. Helsinki: Gaudeamus, 26–41.
- OECD, ei pvm. The Future of work. <https://www.oecd.org/employment/future-of-work/>.
- OECD (2019a) Investing in Youth: Finland. Investing in Youth. Paris: OECD. <https://doi.org/10.1787/1251a123-en>
- OECD (2019b) OECD Employment Outlook 2019. OECD Employment Outlook. OECD. <https://doi.org/10.1787/9ee00155-en>
- Onninen, Oskari (2019) *Tarpeettomia ihmisiä*. LP 81. Long Play, 29.9.2019. <https://www.longplay.fi/jutut/tarpeettomia-ihmisiä>
- Opetusministeriö (1994) *Nuorisobarometri 1994. Asennetutkimus nuorten koulutus- ja työmotivaatiosta*. Helsinki: Opetusministeriö. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/06/Nuorisobarometri-1-94.pdf>
- Opetusministeriö (2009) Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7. Helsinki: Opetusministeriö. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78869/opm07.pdf>

- Penttinen, Pekka (2016) Viettäisinkö elämäni periferiassa? Nuorten muuttoalttius Itä-Suomessa. Teoksessa Marja Peltola & Antti Kivijärvi (toim.) *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 105. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Terveysten ja hyvinvoinnin laitos & Nuorisosiain neuvottelukunta. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131342/Nuorten%20elinolot%20-vuosikirja%202016_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Petersen, Anne Helen (2019) How Millennials Became The Burnout Generation. *BuzzFeed*, 5.1.2019. <https://www.buzzfeednews.com/article/annehelenpetersen/millennials-burnout-generation-debt-work> (Viitattu 30.8.2019.)
- Piispa, Mikko (2019) Kosmopolitanismia ja kotipesäajattelua. Nuorten liikkuvuutta koskevista arvoista ja asenteista. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 140. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura. https://tietoaanuorista.fi/wp-content/uploads/2019/03/NB_2018_web.pdf
- Pitkänen, Ville & Westinen, Jussi (2018) *Sittenkin samanlaisia? Tutkimus suomalaisten identiteeteistä*. Helsinki: e2 ja Suomen Kulttuurirahasto. <https://e2.fi/publication/45> (Viitattu 23.7.2019.)
- Pulkkinen, Lea (1996) Sosiaalinen kehitys lapsuudessa ja nuoruudessa. Teoksessa Lea Pulkkinen (toim.) *Lapsesta aikuiseksi*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Pyöriä, Pasi & Ojala, Satu (2017). Työn prekarisaatio. Teoksessa Pasi Pyöriä (toim.) *Työelämän myytit ja todellisuus*. Helsinki: Gaudeamus. 42–62.
- Pyöriä, Pasi & Ojala, Satu & Saari, Tiina & Järvinen, Katri-Maria (2017) The Millennial Generation. *SAGE Open* 7 (1): 215824401769715. <https://doi.org/10.1177/2158244017697158>.
- Pyöriä, Pasi & Ojala, Satu & Saari, Tiina & Viitasalo, Niina (2017) Nuoret työelämässä. Teoksessa Pasi Pyöriä (toim.) *Työelämän myytit ja todellisuus*. Helsinki: Gaudeamus, 81–99.
- Pärnänen, Anna & Sutela, Hanna (2014). *Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yits_201400_2014_12305_net.pdf (Viitattu 5.8.2019.)
- Pääkkönen, Hannu (2013) Tasoittuvatko ajankäytön sukupuolittaiset erot Suomessa? Teoksessa Marjut Pietiläinen (toim.) *Työ, talous ja tasa-arvo*. Helsinki: Tilastokeskus. 203–217.
- Pääkkönen, Hannu (2014) Uusi teknologia on vaikuttanut koululaisten elämäntapoihin. *Hyvinvointikatsaus* 1/2014. Helsinki: Tilastokeskus.
- Ranta, Mette & Punamäki, Raija-Leena & Chow, Angela & Salmela-Aro, Katariina (2019) The Economic Stress Model in Emerging Adulthood: The Role of Social Relationships and Financial Capability. *Emerging Adulthood*. 12.12.2019. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2167696819893574> (Viitattu 27.1.2020.)
- Rikala, Sanna (2018) Masennus, työkyvyttömyys ja sosiaalinen eriarvoisuus nuorten aikuisten elämänculussa. *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (2), 159–170. <https://www.julkari.fi/handle/10024/136255>
- Rinta-Kiikka, Suvi & Yrjölä, Tapani & Alho, Eeva (2018) *Talous, arvot ja alueellinen sosiaalinen pääoma*. PTT raportteja 258. Helsinki: Pellervon taloustutkimus PTT. https://www.ptt.fi/media/julkaisut/rap258_full.pdf (Viitattu 23.7.2019.)
- Saari, Juho (2012) *Onnellisuuspolitiikka. Kohti sosiaalisesti kestäväää Suomea*. Julkaisuja 1/2012. Helsinki: Kalevi Sorsan säätiö.
- Salminen, Tuukka & Murto, Virve (2019) Monta opinto-oikeutta. Tutkimus useamman opinto-oikeuden hankkimiseen johtaneista syistä ja tekijöistä. Helsinki: Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus, 6/2019. https://syl.fi/wp-content/uploads/2019/09/Syl_moninkertaiset_opinto-oikeudet_raportti.pdf (Viitattu 12.9.2019.)

- Salonen, Arto O. & Konkka, Jyrki (2017) Kun tyytyväisyys ratkaisee – Nuorten suhtautuminen globaaleihin haasteisiin, käsitykset ihanneyhteiskunnasta ja toiveet omasta tulevaisuudesta. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 111. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisoneuvosto. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf
- Siltala, Juha (2004) *Työelämän huonontumisen lyhyt historia*. Helsinki: Otava.
- Siltala, Juha (2013) *Nuoriso – mainettaan parempi. Nykynuorten sopeutusratkaisut historiassa*. Helsinki: WSOY.
- Simpura, Jussi (2012) Taasko keisarin uudet vaatteen? Koettu hyvinvointi eurooppalaisessa puntarissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (6), 688–692.
- Sipilä, Noora & Kestilä, Laura & Martikainen, Pekka (2011) Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen: mihin peruskoulututkiminto riittää 2000-luvun alussa? *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (2), 121–134.
- SAK (2017) Katoavat työpaikat. Työllisten määrän ja rakenteen kehitys Suomessa 1987–2017. SAK Raportteja 3/2017. Helsinki: SAK. <https://www.sak.fi/serve/bWVkaWEvNTE1My9maWVsZF-9maWxl>.
- SVT a (Suomen virallinen tilasto): Työvoimatutkimus [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-7830. joulukuu 2019. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 31.1.2020]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/tyti/2019/12/tyti_2019_12_2020-01-24_tie_001_fi.html SVT b (Suomen virallinen tilasto) Opiskelijoiden työssäkäynti [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-999X. 2017. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 10.2.2020]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/opty/2017/opty_2017_2019-03-14_tie_001_fi.html SVT c (Suomen virallinen tilasto) Väestöennuste [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-5137. 2019. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 10.2.2020]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/vaenn/2019/vaenn_2019_2019-09-30_tie_001_fi.html
- Suomen yrittäjät (2019) *Yksinyrittäjäkysely 2019*. https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/yksinyrittajakysely_2019_0.pdf (Viitattu 23.8.2019.)
- Sutela, Hanna & Lehto, Anna-Maija (2014) Työolojen muutokset 1977–2013. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/ytymv_197713_2014_12309_net.pdf
- Sutela, Hanna & Pärnänen, Anna (2018) *Yrittäjät Suomessa 2017*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/ytym_201700_2018_21465_net_p2.pdf (Viitattu 5.8.2019.)
- Sutela, Hanna & Pärnänen, Anna & Keyriläinen, Marianne (2019) Digiajan työelämä. Työolotutkimuksen tuloksia 1977–2017. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/ytym_1977-2018_2019_21473_net.pdf?_ga=2.180252455.202272827.1575965627-1809327973.1574686842.
- Takala, Mervi (2015) *Luottamus eläketurvaan vuosina 2011 ja 2014*. Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2015. Helsinki: Eläketurvakeskus. http://www.etk.fi/wp-content/uploads/2015/10/rap_04_2015_net.pdf (Viitattu 20.10.2019.)
- TAT (Talous ja nuoret) (2018) *Kun koulu loppuu. Nuorten tulevaisuusraportti 2018*. https://www.kunkoululoppuu.fi/assets/uploads/2018/05/KKL-2018_Nuorten_tulevaisuusraportti_tiivistelm%C3%A4-1.pdf (Viitattu 5.9.2019.)
- TAT (Talous ja nuoret) (2019) *Kun koulu loppuu. Nuorten tulevaisuusraportti 2019*. <https://www.kunkoululoppuu.fi/assets/uploads/2019/05/Nuorten-tulevaisuusraportti-2019-tiivistelm%C3%A4.pdf> (Viitattu 28.1.2020.)

- Teittinen, Paavo (2019) Meitä on peloteltu. Opiskelijoiden ahdistusta pahentavat turhat uhkaku-
vat. Ei työelämä ole huonontunut, se on kiihtynyt. *Helsingin Sanomat* 14.7.2019. <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000006172245.html>.
- Teittinen, Paavo (2020) Yrittäjä vai duunari? HS selvitti, keitä lähetit ovat, millaisissa oloissa he
tekevät työtä ja mitä he toivovat tulevaisuudesta. *Helsingin Sanomat* 29.2.2020. <https://dynamic.hs.fi/a/2020/alustatalous/> (Viitattu 29.1.2020.)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019) Kouluterveyskyselyn tuloksia. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia> (Viitattu 17.9.2019.)
- Teräsaho, Mia & Keski-Petäjä, Miina (2017) Nuorten toiveammatit sukupuolen mukaan eriytynei-
tä. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Nuorisotutki-
musverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 56. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriminis-
teriö & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto.
- Thurén, Julia (2018) FIRE-ihmiset haluavat eläkkeelle nuorena. *Me Naiset* 2.1.2018. <https://www.menaiset.fi/artikkeli/tyo-ja-raha/fire-ihmiset-haluavat-elakkeelle-nuorena-yksi-heista-merja-joka-saa-saastoon> (Viitattu 29.10.2019.)
- Turunen, Teemu (2009) Nuorten palkansaajien työorientaatiot Suomessa – Tutkimus 18–29-vuoti-
aiden suomalaisten palkansaajien työkeskeisyyttä lisäävistä yksilöllisistä taustatekijöistä”. *Janus*
17 (1), 4–19.
- Tuukkanen, Terhi (2019) ”Pitäisi ajatella koulutyön tekemistä ihan eri tavalla.” *Selvitys työelämään tutustu-
misjaksojen toteuttamisesta kouluissa*. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2019:1. Jyväskylä:
Lapsiasiavaltuutettu. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2019/02/LA_TETraportti_0119-3.pdf (Viitattu 5.9.2019.)
- Tuulio-Henriksson, Annamari & Blomgren, Jenni (2018) *Mielenterveysperusteiset sairauspäiväraha-
kaudet vuosina 2005–2017*. Kelan tutkimus, työpapereita 136 / 2018. Helsinki: Kela. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/233885/Tyopapereita136.pdf> (Viitattu 25.6.2019.)
- TEM (Työ- ja elinkeinoministeriö) (2019) Ammattibarometri: Työvoimapula vaivaa yhä useampaa
ammattia. Työ- ja elinkeinoministeriön tiedote 28.3.2019. https://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/ammattibarometri-tyovoimapula-vaivaa-yha-useampaa-ammattia (Viitattu 28.1.2020.)
- Uusitalo, Liisa (1986) *Suomalaiset ja ympäristö*. Acta academiae oeconomicae Helsingiensis. Series
A:49. Helsinki.
- Uusitalo, Roope (2019) Ennen ei ollut paremmin. *Suomen Kuvalehti* 29/2019.
- Vaarama, Marja & Siljander, Eero & Luoma, Miina-Liisa & Meriläinen, Satu (2010) Suomalaisten
kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa Marja Vaarama & Pasi Moisio & Sa-
kari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos,
126–149
- Vihavainen, Suvi (2019) Paineet aiheuttavat tytöille pahaa oloa. *Helsingin Sanomat* 17.9.2019, A13.
- World Economic Forum (2016) *The Future of Jobs Employment, Skills and Workforce Strategy for the
Fourth Industrial Revolution*. http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs.pdf (Viitattu
20.6.2019.)
- Ylöstalo, Hanna & Anttila, Anu-Hanna & Berg, Päivi & Vuokko Härmä (2018) Uuden työn josta-
vat ruumiit. *Työelämän tutkimus* 16 (2), 113–125.
- YTHS (Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö) (2017) Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus
2016. *Taulukot*. https://www.yths.fi/tutkimukset/korkeakouluopiskelijoiden_terveystutkimus/taulukot-2016

TIETEELLISET ARTIKKELIT

NUORET HENKILÖKOHTAISEN TOIVON JA YLEISEN NÄKÖALATTOMUUDEN RISTIVEDOSSA

Tämä artikkeli tarkastelee nuorten käsityksiä taloudellisen aikuistumisen kynnyksestä, työelämän lupauksista, työstä suhteessa muihin elämänaalueisiin samoin kuin nuorten arvojen pehmentymistä tai koventumista. Barometriaaineistoa peilataan työelämän keskustelluimpiin muutostrendeihin jatkuvuuksia unohtamatta. Työelämää ei kannata tarkastella erillään taloudesta. Nousu- ja laskukaudet, työllisyys, odotettu palkkataso ja työsuhteiden yleinen vakaus määräävät nuorten odotuksia ja asenteita enemmän kuin omat työelämäkokemukset, jotka voivat olla vielä edessäpäin.

MITEN SAAVUTTA AIKUINEN ELÄMÄNHALLINTA MUUTTUVILLA TYÖMARKKINOILLA

Koulutuksen ja itsensä etsimisen vaihe institutionalisoitui elämäntapaan länsimaissa vasta 1950-luvulta lähtien. Aineellinen toimeentulo ei vaatinut enää kaikkia voimavaroja, jolloin aikaa jäi myös vapaavalintaisiin toimintoihin. Itsensä toteuttamisen haave levisi eliiteistä kokonaiseen ikäluokkaan 1960-luvulla. Universaalin oikeudenmukaisuuden tavoittelu tai itseilmaisun asettaminen materiaalistien palkintojen edelle käyvät mahdollisiksi vasta, kun perustoimeentulo näyttää varmalta. (Inglehart & Welzel 2005; Siltala 2013; Baumard 2018.)

Jälkimaterialististen arvostusten mukaisiin valintoihin on vähemmän varaa, jos olemassaolontaistelu vaatii jälleen enemmän huomiota. Niin on työelämässä käynyt, vaikka absoluuttinen vauraus olisi huipussaan tai monilla mittareilla eletäisiin historian parasta aikaa. Tekninen tuottavuus ei olekaan johtanut ajan vapautumiseen välttämättömästä työstä elinta-

soa kaventamatta, kuten 1950- ja 1960-luvun utopioissa maalailtiin. Sen sijaan se näyttää johtaneen koventuneeseen kilpailuun tuottavana palkitusta työstä. Raha ei enää kierrä työpalkkojen kautta yhtä itsestään selvästi kuin aiemmilla sukupolvilla. Vaikka hyvin palkatut asiantuntijatyöt olisivatkin lisääntyneet, pääsy riittävään elantoon ja sen mahdollistamaan itsekunnioitukseen keskinkertaisella koulutuksella ja vaivannäöllä ei onnistu siinä kuin ennen. Kapitalismi on tavoitellut kasvua ja tuottavuutta vähentämällä työn osuutta arvojen ketjussa konevoimalla ja ulkoistuksilla halpaa työvoimalle. Samalla tämä on heikentänyt kulutuskysyntää ja verokertymää julkisten palvelujen rahoittamiseksi. Keskiluokka maksaa asumisestaan, terveydenhoidostaan ja koulutuksestaan entistä enemmän suoraan, samalla kun palkat ovat jämähtäneet paikoilleen ja työ käynyt epävarmaksi. Niinpä historian vauraimpiin yhteiskuntiin on virinnyt pula-ajan tunnelma ja pelko siitä, että kakku vain pienenee. (Hermann 2016, 231–238; Siltala 2017; OECD 2019.) Huoli työstä tarkoittaa myös huolta omasta arvosta suhteessa toisiin (Gallie ym. 2017).

Työvoiman globaali tarjontapaine yhdistettynä standarditehtävien korvaamiseen automaatiolla esimerkiksi verkkokaupassa on tehnyt työntekijöistä sekä halpoja että helposti korvattavia. Arvonlisäyksen kannalta tarpeelliseksi käyneestä työvoimasta ovat esittäneet arvioitaan niin oikeistolaiset kuin vasemmistolaiset taloustieteilijät. Tyler Cowen tarjoaa liikkaväestön puudukkeeksi viihdettä, Erik Brynjolfsson ja Andrew MacAfee parantaisivat sen asemaa uudelleen koulutuksella, Anwar Shaikh ennustaa kovenevaa kurinpitoa (Cowen 2013;

Brynjolfsson & McAfee 2014; Shaikh 2016; myös Kauhanen ym. 2015). Daniel Markovitsin mukaan (2019) automaatio lisää koulutetuimman vähemmistön tuottavuutta niin, että se pystyy tekemään muut työntekijät enemmän tai vähemmän tarpeettomiksi arvonlisäyksen kannalta. Tuottavin eliitti raataa ylipitkää päivää samalla kun muut kärsivät alityöllisyydestä.

Yhdysvalloissa finanssikriisistä alkanut lama taittui jo vuonna 2010, mutta palkat saavuttivat kriisiä edeltäneen tasonsa vasta viisi vuotta myöhemmin – pitkään jatkuneesta täystyöllisyydestä huolimatta (Schmitt ym. 2018). Sitten reaali-palkat Yhdysvalloissa kohosivat myös keskimääräisesti. Ylempi keskiluokka näytti kasvavan nopeammin kuin väliryhmät köyhtyivät. (Rose 2016.)

Työllisyyden paraneminen finanssikriisiä seuranneen laman jälkeen ei Suomessakaan tapahtunut vain nollasopimusten varassa. Vielä alkuvuodesta 2018 työsuhteet lisääntyivät nopeammin kuin tehdyt työtunnit, mikä voitiin ymmärtää alityöllisyydeksi (Hannula & Larja 2018). Kun Suomi viimein nousi pitkästä stagnaatiosta kymmenen menetetyn kasvuvuoden jälkeen ja palkatkin viimein alkoivat nousta vuonna 2018, syntyneet työsuhteet olivat kuitenkin jälleen perinteisiä vakituisia kokopäivätoivia eivätkä työllistymisen laskennallista minimiä, yhtä työtuntia viikossa. Suhdanteen paraneminen kasvatti verohallinnon tilastojen mukaan 2014–2017 eniten kunnollisia keskituloja saaneiden joukkoa: 35 000–100 000 ansaitsevien määrä lisääntyi 83 244:llä. Myös rikkaita tuli lisää. (Lassila & Raeste 2019.) Nousukausi näyttää kuitenkin taittuvan jo kahden hyvän vuoden jälkeen, ja laman psykologia levisi Suomen kotimarkkinoilla jo kevään korvilla 2019. Uutisissa alettiin kuuluttaa kasvun hii-pumista, pahenevaa huoltosuhdekriisiä ja yt-neuvotteluita jo vuodenvaihteessa 2018–2019. Huominen lupaa huonompaa, vaikka tilauksia yhä riittää.

Rutiinitöistä pois siirtyvän työntekijän palkkataso saattaa nousta, jos hän päätyy asian-

tuntijatöihin, mutta laskea, jos hän päätyy osa-aikaisiin palvelutöihin. Jos ay-liike ei ole kasvattamassa työntekijöiden neuvotteluvoimaa, palkkataso halpenee. Esimerkiksi Britanniassa niukasti korvattujen palvelutöiden osuus on kasvanut. Saksassa palvelutöistä osa on tehty kotona, Pohjoismaissa taas julkisella puolella. Suomessa ay-liike on pitkään puolustanut myös rutiinitöiden palkkoja, mutta ei ole kyennyt estämään tuloerojen kasvua alimmissa tuloryhmissä. Yhdysvalloissa ay-liikkeen heikkous on mahdollistanut myös mediaanitulojen laskun. Suomessa siirtymä korkeamman taitotason ammatteihin eikä matalapalkkaisiin palvelutöihin johtuu myös matalapalkkamarkkinoiden esteistä eikä vain toimistoväen kouluttautumisesta it-velhoiksi. Jos siirtymä ylöspäin ei luonnistu, varttuneemmat työntekijät poistuvat mieluummin työvoimasta. (Tyson & Spence 2017; Vainionpää 2018; Temin 2018; Räisänen 2019; Maczulskij 2019.)

Työmarkkinoita voi tarkastella kuin vaihduntakuviota. Kun katsotaan toistaiseksi voimassa olevien työsuhteiden enemmistöä työvoimasta (2/3) tai osuutta palkansaajista (84 %), korostuvat jatkuvuudet. Vuonna 2013 Suomen työvoimasta 12–13 prosentin arviointiin työskentelevän prekaareissa työsuhteissa (Pyöriä & Ojala 2016; Pyöriä, Ojala & Nätti 2019, 145), mikä osoittaa, ettei halpa, katkonainen ja jatkuvan työttömyysuhan varjostama työ ole tullut vallitsevaksi työnteon malliksi. Jos tarkastelukulmaksi valitaan muut kuin toistaiseksi voimassa olevat työsuhteet, korostuu riskien siirtyminen entistä enemmän yksittäisille työntekijöille.

Osa-aikatöiden kasvu ja itsensä työllistämisen ovat kasvaneet trendinomaisesti: itsensä työllistäjiä oli vuonna 2018 182 000, ja heistä 55 prosenttia ansaitsi alle 2000 euroa kuukaudessa (Lassila 2019). Nollasopimuksella työskenteli vuonna 2018 satatuhatta suomalaisista (5 % palkansaajista). Nuorimmista (15–24-vuotiaat) lähes puolet halusi itse tällaista järjestelyä voidakseen tehdä töitä opintojen ohessa. Kaksi kolmasosaa määräaikaista haluaisi kuitenkin

pysyvän työsuhteen, osa-aikaisista kolmannes ottaisi kokoaikaista työtä. Vuokratyötä esiintyy joka kolmannella työpaikalla. Alityöllisiä, joille kelpaisi lisätyö, on noin 150000. (Pärnänen & Sutela 2014; Pärnänen 2015; Pärnänen 2016; Lyly-Yrjänäinen 2018, 20–21; Lukkarinen 2018; Leskinen 2019; Taskinen 2019; Pyöriä, Ojala & Nätti 2019.)

Vaikka itsensä työllistäminen tarjoaa vapautta, palkkataso jää yleensä alemmaksi kuin vastaavassa työsuhteessa. Alustataloudessa työsuhde pelkistyy työsuorituksen kertakorvaukseksi vailla eläke- ja sosiaaliturvamaksuja. Yrittäjän asiakassuhdekaan se ei entiseen tapaan ole, sillä asiakaspinnan hallinta ja voiton kerääminen on siirtynyt palvelun välittäjälle. Alustatalouden työntekijä kuitenkin odottelee työtä omalla kustannuksellaan kuin yrittäjä. (Bridle 2019, 117–121; Mattila 2019.) Alustavälitteistä työtä tehneistä kahdeksalle prosentille se oli Suomessa ainoa tulonlähde. Vähintään kerran viikossa alustavälitteistä työtä teki kahdeksan prosenttia työikäisestä väestöstä (Mattila 2019).

Työn hinta ja työehdot ovat siis joustaneet alaspäin muillakin kuin nepalilaisilla kokeilla, intialaisten IT-alihankintafirmojen asiantuntijoilla tai logistiikkapalveluissa. Syksyn 2019 työmarkkinaneuvotteluissa työnantajat esitivat lomarahojen puolittamista ja pyhälsien karsimista. Työnantajan kannalta on luontevaa maksaa vain tehdystä työstä. Palkkatyöyhteiskunnan kannalta kaiken muun karsiminen tarkoittaa puolestaan sitä, että työpaikka ei enää ole yhtä kuin yksilön osuus yhteiskunnan varallisuudesta eikä sosiaaliturvan keskeinen väylä. Sellaisiksi työpaikat kehittyivät länsimaissa toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. (Castel 1996; 2011.) ”Tarjolla on yhä useammin työtä, josta ei voi edes vaatia elämiseen riittävää palkkaa ja jatkuvuutta”, toteaa Arne Mattila mielipidekirjoituksessaan *Helsingin Sanomissa* 2.12.2019.¹

Työmarkkinoiden reunoilla työ jakautuu erillisiksi tehtäviksi, mutta perinteisiin työsuhteisiin tarraudutaan entistä lujemmin. Roope Uusitalon mukaan Suomi on muuttunut pi-

kemminkin pitkätyö- kuin palkkatyöyhteiskunnaksi mitattuna työsuhteiden kestolla, sillä työvoima vanhenee. Lamakausia lukuun ottamatta työsuhteiden pituus ei ole kärsinyt. Palkkatyöt liittyvät uusien työpaikkojen syntyyn, ja luova tuho on yksityisellä puolella hidastunut. Palkkatyön lisääntyminen 1990-luvulla heijasti työllistämistoimia ja julkisen sektorin ketjutettuja työsuhteita mutta myös opiskelijoiden määrän kasvua, sillä opiskelijat käyvät töissä opintojen ohella vakinaistumatta. Nuoretkaan työntekijät eivät ole vaihtaneet ammatteja vaan vakiintuneet työurilleen, jos ovat pystyneet. Automaatio on näyttänyt ennemminkin muut-tavan työtehtäviä kuin hävittävän kokonaisia ammatteja tai ammattialoja. (Uusitalo 2008; Rokkanen & Uusitalo 2013; Arntz ym. 2016; Räisänen 2019; Pyöriä, Ojala & Nätti 2019.)

Yhtä kaikki työn syrjäyttäminen arvoketjusta on johtanut siihen, että Yhdysvalloissa, Britanniassa ja Saksassa on koettu pitkiä palkkastagnaation jaksoja. Taloustieteilijä Michael Roberts on arvioinut blogissaan (<https://thenextrecession.wordpress.com/>) maailmantalouden kasvun hauraaksi sen takia, että valtioiden, yritysten ja yksityistalouksien velkataakka äidyttää pienetkin koronnostot tuntuvaksi kysyntävajeeksi. Valtioita puolestaan rasittaa finanssikriisin aikainen pankkiriskien kantaminen ja kroonistunut työttömyys, joka meilläkin näkyy samanaikaisena työvoimapulana ja vaikeasti työllistettävien suurena joukkona. Kulutuskyssynnän heikkous pakottaa jatkuvaan setelielvytykseen nolla- tai miinuskorkoisella keskuspankkirahalla: osake- ja kiinteistöarvot uhkaavat muuten laskea ja talous lamaautua (Ronkainen & Sorsa 2018).

Taloukasvua yritetään synnyttää halpa-työvoiman tarjontaa lisäämällä. Aktivointi, irtisanomisen helpottaminen, tukilakkojen rajoittaminen ja yleissitovien työehtosopimusten kritiikki tähtäävät katteiden turvaamiseen tilanteessa, jossa investoinnit tuottavat entistä heikommin (Jakonen 2018). Kun puhutaan työllisyystavoitteista, pohditaan käytännössä helposti sitä, kuinka elämiseen riittävän työ-

paikan menettäneet pakotettaisiin heidän kannaltaan kannattamattomiin töihin. Suomessa perusturvan riittävyyden arviointiraportin mukaan vuosina 2015–2019 työttömien perusturva on heikentynyt työttömyysetuuksien ja yleisen asumistuen leikkausten takia sekä aktivointirangaistusten vaikutuksesta tasolle, jossa toimeentulotuki paikkaa perusturvaa. Kaikkiin perusturvalla elävien joukko kasvoi 2013–2017 40 000 henkeä, 510 000 henkeen. (Raeste 2019.) Kyse on ollut enemmän moraalitaloudesta kuin taloudesta: sosiaaliturvan purkamisen saa Robert Solowin mukaan palkat joustamaan alaspäin, mikä pahentaa kysyntävajetta ja heikentää verokertymää. Nuorten palkkatason halventaminen tai riskien siirtäminen alihankkijoiksi määritellyille työntekijöille toki madaltaa työllistymisen kynnyistä, mutta osittaistenkin halpatyömarkkinoiden olemassaolo polkee yleistä palkkatasoa. Halvoista, subventoiduista palkoista ei liioin kerry paljon eläkkeitä eikä veroja, joilla subventiot maksettaisiin. (Honkanen 2018; Tiainen 2018.) Jonkinlainen ”tulovakuutus” voi nostaa vaikeasti työllistettäville tarjolla olevat työt säällisiksi työsuhteiksi eläkerekertymiseen (Pyöriä, Ojala & Nätti 2019, 158; Frey 2019, 354–355). Rahan kierrättäminen siihen voi kuitenkin tuottaa vaikeuksia.

Poistuvien töiden sijaan on yleensä syntynyt uusia, mutta teknologia ei synnytä niitä itsestään (Frey 2019). Tarpeellista ja mielekästä työtä olisi yhä enemmän kuin tarpeeksi, jos siitä voitaisiin maksaa kunnolla ja mitoittaa henkilöstö niin, että työssä voi onnistua. Vanhustenhoitoa riittäisi mutta ala ei vedä, sillä siitä ei makseta tarpeeksi eikä työtä voida tehdä sisäisesti palkitsevalla ammattietiikalla (YLE 1 A-Studio 9.9.2019). Transnationaalisten internet-yhtiöiden saamat tekniset tuottavuusvoitot eivät tuloudu suomalaisen kunnan verokertymään. Vanhustenhoidon kaupallistamista on kokeiltu mutta kokeilu ei ole rohkaissut jatkamaan. Ongelmana on kaikenlaisen työn tuottavuuden arviointi sen mukaan, paljonko liikkuvalla sijoituksella on löydettävissä tuottoa maailman tuottavimmista kohteista.

Teollisuuden globaali ylikapasiteetti ja voittoprosenttien pieneneminen uhkaavat paljastaa rahan katteettomaksi, ja paremman puutteessa tuottavuutta kasvatetaan työväkeä vähentämällä ja kuormittamalla. Kokonaistaloudellinen hyöty terveydenhoidosta tai liikenneyhteyksien ylläpidosta voi tehdä niistä kannattavia, vaikka yksityisen työnantajan ei kannattaisi maksaa niistä työntekijöiden koko palkkasummaa (Tiainen 2018).

Kun tuotteen marginaalikustannukset lähenevät nollaa, on vaikea ylläpitää niukkuutta ja hintamekanismia (Mason 2016). Niukkuuden ahdistus keskellä vaurautta ja pidennetyn työajan vaatimus työn ollessa tuottavampaa kuin koskaan kertovat enemmänkin talousmallien näköalattomuudesta kuin tekniikan tuhoavuudesta (Kauhanen 2016). Kiihtyvä kiiire silloin, kun tekninen tuottavuus sallisi hidastaa, kertoo tekniikan alistamisesta pääomalogiikkaan. Sen sijaan että ihminen joutuisi reagoimaan entistä refleksinomaisemmin ja kilpailemaan työtehosta korrelaatioita nopeasti etsivän koneilyn kanssa, hän voisi koneiden avulla saada etäisyyttä ajatella ja hahmottaa kokonaisuuksia, jopa kuvitella vaihtoehtoisia todellisuuksia (Beckert 2016). Bernard Stiegler (2015) asettaa kasvavan autonomian huomion hajottamisen vastapainoksi – negentropian entropian sijaan. Näky on tasan vastakkainen kuin Yuval Noah Hararin (2017) kauhuskenario, jossa itseoppivat algoritmit koukuttavat ihmispolut hallintaansa manipuloimalla suoraan dopamiinijärjestelmää ohi tietoisien harkinnan.

LUOTTAVASIA MUTTA RISKITIETOISIA NUORIA

Vuoden 2019 Nuorisobarometrin aineisto kerättiin talouskasvuvuosien jälkeen. Sen tulokset tukevat tulkintaa työmarkkinoiden ja työelämän vahvoista jatkuvuuksista. Nuoret pystyvät eristämään epävarmuuden toisia koskevaksi ilmiöksi. Nuorisobarometrit kertovat nuorten luottavan omaan työllistymiseensä mutta pelkäävän toisten nuorten syrjäytymistä.

Vielä vuonna 2017 puolet huolehti omasta työnsaannistaan tulevaisuudessa, 2019 enää kolmannes. Vain 42 prosenttia vastaajista piti omaa työttömyyttään todennäköisenä ja 85 prosenttia uskoi saavansa vakinaista työtä. Palkkatyössä päätoimenaan olevista vastaajista 69 prosenttia on kokopäivätyössä ja 61 prosenttia toistaiseksi voimassa olevassa työsuhhteessa, vaikka erot naisten ja miesten välillä ovat suuret (ks. tilasto-osio tässä julkaisussa).

Nuoret työntekijät ovat arvostaneet vakinaista työsuhdetta vanhempien sukupolvien tapaan (Myllyniemi 2005, 57). Pitkän laman jälkeisen nousun vihdoin alettua yhdeksän kymmenestä vastaajasta arvosti vakinaista työsuhdetta tavoitteena keski-ikään mennessä. (Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2017, 169). Tämän Nuorisobarometrin vastaajista 71 prosenttia katsoi vakinaisuuden vaikuttaneen alanvalintaan, 96 prosenttia kiinnostuksen.

Finanssilaman hellittäessä vuonna 2016 joka neljäs uskoi vaihtavansa ammattia monta kertaa. Nämä vastaajat olivat pessimistisimpiä talouskehitykseen ja ikäluokkansa tulevaisuuteen nähden eivätkä hehkuneet luottamusta työmahdollisuuksiin. Vaikka he pitivät vakinaista työtä vähemmässä arvossa kuin muut, he arvostivat työtä elämänalueena muiden elämänalueiden ohella (Myllyniemi 2017, 70–71). Alkuvuodesta 2019 vastaajista 72 prosenttia ei uskonut vaihtavansa ammattia uransa aikana, puolet kieltäytyi uskomasta edes useampaan työpaikan vaihtoon. Finanssikriisin jälkeisen taantuman jälkeenkin työllistymistään epäili vain kaksi prosenttia ja pärjäämistään kuusi prosenttia vastaajista (Kallunki 2016, 154).

Nuoret pystyvät näkemään oman tulevaisuutensa paljon valoisampana kuin maan ja maailman, eikä finanssikriisikään notkahduttanut itseluottamusta pysyvästi. Tyytyväisyyteen vaikuttaa enemmän tulevaisuudenusko kuin objektiivinen tilanne haastatteluhetkellä (Myllyniemi 2017, 35–36). Itsensä projisointi tulevaisuuteen onkin toivon ehto (Cloninger 2011), ja sillä on selvä yhteys myös työllistymiseen (Ojala & Pyöriä 2019). Jos ei voi omin ponnistuksin parantaa asemaan-

sa, elämästä katoaa merkitys ja yhteiskunnan legitimitettiin aletaan epäillä (Häkkinen & Salasuo 2017). Ja jos tulevaisuus sulkeutuu, merkitykset lakastuvat ja mahdollisuudet lipuvat ohi. Masentunut menettää pelivaransa: hänelle vain tapahtuu asioita (Vuori 2019). Vaikka esimerkiksi ilmastonmuutos uhkaa viedä pohjan perinteiseltä edistyskertomukselta (Pihkala 2017), jossa vaurastutaan ja jalostutaan loputtomiin, tunne elämänhallinnasta voi säilyä pitämällä maailman kohtalo ja omat suunnitelmat tiukasti tietoisuuden eri lohkoissa.²

Yhdistävät kokemukset synnyttävät subjektiivisia sukupolvia vain, jos niiden määreet lyövät läpi julkisessa puhunnassa (Purhonen 2007). Puhe pätkätöistä, nuorten kynnyksestä päästä työelämään tai nuorten kokemasta stressistä voi synnyttää sukupolvitietoisuutta, vaikka epätyypilliset tai huonosti maksetut työt selitettäisiin elämänvaihekohtaisiksi tai lamajaksojen oheisi-
miöiksi.

Taloudellisen Tiedotustoimiston *Kansan Arvot* -tutkimuksessa vuonna 2018 kaksi kolmesta vastaajasta katsoi, että nuorten on aivan liian vaikea päästä työelämään (2016 77 %). Millenniaalien taloudellinen tilanne on vauriissa länsimaissa heikentynyt suhteessa siihen, mitä edelliset sukupolvet ovat saavuttaneet. Kolmekymmentä vuotta sitten nuoret aikuiset tienasivat keskimäärin enemmän kuin muut, mutta nyt heidän käytettävissä olevat tulonsa ovat pudonneet Yhdysvalloissa, Kanadassa, Saksassa, Ranskassa ja Italiassa 20 prosenttia keskiarvon alle. Eläkeläiset puolestaan ovat suhteellisesti vaurastuneet. Nuorten aikuisten reaali-palkat ovat laskeneet Yhdysvalloissa, Kanadassa, Saksassa, Ranskassa, Italiassa ja Espanjassa. (Barr & Malik 2016; Federal Reserve Bank of St. Louis 2018.) Sukupolvien vertailusta OECD-maissa syntyy kuva, että turvallisuuden takaavia keskiluokkaisia työpaikkoja on ollut haettavissa suurten ikäluokkien astuessa työelämään mutta sen jälkeen polvi polvelta yhä vähemmän (OECD 2019, 26–27). Parempien aikojen odotus on kääntynyt länsimaissa ahdistukseksi seuraavan sukupolven sosiaalisesta laskusta (Pew 2014).

Suomessakin työmarkkinoiden vetäminen ja hyvinvointivaltion laajentuminen leimasivat suurten ikäluokkien kokemusta, työmarkkinoille pääsyn vaikeutuminen taas lamojen sukupolvia, jotka kuitenkin olivat kasvaneet vauraudessa ja koulutettu edeltäjiään pidemmälle. Aikuisuus on kieltämättä lykkääntynyt kaksikymppisiltä kolmikymppisille: siirtyminen koulutuksesta työelämään, kotoa omaan kotiin ja perheen perustaminen. (Alestalo 2007; Moisio 2006, 276; Oinonen 2004, 251–278; Kaupila & Hartikainen 2012, 168, 173.)

Suomessa nuorten sukupolvien tulojen ja varallisuuden jääminen jälkeen vanhempien polvien tulo- ja varallisuuskehityksestä nousi esiin Suomen Pankin tutkimuksessa (Kinnunen & Mäki-Franti 2016; ks. myös Idman 2012), mutta tilastohavainto on tahdottu torjua joko taloussuhdanteen tuottamana näköharhana tai seurauksena pitkittyneestä opiskelusta (Uusitalo 2016; Hiilamo 2019). Myös opiskelijaikäiset ovat tilastollisesti entistä rikkaampia (Uusitalo 2019), ja heidän pelkonsa työttömiksi valmistumisesta, silpputoista ja köyhydestä on vain ahdistusta jatkuvan muutoksen avaamien mahdollisuuksien edessä. Koveneva kilpailu ja kiihtyvä tahti erottelevat ihmiset sen mukaan, innostuvatko vai ahdistuvatko he jatkuvasta paineesta (Teittinen 2019).

Kultaisella kuusikymmenluvulla menttiin nuorena töihin, jolloin tulojakin kertyi nuorempana suhteessa enemmän. Kaksikymppisten tulotason muita hitaampi nousu 2000-luvulla voi selittyäkin opiskelijoiden runsaudella tuossa ikäryhmässä, mutta 30–39-vuotiaiden käytettävissä olevien tulojen lievä alentuminen kertoo jo siitä, että töistä maksetaan entistä useammin vähemmän kuin hintataso ko-
hoaa. Eläkeläisten tulojen suhteellinen kasvu 2000-luvulla kertoo, että nyt ovat eläköityneet ne ikäluokat, jotka ehtivät kerryttää eläkkeensä ehjempien työurien aikana (Laitinen 2019). Nuoret ovat taloudellisesti haavoittuvia, etenkin pohjoismaista itsenäisen asumisen normia noudattavat; Suomessa 28 prosenttia 18–29-vuotiaista elää köyhyys- ja syrjäytymis-

riskissä EU:n seurantamittarilla (Okkonen 2018).³

Vanhempien polvien työllään keräämä asuntovarallisuus koituu lopulta sen polven hyväksi, joka ei enää pysty omalla työllään asuntovarallisuutta keräämään. Se ei kuitenkaan muuta Thomas Piketty (2016) maalaa kokonaiskuvaa työllä vaurastumisen ja pääomilla vaurastumisen aikakausista. Piketty määritteli työn hyvän vaihtosuhteen juuri mahdollisuudeksi hankkia työtuloilla omistus-asunto riskipuskurikseen.⁴ Nuorisobarometreissa omistusasunnon tärkeys on vähentynyt 2000-luvun mittaan; enää kaksi kolmesta havittelee sitä, vuosituhannen alussa vielä kolme neljästä (Myllyniemi 2005, 59; Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2017, 170).

Nokia-nousukauden aikana vuosituhannen vaihteessa Nuorisobarometrin vastaajista kaksi kolmannelle uskoi ohittavansa vanhempien elintason. 1990-luvun laman mentaalisesti loppuessa (1996) sukupolviohitukseen jaksosi uskoa 56 prosenttia (Saarela 2001, 11–12), vuoden 2019 alussa 51 prosenttia. Kolmannes epäili ohittamista vahvemmin tai heikommin. Vuonna 2007, seitsemän lihavan vuoden jälkeen, vain joka kymmenes uskoi alittavansa vanhempien tason. Laman aikana optimismi ja pessimismi olivat tasoissa. Epäilevimpiä olivat vanhimmat vastaajat. 2000-luvun alussa koulutususko siivitti optimismia, kun taas pitkän laman jälkeen vuonna 2016 korkeimmin koulutetut epäilivät sosiaalista nousua eniten. Vaikka 70 prosenttia Nuorisobarometrin vastaajista uskoi vuonna 2016 saavuttavansa vähintään vanhempien elintason, tulevaisuuden tuomaan taloudellisen aseman parantumiseen oman ja seuraavan polven osalta uskoi vain 12 prosenttia vastaajista (Myllyniemi 2017, 44–47). Edistyskertomus elää mutta ei ehdotoman varmana.

Suomalainen työ murroksen jälkeen -kyselyssä (2018) 85 prosenttia vastaajista uskoi työsuhteiden muuttuvan entistä epävarmemmiksi ja 82 prosenttia itsensä työllistämisen lisääntyvän (Pulkka 2018, 29, 37). Vuonna 2016 Nuoriso-

barometrin vastaajista 70 prosenttia uskoi pysyvästi työelämästä syrjäytyvien määrän kasvavan, Nokia-ihmeen aikana vuonna 1999 luku oli 52 prosenttia (Myllyniemi 2017, 63). Hyvinvointivaltion säilymistä piti vuonna 2016 toivottavana yhdeksän kymmenestä mutta todennäköisenä sitä jaksoi pitää 56 prosenttia vastaajista. Kun nuoret astuvat aikuisikään, usko rapisee. (Myllyniemi 2017, 20; Laihiala ym. 2017, 110–114.) Vanhuuseläkkeen takamaan toimeentuloon uskoi vuonna 2018 alle puolet nuorista. Luottamus eläkelupaukseen heikentyi vuosina 2011–2014 (Takala 2015, 19, 21). Vuoden 2019 alussa eläkkeen takamaan kohtuulliseen toimeentuloon uskoi puolet. Odotus vanhuuden toimeentulosta liittyy onnellisuuteen ja motivoi elämään terveellisesti (Kallunki 2016, 152–154). Epävarmaa näkymää kirkastaakseen yhtä moni tahtoi vaurastua siinä määrin, että pystyisi vapautumaan työstä jo ennen eläkeikää.⁵

VÄÄRIEN VALINTOJEN RISKIT

Nuorten unelmat ovat olleet vuodesta toiseen koti- ja perhekeskeisiä. Jo mielikuvina koti ja perhe viestivät turvallisuudesta. Perheen ja kodin tuottamat taloudelliset vastuut saavat kuitenkin lykkäämään sellaisia lopullisia sitoumuksia kuin lasten hankintaa (Rotkirch ym. 2017). Ristipaine on ajanut koulutuskilpailuun (Petersen 2019), joka yhtäältä lykkää taloudellista aikuisuutta mutta investoi samalla tulevaisuuteen, joka voi kuitenkin avautua.

Nuoria varoitellaan välivuosien pitämisestä lukion jälkeen: niiden julistetaan merkitsevän alkavaa lipsumista kohti syrjäytymisen syöveriä (Liiten 2018). Aurélie Mary (2012), Louis Chauvel (2014) ja Mikko Piispa (2018) ovat kuitenkin esittäneet, ettei nuoria ole reilua arvostella niiden sukupolvien mukaan, jotka koulutus palkitsi turvallisuudella nykyistä nopeammin. Jos taloudellinen aikuistuminen lykkääntyy mutta sosiaalinen aikuistuminen varhentuu, nuoret näyttävät vastuuttomilta ilman omaa syytään. Panoksena olevaa yksi-

öllistä elämää arvostetaan entistä enemmän, mutta toisaalta työmarkkinariskit ovat kasvaneet, joten lopullisten valintojen kaihtaminen (Mannerström ym. 2017; Kojo 2013) on ymmärrettävää. Aikuisuushan näyttäytyy myös luopumisena siitä mitä olisi voinut olla. Valinnat voivat mennä pieleen ja säätää vaihteet sosiaalisen laskun suuntaan. Jatko-opintojen ulkopuolelle jääneiden ylioppilaiden osuus on kymmenessä vuodessa kasvanut 57 prosentista 71 prosenttiin (SVT 2017: Koulutukseen hakeutuminen 2016). Jos koulutus lisäksi palkitaan kilpailulla eikä suhteelliseen turvaan pääsyllä, vähenee into suorittaa tutkintoja tutkintojen vuoksi (Markovits 2019).

Koulutus vaikuttaa palkkoihin vähemmän kuin ennen (Idman 2012; Myllyniemi 2017, 59). Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 25–34-vuotiaista kaksinkertaistui 18 prosentista vuonna 1970 37 prosenttiin vuonna 2010 (Repo 2012). Toisella asteella korkea-asteen tutkintoa pitää todennäköisenä neljä viidestä työstä mutta vain kaksi kolmesta pojasta (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 49).

Vuonna 1999, Nokia-vetoisen nousun aikana, kolme neljästä Nuorisobarometrin vastaajasta oli samaa mieltä väittämästä, että koulutus parantaa työnsaantia. Vuoden 2008 barometrissa koulutuksella uskoi olevan erittäin paljon merkitystä työn saannissa puolet nuorista, vuonna 2017 enää kolmannes. Yliopistokoulutuksen saaneiden epävarmuus kasvoi iän myötä, vaikka koulutuksen tuotto mediaanituloilla mitaten oli kasvanut vuoteen 1990 verrattuna alle 35-vuotiailla kotitalouksilla. Kuitenkin kolme viidestä oli ainakin jorjseenkin samaa mieltä siitä, että korkeakoulutus takasi hyvän toimeentulon ja että koulutuksella oli merkitystä työn saannissa (Honkapohja 2016; Myllyniemi 2017, 67; Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 58–60). Vaikka yliopistotutkinto ei enää suojaa työttömyydeltä ja alojen erot ovat suuria (TEM: työllisyyskatsaukset 2008–2015), uskotaan sen joka tapauksessa työllistävän niin hyvin, ettei ammattia tarvitse valita heti (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 37).

Motivaatio, työkokemus ja ammattitaito ovat kuitenkin menettäneet nuorten silmissä merkitystään työn saannissa (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 79–80).

Nuorisobarometreissa pitkitetty nuoruus ja vakinaistumisen vaikeus on jo huomattu, samoin siitä johtuva painopisteen siirtyminen elämyksiin tässä ja nyt (Myllyniemi 2017, 30; Myllyniemi & Berg 2013, 46–47). Tämän Nuorisobarometrin vastaajista 59 prosenttia olisi ollut valmis lykkäämään perheellistymistä uran takia, vastaavasti kolme neljästä olisi luopunut perhesyistä työtilaisuuksista. Toisaalta viisi kuudesta ei uskonut perheen ja uran yhdistämistä suinkaan mahdolltomaksi tehtäväksi. Työelämään siirtyminen pelotti vain joka kolmatta ainakin jonkin verran mutta innosti ainakin jonkin verran yhdeksää kymmenestä.

Alan valintaa piti alkuvuonna 2019 ainakin jokseenkin stressaavana kaksi viidestä. Parhaiden lukioiden oppilaista 60 prosenttia kokee jatkuvasti kuormittavaa stressiä. Neljä viidestä stressaantuneesta on tyttöjä (Grönholm 2019). Hyvin menestyvät tytöt pelkäävät vääriä valintoja eniten, huonosti menestyvät pojat ottavat rennommin (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 32–35).

NUORTEN TYÖSSÄ JAKSAMINEN JA ITSEMARKKINOINNIN PAINE

Koulussa yrittävien tyttöjen paine näyttää jatkuvan työelämässä. Vaikka julkinen huoli työuupumuksesta jäi 1990-luvun laman saneerausten ja mullistusten aikaan, kiire vakiintui normiksi. Vuonna 2011 naisista 24 prosentilla esiintyi lievää ja kolmella prosentilla vakavaa työuupumusta. Miehistä 23 prosentilla esiintyi lievää ja kahdella prosentilla vakavaa työuupumusta. Työuupumus näytti kuitenkin hieman vähentyneen vuodesta 2000. (Suvisaari ym. 2012, 96.)⁶ Vuoden 2018 työolotutkimus osoitti kuitenkin univaikeuksien, ärtyisyyden, jännittyneisyyden ja riittämättömyyden tuntemusten lisääntyneen harppauksenomaisesti etenkin nuorilla ja varhaiskeski-ikäisillä

palkansaajanaisilla. Vakavaa uupumusta selvänä vaarana työssään pitävien osuus oli viidessä vuodessa kaksinkertaistunut (19 %). (Sutela, Pärnänen & Keyriläinen 2019.)

Uupumus ei pesi vain herkkien yksilöiden korvien välissä vaan heijastelee resurssien ja haasteiden epäsuhtaa, usein myös epäselviä vastuita ja organisaation jatkuvaa mylläystä. Tilastokeskuksen kyselyn mukaan ylemmistä toimihenkilöistä yli kuudenneksella työaika venyi yli 40 tunniksi viikossa vuonna 2017.⁷ Yli puolet vastaajista oli vuoden 2017 Työolobarometrimissa ainakin jokseenkin samaa mieltä, että väkeä oli liian vähän työmäärään nähden, naisista peräti 58 prosenttia. Vuonna 2017 kolmannes Työolobarometrin vastaajista työskenteli päivittäin tiukkojen aikataulujen mukaan ja hyvin nopeasti, toinen kolmannes viikoittain. Henkinen rasittavuus luonnehti kolmea työtä viidestä. Työolobarometreissa 2000-luvulla puolittui niiden henkilöiden määrä, jotka eivät ilmoittaneet kokevansa henkistä rasitusta (Lyly-Yrjänäinen 2018, 103–118). Tekniikan akateemisista puolet ilmoittaa työtahdin kirstytyneen (Pyöriä, Ojala & Nätti 2019, 151). Vaikka yhdeksän kymmenestä arvioi työkykynsä hyväksi suhteessa työn vaatimuksiin (Lyly-Yrjänäinen 2018, 97, 118, 120), yksilön jousto ei korvaa resurssipulaa loputtomiin.

Ellei palkkojen alentamispaineita, kiirettä ja organisaatiomuutosten tahtia oteta lukuun, työelämässä moni asia on kehittynyt parempaan suuntaan. Esimerkiksi työajat joustavat suomalaisessa työelämässä tarpeen mukaan, hierarkiat ovat matalia ja johtaminen parantunut. Työntekijöiden vaikuttamismahdollisuudet työpaikan toiminnan kehittämiseen ovat parantuneet vuodesta 2006 lähtien, joskin kasvu on pysähtynyt. Talouskriisien aikana vaikuttaminen saa väistyä (1993, 2009 ja 2012–2015). Nyt puolet kaikista työntekijöistä myöntää voivansa vaikuttaa. Kokeiluihin kannustetaan, ja melkein kaikille jää aikaa ideoida. (Lyly-Yrjänäinen 2018, 35–43, 139, 145.) 75–90 prosenttia työntekijöistä katsoo voivansa oppia töissä uutta. Kolmella viidestä on mahdollisuus ko-

konaisiin vapaapäiviin joustavan työajan puitteissa. Yli puolet voi jossain määrin päättää, mihin vuorokauden aikaan työtä tekee. Tahitiinsa voivat vaikuttaa useimmat. Neljä viidestä kokee työtään arvostettavan. Vähiten työaikaa joustaa kunnissa. (Lyly-Yrjänäinen 2018, 49–71, 100.) Työhön vaikuttaminen ja uuden oppiminen parantavat jaksamista, kunnes vastuuta on enemmästä kuin mitä pystyy kantamaan eikä koulutuksiinkaan jää aikaa.

Nuorisobarometrin vastaajista vuonna 2019 71 prosenttia uskoi työelämän polttavan vaativuudellaan monet työntekijät ennen aikaisesti loppuun. Vuonna 2001 nuorten loppuun palamiseen uskovien luku oli 69 prosenttia. Työelämän kuluttavuudesta huolehti 77 prosenttia nousujakson loppuvuonna 2007, kun taas laman jälkeen 2017 suurempi huoli oli työn saannista yleensä ja työn kuluttavuudesta jaksoi huolehtia vain kaksi kolmesta. Yleensä tytöt olivat poikia huolestuneempia sekä työn saannista että loppuun palamisesta. (Myllyniemi 2017, 65–67.) Odotusten asettaminen alauttaa näkemään oman selviytymisen sitäkin edullisemmassa valossa.

Alkuvuonna 2019 työssä olevista nuorista henkisesti jokseenkin raskaaksi tai raskaaksi työn koki kaksi viidestä. Työssä olevista jaksamisen vaikeuksia koki kuitenkin ainoastaan yksi kuudesta, ja työasiat askarruttivat vapaaajalla vain joka viidettä. Omasta työssä jaksamisestaan tulevaisuudessa huolehti runsas kolmannes, samoin työn saannista. Yleensä työntekijät ovat työuran alussa kaikkein optimistisimpia, kun taas kuormittuneimmat ja pessimistisimmät tavataan 40–55-vuotiaiden joukosta. Työasioita vapaaajalla miettivän työntekijän ideaalityyppi on ylempi toimihenkilö tai asiantuntija, miksei myös yksityisyrittäjä. Ylityöt jäävät tilastollisesti piiloon, sillä niistä ei sovita työnantajat kanssa eikä niitä tehdä töissä vaan urakoidaan pois kotona omaloitteisesti. (Ropponen ym. 2018.)

Työssä ei välttämättä uuvuta työn määrä vaan rajojen epäselvyys, sillä ei ole helppo tietää, milloin on täyttänyt normit. Työssä jaksamista ja innostumista tutkineen Jari Hakasen

mukaan nykyinen työelämä pitää normina vain jatkuvaa huippusuorittamista: kotihuolten kuormittamana tai ahdistuneena ei työhön pysty. WeAll-projektin johtajan Charlotta Niemistön mukaan pitäisi juosta kaksikymppisestä seitsemänkymppiseksi, mikä ei ole inhimillisesti eikä sosiaalisesti kestävä. Jatkuva huippusuorittamista on ainakin näyteltävä ulospäin, sillä heikkouksien paljastamisen pelätään johtavan syrjäyttämiseen eikä avun saamiseen. (Karjalainen & Niemistö & Hearn 2016; Niemistö & Karjalainen & Hearn 2017.)⁸

Vaikka nuori on harvemmin vastuullinen asiantuntija tai tulosityksikön vetäjä, ylisuorittaminen ja varuillaan olo hiipivät nuorten elämään itsensä markkinoinnin kautta (Mensen 2016). Nuorten maailmassa internet ja sosiaalinen media tekevät työstä sillä tavoin yksilökohtaista, että yhteistoiminta ja protestit työntekijätasolla vaikeutuvat: kaikki arvioivat toisiaan ja kilpailevat keskenään automaattisilla mittareilla. Some-markkinoitu työrooli ja minuus sen ulkopuolella sekoittuvat niin, että takaisku työssä ravistelee entistä rajummin koko identiteettiä. Työ itsessään voi olla mukavaa, ja vaikka ei olisikaan, se on kuitenkin hyvä tapa sitoa ahdistusta mielekkääseen toimintaan ja selviytymiskokemuksiin. Kaikki stressi ei suinkaan johdu työtehtävistä, mutta työelämää raskauttaa vertailupaine ja salaa koettu riittämättömyys suhteessa yliviritettyihin ihanteisiin.

Media esittelee opiskelijoille malliksi superopiskelijoita ennätyksellisine opintopistekertymineen ja kymmenine laudatureineen (Andersson 2019), kun taas työelämässä oleville kerrotaan amerikkalaisen työelämän sankareista, joita ei ole lannistanut ympärivuorokautinen käytettävissä olo, verinen kilpailu työntekijöiden kesken tai elämän riskien kantaminen omilla säästöillä (Riikonen 2017). Kun koulutusta ja työelämää näytetään huippujen kautta, vahvistuu työmarkkinapolarisaation jo itsessään ruokkima tunne siitä, että tavallisella työllä ei ole arvoa. Terveyttä lisäävä koherenssin tunne syntyisi vasta siitä, että tekee oikeita asioita ja on oikealla paikalla. Jos ei ole huipulla,

täytyy olla liikkeellä kohti huippua, vaikka kaikki eivät huipulle mahtuisi. Vaikka työllistyminen olisi tilastojen mukaan todennäköistä tai koulutus keskimäärin kannattaisi, tunnetta oikealla paikalla olostä on vaikea saavuttaa alati pakenevien tulostavoitteiden ja siirtyvien vertailukohtien alla. Siksi sosiaalista vahvistusta odotetaan entistä enemmän.

Opiskelijoita on tarkasteltu suhteellisen hyväosaisena ryhmänä, jota riivaa epävarmuus suhteellisesta arvostaan (Saarikoski 2019; Onninen 2019). Ilmiö ei näytä rajoittuvan vain akateemisiin opiskelijoihin. S-ryhmän kysely nuorille työntekijöilleen osoitti, että kannustava työyhteisö ja esimiehen palaute tuntuivat heistä tärkeimmiltä asioilta työelämässä. Vaikka esimiehet auttoivat ja tukivat melkein aina, vastaajista kaksi viidestä oli silti kokenut alakuloa tai masennusta. (Metso 2019.) *AMIS*-tutkimuksessa 2018 kolmannes vastaajista koki olonsa usein masentuneeksi tai ahdistuneeksi. Riittämättömyys ei ollut vieras kokemus ammatillisten oppilaitosten opiskelijoillekaan. Ahneus jatkuvalla ja välittömälle sosiaaliselle vahvistukselle kertonee omaa arvoa ja asemaa koskevasta epävarmuudesta.

Vuoden 2019 Nuorisobarometrissa kaksi kolmesta piti jatkuvaa kouluttautumista välttämättömänä työelämässä pysymiselle. Työ jatkuvana oppimisena voi sointua itsensä kehittämiseen projektina, mutta jatkuva uuden oppiminen voi tarkoittaa myös vastuuta sellaisesta, mihin ei ehdi kunnolla perehtyä, ja rutiinien sotkemista niin, että henkistä energiaa kuluu sellaiseen mikä ennen hoitui automaattisesti. Puuttuu perustaso, jolle päästyään voisi olla tyytyväinen itseensä.

Nuorisobarometrin 2019 vastaajista 58 prosenttia oli jokseenkin tai täysin eri mieltä väitteestä, että elämässä täytyy kilpailla, ja vain 14 prosenttia hyväksyi sen täysin. Naisista 70 prosenttia oli eri mieltä, miehistä 46 prosenttia. Akateemisen tutkinnon suorittaneet tai sitä suorittavat kannattivat väittämää vähemmän kuin vaikkapa lukiolaiset tai ammattikoululaiset, mutta ero ei ollut suuri. Toisia ja itseä

arvostetaan taloudellisen menestyksen kautta enemmän kuin ennen, mutta vallitsevaksi tavaksi se ei ole tullut. Nuorisobarometreista ilmi käyvä usko yksilöön oman onnensa seppänä mittaa ilmeisesti myös yksilöllisyyden arvostamista eikä omillaan pärjäämistä, sillä sitä kannatti vuonna 2019 85,2 prosenttia. Vuonna 1996 sen kannatus oli peräti 94 prosenttia, vuonna 2013 83 prosenttia (2013, 65–68). Usko väittämään heikkeni laman aikana vuodesta 2007 vuoteen 2013 (Myllyniemi 2017, 42–43). Ne, joiden mielestä menestys elämässä on itsestä kiinni, pitävät muita tärkeämpinä omaa ulkonäköä, korkeaa elintasoa, omaa perhettä, omistusasuntoa, autoa, johtavaa asemaa ja yhteiskunnallista arvostusta. Sen sijaan ympäristö, tasa-arvo ja auttaminen eivät kiinnosta. (Myllyniemi 2017, 68.) Vuonna 2019 ulkonäkö oli aika yhdentekevä vain kuudennekselle vastaajista. Luonnon hyvinvointi oli ainakin melko tärkeä neljälle viidestä. Vuoden 2019 aineistossa akateemisen tutkinnon suorittaneet tai yliopisto-opiskelijat katsoivat menestyksen olevan itsestä kiinni hieman vähemmän kuin ammattikoululaiset, ammattikorkeakoululaiset, ammatillisen tutkinnon suorittaneet tai jopa lukiolaiset ja ylioppilaat. Pärjääminen on itsestä kiinni myös niiden mielestä, jotka vähiten luottavat toisiin (Myllyniemi 2016, 27–28).

Kansan Arvot-tutkimuksissa vuosina 2015 ja 2018 menestystä piti tärkeänä 15–24-vuotiaista 80 prosenttia, mutta 35–40-vuotiaista enää puolet. Tätä vanhemmilla menestyksen arvostus oli vielä vähäisempää. Eroa voisi selittää vanhempien elämäkokemuksella ja nuorempien valmiudella kohdata haasteita.

TYÖ YHTENÄ ARVONA MUIDEN JOUKOSSA

Nuorisokyselyitä ei kannata lukea tulevaisuuden autenttisina ilmentyminä. Yhtä lailla ne heijastelevat sitä agendaa, jota media sillä haavaa pitää esillä. Pakko tehdä kipeitä rakenneuutoksia, pidentää työuria sekä tehdä enemmän halvemmalla tarjoutuvat kuin itsestään

ajankohtaisten kysymysten kehykseksi. Hoke-
miin turvaudutaan erityisesti silloin, kun kyse
ei ole kovin tutuista eikä omakohtaisesti tär-
keistä asioista (Boyer 2018, 72–73). Työ jaettu-
na arvona on paradoksaalisesti muodostunut
sitä arvokkaammaksi, mitä vähemmän siitä
halutaan maksaa. Työnormia huvikseen esiin
provosoivat leppoistajat saavat säännönmukai-
sesti niskaansa sellaisen someryöpytyksen, että
hyväksytyt asenteet tulevat varmasti viestityiksi
kaikille.

Nuorten työasenteet tuskin jättävät toivo-
misen varaa elinkeinoelämän edustajillekaan.
Pasi Pyöriän, Tiina Saaren, Satu Ojalan ja
Katri Sipposen tekemä vertailu eri ikäkohort-
tien työasenteista tilastokeskuksen työoloai-
neistojen mukaan ei osoita eroja vertailtaessa
kohortteja 1956 syntyneistä 1993 syntyneisiin:
ansiotyö arvostetaan tärkeäksi kouluasteesta
riippumatta. (Pyöriä ym. 2013.) Nuorisoba-
rometrissa 2019 työ on tärkeää yhdeksälle
kymmenestä, joskin vapaa-aika, koti ja perhe,
rakkaus ja ihmissuhteet kiilaavat hienoisesti
sen edelle.⁹ Aineellinen hyvinvointi on tär-
keää kahdelle kolmesta alkuvuodesta 2019; sen
arvostus on kasvanut hieman vuodesta 2004
lähtien.

Suurimman eron odotuksiin ja arvostuk-
siin työelämän sukupolvien kesken tekee työn
kiinnostavuuden ja sisällön suurempi merkitys
nuoremmille. Työn sisällön, mielekkyyden ja
eettisyyden vaatimukset eivät ole heikentyneet,
vaikka muissa suhteissa suostuttaisiin entistä
enemmän toimimaan markkinoiden ehdoilla.
Tässä suhteessa 1900-luvun lopun hyvinvoin-
nin myötävaikutuksella tapahtunut siirtyminen
aineellisista toimeentulonarvoista itseilmaisu-
arvoihin näyttää jääneen pysyvämmäksi kuin
sen perustana ollut jatkuvan nousun odotus ja
hyvinvointiturvan verkko. Itseilmaisuarvojen
säilymisen selittänee lasten kohteileminen ar-
vokkaina persoonina. Lapsuuden kokemukset
ymmärretyksi tulemisesta ja kannattelusta ko-
tona rakentavat sosiaalisia taitoja, joilla tukea
voi hankkia myös vertaisryhmältä (Korkiamä-
ki 2013; Pulkkinen & Kokko, 2017; Siltala

2013). Alkuvuonna 2019 yhdeksän kymmenes-
tä Nuorisobarometrin vastaajasta uskoikin saa-
vansa apua kavereiltaan, jos on huolia. Vuonna
2015 vain harvat valittivat yksinäisyyttä, tosin
pojat kärsivät yksinäisyydestä yhä enemmän
siirryttäessä toiselle asteelle (Myllyniemi 2016,
80–85). Kodin ilmapiiristä kysyttiin vuoden
2015 barometrissa. Rakastava ilmapiiri val-
litsi 87 prosentilla nuorista, ja 84 prosenttia
luonnehti kotiaan kannustavaksi (Myllyniemi
2016, 28–31). Vanhemmat tukivat lapsiaan ta-
loudellisesti vielä näiden lähdettyä kotoa (Myl-
lyniemi & Kiilakoski 2018, 65).

Vuonna 2013 neljä viidesosaa piti sisältöä
palkkaa tärkeämpänä ja työn sisällön arvostus
kasvoi koulutuksen myötä. Suhde työhön on
nuoremmilla sidoksissa persoonaan enemmän
kuin vanhemmilla polvilla. Vanhemmille työ
oli itseisarvo, jota ei tarvinnut arvioida suh-
teessa omiin merkityksiin (Myllyniemi 2014,
68–69). Korkeakoulutettujen vanhempien lap-
set ottavat eniten miettimisaikaa ja hakevat
alaltaan sisältöä, eivät nopeaa työllistymistä tai
palkkaa. Kaksi kolmasosaa valitsee alan kiin-
nostuksen perusteella (Myllyniemi & Kiilakos-
ki 2018, 32–35). Laajaa yleissivistystä pitivät
2018 arvokkaana lähes kaikki (96 %) haastatel-
lut nuoret (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 56).
Vuonna 2016 työn kiinnostavuus oli tärkeää
tai erittäin tärkeää lähes kaikille vastaajille (99
%), samoin kuin henkinen tasapaino (98 %).
(Salonen & Konkka 2017, 143; Aapola-Kari &
Wrede-Jäntti 2017, 16–19.) Vuoden 2019 baro-
metrissa oma kiinnostus alaa kohtaan oli vai-
kuttanut 95 prosentilla alan valintaan. Ihmis-
ten auttaminen motivoi 69 prosenttia. Itsensä
toteuttamisen myönsi vaikuttimekseen 84 pro-
senttia. Vuoden 2019 Nuorisobarometrissa 84
prosenttia vastaajista kieltäytyi ottamasta mitä
työtä tahansa pelkästään riittävästä palkasta.
Yhdeksän kymmenestä edellytti, että työ oli-
si omien arvojen mukaista. Palkkatyöhön ei
suhtauduttu perinteisen duunarin tavoin: 87
prosenttia oli työstään innostunut. Merkityk-
selliseksi työnsä koki 88 prosenttia.

Yksilöllisen itsensä toteuttamisen ei tarvitse johtaa pyrkyyteen kyynärpäätaktiikalla vaan myös harkintaan sen suhteen, mihin elämänsä käyttää ja millä vaihtosuhteella. Nettopalkan pitäisi vastaajien niukan enemmistön mielestä ylittää kaksi tonnia kuukaudessa, jotta sillä eläisi. Tämä tulee aika lähelle suomalaisten täyspäivätyöntekijöiden mediaanituloa ja puhuu halpatyömarkkinoita vastaan – ainakin jos mieli innostaa nuoria. Neljä viidestä nuoresta on jo neljännesvuosisadan ajan ilmoittanut ottavansa mieluummin työtä kuin työttömyyskorvausta, jos käteen jäävä tulo on yhtä suuri (ks. myös Myllyniemi 2014, 65; 2017, 57).

LUOTTAMUS JA KOVENEVAT ASEENTEET

Jos sosiaaliturvan mieltää elämänvaihekohtaiseksi tueksi, jonka saajia ja maksajia samalaiset ihmiset vuorollaan ovat, se hyväksytään omana etuna. Jos taas veronmaksajat näkevät sosiaaliturvan nauttijat sellaisiksi ryhmiksi, joihin he eivät itse kuulu eivätkä tulevaisuudessaakaan voi kuulua, järjestelmää ei haluta rahoittaa (Jensen & Svedsen 2009; Larsen 2008; Saari 2017, 115). Vastavuoroisuus pätee: kansalaiset paheksuvat yhtä lailla veroparatiiseja ja sosiaalitukien varassa elämistä, kun taas hyvinvointivaltion rahoittaminen verovarilla hyväksytään (*Kansan Arvot* 2015).

Lama-ajan kokemukset tekevät myös Nuorisobarometrin vastaajille mahdolliseksi kuvitella avuntarvetta omallakin kohdalla. Entistä harvempi pitää köyhyyttä omana syynä ja uskoo olevansa kokonaan oman onnensa seppä (Myllyniemi 2017, 58). Työntekijän irtisanomisen helpottamista vastusti vuoden 2019 barometrissa 58 prosenttia nuorista. 72 prosenttia vastusti ajatusta, että työttömänä pitäisi ottaa vastaan mitä työtä tahansa. Nuorten työvelvollisuutta vastikkeena työttömyysturvasta kannatti vuonna 2019 enää 64 prosenttia, kun vuonna 2000 sitä kannatti 74 prosenttia ja vuonna 1994 79 prosenttia (Saarela 2000, 55). Nuorisobarometrin vastaajista oli vuonna

1994 64 prosenttia valmis hyväksymään alemman palkkatason työuraansa alkavalle nuorelle, 2007 enää 44 prosenttia (Myllyniemi 2007, 46–47). Muutos voi kertoa työttömyyden jäämisestä pysyvästi korkeammalle tasolle 1990-laman jälkeen. Se ei esiinny poikkeustilana vaan yhtenä normaalivaihtoehtona. Työttömyys voitiin vuonna 2019 sietää, jos toimeentulo oli turvattu: vain 44 prosenttia oli väittämistä eri mieltä. Syvimpänä lamavuonna 1994 eri mieltä oli 58 prosenttia vastaajista. Kaksi viidestä ei alkuvuodesta 2019 kaivannut työtä onnensa ehdoksi. Itsensä toteuttamisen ja vastavuoroisen työvelvollisuuden normit saattavat joutua ristiriitaan keskenään.

Lama-aikoina tukien varassa elämiseen on suhtauduttu ankarammin (Myllyniemi 2014, 74–82). Toisaalta taloudellisen eteenpäinmenon jaksot historiassa ovat vähentäneet työhön liitettyä asenteellista ankaruutta (Siltala 2013; Pyöriä, Ojala & Nätti 2019, 154). Ripeä talouskasvu huoventaa huolta siitä, että toiset pääsevät vähemmällä. Nokia-vetoisen nousuvaiheen aikana 2000-luvun alussa Nuorisobarometrin vastaajista vain 27 prosenttia oli samaa mieltä tukien varassa laiskottelusta (Myllyniemi 2004, 38).

Vuoden 2019 barometrissa vain kolmannes kannatti perustuloa kaikille. Suhtautuminen työttömyysturvaan ja työn uusjakoon riippuu työmarkkinoiden imusta. Työn jakamista työaika lyhentämällä kannatti 69 prosenttia vuonna 1997, 2007 enää 36 prosenttia. 1990-luvun laman jälkeen väheni myös pelko pysyvästä syrjäytymisestä työmarkkinoilta 54 prosentista 49 prosenttiin (1998–2007). Jos uskoo oman työmarkkina-asemansa hyväksi, ymmärrystä liikenee vähemmän huonommassa markkina-asemassa olevalle. Vuoden 2014 barometrissa puolet vastaajista katsoi, että toimeentulotuki passivoi nuoria ja 47 prosenttia ajatteli hyvän sosiaaliturvan kannustavan laiskottelemaan. Etenkin miespuoliset vastaajat kannattivat väitettä. Asenne kulki käsi kädessä hyvän toimeentulon kanssa. Yliopistokoulutuksen saaneet vastaajat puolestaan hyväksyivät sosiaaliturvan. (Myllyniemi 2017, 64–65.)

Elämismaailmojen eriytyminen tuloerojen myötä näkyy siinä, että vuonna 2019 vastaajista 70 prosenttia arveli ihmisten suhtautuvan työttömiin alentuvasti, vaikka kaksi kolmesta oli eri mieltä työttömyyden häpeällisyydestä. Vuoden 2017 barometrissä rahan puutetta oli joutunut häpeämään joka viides ja ulkopuolisuutta kokemaan joka neljäs (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 83). Kodin rahavaikeuksia salaillaan syrjinnän välttämiseksi (Hakovirta & Rantalaiho 2012; Hakovirta & Kallio 2014). Köyhyyskertomuksista käy ilmi köyhyyden muuttuminen osaksi fyysistä olemusta ja itsensä kokeminen toisten silmissä inhottavaksi (Siltala 2017, 219–246). Köyhät katsovat itseään rikkaiden silmin, ja rikkaiden tiedetään pitävän köyhiä saamattomina ja rangaistavina (Kantola & Kuusela 2019).

Vaikka koti ja perhe ovat keskimäärin luonneet pohjaa luottamukselle, luottamus vieraiisiin on jatkanut heikentymistään barometrista toiseen. Luottamus ennustaa selviytymistä elämässä. Kouluyhteisöön kuuluminen tai kiusatuksi joutuminen määrittelee elämää. Läheiset ja hallittavat asiat herättävät optimismia ja etäiset systeemit pessimismia, ja sama pätee luottamukseen. Poikien luottamusta rapauttaa maahanmuutto, tyttöjen ilmastomuutos (Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 89–101; Myllyniemi 2017, 38). Valtaosa nuorista uskoo yhä ihmisten perusreiluuteen, mutta keskinäiseen hyväksikäyttöön uskovien osuus on kasvanut. Epäluottamus kertautuu pessimisminä useammilla elämäalueilla. Eniten luottamus on laskenut teini-ikäisillä pojilla. Jos taas uskoo omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa, uskoo myös maan, ikäpolvensa ja maailman tulevaisuuteen (Myllyniemi 2017, 39–41, 68; Salonen & Konkka 2017, 140–145).

Yhteiskunnallinen integraatio ja oma koherenssi liittyvät yhteen (Helliwell & Barrington-Leigh 2011). Kaikkein tyytyväisimmiltä

liikenee eniten myötätuntoa muille. Tytöt ja kaupunkilaiset ovat omaksuneet jälkimateriaalistisimmat arvot, kuten henkisten asioiden arvostamisen aineellisten palkintojen sijasta tai työn kiinnostavuuden korostamisen verrattuna sen tuottamaan rahalliseen korvaukseen (Myllyniemi 2017, 19–30). Tyytymättömät keskittyvät taloudelliseen ja muunlaiseen turvallisuuteen, heillä ei ole varaa kokeiluihin ja riskialttiisiin muutoksiin. Toistuvuudesta ja samanlaisuudesta saadaan turvaa (Salonen & Konkka 2017, 140, 149; vrt. Baumard 2018). Helena Helveen mukaan arvot kovenevat, jos työtä ei ole ja perustarpeista pitää tinkiä (Helve 2015; Siltala 2017).

Luottamus tuntemattomia kohtaan liittyy instituutioiden luotettavuuteen. Suomi on toistuvasti kärkisijoilla viranomaisten nauttimassa luottamuksessa, vaikka yhteisöllisyys ja yhteyden höllentyminen yhteiskuntaan on todettu 2000-luvun trendinä OECD-maissa. Suomalaisten yhteenkuuluvuus notkahti finanssikriisiä seuranneen talousalhon aikana mutta parani vuonna 2017. (Harrinvirta 2019; Kouvo 2014; Myllyniemi 2016, 86–87; Myllyniemi & Kiilakoski 2018, 22, 89–97.) Instituutioihin luotetaan, kun ne koetaan läheisiksi (Kouvo 2014; Kouvo & Kankainen 2009.) Vuoden 2012 Nuorisobarometrissä 64 prosenttia ilmoitti luottavansa ”suuryrityksiin” ainakin jonkin verran, vuonna 2018 ”yrityksiin” luotti vastaavasti 82 prosenttia. Lama-ajan taittuminen nousuksi nosti instituutioiden luottamusta, mutta huomattavaa luottamuksen nousua saattoi selittää yrityksen mieltäminen läheiseksi ja helposti henkilöitäväksi, kun taas suuryritys viittaisi paremminkin läpinäkymättömiin ylikansallisiin mahteihin. Yritysten hallinnan ja omistamisen säilymistä suomalaisissa käsissä piti vuoden 2019 alussa tärkeänä kaksi kolmesta Nuorisobarometrin vastaajasta.

ASENTEITA KÄYTTÖYHTEYDEN MUKAAN

Nuorten asenteet ja odotukset työelämästä kertovat varautumisesta sekä parhaimpaan että pahimpaan. Huoli työn saannista yleensä ohittaa lamakausina huolen siitä, pääseekö työssä toteuttamaan itseään ja arvojaan. Nuoret ovat valmiita ottamaan vastaan työtä vain toimeentulon ja CV:n avaamisen takia mutta toivovat silti ”oikeaa työtä”, jossa voisi painaa oman leimansa maailmaan ja olla oikeasti hyödyksi omimmilla kyvyillään.

Nuoret uskovat itse työllistyvänsä eivätkä jännitä omaa siirtymistään työelämään. Oman sukupolven asema sitä vastoin näyttäytyy epävarmempana. Laman hellitettyä valtaenemistöt uskoo saavansa vakinaista työtä ja tavoitteleekin juuri sitä. Toisaalta aivan yhtä suuri osa vastaajista ei ilmoita ottavansa työtä vain palkan takia vaan omakohtaisesta kiinnostuksesta alaa kohtaan. Toisten auttaminen ei ole läheskään yhtä tärkeä työnteen motiivi kuin oma kiinnostus ja oma tasapaino.

Työssä uupuminen aikuiselämän yhtenä mahdollisuutena ei ole väistynyt nuorten tietoisuudesta, mutta omakohtaisesti nuorisobarometrin työtätekevät vastaajat kokevat paljon vähemmän jaksamiongelmia kuin tilastokeskuksen työolotutkimuksen 25–34-vuotiaat naispuoliset palkansaajat vuonna 2018. Tunolliset koululaiset ja opiskelijat sen sijaan ovat taipuvaisia uupumaan riittämättömyyttään. Koulutus nähdään välttämättömänä mutta usko sen siunauksiin on hieman hapertunut.

Nuorten tuntemasta periaatteellisesta mielenkiinnosta huolimatta politiikkaa ei ole olemassa siinä merkityksessä kuin 1960-luvulla eli elinehtoihin vaikuttamisen väylänä, joten kilpailu ja yhteistyö tapahtuvat yksilöiden kesken. Nuoret tarkastelevat asioita yksilöinä, jolloin korostuu oma vastuu elämän suunnasta. Vaikka itseä ja muita arvioidaan entistä enemmän aineellisen menestyksen kautta, asennemuutos ei ole kovin suuri. Enemmistö vastustaa väitettä, että elämässä pitää kilpailla.

Lama-ajat auttavat nuoria kuvittelemaan myös itsensä työttömyyskorvauksen saajiksi, mikä lieventää työnteen normia: enemmistö vastustaa irtisanomisten helpottamista ja pakkoa ottaa vastaan mitä työtä tahansa.

Epäilyt kasvavat yleensä sitä mukaa, mitä etäämmälle itsestä, perheestä ja tukea antavien luottoystävien piiristä edetään. Oman kontrollin väheneminen siis lisää epäluottamusta. Sen lisäksi voi havaita asenneryhmien eriytymistä esimerkiksi koulutustason ja sukupuolen mukaan. Eniten omaa vastuuta korostavat ne, jotka ilmaisevat vähiten sosiaalista luottamusta.

Totesin kirjassani *Nuoriso – mainettaan parempi* (2013), että lasten parisataa vuotta parantunut kohtelu yhdistyneenä elintason nousuun ja elinajanodotteen pitenemiseen on kasvattanut nuorison rohkeutta yrittää ja sen kykyä yhteistyöhön. Barometrien ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamien Kouluterveyskyselyiden nuoriso on kieltämättä raitista, rehtiä ja reipasta. Koulu kasvattaa ottamaan toisetkin huomioon, ja diktaattoripelissä lukioikäiset jakavat saaliin jopa auliimmin kuin aikuiset (Eckel ym. 2011; Sheskin ym. 2014, 613–615). Mutta häviääkö koululaisten ja opiskelijoiden kiltteys ja empaattisuus koventuvan kilpailun tai siihen varautumisen vuoksi niin, että historiallinen trendi kohti humanimpia arvoja tahtuu ja selviytymistaistelua edistävät arvot korostuvat taas? Ylisukupolvinen kokemus on valmistanut odottamaan yhä parempaa, kun taas kriisikokemukset muistuttavat omakohtaisestikin kaiken katoavaisuudesta.

Sekä talous että ekologia tuntuvat vaativan uhrauksia lupaamatta mitään varmaa niiden palkaksi. Ei ole helppoa tietää, että on oikealla paikalla, tekee oikeita asioita ja on riittävän hyvä. Nuorten pitäisi osata tyyneästi luopua sulkeutuvista mahdollisuuksista ja tyytyä hallittavaan elämänpiiriin tai sitten sisällyttää itseensä kaikki mahdollisuudet ollakseen tyytyväisiä itseensä maailmassa, jossa vain huiput saavat arvostusta niin kauan kuin ovat huipulla. Perheen perustamista voidaan lykätä työelämän tilaisuuksien hyväksi mutta toisaalta perhe-

syytkin voivat ajaa työtilaisuuksien edelle. Nuorten pitäisi valmistautua ottamaan vastaan uutta mutta myös pitämään kiinni siitä, mitä jo ovat saaneet. Lyhyen tähtäimen henkiinjäämisarvot viihtyvät rinnan pitkän tähtäimen itseilmaisuarvojen kanssa. Nuoret ovat valmiit luottamaan reilun pelin pelaajiin mutta osaat odottaa muutakin kuin vastavuoroisuutta.

VIITTEET

1. *Helsingin Sanomat* 2.12.2019 ”Työmarkkinoille tulossa pitkä rauhaton kausi”. – Ekonomisti Jukka Oksaharju näkee *Helsingin Uutisissa* (30.11.–1.11.2019) postilaisten ”markkinarealistiseksi” vaihtoehdoksi lopulta hyväksyä työpalkkojen painuminen jopa alle Helsingissä elämiseen vaadittavan tason, jos vaihtoehtona on ”täydellinen romahdus”.
2. Mats Strandbergin nuortenromaanissa *Loppu* (LIKE, 2019) odotetaan komeetan törmäystä muutaman kuukauden kuluttua, mutta se ei estä kirjan päähenkilöitä uppoutumasta keskinäiseen välienselvittelyyn tai odottavaa äitiä haalimasta vaatteita lapselle, jonka syntymän on määrä tapahtua lopun jälkeen.
3. EU:n syrjäytymisriskitilastossa (AROE) Suomi on silti hännillä. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion.
4. Piketty määrittelee keskiluokan myös sen ontologisen turvallisuuden mukaan, jonka työllä vaurastuminen ja lähinnä asuntovarrallisuudesta muodostuva puskuri kohtalon armoille joutumisen edessä antaa. Ks. Siltala 2017, 18, 33, 39, 79–81, 95–99, 159.
5. <https://yle.fi/uutiset/3-10702828> 28.3.2019 ”28-vuotias Antti Möttönen haluaa taloudellisen vapauden nelikymppisenä – Dosentti: ’Firettäjät ottavat työelämän ongelmien ratkaisut omiin käsiinsä’.” Kati Latva-Teikari: ”Firettäjä painaa duunia, kiristää taloutensa äärimmilleen ja sijoittaa päästäkseen leipätyöstä irti nelikymppisenä.” <https://www.nordea.com/fi/media/uutiset-ja-lehdistotiedotteet/press-releases/2019/03-08-07h30-nordean-kysely-nuoret-sijoittavat-yhta-aktiivisesti-kuin-vanhemmat-ikaluokat-yli-puolet-tavoittelee-taloudellista-riippumattomuutta.html>.
6. Vuonna 2019 ylemmistä toimihenkilöistä joka kymmenes kärsi stressioireista. Ylempien toimihenkilöiden ongelmana oli rajaton työ, sillä sitä mitattiin tuloksilla ja työ oli aina läsnä. Siksi työnantajan kanssa sovittujen ylitöiden mittaaminen on heidän kohdallaan harhauttava tapa lähestyä kuormitusongelmaa. Petteri Oksa: ”Työaikalakia rikotaan Suomessa surutta – asiantuntijoiden työ valuu vapaa-ajalle”, mielipidekirjoitus, *Helsingin Sanomat* 26.2.2019.
7. Annina Ropponen & Mikael Sallinen & Mikko Härmä: ”Myös asiantuntijat tarvitsevat unta päivittäin”, mielipidekirjoitus, *Helsingin Sanomat* 28.2.2019.
8. Hakasen ja Niemistön lausunnot YLE A-Talk 21.2.2019; Venla Rossi: ”Avaaja Charlotta Niemistö: ’Muu elämä suunnitellaan nykyään työelämän ehdoilla’”. IMAGE 25.4.2018; Sebastian Koskinen: ”Työntekijät tilittävät kirjassa: Tarve syödä voi olla heikkous työelämässä”. *Taloussanomat* 20.10.2016.
9. Vuonna 2012 Aalto-yliopiston opiskelijoista 60 % halusi tehdä lyhempää työviikkoa pienemmällä palkalla ja 40 % pitää vapaata keskellä päivää. Palkatonta lisävapaata olisi voinut ottaa 86 %, normaalia pienempää työmäärää tehdä 58 % ja ylitöistä kieltäytyä 60 %. *Terveisin Y*, 21–22, 27.

LÄHTEET

- Aapola-Kari, Sinikka & Wrede-Jäntti, Matilda (2017) Perinteisiä toiveita, nykyhetkeen kiinnittyviä pelkoja – nuoret pohtivat tulevaisuutta. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 56. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto. 159–175. https://tietoaanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf
- Alestalo, Matti (2007) Rakennemuutokset ja sukupolvet. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (2), 146–157.
- AMIS 2018. Mitä kuuluu, ammattiin opiskeleva? <https://www.amistutkimus.fi/>
- Andersson, Helmi (2019) Opiskelijoita ei saa nähdä suorittavina koneina. *Helsingin Sanomat* 22.2.2019, B13.
- Arntz, Melanie & Gregory, Terry & Zierahn, Ulrich (2016) The Risk of Automation for Jobs in OECD Countries: A Comparative Analysis, OECD *Social, Employment and Migration Working Papers* nro 189. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/5jlz9h56dvq7-en>
- Barr, Caelain & Malik, Shiv (2016) Revealed: the 30 year economic betrayal dragging down generation Y's income. *The Guardian* 7.3.2016.
- Baumard, Nicholas (2018) Psychological origins of the industrial revolution. *Brain and Behavioral Sciences* 47 (1). <https://doi.org/10.1017/S0140525X1800211X>
- Beckert, Jens (2016) *Imagined Futures. Fictional expectations vs. rational expectations*. London: Harvard University Press.
- Boyer, Pascal (2018) *Minds Make Societies. How Cognition Explains the World Humans Create*. New Haven & London: Yale University Press.
- Bridle, James (2019) *New Dark Age. Technology and the End of the Future*. London: Verso.
- Brynjolfsson, Erik & McAfee, Andrew (2014) *The Second Machine Age. Work, Progress and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. New York & London: W. W. Norton & Co.
- Castel, Robert (2011) *La montée des incertitudes. Travail, protections, statut de l'individu*. Paris: Éditions du Seuil.
- Castel, Robert (1996) *Les métamorphoses de la question sociale: une chronique du salariat*. Paris: Gallimard.
- Chauvel, Louis (2014) *Le destin des générations. Structures sociales et cohortes en France au XXe siècle*. 2. painos. Paris: Presses universitaires de France.
- Cloninger, Kevin (2011) Hope rekindled: Well-being, humanism, and education. Teoksessa Robert W. Sussman & Robert C. Cloninger (toim.) *Origins of Altruism and Cooperation*. New York: Springer. 377–398.
- Cowen, Tyler (2013) *Average is Over. Powering America Beyond the Great Stagnation*. New York: Dutton.
- Eckel, Catherine ym. (2011) Social norms of sharing in high school: Teen giving in the dictator game. *J. Econ. Behav. Organ.* 80, 604–612.
- Federal Reserve Bank of St. Louis (2018) *A Lost Generation? Long-Lasting Wealth Impacts of the Great Recession on Young Families*. Center for Household Financial Stability, Demographics of Wealth, 2018 Series, Essay No. 2. <https://www.stlouisfed.org/household-financial-stability/the-demographics-of-wealth/wealth-impacts-of-great-recession-on-young-families>
- Frey, Carl Benedict (2019) *The Technology Trap. Capital, Labor, and Power in the Age of Automation*. Princeton & Oxford: Princeton UP.
- Gallie, Duncan & Felstead, Alan & Green, Francis & Inanc, Hande (2017) The hidden face of job insecurity. *Work, Employment and Society* 31 (1), 36–53.
- Grönholm, Pauliina (2019) ”Ahdistaa kun on niin paljon tehtävää”. *Helsingin Sanomat* 29.4.2019, E 1–E 4.
- Hakovirta, Mia & Rantalaiho, Minna (2012) *Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 124. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

- Hakovirta, Mia & Kallio, Johanna (2014) Lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (2), 152–162.
- Hannula, Ulla & Larja, Liisa (2018) Työllisyys kasvoi ihan oikeasti. *Tieto & Trendit*. <http://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2018/tyollisyys-kasvoi-ihan-oikeasti/>
- Harari, Yuval Noah (2017) *Homo Deus. Huomisen lyhyt historia*. Helsinki: Bazar.
- Harrinvirta, Markku (2019) Nuoret kansanvallan suunnannäyttäjinä. Onko Suomessa näkyvissä demokratiasta vieraantumista? Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 140. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura. 115–130. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2019/03/NB_2018_web.pdf
- Hiilamo, Elli-Alina (2019) Tulot kasvavat kaikissa ikäryhmissä. *Helsingin Sanomat* 10.7.2019. B13.
- Helliwell, John & Barrington-Leigh, Christopher (2011) How much is social capital worth. Teoksessa Jolanda Jetten & Catherine Haslam & S. Alexander Haslam (toim.) *The Social Cure*. London: Psychology Press. 55–57.
- Helve, Helena (2015) Re-thinking youth and citizenship. Value groups and citizen types of young Finns. *Italian Journal of Sociology of Education* 7 (1), 32–66.
- Herrmann, Ulrike (2016) *Der Sieg des Kapitals. Wie der Reichtum in die Welt kam: Die Geschichte von Wachstum, Geld und Krisen*. Frankfurt/M.: Piper.
- Honkanen, Pertti (2018) Kannustinloukku – työmarkkinoiden todellinen vai kuviteltu ongelma? Teoksessa Jouko Kajanoja (toim.) *Työllisyyskysymys*. Helsinki: Into. 133–149.
- Honkapohja, Seppo (2016) Nuorten taloudellinen asema tulevaisuuden Suomessa. Esitelmä Nuoret ja talous tulevaisuuden Suomessa -seminaarissa. 20.10.2016. Suomen Pankki, ajankohtaista, puheet.
- Häkkinen, Antti & Salasuo, Mikko (2017) Aika näyttää. Nuoret, hyvän elämän määrittelyt ja sukupolvien katkeilevat ketjut. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 56. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto. 177–191. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf.
- Idman, Mika (2012) Sukupolvien väliset palkkaerot ovat vähäisiä. *Hyvinvointikatsaus* 1/2012.
- Inglehart, Ronald & Welzel, Christian (2005) *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence*. New York, NY: Cambridge UP.
- Inglehart, Ronald & Norris, Pippa (2017) Trump and the xenophobic populist parties: *The silent revolution in Reverse. Perspectives on Politics* 15 (2), 443–54.
- Jakonen, Mikko (2018) Työn murroksen suuret linjat. Teoksessa Jouko Kajanoja (toim.) *Työllisyyskysymys*. Helsinki: Into. 345–384.
- Jensen, Carsten & Svendsen, Gert Tinggaard (2009) Giving money to strangers. European welfare states and social trust. *International Journal of Social Welfare* 20 (1), 3–9.
- Kallunki, Valdemar (2016) Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyys ja luottamus tulevaisuuden taloudelliseen pärjäämiseen. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 93. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura. 151–162. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf
- Kantola, Anu & Kuusela, Hanna (2019) *Huipputuloiset. Suomen rikkain promille*. Tampere: Vastapaino.
- Karjalainen, Mira & Niemistö, Charlotta & Hearn, Jeff (2016) Tietotyöalan voittajan tyyli. Teoksessa Jaana Parviainen & Taina

- Kinnunen & Ilmari Kortelainen (toim.) *Ruumillisuus työelämässä*. Tampere: Vastapaino.
- Kauhanen, Antti & Maliranta, Mika & Rouvinen, Petri & Vihriälä, Vesa (2015) *Työn Murros – Riittääkö Dynamiikka?* Helsinki: Taloustieto Oy.
- Kauhanen, Antti (2016) *Uusi työnjako. Viisi syytä siihen, miksi robotisaatio ei johda työn loppumiseen*. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2016/09/Uusi-ty%C3%B6njako.pdf>
- Kauppila, Juha & Hartikainen, Esko (2012) Sukupolvien vuodenajat. Suomalainen elämänkulku ja sukupolvikonfliktit hyvinvointivaltiossa. *Aikuiskasvatus* 2012 (3), 166–176.
- Kinnunen, Helvi & Mäki-Fränti, Petri (2016) Pitkittynyt taantuma heikentää nuorten sukupolvien asemaa Suomessa. *Euro & talous* 11.3.2016. <http://www.eurojatalous.fi/fi/2016/artikkelit/pitkittynyt-taantuma-heikentaa-nuorten-sukupolvien-asemaa-suomessa/>
- Kojo, Marjaana (2013) Nuoruuden ja aikuisuuden välimaastossa – työttömyys aikuisuuden esteenä. *Hyvinvointikatsaus* 24 (3), 34–40.
- Korkiamäki, Riikka (2013) *Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 137. Tampere: Tampere University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9124-5>
- Kouvo, Antti (2014) *Luottamuksen lähteet. Vertaileva tutkimus yleistä luottamusta synnyttävistä mekanismeista*. Annales Universitatis Turkuensis C 381. Turku: Turun yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5715-6>
- Kouvo, Antti & Kankainen, Tomi (2009) Sosiaalista pääomaa rakentamassa vai purkamassa? Suomalaiset hyvinvointipalvelut ja yleistynyt luottamus. *Yhteiskuntapolitiikka*, 74 (6), 585–603.
- Laihiala, Tuomo & Kahma, Nina & Eskelinen, Niko & Ohisalo, Maria & Juho Saari (2017) Onko hyvinvointivaltiota tulevaisuutta? Nuorten mielipiteet ja hyvinvointivaltion muutos. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.) *Katse tulevaisuudessa*. Nuorisobarometri 2016. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 56. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto. 105–121. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf
- Laitinen, Joonas (2019) Nuorten aikuisten tulot polkevat paikoillaan. *Helsingin Sanomat* 6.2.2019.
- Larsen, Carsten A. (2008) The institutional logic of welfare attitudes. How welfare regimes influence public support. *Comparative Political Studies* 41 (2), 145–168.
- Lassila, Anni (2019) Yksinyrittäjän talous voi horjua jo yhdestä hankalasta asiakkaasta. *Helsingin Sanomat* 24.8.2019.
- Lassila, Anni & Raeste, Joonas (2018) Isopalkkaisia yhä enemmän. *Helsingin Sanomat* 10.3.2019.
- Leskinen, Tatu (2019) Osa-aikatyö on yleistynyt, tyytymättömyys siihen ei – pitäisikö muuttaa puhetta? *Tieto & Trendit* 9.9.2019. <http://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2019/osa-aikatyo-on-yleistynyt-tyytymattomyys-siihen-ei-pitaisiko-muuttaa-puhetta/>
- Liiten, Marjukka (2018) Alan valinta stressaa lukiolaisia. *Helsingin Sanomat* 17.5.2018.
- Lukkarinen, Henri (2018) Vastentahtoiset osa-aikatyöt yleistyneet 2010-luvulla. *Tieto & Trendit*. <http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2018/vastentahtoiset-osa-aikatyot-yleistyneet-2010-luvulla/>
- Lyly-Yrjänäinen, Maija (2018) *Työolobarometri 2017*. TEM-raportteja 32/2018. Helsinki: TEM.
- Mannerström, Rasmus & Hautamäki, Airi & Leikas, Sointu (2017) Identity status among young adults: Validation of the Dimensions of Identity Development Scale (DIDS) in a Finnish Sample. *Nordic Psychology* 69 (3), 1–19.

- Mary, Aurélie (2012) *The Illusion of the Prolongation of Youth. Transition to Adulthood among Finnish and French University Students* (Diss). Tampere: Tampere UP.
- Mason, Paul (2015) *PostCapitalism. A Guide to Our Future*. UK: Allen Lane.
- Maczulskij, Terhi (2019) Occupational mobility among routine workers. Esitys Suomen Pankin seminaarissa *Technological Upheaval and Labour Markets*, Helsinki 2.9.2019.
- Markovits, Daniel (2019) *The Meritocracy Trap*. UK: Allen Lane.
- Mattila, Maija (2019) *Työ ja työntekijöiden oikeudet alustataloudessa. Ongelmista ratkaisuihin*. Helsinki: Kalevi Sorsa -säätiö.
- Mensen, Ulrike (2016) Grenzenloses Wachstum – grenzenloses Ich? Teoksessa Almuth Bruder-Bezzel & Klaus-Jürgen Bruder & Karsten Münch (toim.) *Neoliberale Identitäten. Der Einfluss der Ökonomisierung auf die Psyche*. Giessen: Psychosozial-Verlag. 49–63.
- Metso, Riina-Maria (2019) Uusi sukupolvi töissä. *Yhteishyvä* 4/2019, 24–25.
- Moisio, Pasi (2006) Luokat ja liikkuvuus hyvinvointivaltiossa. John H. Goldthorpen toimintateoreettinen viitekehys. Teoksessa Juho Saari (toim.) *Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa*. Helsinki: Gaudeamus. 256–279.
- Myllyniemi, Sami (2004) Nuorisobarometri 2004. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 44. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasiain neuvottelukunta. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/barometri2004.pdf>
- Myllyniemi, Sami (2005) Nuorisobarometri 2005. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Erilaiset ja samanlaiset. Nuorisobarometri 2005*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 59. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/Baro2005.pdf>
- Myllyniemi, Sami (2007) *Perusarvot puntarissa. Nuorisobarometri 2007*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 79. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/Nuorisobarometri_2007.pdf
- Myllyniemi, Sami (2014). Nuorisobarometri 2013. Tilasto-osio. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.) *Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 71. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisoasiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2014/02/Nuorisobarometri_2013_lowres1.pdf
- Myllyniemi, Sami (2017) Nuorisobarometri 2016. Tilasto-osio. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 56. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf.
- Myllyniemi, Sami (2016) Nuorisobarometri 2015. Tilasto-osio. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 93. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisoasiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusseura. 5–114. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf
- Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi (2013) *Nuoria liikkeellä. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 64. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasiain neuvottelukunta & Valtion liikuntaneuvosto. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/08/Nuoria_

- liikkeell%C3%A4_Julkaisu_Nettiversio_korjattu.pdf
- Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (2018) Nuorisobarometri 2017. Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 129. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf
- Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (2019) Nuorisobarometri 2018. Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 140. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2019/03/NB_2018_web.pdf
- Niemistö, Charlotta & Karjalainen, Mira & Hearn, Jeff (2017) Kadonnutta aikaa etsimässä. Asiantuntijoiden ajanhallinta sidoksissa työssä. Teoksessa Mika Helander & Ilkka Levä & Sanna Saksela-Bergholm (toim.) *Työaika kirja*. Helsinki: Into
- OECD (2019) *Under Pressure: The Squeezed Middle Class*. <http://www.oecd.org/social/under-pressure-the-squeezed-middle-class-689afed1-en.htm>
- Oinonen, Eriikka (2004) *Finnish and Spanish Families in Converging Europe. Studies in European Societies and Politics*. Tampere: Tampere University Press.
- Ojala, Satu & Pyöriä, Pasi (2019) Precarious Work and the Risk of Receiving a Disability Pension. *Scandinavian Journal of Public Health* 47 (3), 293–300.
- Okkonen, Kaisa-Mari (2018) Euroopan vähäväkiset nuoret – Pohjolassa itsenäisiä ja pienituloisia, etelässä enemmän toimeentulovaikeuksia. *Tieto & Trendit* 28.8.2018. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2018/euroopan-vahavakisiet-nuoret-pohjolassa-itsenaisia-ja-pienituloisia-etelassa-enemman-toimeentulovaikeuksissa/>
- Oksa, Petteri (2019) Työaikalakia rikotaan Suomessa surutta – asiantuntijoiden työ valuu vapaa-ajalle. *Helsingin Sanomat* 26.2.2019.
- Onninen, Oskari (2019) Tarpeettomia ihmisiä. *Long Play* 81. https://cdn.longplay.revenu360.com/2019-09/LP81_Tarpeettomia_ihmisia-v2.pdf?Expires=1574773326&KeyName=longplay-master&Signature=rdGIrYZIym_zuD2S-Wx1Y95TTcg
- Petersen, Anne Helen (2019) How Millennials Became The Burnout Generation. *BuzzFeed News* 5.1.2019.
- Pew Research Center/*Global Attitudes & Trends* 9.10.2014. Emerging and Developing Economies Much More Optimistic than Rich Countries about the Future. <http://www.pewglobal.org/2014/10/09/emerging-and-developing-economies-much-more-optimistic-than-rich-countries-about-the-future/>
- Pihkala, Panu (2017) *Päin helvettiä? Ympäristöähdistys ja toivo*. Helsinki: Kirjapaja.
- Piispa, Mikko (2018) *Yhdeksän Sanaa Y-sukupolvesta*. Helsinki: Teos.
- Piketty, Thomas (2016) *Pääoma 2000-luvulla*. Helsinki: Into.
- Pulkkinen, Lea & Kokko, Katja (2017) *From Middle Childhood to Middle Adulthood: Growing Up to Be Middle-Aged*. London & New York: Routledge.
- Pulkka, Ville-Veikko (2018) Joutilaisuuden ylistys digitaalisessa taloudessa. Teoksessa Anu Suoranta & Sikke Leinikki (toim.) *Rapautuvan palkkatyön yhteiskunta. Mikä on työn ja toimeentulon tulevaisuus?* Tampere: Vastapaino. 28–43.
- Purhonen, Semi (2007) *Sukupolvien ongelma. Tutkielmia sukupolven käsitteestä, sukupolvi-toisuudesta ja suurista ikäluokista*. Sosiologian laitoksen tutkimuksia nro 251. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Pyöriä, Pasi & Saari, Tiina & Ojala, Satu & Sipponen, Katri (2013) Onko Y-sukupolvi toista maata? Nuorten työorientaatio 1980,

- 1990- ja 2000-luvuilla. *Hallinnon tutkimus* 32 (3), 197–212.
- Pyöriä, Pasi (toim.) (2017) *Työelämän myytit ja todellisuus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pyöriä, Pasi & Ojala, Satu (2016) Precarious work and intrinsic job quality: Evidence from Finland 1984–2013. *Economic and Labour Relations Review* 27 (3), 1–19.
- Pyöriä, Pasi & Ojala, Satu & Nätti, Jouko (2019) Työelämän muutokset ajassamme. Teoksessa Tuula Heiskanen & Sirpa Syvänen & Tapio Rissanen (toim.) *Mihin työelämä on menossa? – tutkimuksen näkökulmia*. Tampere: Tampere University Press 2019. 137–167.
- Pärnänen, Anna & Sutela, Hanna (2014) *Itsenäistyöllistäjät Suomessa 2013*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Pärnänen, Anna (2015) Itsenäistyöllistäjien tulotaso on alhainen. *Tieto & trendit. Talous- ja hyvinvointikatsaus* 4/2015, 58–61.
- Pärnänen, Anna (2016) Työnteon tavat pirstaloituvat. *Tieto & trendit. Talous- ja hyvinvointikatsaus* 2/2016, 82–83.
- Raeste, Juha-Pekka (2019) Työttömien etuudet ovat heikentyneet. *Helsingin Sanomat* 6.3.2019.
- Repo, Aila (2012) Uudet sukupolvet entistä koulutetumpia. *Hyvinvointikatsaus* 1/2012.
- Riikonen, Jose (2017) Kun uupuminen ei ole vaihtoehto. *Helsingin Sanomat* 23.4.2017.
- Rokkanen, Miikka & Uusitalo, Roope (2013) Changes in job stability – evidence from lifetime work histories. *Finnish Economic Papers* 26 (2), 36–55.
- Ronkainen, Antti & Sorsa, Ville-Pekka (2018) Quantitative easing forever? Financialisation and the institutional legitimacy of the Federal Reserve’s unconventional monetary policy. *New Political Economy* 23 (6). <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13563467.2018.1384455>.
- Ropponen, Annina & Bergbom, Barbara & Härmä, Mikko & Sallinen, Mikael (2018) *Asiantuntijatyön työajat – yhteydet työhön ja hyvinvointiin*. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Ropponen, Annina & Sallinen, Mikael & Härmä, Mikko (2019) Myös asiantuntijat tarvitsevat unta päivittäin. *Helsingin Sanomat* 28.2.2019.
- Rose, Stephen J. (2016) *The Growing Size and Income of the Upper Middle Class*. Washington: Urban Institute.
- Rotkirch, Anna & Tammissalo, Kristiina & Miettinen, Anneli & Berg, Venla (2017) *Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista*. Väestöliiton perhebarometri 2017. Helsinki: Väestöliitto.
- Räisänen, Heikki (2019) Osaaminen on hyvä työkalu työelämän muutoksissa. *Työpoliittinen aikakauskirja* 62 (2), 9–10.
- Saarela, Pekka (2000) *Nuorisobarometri 2000*. Nuoran julkaisuja. Helsinki: Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Saarela, Pekka (2001) *Nuorisobarometri 2001*. Nuorisosaian neuvottelukunnan julkaisu- ja 21. Helsinki: Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Saari, Juho (toim.) (2017) *Sosiaaliturvariippuvuus: sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere UP.
- Saarikoski, Saska (2019) Raha on nyt ihmisille merkki omasta arvosta. *Helsingin Sanomat* 14.7.2019.
- Salonen, Arto O. & Konkka, Jyrki (2017) Kun tyytyväisyys ratkaisee. Nuorten suhtautuminen globaaleihin haasteisiin, käsitykset ihanneyhteiskunnasta ja toiveet omasta tulevaisuudesta. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 56. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto. 137–156. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf
- Schmitt, John & Gould, Elise & Bivens, Josh (2018) America’s slow-motion wage crisis. Four decades of slow and unequal growth. *Economic Policy Institute publication*. <https://>

- www.epi.org/publication/americas-slow-motion-wage-crisis-four-decades-of-slow-and-unequal-growth-2/.
- Shaikh, Anwar (2016) *Capitalism. Competition, conflict, crises*. New York: Oxford University Press
- Sheskin, Mark & Chevalier, Coralie & Lambert, Stéphane & Baumard, Nicolas (2014) Life-history theory explains childhood moral development. *Trends in Cognitive Sciences* 18 (12), 613–615.
- Siltala, Juha (2013) *Nuoriso – mainettaan parempi. Nykynuorten sopeutumisratkaisut historiassa*. Helsinki: WSOY.
- Siltala, Juha (2017) *Keskiluokan nousu, lasku ja pelot*. Helsinki: Otava.
- Stiegler, Bernard (2015) *La société automatique. 1: L'Avenir du travail*. Paris: Fayard.
- Sutela, Hanna & Pärnänen, Anna & Keyriläinen, Marianne (2019) *Digijalan työelämä – Työolotutkimuksen tuloksia 1977-2018*. SVT. Helsinki: Tilastokeskus.
- Suvisaari, Jaana & Ahola, Kirsi & Kiviruusu, Olli & Korkeila, Jyrki & Lindfors, Olavi & Mattila, Aino & Markkula, Niina & Marttunen, Mauri & Partonen, Timo & Peña, Sebastian & Pirkola, Sami & Saarni, Samuli & Saarni, Suoma & Viertiö, Satu (2012) Psykkiset oireet ja mielenterveyden häiriöt. Teoksessa Seppo Koskinen & Annamari Lundqvist & Noora Ristiluoma (toim.) *Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa 2011*. Raportti 68/2012. Helsinki: THL. 96–101.
- SVT (2017): Koulutukseen hakeutuminen 2016. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/khak/2016/khak_2016_2017-12-13_fi.pdf
- Takala, Mervi (2015) *Luottamus eläketurvaan vuosina 2011 ja 2014*. Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2015. Tampere: Eläketurvakeskus.
- Temin, Peter (2018) *The Vanishing Middle Class. Prejudice and Power in a Dual Economy*. Cambridge, MA & London: MIT Press.
- Taloudellisen Tiedotustoimiston Kansan Arvot 2015 -tutkimus. <https://www.slideshare.net/T-MediaOy/kansan-arvot-2015>
- Taloudellisen Tiedotustoimiston Kansan Arvot 2018 -tutkimus. <https://www.tat.fi/wp-content/uploads/2018/12/Kansan-arvot-2018-tutkimusraportti-avainhavainnot.pdf>
- Taskinen, Pertti (2019) Työllisyysaste nousi, koska työikäinen väestö väheni – sekä muita huomioita työvoimatutkimuksesta. *Tieto & Trendit* 23.7.2019.
- Teittinen, Paavo (2019) Meitä on peloteltu. *Helsingin Sanomat* 14.7.2019.
- Terveisin Y (2012) Strategisen viestintätoimisto Ellun kanojen tekemä kysely. Helsinki. www.uusityoontaalla.fi.
- Tiainen, Pekka (2018) Työttömyyden kustannukset ja työllisyyden hyödyt. Teoksessa Jouko Kajanoja (toim.) *Työllisyyskysymys*. Helsinki: Into. 181–194.
- Tyson, Laura & Spence, Michael (2017) Exploring the effects of technology on income and wealth inequality. Teoksessa Heather Boushey & Bradford J. DeLong & Marshall Steinbaum (toim.) *After Piketty. The Agenda of Economics and Inequality*. Cambridge MA & London: Harvard UP. 170–208.
- Työ- ja elinkeinoministeriö: Työllisyyskatsaukset 2008-2015. <https://tem.fi/tyollisyyskatsaukset>
- Uusitalo, Roope (2008) Onko pätkätöiden yleistymisen totta vai tilastoharhaa? *Yhteiskuntapolitiikka* 73 (1), 5–11.
- Uusitalo, Roope (2019) Ennen ei ollut paremmin. Näkökulma. Suomen Kuvalehti 103. vuosikerta, numero 29. s. 14–15.
- Uusitalo, Roope (2016) Kadotettu sukupolvi? *Akateeminen talousblogi* 6.4.2016. <http://blog.hse-econ.fi/?p=7236>
- Vainionpää, Jari (2018) Ketkä poistuvat rutiniammateista ja kuinka se vaikuttaa tulevaan palkkakehitykseen? *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (3), 272–286.

Vuori, Jaakko (2019) Olemuksellisesti kivulias
kokemus: eksistentiaalinen tunne ja psyyk-

kinen kärsimys masennuksessa. *Tiede &
edistys* 44 (1), 3–18

EMMI LINDROOS, EIJA SEVÓN, OUTI ALAKÄRPPÄ & ANNA RÖNKÄ

TASAPAINOILUA JA RAJANHALLINTAA: NUORTEN NÄKEMYKSIÄ PERHEEN PERUSTAMISESTA SEKÄ TYÖN JA PERHEEN YHTENSOVITTAMISESTA

Nuoruus ja muotoutuva aikuisuus ovat elämänvaiheita, joihin kouluttautuminen ammattiin, työelämään siirtyminen sekä vakavan parisuhteen aloittaminen ja perheen perustaminen useimmilla sijoittuvat. Työn, perheen ja opiskelun yhteensovittamisen kysymykset tulevat nuorelle ajankohtaisiksi iän myötä sitä mukaa, kun nuorelle alkaa kertyä kokemuksia näiltä elämänalueilta. Ennen omakohtaisia kokemuksia nuori alkaa muodostaa omaa näkemystään työn ja perheen vuorovaikutuksesta seuraamalla julkista keskustelua aiheesta sekä omien vanhempien ja muiden läheisten tasapainoilua eri elämänalueiden välillä. Tässä artikkelissa tarkastelemme, millaisia nuorten näkemykset ja kokemukset työn ja muun elämän yhteensovittamisesta ovat. Näkevätkö nuoret nykyistä tai tulevaa elämäntilannettaan tarkastellessaan työn ja muun elämän keskenään tasapainossa vai ristiriitaisina? Pitävätkö he tiukkaa vai joustavaa rajaa näiden elämänalueiden välillä? Millaisena he näkevät tulevaisuutensa – onko siinä tilaa sekä työlle että perheellistymiselle?

ELÄMÄNKULUN SIIRTUMIEN RISTIRIIDAT MUOTOUTUVASSA AIKUISUUDESSA

Vanhemmuuden siirtyminen, koulutuksen pidentyminen ja työmarkkinoiden epävarmuus kuvastavat nuorten aikuisten *muotoutuvan aikuisuuden* elämänvaihetta. Jeffrey Arnettin (2004) mukaan myöhäisnuoruudesta kolmeenkymmeneen ikävuoteen asti jatkuvalla elämänvaiheelle on ominaista itsetutkiskelu, epävarmuus ja tunne siitä, että on eri elämänvaiheiden,

nuoruuden ja aikuisuuden, välillä. Aikuisuus velvollisuuksineen tarjoaa turvallisuutta ja vakautta, mutta sen nähdään myös rajoittavan itsenäisyyttä, spontaanisuutta ja erilaisten elämän mahdollisuuksien kirjoa. Sitoutuminen työhön ja perheeseen tapahtuu vasta lähempänä 30 ikävuotta. Koulutuksesta valmistuminen ja työelämään siirtyminen ajoittuvat samaan elämänvaiheeseen perheen perustamiseen liittyvien muutosten kanssa. Monien siirtymien samanaikaisuus saattaa voimistaa ristiriitoja työn ja perheen välillä (Rotkirch ym. 2017; Salmela-Aro ym. 2007).

Muotoutuvan aikuisuuden siirtymiksikin kutsutut elämäntapahtumat ovat olleet hiljattain julkisen keskustelun kohteena Suomessa, ja keskusteluissa on ollut huolestunut sävy. Yhtäältä sekä kouluttautuminen että työelämään siirtyminen on nähty nuorille haastavaksi koulutuspolkujen pitkittyessä ja monimutkaisuudessa sekä työmarkkinoiden epävakaisuudessa (Mills & Blossfeld 2013; Sobotka 2017). Toisaalta syntyvyyden alenemisen jo kahdeksan vuoden ajan jatkunut trendi (ks. Tilastokeskus 2019) on synnyttänyt huolta perheen perustamisen myöhentymisestä sekä nuorten aikuisten mahdollisuuksista ja halukkuudesta perustaa perhe ja hankkia lapsia.

Työelämään kiinnittymisen ja perheen perustamisen arvostus on Suomessa nuorten aikuisten keskuudessa kuitenkin korkeaa: tulevaisuuden unelmia selvittävässä tutkimuksessa pysyvää työsuhdetta piti tärkeänä noin 89 prosenttia vastaajista, kun taas noin 75 prosenttia vastaajista piti lasten saamista tärkeänä (Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2016). Toisaalta lähes puolet nuorista aikuisista (47

%) oli huolissaan siitä, onko heillä töitä tulevaisuudessa, ja huoli työnsaannista oli lisääntynyt erityisesti naisilla (Myllyniemi 2016, 66; tilasto-osio tässä julkaisussa). Lisäksi verrattaessa nuorisobarometrien (Myllyniemi 2016) eri vuosien arvioita siitä, miten tärkeänä pidettiin tiettyjen asioiden saavuttamista 35-vuotiaana, oman perheen ja lasten merkitys on vähentynyt nuorten vastaajien joukossa. Kun 85 prosenttia vastaajista piti vuonna 1998 tavoitetta erittäin tärkeänä tai melko tärkeänä, vuonna 2016 tavoitetta erittäin tärkeänä tai melko tärkeänä pitävien osuus oli enää 75 prosenttia. Samalla tavoitetta vain vähän tärkeänä pitävien osuus oli kasvanut kymmenestä prosentista 17 prosenttiin. Myös niiden vastaajien osuus, jotka eivät pitäneet perhettä ja lapsia lainkaan tärkeinä, oli kasvanut. Lukuja voidaan tulkita joko siten, että oman perheen ja lasten merkitys on vähentynyt, tai siten, että oman perheen ja lasten saamiselle asetettu tavoiteikä on siirtynyt 35 ikävuoden tuolle puolelle (Myllyniemi 2016).

Vanhemmudesta onkin tullut yhä selkeämmin yksilöllinen valinta, josta on myös mahdollista kieltäytyä (Agrillo & Nelini 2008). Perustelut vapaaehtoiselle lapsettomuudelle vaihtelevat individualistisista (työelämän paineet, vapaus, taloudelliset syyt, halu matkustella ja toteuttaa itseään) altruistisiin (ekologiset syyt, huoli globaalista liikakansoitumisesta, periytyvät sairaudet, epäily omasta kyvykkyydestä vanhemmuuteen) (Agrillo & Nelini 2008). Vapaaehtoisen lapsettomuuden lisäksi myös tahaton lapsettomuus on lisääntynyt, kun lapsen hankintaa siirretään myöhemmäksi. Pidentyneen nuoruuden myötä vanhemmaksi tulo on lykkääntynyt Suomessa ja muualla Euroopassa (Sobotka 2017). Vuonna 2018 esikoisen synnyttäneet olivat keskimäärin 29,4 vuotiaita ja isäksi ensimmäisen kerran tulleet keskimäärin 31,4 vuotiaita (Tilastokeskus 2019). Vuoden 2015 Perhebarometrin mukaan nuorten aikuisten (20–34-vuotiaat) keskuudessa vähiten koulutetut miehet ja naiset pitivät lapsettomuutta ihanteenaan muita useammin ja keskiasteen koulutetut muita harvemmin (Miettinen 2015, 28).

Tutkimusten mukaan vanhemmuuden lykkäämisen syyt ovat moninaiset: opinnot, valmistautuminen työelämään ja työmarkkinoiden epävarmuus, asumiseen ja talouteen liittyvät haasteet, sopivan kumppanin puute sekä vapaudesta nauttiminen siirtävät nuorten aikuisten vanhemmaksi tuloa (Alakärppä ym. 2020; Ketokivi 2004; Miettinen 2015, 55; Pekola & Lehtonen 2016; Rotkirch ym. 2017; Sutela 2013, 104). Myös vakiintuminen ja pyrkimys tarjota tulevalle lapselle mahdollisimman hyvät lähtökohdat selittävät vanhemmuuden siirtymistä (Alakärppä ym. 2020; Rotkirch ym. 2017, 72). Vuoden 2015 Perhebarometrin (Miettinen 2015) mukaan nuorilla naisilla tärkein syy siirtää lastenhankintaa oli korostunut halu nauttia elämästä ja tehdä muita asioita ennen vanhemmaksi tuloa. Nuorilla miehillä tärkein syy siirtää lastenhankintaa oli puolestaan sopivan kumppanin puute.

Työperäiset tekijät vaikuttavat selkeästi vanhemmaksi tuloon. Ammatissa ja uralla eteneminen painoi syynä naisilla enemmän kuin miehillä: nuorista naisista 23 prosenttia ja miehistä 15 prosenttia piti sitä hyvin tärkeänä perusteluna sille, ettei lastenhankintaa vielä harkittu. Työttömyyden ja epävarmojen työllisyysnäkökymien on havaittu siirtävän nuorten aikuisten lastenhankintaa (Adsera 2011; Miettinen 2015, 54–55; Pekola & Lehtonen 2016). Vuoden 2015 Perhebarometrin mukaan pienituloiset, ei-työssäkäyvät tai työttömät tai työttömäksi jäämistä seuraavien kahden vuoden aikana ennakoivat lapsettomat naiset ja miehet olivat muita valmiimpia siirtämään lastenhankintaa myöhemmäksi. Erityisesti naisilla työttömyys lisäsi selvästi aikeita siirtää lapsen hankintaa myöhemmäksi (Miettinen 2015, 70, 77). Lisäksi työsuhteen määräaikaaisuudella on ollut epävarmuutta lisäävä ja lasten hankintaa siirtävä vaikutus naisten perheellistymisessä. Hanna Sutelan (2013, 95) väitöstutkimuksessa määräaikaisen työn yhteydestä perheellistymiseen kävi ilmi, että määräaikaisessa työsuhteessa olevat naiset saivat ensimmäisen lapsensa myöhemmin kuin pysyvässä työsuhteessa työskennelleet.

Siinä missä vanhemmaksi tuloa on siirtänyt epävarmuus työstä tai työttömyys, on myös työssä kuormittuminen siirtänyt lastenhankintaa. Anneli Miettisen (2015, 63) mukaan varsinkin korkeasti koulutetut naiset mutta myös miehet sekä johtavassa asemassa toimivat ja yrittäjät siirsivät lastenhankintaa työkuormituksen vuoksi: työ vei tai sen oletettiin vievän niin paljon voimavaroja, ettei pienen lapsen hoitoon uskottu jäävän tarvittavaa energiaa. Myös korkeasti koulutettujen, määräaikaisissa työsuhteissa työskentelevien naisten lastenhankintapäätöstä mutkistivat työn vaatimukset ja intensiivisen äitiyden odotukset (Närvi 2014, 10). Kaikkiaan miehet olivat naisia epävarmempia lastenhankinnastaan (Miettinen 2015, 52).

Myös poliittisilla päätöksillä on merkitystä vanhemmaksi tulon sekä työn ja perheen yhteensovittamisen näkökulmasta (Alakärppä ym. 2020; Forsberg & Nätkin 2016). Taloudellisten taantumien seurauksena työ- ja perhepolitiikassa toteutetut säästötoimet ja muutokset ovat huonontaneet lapsiperheiden asemaa ja toimeentuloa, mikä voi heikentää mahdollisuuksia perheen perustamiseen sekä työn ja perheen yhteensovittamiseen. Esimerkiksi varhaiskasvatukseen on tullut viime vuosina muutoksia, jotka ovat vaikeuttaneet perheiden asemaa sekä heikentäneet varhaiskasvatuspalveluiden laatua ja niiden järjestämisen ennakoitavuutta (ks. Puroila & Kinnunen 2017).

NÄKÖKULMIA TYÖN JA PERHEEN YHTENSOVITTAMISEEN

Työn ja perheen yhteensovittamisesta puhutaan arkikielessä yhtenä kokonaisuutena, mutta tutkimuskirjallisuudessa ilmiötä tarkastellaan monisysteemisemmin eri näkökulmista ja eri lähestymistavoin (esim. Demerouti ym. 2012; Kinnunen ym. 2014). Nykytutkimus tunnistaa työn ja perheen vuorovaikutuksen kaksisuuntaiseksi ja sävyllään sekä kielteiseksi että myönteiseksi. Työn ja perheen väliset ristiriidat voivat olla aikaperustaisia ja johtua siitä, että työ

vie liikaa aikaa perheeltä tai työn ja perheen aikataulut ovat erilaisessa rytmissä. Ristiriidat työn ja perheen välillä voivat aiheutua myös toisen elämänalueen tai molempien liiallisesta kuormittavuudesta tai niillä ilmenevistä erilaisista käyttäytymisodotuksista (esim. Demerouti ym. 2012). Tapa jäsentää työn ja perheen välistä vuorovaikutusta ristiriitojen, kuormittavuuden tai epätasapainon näkökulmista on saanut rinnalleen myönteistä vuorovaikutusta korostavat rikastavuuden ja tasapainon käsitteet. Henkilö voi samanaikaisesti kokea työn ja perheen välisen vuorovaikutuksen rikastavana ja kuormittavana. Perheen työn vastinparina on tutkimuskirjallisuudessa osin korvannut henkilökohtainen tai muu elämä, johon sisällytetään myös laajemmin vapaa-aika. Taustalla on ymmärrys siitä, että työntekijä ei välttämättä elä perhesuhteessa, perheet ovat monimuotoisia ja perhemuoto voi muuttua elämäntilanteiden vaihtuessa (Kinnunen ym. 2014).

Työn luonteen muutokset ovat johtaneet työn ja perheen sekä muun elämän vuorovaikutuksen tutkimuksessa uusien käsitteiden ja näkökulmien syntyymiseen. Yksi uusi tutkimusalue on työn ja muun elämän välisen rajan tiukkuus tai väljyys (esim. Kossek ym. 2012). Teknologia mahdollistaa monille työn tekemisen lähes milloin ja missä vain. Charlotta Niemistön, Mira Karjalaisen ja Jeff Hearnin (2017) mukaan luonteeltaan autonomisessa tietotyössä painotetaan yhä enemmän yksilön ja organisaation joustavuutta, ja yksi sille ominaisista piirteistä on työn, perhe-elämän ja vapaa-ajan välisten rajojen hämärtyminen. Kun työn ja yksityiselämän välinen raja on häilyvä, yksilön tulee kyetä itse asettamaan rajansa (Kinnunen ym. 2016). Mikäli työntekijä ei pysty erottamaan työtä ja yksityiselämää toisistaan (tai ei halua erottaa niitä), vaan on aina saatavilla ja valmis reagoimaan esimerkiksi työsaikopos-teihin, voi palautumiseen ja lepoon käytettävä aika jäädä vähiin. Heikko tai epäselvä raja työn ja yksityiselämän välillä voi siten johtaa kuormittumiseen. Toisaalta joustava raja näiden kahden elämänalueen välillä voi toimia hyvin

mahdollista esimerkiksi yksityiselämään liittyvien asioiden hoitamisen joustavasti myös työajalla (Kinnunen ym. 2016).

Työn ja perheen välisen rajan hallintaan vaikuttaa myös, millaisia jouston mahdollisuuksia työntekijöille on tarjolla organisaatiossa. Työn joustavuutta on kuvattu kahtalaiseksi siinä mielessä, että voidaan puhua työn joustavuudesta (*'flexibility for' workers*) ja työntekijöiden joustavuudesta (*'flexibility of' workers*) (Southerton 2011). Näistä ensimmäisessä on kyse esimerkiksi joustavista työajoista, joiden voi ajatella palvelevan myönteistä työn ja perheen yhteensovittamista. Toisaalta myös niin sanottu työntekijöiden joustavuus ja epätyypilliset työajat ovat osa nykyistä työelämää. Usein vähemmän koulutusta vaativissa tehtävissä tai työuran alussa kyse on nollatuntisopimuksista, epätyypillisiin työaikoihin keskittyvästä työstä tai niin sanotuista pätkätöistä. Tammelin kumppaneineen (2017) osoittaa, että työn ja perheen yhteensovittaminen on hankalampaa epätyypillistä työaikaa tekevillä kuin muilla työntekijöillä.

Yksilöillä on erilaisia tapoja ylläpitää ja hallita työn ja muun elämän välistä rajaa. Yksilöt eroavat toisistaan siinä, missä määrin he haluavat pitää työtä ja yksityiselämää erillään tai pitää niiden välistä rajaa joustavana (Kinnunen ym. 2016; Niemistö ym. 2017). Koskekin ja kumppaneiden (2012) mukaan työn ja perheen erillään pitäminen tai yhteen linkittäminen on osin identiteettikysymys ja liittyy siihen, miten keskeisessä asemassa työ- ja perheidentiteetti henkilöllä kulloinkin ovat. Näin myös elämänvaihe voi heijastua rajanhallintaan.

Niemistö ja kumppanit (2017) selvittivät laajassa haastattelututkimuksessa eri ikäisten tietotyötä tekevien henkilöiden suhtautumista työn ja muun elämän välisen rajan ylläpitämiseen. He havaitsivat, että nuorimmille, 25–32-vuotiaille, usein perheettömille työntekijöille oli ominaista se, ettei pidetty selkeää rajaa työn ja muun elämän välillä. Henkilöt pystyivät vain rajallisesti vaikuttamaan työhönsä ja saatavilla oloon. Työ tunkeutui helposti vapaa-

aikaan. Vastaavasti Demerouti ja kumppanit (2012) toteavat kirjallisuuskatsauksensa pohjalta, että varhaisaikuisuudessa oleville työntekijöille ovat ominaisia korkeat vaatimukset sekä työssä että usein myös perheessä yhdistettynä vähäisempiin resursseihin, mikä selittää haasteita työn ja perheen yhteensovittamisessa. Nuorella työntekijällä on työssään ja ammatillisessa osaamisessaan usein paljon opittavaa ja kehitettävää, jolloin vanhemmuuden ja hoivan vastuiden omaksuminen yhtäaikaaisesti voi aiheuttaa kuormitusta.

Vanhemmaksi tulon myötä tasa-arvoon ja sukupuolten väliseen työnjakoon liittyvät kysymykset tulevat omakohtaisiksi, kun tuoreet vanhemmat pohtivat, kuinka pitkään lasta hoidetaan kotona ja miten hoivavastuu jaetaan vanhempien kesken (esim. Sevón 2011). Sukupuolen onkin havaittu olevan yhteydessä myös työn ja perheen yhteensovittamiseen. Erityisesti naiset asettavat itselleen suuria vaatimuksia sekä äitiydessä että työssä, sillä he haluavat olla hyviä äitejä ja antaa aikaa lapselle ja perheelle (Gissler ym. 2009). Hoivan ja kotitöiden päävastuu onkin edelleen naisilla: vuonna 2016 äidit pitivät vanhempainpäivärahapäivistä 90,5 prosenttia ja isät 9,5 prosenttia ja viidennes isistä ei pitänyt lainkaan perhevapaita (Kela 2016). Toisaalta miehet kokevat suurempaa taloudellista vastuuta perheen toimeentulosta (Nieminen & Attila 2018, 26; Närvi 2014, 10). Ruotsalaisen paneelitutkimuksen mukaan miehet myös aikoivat hankkia todennäköisemmin lapsen, jos heidän puolisoillaan oli mahdollisuus jäädä työstään vanhempainvapaalle tai tehdä osa-aikatyötä. Naiset puolestaan aikoivat hankkia lapsen, jos heidän puolisonsa ansaittivat hyvin työssään. (Kaufman & Bernhardt 2012.)

Suomessa naiset pitävät työn yhdistämistä perhe-elämään ja lastenhankintaan vaikeampana ja lapsen syntymän kielteisiä vaikutuksia työssäkäynnille suurempina kuin miehet (Miettinen 2015, 55; Miettinen & Rotkirch 2008, 44). Rotkirchin ja kumppaneiden mukaan (2017, 115) nuoret aikuiset elävätkin kes-

keneräisen tasa-arvokehityksen puristuksissa, sillä naiset kantavat miehiä selvästi suuremman riskin perheellistymisen vaikutuksista omaan työuraansa ja elintasaansa. Toisaalta vuoden 2015 Perhebarometrin mukaan perhevapaan aiheuttamat katkokset työuralla ja työn ja perheen yhteensovittamisen vaikeus mietityttivät lähes yhtä paljon sekä nuoria miehiä että naisia (Miettinen 2015, 55).

TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämä tutkimus tuottaa uutta tietoa siitä, mitä nuoret naiset ja miehet – iältään, koulutustaaltaan ja työhistorialtaan moninainen joukko – ajattelevat työstä ja perheestä sekä millaista rajaa he näiden elämänalueiden välillä ylläpitävät. Tutkimus lisää ymmärrystä siitä, etteivät nuoret ole ajattelussaan ja kokemuksissaan yhtenäinen ryhmä tarkasteltaessa suhtautumista työhön ja perheen perustamiseen. Kaikilta aineiston nuorilta selvitämme työn ja perheen/ muun elämän yhteensopivuuteen, perheen perustamiseen ja sukupuolten tasa-arvoon liittyviä näkemyksiä. Lisäksi tutkimme jo työelämässä olevien nuorten kokemuksia työstä sekä työn ja perheen/ muun elämän yhteensovittamisesta. Lähestymme työn ja perheen/ muun elämän yhteensovittamista ristiriitaisuuden, tasapainon ja rajanhallinnan näkökulmista. Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Millaisia nuorten näkemykset työn ja perheen yhteensopivuudesta ovat, ja mitkä tekijät ovat yhteydessä nuorten näkemyksiin?
2. Millaisena näyttäytyy työelämässä olevien nuorten työ, ja mitkä tekijät ovat yhteydessä työn kuormittavuuteen sekä työn ja muun elämän väliseen rajaan ja tasapainoon?

TUTKIMUSMENETELMÄT

Hyödynsimme vuoden 2019 Nuorisobarometri-aineistoa tutkiessamme 15–29-vuotiaiden nuorten näkemyksiä ja kokemuksia työn ja

perheen/ muun elämän yhteensovittamisesta. Vuoden 2019 Nuorisobarometrissa on mukana monia työn ja perheen/ muun elämän yhteensovittamiseen liittyviä kysymyksiä, joita ei ole kysytty aikaisemmissa Nuorisobarometreissa.

Vastaajien taustat

Vuoden 2019 Nuorisobarometriin osallistujista (N = 1907) miehiä oli 51 prosenttia ja naisia 49 prosenttia. Taustamuuttujista valitsimme mukaan tarkasteluihin sukupuolen lisäksi iän, koulutustason, pääasiallisen toiminnan sekä sen, asuuko vastaajan kotitaloudessa lapsia vai ei. Iästä käytettiin sekä jatkuvaa että kolmiluokkaista muuttujaa (15–19-vuotiaat, 20–24-vuotiaat, 25–29-vuotiaat). Nuorista 30 prosenttia oli iältään 15–19-vuotiaita, 34 prosenttia oli 20–24-vuotiaita ja 36 prosenttia 25–29-vuotiaita. Nuorten koulutustasoa kuvaavista muuttujista muodostettiin viisiluokkainen, nuoren korkeinta koulutustasoa kuvaava muuttuja, johon yhdistettiin tiedot suoritetuista tutkinnoista ja parhaillaan käynnissä olevasta opiskelusta. Vastaajista kahdella prosentilla ei ollut tutkintoa, eivätkä he opiskelleet missään parhaillaan. Vastaajista 32 prosenttia ilmoitti opiskelevansa toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa tai suorittaneensa ammatillisen tutkinnon ja 26 prosenttia oli lukiossa tai suorittanut ylioppilastutkinnon. Vastaajista 19 prosenttia oli ammattikorkeakoulussa tai suorittanut ammattikorkeakoulututkinnon ja 21 prosenttia puolestaan opiskeli yliopistossa tai oli suorittanut yliopistotutkinnon. Nuorten koulutustasosta käytettiin myös kaksiluokkaisen muuttujaa (korkeakoulussa tai korkeakoulututkinto, ei korkeakoulussa eikä korkeakoulututkintoa).

Pääasialliseksi toiminnakseen koululaisena tai opiskelijana olemisen nimesi lähes puolet (48 %) vastaajista. Seuraavaksi eniten oli palkkatyössä olevia (38 %). Työttömiä vastaajista oli kuusi prosenttia, yrittäjiä kolme prosenttia, vanhempainvapaalla olevia kaksi prosenttia, ja muutama vastaaja kertoi olevansa työpajas-

sa, ammattistartissa tai työkokeilussa. Jonkin muun pääasialliseksi toiminnakseen mainitsi kolme prosenttia vastaajista. Viimeinen vastajaluokka jätettiin pois analyysistä. Pääasiallinen toiminta vaihteli iän mukaan siten, että valtaosa 15–19-vuotiaista oli koululaisia tai opiskelijoita, 20–24-vuotiaista heitä oli puolet ja 25–29-vuotiaista enää viidennes. Palkkatyössä sen sijaan oli 15–19-vuotiaista 13 prosenttia, 20–24-vuotiaista 40 prosenttia ja 25–29-vuotiaista 60 prosenttia. Nuorista 91 prosenttia kertoi asuvansa taloudessa, jossa ei asu lapsia, ja yhdeksän prosenttia kertoi kotitaloudessaan asuvan lapsia. Puolison tai avopuolison ja lasten kanssa asui kahdeksan prosenttia nuorista, ja yksinhuoltajia oli yksi prosentti. Lasten kanssa asui 15–19-vuotiaista puoli prosenttia, 20–24-vuotiaista 3 prosenttia ja 25–29-vuotiaista 21 prosenttia.

Muuttujat

Tärkeänä pidetyt asiat sekä näkemykset työn ja perheen yhteensovittamisesta

Nuorten tärkeänä pitämiä asioita ja näkemyksiä työn ja perheen yhteensovittamisesta osana omaa elämäntietoa selvitettiin Nuorisobarometrissa kaikilta vastaajilta. Tärkeinä pidetyistä asioista valitsimme tarkasteluun työn sekä kodin ja perheen tärkeyttä mittaavat muuttujat. Näitä arvioitiin viisiportaisella asteikolla (1 = täysin yhdentekevää, 2 = melko yhdentekevää, 3 = ei tärkeää mutta ei yhdentekevää, 4 = melko tärkeää, 5 = hyvin tärkeää). Lisäksi valitsimme tarkasteluun kuusi väittämää nuorten työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyen. Ensimmäisessä kysyttiin sitä, kuinka paljon nuori kokee ammatin, toimialan tai uran valintaan vaikuttavan tai vaikuttaneen mahdollisuuden yhdistää työ- ja perhe-elämä. Tätä väittämää arvioitiin neliportaisella asteikolla (ei vaikuta lainkaan, ei kovin paljon, melko paljon, erittäin paljon). Toisessa väittämässä kysyttiin, onko nuori samaa vai eri mieltä siitä, että uran ja lasten yhdistäminen on mahdoton yhtälö.

Kolmannessa väittämässä kysyttiin, onko nuori valmis luopumaan työttöisyydestä perhesyiden vuoksi ja neljännessä sitä, onko nuori valmis lykkäämään perheen perustamista työhön liittyvien syiden takia.

Tarkasteluun valitsemistamme väittämistä kaksi viimeistä kuvasivat sukupuolten tasa-arvoa perheessä. Ne kuuluivat: ”sekä miesten ja naisten tulee kantaa yhtä paljon vastuuta kodista ja perheestä” ja ”sekä miesten että naisten tulee osallistua yhtäläisesti perheen toimeentulon hankkimiseen”. Tarkastelemiamme väittämiä 2–6 arvioitiin neliportaisella asteikolla (1 = täysin eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = jokseenkin samaa mieltä, 4 = täysin samaa mieltä). Uran ja lasten mahdottomana yhtälönä pitämisestä ja perheen perustamisen lykkäämisestä muodostettiin työn ja perheen keskeisyyttä kuvaava yhdistetty muuttuja. Tässä uudessa muuttujassa alkuperäiset neliluokkaiset muuttujat muutettiin kaksiluokkaisiksi siten, että vastausvaihtoehdot 1 = täysin eri mieltä ja 2 = jokseenkin eri mieltä yhdistettiin eri mieltä olemiseksi ja vastausvaihtoehdot 3 = jokseenkin samaa mieltä ja 4 = täysin samaa mieltä yhdistettiin samaa mieltä olemiseksi. Näin muodostui nelikenttä, jonka luokat olivat 1 = pitää uran ja lasten yhdistämistä mahdottomana yhtälönä ja on valmis lykkäämään perheen perustamista, 2 = pitää uran ja lasten yhdistämistä mahdottomana yhtälönä, mutta ei ole valmis lykkäämään perheen perustamista, 3 = ei pidä uran ja lasten yhdistämistä mahdottomana yhtälönä ja on valmis lykkäämään perheen perustamista, 4 = ei pidä uran ja lasten yhdistämistä mahdottomana yhtälönä eikä ole valmis lykkäämään perheen perustamista.

Työhön sekä työn ja muun elämän yhteensovittamiseen liittyvät muuttujat

Nuorisobarometrissa niiltä nuorilta, jotka haastatteluhetkellä kertoivat tekevänsä palkkatyötä tai olevansa yrittäjiä (N = 1039), kysyttiin työhön liittyviä kysymyksiä. Työssäkäyviltä nuorilta kysyttiin, onko heidän työsuhteen-

sa kokoaikainen vai osa-aikainen ja pysyvä/toistaiseksi voimassa oleva vai määräaikainen. Lisäksi nuorilta kysyttiin, onko heillä säännöllinen päivätyö vai muu työaika (vuorotyö, iltatyö, epäsäännöllinen työaika jne.). Nuorten kokemuksia työstä kysyttiin seuraavasti: ”Missä määrin seuraavat väittämät kuvaavat omaa työtäsi?” Valitsimme nuorten kokemuksia työstä kuvaavasta muuttujasta tarkasteluun viisi väittämää. Väittämistä ”minulla on usein vaikeuksia jaksaa työssäni”, ”koen työni henkisesti raskaaksi” ja ”tunnen usein ahdistuvani työasioista myös vapaa-aikana” muodostettiin työn henkistä kuormittavuutta kuvaava keskiarvomuttuja (ks. taulukko 1). Lisäksi erikseen tarkasteltiin väittämiä ”omassa elämässäni työ ja vapaa-aika ovat tasapainossa” ja ”joudun usein venyttämään työpäivääni, että saan työt tehtyä”. Nuorten kokemuksia työstään arvioitiin neliportaisella asteikolla (1 = ei pidä lainkaan paikkansa, 2 = ei juurikaan pidä paikkansa, 3 = pitää jokseenkin paikkansa, 4 = pitää täysin paikkansa). Työn ja vapaa-ajan välistä rajaa kysyttiin seuraavasti: ”Koetko omassa elämässäsi työn ja vapaa-ajan välisen rajan selväksi?” Työn ja vapaa-ajan välistä rajaa arvioitiin viisiportaisella asteikoilla (1 = en yhtään, 2 = vähän, 3 = jonkin verran, 4 = paljon, 5 = täysin).

TILASTOLLISET ANALYYSIT

Tulosten kuvailussa käytettiin frekvenssi- ja prosenttijakaumia. Vastausvaihtoehto ”en osaa sanoa” koodattiin puuttuvaksi tiedoksi. Koska useimpien muuttujien jakaumat olivat vinoja, käytimme pääasiassa parametrittomia testejä. Yksittäisten väittämien kohdalla tarkasteltiin U-testin avulla vastaajien välisiä eroja sukupuolen ja sen mukaan, asuuko vastaajan kotitaloudessa lapsia vai ei. Ikäryhmien, koulutuksen ja pääasiallisen toiminnan välisiä eroja tarkasteltiin puolestaan Kruskal-Wallis testin avulla ja paritaisiin vertailuihin käytettiin Bonferroni-korjattuja p-arvoja. Yksittäisten väittämien yhteyttä toisiinsa tarkasteltiin Spearmanin korrelaatiokertoimen avulla. Taustatekijöiden ja työn rakenteellisten piirteiden yhteyttä työn henkiseen kuormittavuuteen tarkasteltiin puolestaan lineaarisella regressioanalyysillä. Tuloksissa raportoidaan tilastollisesti merkitsevät yhteydet.

TULOKSET

Kuva työn ja perheen yhteensovittamisesta ja sukupuolten tasa-arvosta myönteinen – Yli puolet siirtäisi perheen perustamista työhön liittyvien syiden takia

Sekä työ (89 %) että koti ja perhe (93 %) olivat lähes kaikille nuorille hyvin tai melko tärkeitä. Nuorten näkemykset työn ja perheen yhteensovittamisesta olivat pääosin myönteisiä. Suurin osa nuorista koki uran ja lasten yhdistämisen mahdolliseksi, ja vain 14 prosenttia vastaajista ajatteli uran ja lasten yhdistämisen olevan mahdotonta. Moni oli kuitenkin tehnyt tai valmis tekemään elämässään valintoja työn ja perheen yhteensovittamisen vuoksi. Kaksi viidestä (38 %) kertoi, että mahdollisuus yhdistää työ- ja perhe-elämä vaikuttaa tai on vaikuttanut ammatin, toimialan tai uran valintaan erittäin tai melko paljon. Selvästi suurin osa (73 %) nuorista puolestaan ajatteli olevansa valmis luopumaan työtilaisuudesta perhesyiden vuok-

TAULUKKO 1. TYÖN HENKISEN KUORMITTAVUUDEN KESKIARVOMUUTTUJAAN MUKAAN OTETUT VÄITTÄMÄT

Keskiarvomuttuja 1: Työn henkinen kuormittavuus (Cronbach α = .66)	
K7 (a)	”Minulla on usein vaikeuksia jaksaa työssäni”
K7 (c)	”Koen työni henkisesti raskaaksi”
K7 (e)	”Tunnen usein ahdistuvani työasioista myös vapaa-aikana”

si. Toisaalta yli puolet (59 %) ajatteli olevansa valmis siirtämään perheen perustamista työhön liittyvien syiden takia.

Tarkasteltaessa työn ja perheen keskeisyyttä nelikentän avulla huomattiin, että puolet (51 %) nuorista ajatteli, että heidän on mahdollista saada sekä ura että lapset, mutta he siirtäisivät perheen perustamista tulevaisuuteen. Seuraavaksi eniten (35 %) nuoret ajattelivat, että uran ja lasten yhdistäminen on mahdollista, eivätkä he siirtäisi perheen perustamista tulevaisuuteen. Pienelle osalle nuorista ura ja lapset näyttyivät kuitenkin joko-tai-ratkaisuna. Nuorista yhdeksän prosenttia arvioi uran ja perheen mahdottomaksi yhtälöksi ja oli halukkaita siirtämään perheen perustamista ja vain viisi prosenttia piti uraa ja perhettä mahdottomana yhtälönä, samalla kun he eivät olleet halukkaita siirtämään perheen perustamista.

Lähes kaikki vastaajat (92 %) olivat täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että miesten ja naisten tulee kantaa yhtä paljon vastuuta kodista ja perheestä. Selvästi suurin osa (88 %) nuorista oli myös täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että sekä miesten että naisten tulee osallistua yhtäläisesti perheen toimeentulon hankkimiseen.

Nuorten välillä eroja näkemyksissä vanhemmaksi tulosta sekä työn ja perheen yhteensovittamisesta

Miesten ja naisten välillä oli eroja näkemyksissä työn ja perheen yhteensovittamisesta. Naiset kokivat mahdollisuuden yhdistää työ- ja perhe-elämä vaikuttavan enemmän ammatin, toimialan tai uran valintaan kuin miehet ($U = 421\ 656, p = 0,001$). Naiset olivat myös valmiimpia myöhentämään perheen perustamista työhön liittyvien syiden takia kuin miehet ($U = 421\ 726, p = 0,015$). Miehet puolestaan olivat naisia valmiimpia luopumaan työtilaisuudesta perheeseen liittyvien syiden takia ($U = 417\ 036, p = 0,001$). Naiset pitivät kotia ja perhettä ($U = 422\ 957, p < 0,001$) kuitenkin tärkeämpänä kuin miehet. Ikäryhmät puolestaan erosivat

toisistaan vain siinä, kuinka paljon mahdollisuus yhdistää työ- ja perhe-elämä vaikuttaa tai on vaikuttanut ammatin, toimialan tai uran valintaan. 15–19-vuotiaat arvioivat vaihtuksen suuremmaksi kuin 20–24-vuotiaat ja 25–29-vuotiaat.

Myös koulutusryhmien välillä oli eroja näkemyksissä työn ja perheen yhteensovittamisesta (ks. liitetaulukko 1). Lukiossa opiskelevat tai ylioppilastutkinnon suorittaneet ja yliopistossa opiskelevat tai yliopistotutkinnon suorittaneet kokivat mahdollisuuden yhdistää työ- ja perhe-elämä vaikuttavan enemmän ammatinvalintaan kuin ammattikorkeakoulussa opiskelevat tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet. Ammatillisen tutkinnon suorittaneet tai sitä suorittamassa olevat nuoret kokivat puolestaan työn ja perheen yhdistämisen mahdottomampana kuin ylioppilastutkinnon, ammattikorkeakoulututkinnon tai yliopistotutkinnon suorittaneet tai niitä suorittamassa olevat nuoret. Toisaalta ammatillisen tutkinnon suorittaneet tai sitä suorittavat eivät olleet niin valmiita siirtämään perheen perustamista kuin ylioppilas- tai yliopistotutkinnon suorittaneet tai niitä suorittavat nuoret. Yliopistotutkinnon suorittaneet tai sitä suorittavat eivät taas ajatelleet uraa ja perhettä toistensa vastakohtina, mutta samanaikaisesti he olivat kuitenkin valmiita siirtämään perheen perustamista tulevaisuuteen.

Lisäksi nuoren pääasiallinen toiminta oli yhteydessä näkemyksiin työn ja perheen yhteensovittamisesta (ks. liitetaulukko 2). Koululaiset/opiskelijat ja yrittäjät kokivat mahdollisuuden yhdistää työ- ja perhe-elämä vaikuttavan ammatin, toimialan tai uran valintaan enemmän kuin palkansaajat. Lisäksi yrittäjät kokivat mahdollisuuden yhdistää työ- ja perhe-elämä vaikuttavan uran valintaan enemmän kuin työttömät ja koululaiset/opiskelijat. Yrittäjät eivät pitäneet uran ja lasten yhdistämistä yhtä mahdottomana kuin työttömät ja palkkatyössä olevat. Pääasiallisen toiminnan suhteen nuorten välillä oli eroja myös siinä, kuinka valmiita he olivat luopumaan

työtilaisuudesta perhesyiden vuoksi siten, että vanhempainvapaalla olevat olivat valmiimpia kuin koululaiset/opiskelijat.

Sukupuolen, iän, koulutuksen ja pääasiallisen toiminnan lisäksi myös se, asuiko vastaajan kotitaloudessa lapsia vai ei, oli yhteydessä nuorten näkemyksiin työn ja perheen yhteensovittamisesta. Ne, jotka eivät asuneet lasten kanssa, pitivät uran ja lasten yhdistämistä mahdottomampana ($U = 131\ 667, p = 0,006$) ja olivat valmiimpia lykkäämään perheen perustamista kuin lasten kanssa asuvat ($U = 93\ 334, p < 0,001$). Lasten kanssa asuvat olivat puolestaan valmiimpia luopumaan työtilaisuudesta perhesyiden vuoksi kuin ne, jotka eivät asuneet lasten kanssa ($U = 177\ 421, p < 0,001$).

Sukupuoli, ikä ja koulutus olivat yhteydessä nuorten näkemyksiin perheen sisäisestä tasavaroista. Naiset olivat miehiä useammin samaa mieltä siitä, että miesten ja naisten tulee kantaa yhtä paljon vastuuta kodista ja perheestä ($U = 435\ 344, p = 0,003$) sekä osallistua yhtäläisesti perheen toimeentulon hankkimiseen ($U = 408\ 208, p < 0,001$). Ikäryhmien (ks. liitetaulukko 3) ja koulutustasojen (ks. liitetaulukko 1) välillä oli eroja vain vastuussa kodista ja perheestä, mutta ei yhtäläisessä osallistumisessa toimeentulon hankkimiseen. Nuorimmat vastaajat erosivat vanhimista vastaajista siten, että nuorimmat olivat useammin samaa mieltä naisten ja miesten yhtäläisestä vastuusta. Koulutustasojen välillä ero näkyi ammatillisen tutkinnon suorittaneiden tai sitä suorittamassa olevien ja yliopistotutkinnon suorittaneiden tai sitä suorittamassa olevien välillä siten, että ammatillisen tutkinnon suorittaneet tai sitä suorittamassa olevat olivat useammin samaa mieltä vastuun tasapuolisesta jakautumisesta.

Työssäkäyvistä suurimmalla osalla työ ja vapaa-aika tasapainossa – viidennes koki työn henkisesti kuormittavaksi

Palkkatyötä aineistonkeruun hetkellä tekevil-
tä (N = 998) ja yrittäjiltä (N = 60) kysyttiin

heidän työnsä piirteistä, työn henkisestä kuormittavuudesta sekä työn ja vapaa-ajan yhteensovittamisesta. Palkkatyötä teki yli puolet (52 %) nuorista. Palkkatyötä teki palkkatyöläisiksi pääasialliselta toiminnaltaan itsensä luokittelevien lisäksi 38 prosenttia yrittäjistä, 26 prosenttia koululaisista ja opiskelijoista, 10 prosenttia vanhempainvapaalla olevista, viisi prosenttia työttömistä sekä 19 prosenttia jonkin muun pääasialliseksi toiminnakseen kertovista. Suurimmalla osalla työelämässä olevista nuorista oli kokoaikainen (63 %) ja pysyvä tai toistaiseksi voimassa oleva (66 %) työsuhte. Työaika jakoi nuoria enemmän, sillä säännöllistä päivätyötä teki puolet vastaajista ja puolet teki muuta työaikaa (vuorotyö, iltatyö, epäsäännöllinen työaika). Vain harva (9 %) vastaajista oli vuokratyöntekijä.

Nuorten kokemukset työelämästä olivat pääosin myönteisiä. Kaksi kolmasosaa (66 %) kaikista työelämässä olevista nuorista koki työn ja vapaa-ajan välisen rajan omassa elämässään täysin tai hyvin selväksi. Suurin osa (75 %) koki myös työn ja vapaa-ajan olevan omassa elämässään täysin tai jokseenkin tasapainossa. Työnsä henkisesti kuormittavaksi koki kuitenkin 19 prosenttia kaikista työssäkäyvistä nuorista, ja lähes 40 prosenttia oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että joutuu usein venyttämään työpäiväänsä, että saa työnsä tehtyä.

Työn henkinen kuormittavuus oli yhteydessä työn ja vapaa-ajan väliseen rajaan ja tasapainoon sekä työpäivän venyttämiseen. Ne nuoret, jotka kokivat työn ja vapaa-ajan olevan elämässään tasapainossa, kokivat työnsä henkisesti vähemmän kuormittavaksi kuin muut ($r = -0,35, p < 0,001$). Toisaalta mitä epäselvemmäksi nuoret kokivat työn ja vapaa-ajan välisen rajan elämässään, sitä enemmän he raportoivat työn kuormittavan heitä henkisesti ($r = -0,31, p < 0,001$). Samoin ne nuoret, jotka joutuivat usein venyttämään työpäiväänsä, kokivat työnsä henkisesti kuormittavammaksi kuin muut ($r = 0,37, p < 0,001$).

Nuorten välillä eroja kokemuksissa työn henkisestä kuormittavuudesta sekä työn ja vapaa-ajan välisestä rajasta ja tasapainosta

Naisista 59 prosentilla oli määräaikainen työsuhde, kun taas miehistä 41 prosentilla työsuhde oli määräaikainen. Vastaavasti naisten työsuhteista 64 prosenttia oli osa-aikaisia ja miesten työsuhteista vain 46 prosenttia. Lisäksi naisista 58 prosenttia teki muuta työaikaa (esim. vuorotyö, iltatyö tai epäsäännöllinen työaika), kun taas miehistä vain 42 prosentilla oli muu työaika. Myös eri ikäisten nuorten työsuhteet ja työajat erosivat toisistaan. Vanhimmat vastaajat olivat nuorempia ikäryhmiä useammin kokoaikaisessa sekä pysyvässä tai toistaiseksi voimassa olevassa työsuhteessa ja tekivät useammin säännöllistä päivätyötä (ks. taulukko 2).

Sukupuolten välillä oli eroja työpäivän venyttämässä siten, että miehet kokivat joutuvansa naisia useammin venyttämään työpäiväänsä ($U = 130\ 370, p = 0,027$). Myös ikäryhmien välillä oli eroja työpäivän venyttämässä sekä työn ja vapaa-ajan välisen tasapainon ja rajan kokemuksissa (ks. liitetaulukko 3). Kaikki ikäryhmät erosivat toisistaan työpäivän venyttämisen suhteen siten, että vanhemmat vastaajat kertoivat joutuvansa venyttämään työpäiväänsä useammin kuin nuoremmat. Nuorimmat vastaajat erosivat myös kahdesta vanhemmasta ikäryhmästä työn ja vapaa-ajan välisen tasapainon kokemuksissa siten, että nuorimmat vastaajat kokivat työn ja vapaa-ajan olevan elämässään enemmän tasapainossa. Li-

säksi he erosivat 25–29-vuotiaista työn ja vapaa-ajan välisen rajan kokemuksissa siten, että nuorimmat vastaajat kokivat rajan selvemmäksi.

Myös koulutustasojen välillä oli eroja (ks. liitetaulukko 1). Ammatillisen tutkinnon, ylioppilastutkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet tai niitä suorittamassa olevat nuoret kokivat työn ja vapaa-ajan välisen rajan selvemmäksi kuin yliopistotutkinnon suorittaneet tai sitä suorittamassa olevat. Lisäksi ammatillisen tai ylioppilastutkinnon suorittaneet tai niitä suorittamassa olevat kokivat omassa elämässään työn ja vapaa-ajan olevan myös enemmän tasapainossa kuin yliopistotutkinnon suorittaneet tai sitä suorittamassa olevat. Ylioppilaat tai lukiossa opiskelevat erosivat muista koulutusryhmistä myös siinä, että he eivät kokeneet joutuvansa venyttämään työpäiväänsä niin usein kuin muut.

Lisäksi nuorten kokemukset työn ja vapaa-ajan välisestä rajasta ja tasapainosta sekä työpäivien venyttamisestä olivat yhteydessä nuorten pääasialliseen toimintaan (ks. liitetaulukko 2). Yrittäjät erosivat palkkatyössä olevista, koululaisista/opiskelijoista ja työttömistä työn ja vapaa-ajan välisen tasapainon kokemuksissa siten, että yrittäjät kokivat työn ja vapaa-ajan olevan vähemmän tasapainossa kuin muut. Yrittäjät myös kokivat työn ja vapaa-ajan välisen rajan epäselvemmäksi kuin muut ja kokivat joutuvansa venyttämään työpäiviään enemmän kuin palkkatyössä olevat.

Ne, jotka eivät asuneet lasten kanssa, kokivat työn ja vapaa-ajan olevan enemmän tasapainossa kuin lasten kanssa asuvat ($U = 48\ 790, p = 0,002$). Lasten kanssa asuvat kokivat

TAULUKKO 2. TYÖSUHTEET JA TYÖAJAT IKÄRYHMITÄIN.

	15–19-vuotiaat	20–24-vuotiaat	25–29-vuotiaat
Kokoaikainen työsuhde	37 %	53 %	80 %
Pysyvä/toistaiseksi voimassa oleva työsuhde*)	58 %	61 %	74 %
Säännöllinen päivätyö	26 %	40 %	65 %
*) Huom. Ero 15–19-vuotiaiden ja 20–24-vuotiaiden välillä ei tilastollisesti merkitsevä.			

puolestaan joutuvansa useammin venyttämään työpäiväänsä kuin ne, jotka eivät asuneet lasten kanssa ($U = 67\,626, p = 0,002$).

Lineaarisella regressioanalyysillä tarkasteltiin taustatekijöiden ja työn rakenteellisten piirteiden yhteyttä työn henkiseen kuormittavuuteen (ks. taulukko 3). Taustatekijöistä regressioanalyysiin otettiin mukaan ikä, sukupuoli, koulutus (ei korkeakoulussa eikä korkeakoulututkintoa, korkeakoulussa tai korkeakoulututkinto), se onko kotitaloudessa lapsia vai ei (ei asu lasten kanssa, asuu lasten kanssa), pääasiallinen toiminta (palkkatyössä, yrittäjä) ja kokoaikainen/osa-aikainen työsuhte. Työaika ja pysyvä/määräaikainen työsuhte eivät korreloineet työn henkisen kuormittavuuden kanssa, joten ne jätettiin regressioanalyysistä pois.

Regressioanalyysin tulokset osoittivat, että sukupuoli, koulutus ja pääasiallinen toiminta olivat yhteydessä kokemukseen työn henkisestä kuormittavuudesta. Naiset, korkeakoulutetut (AMK tai yliopisto) ja yrittäjät kokivat työnsä henkisesti kuormittavammaksi kuin miehet, vähemmän koulutetut ja palkkatyössä olevat. Tarkastelimme lisäksi korrelaatioanalyysin avulla työn henkisen kuormittavuuden ja lastenhankinnan siirtämisen välistä yhteyttä. Työn henkisen kuormittavuuden ja lastenhankinnan siirtämisen väliltä löytyi tilastollisesti merkitsevä yhteys, joka oli suuruudeltaan kuitenkin heikko ($r = 0,09, p = 0,003$). Työn henkinen kuormittavuus oli yhteydessä perheen perustamisen lykkäämiseen siten, että ne nuoret, jotka kokivat työnsä henkisesti muita

TAULUKKO 3. LINEAARISEN REGRESSIOANALYYSIN TULOKSET IÄN, SUKUPUOLEN, KOULUTUKSEN, SEN ONKO KOTITALOUDESSA LAPSIA VAI EI, PÄÄASIALLISEN TOIMINNAN JA TYÖSUHTEEN YHTEYDESTÄ TYÖN HENKISEEN KUORMITTAVUUTEEN

Työn henkinen kuormittavuus		
	β	r
Ikä (vuosina)	0,04	0,16***
Sukupuoli (0 = nainen, 1 = mies)	-0,15***	-0,14***
Korkeakoulutus (0 = ei korkeakoulussa eikä korkeakoulututkintoa, 1 = korkeakoulussa tai korkeakoulututkinto)	0,17***	0,21***
Kotitaloudessa lapsia vai ei (0 = ei asu lasten kanssa, 1 = asuu lasten kanssa)	0,04	0,06*
Pääasiallinen toiminta (0 = palkkatyössä, 1 = yrittäjä)	0,10**	0,08*
Kokoaikainen/osa-aikainen työsuhte (0 = kokoaikainen, 1 = osa-aikainen)	-0,07	-0,08*
$R^2 = 0,08$ $F(6, 731) = 10,32***$		
Huom. *p <0,05; **p <0,01; ***p <0,001		

nuoria kuormittavammaksi, olivat valmiimpia lykkäämään perheen perustamista työhön liittyvien syiden takia.

POHDINTA

Olemme tässä artikkelissa luoneet poikkileikkauksen Nuorisobarometriin 2019 vastanneiden nuorten ja nuorten aikuisten työn ja perheen/muun elämän yhteensovittamiseen. Tutkimustehtävänä oli selvittää, millaisia 15–29-vuotiaiden nuorten näkemykset perheen perustamisesta sekä työn ja perheen yhteensopivuudesta ovat ja millaisena työelämässä olevien nuorten työ, työn ja muun elämän välinen raja ja tasapaino näyttäytyvät sekä mitkä tekijät näihin ovat yhteydessä.

Kaiken kaikkiaan näkemykset työn ja perheen yhteensopivuudesta olivat yllättävän myönteisiä viimeaikaisen julkisen keskustelun kielteisyydestä huolimatta. Sekä perhettä että työtä pidettiin tärkeinä elämänalueina (vrt. Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2016). Vain pieni osa piti uran ja lasten yhteensovittamista mahdottomana yhtälönä. Kuitenkin moni oli aikeissa tehdä tai oli tehnyt jo hyvinkin nuorella iällä tietoisia ratkaisuja työn ja perheen yhteensovittamisen eteen tai myönnytyksiä jommankumman elämänalueen vuoksi: suuri osa (73 %) nuorista oli valmis luopumaan työtilaisuudesta perhesyiden vuoksi, mikä kuvastaa osaltaan perheen korkeaa arvostusta vastaajien keskuudessa. Toisaalta perheen perustamista oli valmis lykkäämään työhön liittyvistä syistä yli puolet vastaajista, mikä kuvastaa niitä paineita ja ristiriitoja, joita nuorten siirtymien samanaikaisuus tuottaa (vrt. Rotkirch ym. 2017; Salmela-Aro ym. 2007). Naiset olivat valmiimpia lykkäämään perheen perustamista työhön liittyvien syiden takia, kun taas miehet olivat valmiimpia luopumaan työtilaisuudesta perhesyiden takia.

Tulokset vahvistavat vuoden 2015 Perhebarometrin tuloksia, joiden mukaan nimenomaan naiset perustelevat vanhemmuuden siirtämistä työhön ja uraan liittyvillä tekijöillä (Miettinen 2015, 54–55). Voi olla niin, että

työelämään ja työnsaantiin liittyvä huoli erityisesti nuorilla naisilla (Myllyniemi 2016, 66) pakottaa heitä varmistamaan oman paikkansa tulevaisuuden työmarkkinoilla. Toisaalta tulos voi kieliä nuorten aikuisten pysyvämäästä arvojen muutoksesta, niin että koulutus ja työelämään kiinnittyminen nähdään perheen perustamista ensisijaisempina tulevaisuuden tavoitteina (vrt. Alakärppä ym. 2020; Myllyniemi 2016). Perheen perustamisen siirtäminen voi myös toimia yhtenä rationaalisena keinona jäsentää ja järjestää muotoutuvan aikuisuuden eri siirtymien samanaikaisuutta ja tähän liittyvää ristiriitaisuutta. Näin työ ja perhe eivät asetu toisilleen vastakkaisiksi, mutta siirtymien järjestystä mietittäessä työmarkkina-aseman saavuttaminen sijoittuu perheen perustamisen edelle. Näyttäisi siltä, että tätä järjestämistyötä tehdään läpi muotoutuvan aikuisuuden harkitsemalla eri ratkaisuvaihtoehtoja. Työn saatavuudella ja työmarkkinoille sijoittumisella on olennainen merkitys sille, millaisiin ratkaisuihin nuoret päätyvät ja missä vaiheessa elämänkulkua vanhemmaksi tulo on mahdollista. Työmarkkinoiden epävarmuus siis näin ollen siirtää vanhemmuutta, mikä puolestaan voi selittää sitä, että lapsia syntyy vähemmän kuin mitä toivottiin tai tahaton lapsettomuus romuttaa unelman lapsiperhe-elämästä.

Tasa-arvoista hoivavastuiden jakamista kannatti valtaosa vastaajista. Naiset kannattivat miehiä enemmän sukupuolten välistä tasa-arvoa perheessä, mikä voi osaltaan kertoa nuorten naisten kasvavasta tietoisuudesta tasa-arvokysymyksissä. Toisaalta tasa-arvon toteutumisen arviointiin voi liittyä tiettyä ihanteellisuutta, koska monet tutkimukset osoittavat edelleen vanhemmuuden sekä työn ja perheen yhteensovittamisen kysymysten jakautuvan perinteisen selkeästi sukupuolen mukaan (Gissler ym. 2009; Kela 2016; Nieminen & Attila 2018, 26; Närvi 2014, 10; Rotkirch ym. 2017; Sevón 2011).

Kiinnostava tulos oli myös, että ammatillisen tutkinnon suorittaneille tai sitä suorittaville ura ja perhe näyttäytyivät muita nuoria

enemmän joko-tai-ratkaisuna, eivätkä he olleet valmiita siirtämään perheen perustamista. Tämän tulkitsimme tarkoittavan, että he valitsivat mieluummin perheen. Yliopistotutkinnon suorittaneet tai sitä suorittavat eivät sen sijaan kokeneet mahdottomaksi uran ja lasten yhdistämistä, vaan uskoivat voivansa saada molemmat. He olivat kuitenkin muita valmiimpia siirtämään perheen perustamista ja keskittymään ensin työhön. Tulokset vahvistavat tilastotietoja, joiden mukaan vähemmän koulutetut tulevat vanhemmaksi nuorempina kuin korkeammin koulutetut nuoret aikuiset (ks. Tilastokeskus 2019). Toisaalta tulokset voivat kertoa siitä, ettei työn ja perheen yhteensovittaminen ole vähemmän koulutetuille mahdollista, jos näköpiirissä ei ole (kunnan) työtä. Tällöin lastenhankinta voi näyttäytyä hyvänä vaihtoehtona. Aineisto ja tulokset eivät kuitenkaan kerro, missä määrin työn ja perheen yhteensovittamisen haasteet vaikuttavat lastenhankinnasta luopumiseen (vrt. Jalovaara ym. 2018; Miettinen 2015, 28). Aikaisempi tutkimus antaa kuitenkin viitteitä, että korkeammin koulutetut olisivat tulevaisuudessa taloudellisesti ja sosiaalisesti paremmassa asemassa harkitessaan perheen perustamista (Alakärppä ym. 2020; Jalovaara ym. 2018).

Tarkastellessamme työssäkäyvien nuorten kokemuksia työstä sekä työn ja muun elämän yhteensovittamisesta huomasimme, että työssäkäyvistä nuorista suurin osa koki työn ja vapaa-ajan olevan tasapainossa. Enemmistö kertoi pitävänsä työn ja vapaa-ajan välisen rajan selkeänä. Sitä vastoin kaksi viidestä arvioi joutuvansa venyttämään työpäiväänsä ja viidennes työssäkäyvistä nuorista koki työnsä henkisesti kuormittavaksi. Työn henkisestä kuormittavuudesta tiedetään työolotutkimusten perusteella, että se lisääntyi varsinkin 1980-luvulla, mutta kääntyi lievästi laskuun 2000-luvulla (Lehto, Sutela & Pärnänen 2015). Naisista suurempi osa kuin miehistä kokee työnsä henkisesti kuormittavaksi. Tilastokeskuksen työolotutkimuksen mukaan vuonna 2013 kaikista palkansaajista 48 prosenttia piti

työtään henkisesti erittäin tai melko raskaana, naisilla osuus oli 51 prosenttia ja miehillä 45 prosenttia (Sutela & Lehto 2014). Nuorisobarometrin vastaajat olivatkin vähemmän kuormittuneita verrattaessa tuloksia Tilastokeskuksen työolotutkimukseen. Toisaalta Nuorisobarometrin vastaajat ovat vasta työuransa alussa olevia nuoria, jolloin prosenttiosuudet näyttäytyvät eri valossa ja herättävät miettimään tämän hetken työelämän vaativuutta. Naiset ja korkeammin koulutetut kokivat työnsä henkisesti kuormittavammaksi kuin miehet ja vähemmän koulutetut vastaajat. Työn henkinen kuormittavuus oli myös yhteydessä työn ja vapaa-ajan väliseen rajaan ja tasapainoon. Ne, jotka kokivat työn ja vapaa-ajan välisen rajan epäselvemmäksi ja työn ja vapaa-ajan olevan vähemmän tasapainossa elämässään, kokivat työnsä myös henkisesti kuormittavammaksi. Nämä kokemukset voivat osittain liittyä siihen, että autonomisessa tietotyössä painotetaan yhä enemmän työntekijän joustavuuden merkitystä, mikä hämärtää työn ja perheen/ muun elämän välistä rajaa (Niemistö ym. 2017). Tavoitteena on, että yksilön tulisi kyetä itse asettamaan rajansa (Kinnunen ym. 2016).

Työn ja muun elämän rajan hallinta oli haasteellisempaa 25–29-vuotiaille kuin 15–19-vuotiaille. Demerouti ja kumppanit (2013) painottavat, että nuorille aikuisille ovat ominaisia korkeat vaatimukset niin työssä kuin usein myös perheessä, vaikka kokemusta ja resursseja on vielä vähän. Tämä voi selittää työn henkisen kuormittavuuden kokemuksia sekä haasteita työn ja perheen/ muun elämän yhteensovittamisessa.

Yrittäjät erottuivat palkansaajista työn ja perheen/ muun elämän yhteensovittamisen suhteen kiinnostavalla tavalla. Yrittäjillä mahdollisuus yhdistää työ- ja perhe-elämä oli vaikuttanut palkansaajia enemmän uran valintaan, eivätkä he pitäneet uran ja lasten yhdistämistä yhtä mahdottomana kuin palkansaajat. Toisaalta yrittäjillä työ ja vapaa-aika olivat vähemmän tasapainossa kuin palkansaajilla. Tämä selittyy sillä, että yrittäjillä raja työn

ja muun elämän välillä oli epäselvempi, he venyttivät palkansaajia useammin työpäiväänsä ja raportoivat näitä enemmän henkistä kuormittavuutta. Samansuuntaisia tuloksia saivat Pärnänen ja Sutela (2014, 70–71) tutkiessaan itsensätyöllistäjiä Suomessa.

Tuloksia yleistettäessä on huomioitava eräitä aineistoa koskevia rajoituksia. Ensinnäkin työn ja perheen yhteensopivuutta sekä työn ja muun elämän välistä rajaa selvitettiin yksittäisillä väittämillä. Näin monisyisestä ilmiöstä voitiin saada tietoa useasta näkökulmasta, mutta samalla tiedon luotettavuus saattoi kärsiä. Eri ikäiset vastaajat myös saattoivat ymmärtää väittämät eri tavoin osan tarkastellessa työn ja muun elämän vuorovaikutusta vasta vuosien päästä häämöttävänä ja omakohtaisesti vieraana asiana, osan raportoidessa yhteensovittamista jo työssäkäyvän lapsiperheen näkökulmasta.

Kaiken kaikkiaan Nuorisobarometri-aineisto loi moniulotteisen kuvan nuorten näkemyksistä ja kokemuksista työn ja perheen/ muun elämän yhteensovittamisesta. Vaikka valtaosan näkemykset työn ja perheen yhteensopivuudesta osana omaa elämäntulkintaa olivat optimistisia, havaittavissa oli myös selkeitä eroja nuorten eri osaryhmien välillä sekä myös kitkaa näiden elämäntilanteiden yhteensopivuudessa. Lisäksi henkistä kuormittuneisuutta kokevien sekä työn ja perheen välisistä rajan ja tasapainon ongelmista raportoivien osuutta ei kannata jättää huomioimatta. Tulevissa tutkimuksissa on syytä tarkastella naisten ja miesten, eri ikäisten ja koulutustaustaisten nuorten odotuksia ja kokemuksia nuorten väliset erot huomioiden. Erityisesti eri koulutustaustaisten nuorten aikuisten perheen perustamisen mahdollisuuksia tulisi tarkastella nykyistä eritellymmin. Nuorisobarometrissa ei myöskään ollut kysymyksiä vastaajien ammattiasemasta tai työalasta eikä monista työn piirteistä, jotka vaikuttavat kiinteästi työn ja perheen yhteensovittamiseen ja voivat tuottaa eroja nuorten välille. Näyttää siltä, että työn ja perheen/ muun elämän yhteensopivuus eroaa erilaisilla nuorten ryhmillä ja nuorten aseman parantamiseksi

si työelämässä tarvitaan nämä erot huomioivia ratkaisuvaihtoehtoja ja tukitoimia.

LÄHTEET

- Aapola-Kari, Sinikka & Wrede-Jäntti, Matilda (2016) Perinteisiä toiveita, nykyhetken kiinnittyviä pelkoja – Nuoret pohtivat tulevaisuutta. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 111. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf
- Adsera, Alicia (2011) Where are the babies? Labor market conditions and fertility in Europe. *European Journal of Population* 27 (1), 1–32.
- Agrillo, Christian & Nelini, Cristian (2008) Childfree by choice: a review. *Journal of Cultural Geography* 25 (3), 347–363.
- Alakärppä, Outi & Sevón, Eija & Rönkä, Anna (2020) Perheen perustamisen odotukset nuorten lapsettomien naisten elämäntilanteissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 85 (1), 5–16.
- Arnett, Jeffrey (2004) *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. New York: Oxford University Press.
- Demerouti, Evangelia & Peeters, Maria C. W. & van der Heijden, Beatrice I. J. M. (2012) Work-family interface from a life and career stage perspective: The role of demands and resources. *International Journal of Psychology* 47 (4), 241–258.
- Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (2016) Families of the future: Stories of Finnish students. *Journal of Comparative Family Studies* 47 (1), 27–43.
- Gissler, Mika & Klemetti, Reija & Lammi-Taskula, Johanna & Miettinen, Anneli (2009) Lastenhankinnan lykkääminen. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari, Karvo-

- nen & Salme Ahlström (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 70–76.
- Jalovaara, Marika & Neyer, Gerda & Andersson, Gunnar & Dahlberg, Johan & Dommermuth, Lars & Fallesen, Peter & Lappegård, Trude (2018) Education, gender, and cohort fertility in the Nordic countries. *European Journal of Population*, published online 19.6.2018. <https://doi.org/10.1007/s10680-018-9492-2> (Viitattu 6.9.2019.)
- Kaufman, Gayle & Bernhardt, Eva (2012) His and her job: What matters most for fertility plans and actual childbearing? *Family Relations: Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies* 61 (4), 686–697.
- Kela (2016) *Perhevapaat jakautuvat epätasaisesti*. <https://www.kela.fi/perhevapaat-tietopaketti> (Viitattu 6.9.2019.)
- Ketokivi, Kaisa (2004) Pidentynyt nuoruus ja perheen perustaminen: individualistisen elämänorientaation jäljillä. *Sociologia* 41 (2), 94–107.
- Kinnunen, Ulla & Rantanen, Johanna & Mauno, Saija & Peeters, Maria C. W. (2014) Work-family interaction. Teoksessa Maria C. W. Peeters & Jan de Jonge & Toon W. Taris (toim.) *An introduction to contemporary work psychology*. Hoboken: Wiley. 267–289.
- Kinnunen, Ulla & Rantanen, Johanna & de Bloom Jessica & Mauno, Saija & Feldt, Taru & Korpela, Kalevi (2016) Työn ominaisuuksien merkitys työn ja yksityiselämän välisen rajan hallinnassa. *Työelämän tutkimus – Arbetslivsforskning* 14 (3), 243–256.
- Kossek, Ellen & Ruderman, Marian & Braddy, Phillip & Hannum, Kelly (2012). Work-nonwork boundary management profiles: A person-centered approach. *Journal of Vocational Behavior*, 81, 112–128.
- Lehto, Anna-Maija & Sutela, Hanna & Pärnänen, Anna (2015) *Työn henkinen ja ruumiillinen rasittavuus*. STM:n tilaama selvitys Tilastokeskukselta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Miettinen, Anneli (2015) Miksi syntyvyys laskee? *Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia*. Perhebarometri 2015. Helsinki: Väestöliitto.
- Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2008) *Milloin on lapsen aika? Lastenbankinnan toiveet ja esteet*. Perhebarometri 2008. Helsinki: Väestöliitto.
- Mills, Melinda & Blossfeld, Hans-Peter (2013) The second demographic transition meets globalization: a comprehensive theory to understand changes in family formation in an era of rising uncertainty. Teoksessa Ann Evans & Janeen Baxter (toim.) *Negotiating the life course: stability and change in life pathways. Life course research and social policies* 1. Dordrecht: Springer. 9–33.
- Myllyniemi, Sami (toim.) (2016) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 111. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf
- Nieminen, Markku & Attila, Henna (2018) Sukupuolten tasa-arvoa koskevat asenteet. Teoksessa Henna Attila & Marjut Pietiläinen & Miina Keski-Petäjä & Päivi Hokka & Markku Nieminen (toim.) *Tasa-arvobarometri 2017*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. 19–31.
- Niemistö, Charlotta & Karjalainen, Mira & Hearn, Jeff (2017) ”Pakko painaa pitkää päivää”: työn ja muun elämän väliset hämärtyvät rajat tietotyössä. Teoksessa Mika Helander & Ilkka Levä & Sanna Saksela-Bergholm (toim.) *Työaikakirja*. Helsinki: Into. 147–170.
- Närvi, Johanna (2014) *Määräaikainen työ, vakituinen vanhemmuus. Sukupuolistuneet työurat, perheellistymisen ja vanhempien hoivaratkaisut*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimus 122. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Pekkola, Juhani & Lehtonen, Olli (2016) Valmistautuminen työelämään siirtää lasten hankintaa opiskeluun, talouteen ja asumi-

- seen liittyvien haasteiden kautta. *Työelämän tutkimus – Arbetslinforsknin* 14 (3), 328–345.
- Puroila, Anna-Maija & Kinnunen, Susanna (2017) *Selvitys varhaiskasvatuksen länsäändnnön muutosten vaikutuksista*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 78/2017. http://tietokaytoon.fi/documents/10616/3866814/78_Loppuraportti+VakaVai+051217.docx.pdf/e1b46018-e928-476d-8569-f89bba427cbd?version=1.0 (Viitattu 10.9.2019.)
- Pärnänen, Anna & Sutela, Hanna (2014) *Itsenäyöllistäjät Suomessa 2013*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Rotkirch, Anna & Tammsalo, Kristiina & Miettinen, Anneli & Berg, Venla (2017) *Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisen näkemyksiä lastensaannista*. Perhebarometri 2017. Helsinki: Väestöliitto.
- Salmela-Aro, Katariina & Aunola, Kaisa & Nurmi, Jari-Erik (2007) Personal goals during emerging adulthood: a 10-year follow-up. *Journal of Adolescent Research* 22 (6), 690–715.
- Sevón, Eija (2011) "My life has changed, but his life hasn't": Making sense of the gendering of parenthood during the transition to motherhood. *Feminism & Psychology* 22 (1), 60–80.
- Sobotka, Tomáš (2017) Post-transitional fertility: the role of childbearing postponement in fueling the shift to low and unstable fertility levels. *Journal of Biosocial Science*, 49 (S1), 20–45.
- Southerton, Dale (2011) Are we running out of time? Teoksessa Vanessa May (toim.) *The sociology of personal life*. Basingstock: Macmillian Palgrave. 121–133.
- Sutela, Hanna (2013) *Määräaikainen työ ja perheellistyminen Suomessa 1984–2008*. Tutkimuksia 259. Helsinki: Tilastokeskus.
- Sutela, Hanna & Lehto, Anna-Maija (2014) *Työolojen muutokset 1977–2013*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tammelin, Mia & Malinen, Kaisa & Rönkä, Anna & Verhoef, Melissa (2017) Work schedules and work–family conflict among dual earners in Finland, the Netherlands, and the United Kingdom. *Journal of Family Issues*, 38 (1), 3–24.
- Tilastokeskus (2019) *Syntyvyyden jyrkkä aleneminen jatkuu*. http://www.stat.fi/til/synt/2018/synt_2018_2019-04-26_tie_001_fi.html (Viitattu 3.9.2019.)

LIITETAULUKKO 1. KOULUTUSTASOJEN VÄLISET EROT NÄKEMYKSISSÄ TYÖN JA PERHEEN/MUUN ELÄMÄN YHTEENSOVITTAMISESTA

	(1) Ei tutkintoa, ei opiskele	(2) Ammatillinen tutkinto/ suorittamassa	(3) Ylioppilas tutkinto/ suorittamassa	(4) AMK/ suorittamassa	(5) Yliopisto tutkinto/ suorittamassa					
	Järjestysten keskiarvo	Järjestysten keskiarvo	Järjestysten keskiarvo	Järjestysten keskiarvo	Järjestysten keskiarvo	X ²	df	n	p	Pari- vertailut ^a
Mahdollisuus yhdistää työ- ja perhe-elämä vaikuttaa/ on vaikuttanut ammatin toimialan tai uranvalintaan	977,12	898,57	951,10	836,71	951,74	13,76	4	1825	0,008	4 < 3, 5
Uran ja lasten yhdistäminen on mahdoton yhtälö	956,77	986,03	851,13	863,76	836,41	33,16	4	1791	< 0,001	2 > 3, 4, 5
Olen valmis luopumaan työtilaisuudesta perhesyiden vuoksi	970, 03	938,74	858,01	923,26	879,59	9,23	4	1806	0,056	
Olisin valmis lykkäämään perheen perustamista työhön liittyvien syiden takia	753,25	804,34	968,69	892,83	977,00	42,78	4	1797	< 0,001	2 < 3, 5
Sekä miesten ja naisten tu- lee kantaa yhtä paljon vastuuta kodista ja perheestä	956,00	931,83	923,19	871,35	910,31	5,14	4	1827	0,273	

Sekä miesten että naisten tulee osallistua yhtäläisesti perheen toimeentulon hankkimiseen	981,86	953,31	927,80	872,44	865,90	12,25	4	1826	0,016	5 < 2
Työn ja vapaa-ajan välinen raja	559,92	541,41	567,25	535,57	447,08	22,38	4	1052	< 0,001	5 < 2, 3, 4
Työn ja vapaa-ajan välinen tasapaino	577,91	528,93	586,72	523,52	455,20	23,83	4	1050	< 0,001	5 < 2, 3
Työpäivän venyttäminen	704,83	527,28	429,83	568,01	558,31	37,57	4	1049	< 0,001	3 < 1, 2, 4, 5

^a Bonferroni

LIITETAULUKKO 2. PÄÄASIALLISEN TOIMINNAN VÄLISET EROT NÄKEMYKSISSÄ TYÖN JA PERHEEN/
MUUN ELÄMÄN YHTEENSOVITTAMISESTA

	(1) Koululainen /opiskelija	(2) Palkkatyössä	(3) Yrittäjä	(4) Työtön	(5) Vanhempain- vapaalla	(6) Työpajassa, ammatti- startissa tai työkokeilussa					
	Järjestysten keskiarvo	Järjestysten keskiarvo	Järjestysten keskiarvo	Järjestysten keskiarvo	Järjestysten keskiarvo	Järjestysten keskiarvo	X ²	df	n	p	Pari- vertailut ^a
Mahdollisuus yhdistää työ- ja perhe- elämä vaikuttaa/on vaikuttanut ammatin, toimialan tai uran valintaan	972,79	855,25	1173,17	914,19	1033,29	1072,42	37,60	5	1860	< 0,001	1 > 2, 3 > 1, 2, 4
Uran ja lasten yhdistäminen on mahdoton yhtälö	896,49	938,85	736,15	993,12	918,48	1295,08	18,10	5	1830	0,003	3 < 2, 4
Olen valmis luopumaan työttölaisuus- desta perhe- syiden vuoksi	912,23	917,31	1010,98	907,47	1197,89	905,50	11,08	5	1842	0,050	1 < 5
Olisin valmis lykkäämään perheen perustamista työhön liittyvien syiden takia	950,78	882,54	891,34	958,36	759,46	986,67	11,10	5	1838	0,049	
Työn ja vapaa-ajan välinen raja	563,88	539,89	249,25	662,29	707,50		67,29	4	1057	< 0,001	3 < 1, 2, 4

Työn ja vapaa-ajan välinen tasapaino	575,24	524,85	356,52	829,50	475,00	37,11	4	1055	< 0,001	3 < 1, 2, 4
Työpäivän venyttäminen	424,86	544,02	765,95	178,50	441,33	83,93	4	1055	< 0,001	1,4 < 2, 3 2 < 3

^a Bonferroni

LIITETAULUKKO 3. IKÄRYHMIEN VÄLISET EROT NÄKEMYKSISSÄ TYÖN JA PERHEEN/MUUN ELÄMÄN YHTEENSOVITTAMISESTA

	(1) 15–19-vuotiaat	(2) 20–24-vuotiaat	(3) 25–29-vuotiaat					
	Järjestysten keskiarvo	Järjestysten keskiarvo	Järjestysten keskiarvo	X ²	df	n	p	Pari-vertailut ^a
Mahdollisuus yhdistää työ- ja perhe-elämä vaikuttaa/on vaikuttanut ammatin, toimialan tai uran valintaan	1045,97	961,38	903,00	22,68	2	1928	< 0,001	1 > 2, 3
Uran ja lasten yhdistäminen on mahdoton yhtälö	943,13	948,50	951,4	0,09	2	1895	0,957	
Olen valmis luopumaan työtilaisuudesta perhesyiden vuoksi	950,27	933,25	979,55	2,78	2	1910	0,249	

Olisin valmis lykkäämään perheen perustamista työhön liittyvien syiden takia	947,56	977,17	934,41	2,28	2	1904	0,319	
Sekä miesten ja naisten tulee kantaa yhtä paljon vastuuta kodista ja perheestä	988,68	951,44	964,65	2,14	2	1934	0,343	
Sekä miesten että naisten tulee osallistua yhtäläisesti perheen toimeentulon hankkimiseen	1020,39	953,53	937,45	9,78	2	1934	0,008	1 > 3
Työn ja vapaa-ajan välinen raja	581,55	545,77	514,25	7,62	2	1070	0,022	1 > 3
Työn ja vapaa-ajan välinen tasapaino	638,80	532,98	502,26	29,25	2	1068	< 0,001	1 > 2, 3
Työpäivän venyttäminen	403,29	503,07	595,81	61,05	2	1067	< 0,001 2 < 3	1 < 2, 3

^a Bonferroni

SUSANNA ÅGREN, IIKKA PIETILÄ & TIINA RÄTTILÄ

PALKKATYÖKESKEISEN AJATTELUN ESIINTYMINEN AMMATTIIN OPISKELEVIEN TYÖELÄMÄASENTEISSA

JOHDANTO

Pari vuotta sitten hyväksytyssä laissa ammatillisesta koulutuksesta todetaan, että koulutuksen tarkoituksena on ”kehittää työ- ja elinkeinoelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin, edistää työllisyyttä, antaa valmiuksia yrittäjyyteen ja työ- ja toimintakyvyn jatkuvaan ylläpitoon” (laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 2. §). Ammatillisesta koulutuksesta koskevassa keskustelussa on toistaiseksi puhuttu hyvin vähän siitä, millaisia yhteiskuntaan kiinnittymisen mahdollisuuksia – tai niiden puutteita – lain linjaama koulutus tarjoaa nuorille työmarkkinoiden murroksessa. Lisäksi keskustelussa harvoin kysytään, millaiseksi ammattiin opiskelevat nuoret itse kokevat lähestyvän työelämän ja miten he ylipäättään näkevät palkkatyön merkityksen omassa elämässään. Tässä artikkelissa paneudumme näihin kysymyksiin tarkastelemalla ammattiin opiskelevien nuorten työhön liittyviä asenteita. Analysoimme kahta empiiristä aineistoa, vuoden 2019 Nuorisobarometrin kyselyaineistoa sekä laadullista työpaja-aineistoa¹, joka kerättiin syksyllä 2018 ja keväällä 2019 ammattioppilaitoksista valmistumassa olevilta opiskelijoilta. Vertailemme aineistoja soveltuvin osin vuoden 2013 Nuorisobarometrin tilasto-osiossa esitettyihin havaintoihin nuorten työasenteista kolmella vuosikymmenellä.

Tarkastelumme kiinnittyy tutkimuskirjallisuudessa jo pitkään käytyyn kriittiseen debattiin työmarkkinakansalaisuuden merkityksestä nuorten yhteiskuntaan kiinnittymiselle. Työmarkkinakansalaisuus voidaan ymmärtää Asko Suikkasen ja Leena Viinamäen (1999, 190–191)

tavoin yksilön ja yhteiskunnan väliseksi sosiaalisiksi sopimuksiksi, joka määrittää yksilön mahdollisuuksia toimia ja pärjätä yhteiskunnassa. Tarkennamme työmarkkinakansalaisuuden käsitettä puhumalla siihen kiinteästi kytkeytyvästä *palkkatyökeskeisestä ajattelutavasta*. Viittaamme käsitteellä normatiivisiin ja poliittisesti latautuneisiin käsityksiin siitä, että palkkatyö muodostaa edelleen keskeisimmän yksilön ja yhteiskunnan suhdetta rakentavan mekanismin (ks. Gorz 1999, 64–65; vrt. Beck 2000, 10, 63). Jaamme palkkatyökeskeisen ajattelutavan edelleen kahteen toisiinsa sidoksissa olevaan alakäsitteeseen, joita hyödynnämme myöhemmin tulkittessamme nuorten käsityksiä työstä. *Institutionaalinen palkkatyökeskeisyys* painottaa aktiivista työvoima- ja koulutuspolitiikkaa, jonka pyrkimyksenä on kasvattaa nuorista työmarkkinoiden tarpeisiin tehokkaasti ja joustavasti vastaavia työntekijöitä, hyviä veronmaksajia ja aktiivisia kansalaisia (Brunila 2014, 13–16; France 2017, 264–265). *Kulttuurinen palkkatyökeskeisyys* puolestaan kiinnittää huomiota palkkatyön merkitykseen yhteiskunnallisena arvona ja moraalisenä normina, joihin ammatillinen koulutus ja sen kulttuurinen konteksti edelleen vahvasti kiinnittyvät. Kulttuurisesta näkökulmasta kiinnostava kysymys on myös, tuottaako palkkatyön normatiivinen arvottaminen työelämän muuttuessa myös syveneviä luokkajakoja. (Weber 1930/1992, 62, 178–179; Kortteinen 1992, 76–77, 302–303; Tolonen 2008, 236–237; Käyhkö 2008, 258; Maczulskij & Kauhanen 2016, 295.)

Artikkelin taustalla on huoli nuorten hyvinvoinnista ja pärjäämisestä ammatillisen koulutuksen ja nopeasti muuttuvien työmark-

kinoiden keskellä. Tutkimuksista tiedetään, että vaikka ammatillinen koulutus nopeuttaa ja sujuvoittaa työelämään siirtymistä (Mideldorp, Edzes & Dijk 2019, 94; Müller 2005, 468–470), siihen liittyy tulevaisuudessa monia haasteita (esim. Buchs & Helbling 2016, 11–13; Korber & Oesch 2019, 9). Keskeinen argumenttimme on, että palkkatyökeskeinen ajattelutapa ei saa kiinni työmarkkinoiden muutoksen synnyttämistä ongelmista: automatisaatio vähentää erityisesti suorittavan työn määrää, ja työvoiman osaamiseen kohdistuvat vaatimukset muuttuvat nopeammin kuin koulutusjärjestelmä pystyy niihin vastaamaan (Green 2019, 52; Rintala & Nokelainen 2018, 58–60; Buchholz & Blossfeld 2012, 23–24). Yhtäältä vähenevä työvoiman tarve ja toisaalta jo pitkään tunnettu työn kysynnän ja tarjonnan kohtaanto-ongelma synnyttävät uusia eriarvoistumisen tendenssejä, joihin yhteiskunnan on pitkällä aikavälillä kyettävä vastaamaan. Palkkatyökeskeisen ajattelutavan pulmallisimpiin piirteisiin kuuluu, että se saattaa ylläpitää vääristynyttä mielikuvaa työmarkkinoista (esim. Franceschelli & Keating 2018, 14) ja asettaa osalle nuorista liian suuria vaatimuksia (Souto 2014, 31). Jos hyväksytään oletus, että palkkatyön määrä vähenee tulevaisuudessa pysyvästi, kuten esimerkiksi André Gorz (1999, 53–57) ja Yuval Noah Harari (2018, 47) ovat esittäneet, julkisessa keskustelussa on tärkeää avata palkkatyön rinnalla tilaa vaihtoehtoisille yksilöä yhteiskuntaan kiinnittäville työn muodoille ja merkityksille. Tätä keskustelua artikkelimme pyrkii osaltaan edistämään.

Selvitämme seuraavaksi tarkemmin palkkatyökeskeistä ajattelutapaa nuorten työelämäsiirtymien valossa, minkä jälkeen esittelemme artikkelin aineiston ja tutkimusmenetelmät. Analyysiosiossa käsittelemme nuorten suhdetta työhön ja palkkatyökeskeiseen ajatteluun neljästä eri näkökulmasta. Johtopäätöksissä esitämme, että palkkatyökeskeisyyteen nojaavissa työmarkkina- ja koulutuspoliittisissa ratkaisuissa tulee huomioida entistä tarkemmin ajattelutavan vaikutuksia nuorten työelämäasenteisiin ja koettuihin paineisiin.

AMMATTIIN OPISKELEVIEN TYÖELÄMÄSIIRTYMÄT TYÖMARKKINOIDEN MURROKSESSA

Ammatillisen koulutuksen uudistus ja työelämälähtöisyyden vahvistuminen on tutkimuksissa tulkittu yhdeksi osoitukseksi uusliberalistisen diskurssin yhteiskunnallisesta valta-asemasta (Lappalainen, Nylund & Rosvall 2019, 348). Esimerkiksi Hakalan ja kumppanien (2013, 261–262) mukaan ammatillisen koulutuksen yksilöllisyyttä korostavassa retoriikassa on nähtävissä uusliberalistisia piirteitä, jotka ilmenevät ammattiopiskelijoilta vaadittavina itseohjautuvuuden ja yritteliäisyyden taitoina (vrt. Souto 2014, 31). Ammatillisen koulutuksen uudistuksen tavoitteena oli myös nopeuttaa työelämäsiirtymiä (Valtioneuvosto 2016, 36). Kriittisissä tutkimuksissa tämä tavoite on liitetty vanhempaan, jo 1990-luvun laman synnyttämään ja vuoden 2007 jälkeisestä talouskriisistä pontta saaneeseen keskusteluun nuorisotyöttömyyden yhteiskunnallisista ja taloudellisista seurauksista, joihin julkinen valta on pyrkinyt vastaamaan nuoria aktivoivilla ja syrjäytymistä ehkäisevillä politiikkatoimilla (France 2016, 60; France 2017, 261–262; Kelly 2017; Kelly 2001, 30; Silvasti, Lempiäinen & Kankainen 2014, 13). Artikkelissa nimitämme tällaista työmarkkinoiden ehdoilla tehtävää yhteiskuntapolitiikkaa ja sitä tuottavaa puhetapaa palkkatyökeskeiseksi ajatteluksi. Siinä missä työmarkkinakansalaisuuden käsite kuvaa työmarkkinoille osallistumisen merkitystä yksilön yhteiskuntaan kiinnittymisessä yleisesti, palkkatyökeskeisen ajattelutavan käsite tarkoittaa näkökulmaa työ- ja nuorisopoliittisten keskustelujen tapaan vastuuttaa nuoria palkkatyön kautta.

Nojaamme palkkatyökeskeisyyden määrittelyssä Gorzin käyttämään käsitteeseen ”wage-based society”. Gorzin mukaan työ on sosiaalisesti tunnistettu ja normalisoitu instituutio ja työstä maksettava palkka määrittelee ihmisen aseman ja toimintamahdollisuudet yhteiskunnassa. Työn kautta yksilö vastaavasti määrittää

omaa identiteettiään ja yhteiskuntasuhdettaan. (Gorz 1999, 3, 72–73.) Ammattiin valmistumassa olevien ja omaa suhdettaan yhteiskuntaan rakentavien nuorten näkökulmasta palkkatyökeskeisyys muodostuu merkittäväksi ongelmaksi, jos palkkatyön määrä vähenee ja sirpaloituu, kilpailu työpaikoista kiristyy ja työ jakautuu entistä epätasaisemmin eri työntekijäryhmien ja tuloluokkien välillä (ks. Buchholz & Blossfeld 2012, 19–20; Maczulskij & Kauhanen 2016, 295; Green 2019, 52). Vaikka tämä kehitys ei ainakaan vielä näy kovin laajasti suomalaisessa työelämässä, nuorten keskuudessa vaihtelevat työn ja työttömyyden jaksot sekä osa- ja määräaikaiset työt ovat lisääntyneet (ks. Nätti & Pyöriä 2017, 26, 36; Pyöriä ym. 2017, 199–200).

Kysymys yhteiskunnan palkkatyökeskeisyydestä kiertyy samalla nuorisotutkimuksen piirissä käytyihin keskusteluihin nuorten elämänkulun muutoksista. Perinteisesti tutkimuksissa aikuistumisen prosessi on liitetty nuoren siirtymiseen koulutuspoluilta työelämään ja vakituisiin työsuhteisiin (Wyn & White 1997, 95). Nuorten työelämäsiirtymiä koskevassa tuoreessa tutkimuksessa on kuitenkin tuotu esiin, että valmistumisen jälkeiset siirtymät eivät enää välttämättä takaa nuorille tietä vakaaseen aikuisuuteen turvallisine työsuhteineen (Chesters & Cuervo 2019, 235). Mutkistuneet koulutuspolut ja työmarkkinoiden lisääntyvä epävarmuus ovat esimerkiksi Hernan Cuervon ja Johanna Wynin (2016, 132) mukaan merkinneet käännettä uuteen, pitkittyneeseen ja epälineaarisesti kehkeytyvään aikuisuuteen, jonka seurauksia ei poliittisessa päätöksenteossa toistaiseksi osata riittävästi tunnistaa.

Artikkelissa analysoimme kahta empiiristä aineistoamme siitä näkökulmasta, heijastuvatko palkkatyökeskeisen ajattelun institutionaaliset normit ja oletukset nuorten työhön liittyviin käsityksiin ja niitä koskevaan puheeseen, ja jos heijastuvat, millä tavoin tämä tulee esiin.

PALKKATYÖKESKEINEN AJATTELUTAPA AMMATTIIN OPISKELEVIEN NUORTEN KASVATAJANA

Työn yhteiskunnalliseen merkitykseen kiinteästi liittyvä kulttuurinen ulottuvuus jää usein työmarkkinakansalaisuudesta käytyjen keskustelujen katveeseen. Tämä näkyy myös siinä, että nuorten työelämäsiirtymiä koskevassa tutkimuksessa ei ole juurikaan selvitetty, miten ammatillinen koulutus rakentaa nuorten käsityksiä työelämästä. Tästä näkökulmasta on erityisen mielenkiintoista tarkastella ammattiin opiskelevien työhön liittyviä asenteita ja arvoja.

Esimerkiksi Matti Kortteisen mukaan (1992, 76–77; ks. myös Weber 1930/1992) suomalaisessa yhteiskunnassa on perinteisesti kunnioitettu kovaa työtä ja nuoria on kasvatettu arvostamaan työtä hyvään kansalaisuuteen kuuluvana kutsumuksena ja jopa uhrautumaan työlle. Viime vuosien julkisessa keskustelussa on kannettu paljon moraalista huolta työn arvostamisen perinteen murtumisesta ja nuorten työelämäasenteiden muutoksesta yksilöllistyvässä yhteiskunnassa (ks. esim. Pyöriä, Saari, Ojala & Siponen 2013, 198). Tutkimusten mukaan tällainen huoli on kuitenkin turha. Esimerkiksi Pasi Pyöriän ja Satu Ojalan (2016, 35) tutkimukset osoittavat, että työn arvostus nuorten keskuudessa on pysynyt viime vuosikymmenet vakaana ja että nuorten ja aikuisten välinen ero työn arvostuksessa on itse asiassa kaventunut 2010-luvulle tultaessa (ks. myös Myllyniemi 2014, 66; Pyöriä ym. 2013, 208–209).

Tutkimuksissa on kuitenkin havaittu muutoksia nuorten työhön liittämissä merkityksissä ja odotuksissa. Perinteinen työetiikka ei enää määritä nuorten ajatuksia työstä, vaan nuoret painottavat enemmän ammatillista kehittymistä, osaamisen kartuttamista, onnistumisen kokemuksia sekä vapaa-ajan merkitystä (Haavisto 2010, 36, 38; Tuohinen 2010, 40–41). Muutoksen taustalla voidaan nähdä 1970-luvulta

saakka keskustelua herättänyt individualisoinnisen trendi ja diskurssi: yksilön valinnanmahdollisuudet yhteiskunnassa ovat lisääntyneet, mutta samalla yksilö kantaa itse vastuun valinnoistaan ja siitä, millaisia vaikutuksia niillä on hänen asemaansa yhteiskunnassa (ks. Beck & Beck-Gernsheim 2002, 23–27). Tällaiset merkitykset nousevat esiin myös tämän artikkelin aineistoissa.

Useissa tutkimuksissa on osoitettu, että ammatilliseen koulutukseen ohjautuu nuoria, jotka haluavat opiskella käytännönläheisesti ja valmistua nopeasti (Käyhkö 2006, 96; Herranen 2014, 8, 14–15). Ammattiin opiskelevien ajatusmaailmassa tehtäväorientoituneet työelämäarvot, esimerkiksi työskentelyolosuhteet, vaikuttavat tutkimusten perusteella olevan keskeisimpiä, kun taas lukiolaiset korostavat enemmän itsensä toteuttamista (Masdonati ym. 2016, 204, 206–207; Lechner ym. 2017, 62; ks. myös Maunu 2018, 17). Mari Käyhkön (2006) etnografinen tutkimus siivoojaksi opiskelevista tytöistä avaa hyvin ammatillisen koulutuksen ylläpitämää kulttuurista palkkatyökeskeisyyttä. Käyhkö kuvailee, kuinka opiskelijoita kasvatettiin työelämään painottamalla lähestyvän työelämäsiirtymän merkitystä, työelämän toimintaperiaatteita ja pelisääntöjä sekä opiskelijan oman aktiivisuuden vaikutusta työllistymiseen ja työttömyyden välttämiseen (Käyhkö 2006, 84–87). Käyhkön mukaan ammatillisen koulutuksen kulttuurin keskiössä on arvostus tekemällä oppimista ja ruumiillista työtä kohtaan (mt., 96).

Yksilökeskeisyydestä puhuttaessa on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon, että kaikilla nuorilla ei ole samanlaisia mahdollisuuksia tehdä merkitykselliseksi kokemiaan valintoja elämänsä aikana ja työelämäsiirtymissään (ks. Silvasti, Lempiäinen & Kankainen 2014, 10–11). Ammatillisen koulutuksen nykyisin korostamia nopeita työelämäsiirtymiä – ja samalla ammattiin opiskelevien nuorten työelämäsiirtymiinsä liittämiä odotuksia – voidaan tarkastella myös luokkakysymyksenä. Esimerkiksi Päivi Naumasen ja Heikki Silvennoisen (2010,

82) mukaan työväenluokkataustaiset nuoret ohjautuvat helpommin ammatilliseen koulutukseen, sillä se takaa elinympäristöstä tutun ammatin ja mahdollisuuden siirtyä nopeasti työelämään. Toisaalta työväestöön kuuluvat vanhemmat saattavat hyväksyä helpommin lyhyen koulutusreitit. Tarja Tolonen (2008, 236–237) ja Mari Käyhkö (2008, 262) ovat puolestaan osoittaneet, että työväenluokkataustaiset nuoret tavoittelevat tyypillisesti vakaata ja turvallista elämää, mistä syystä he suhtautuvat työhön enemmän instrumentaalisesti riittävän palkan ja hyvän elämän takaajana kuin mahdollisuutena toteuttaa itseään. Kulttuurisesti palkkatyökeskeisyyden voidaan ajatella tuottavan tietynlaista ammattiin opiskelevien työ- ja yhteiskuntaidentiteettiä, mikä saattaa johtaa ongelmiin etenkin joillakin nuorilla. Ammatillista koulutusta koskevassa tutkimuksessa on osoitettu, että osalle nuorista työelämälähtöiset työkyvyn, aktiivisuuden, vastuun kantamisen ja itseohjautuvuuden vaatimukset ovat liikaa ja voivat johtaa jopa opintojen keskeyttämiseen (Souto 2014, 26, 29, 31; Mäkinen 2016, 12).

Kulttuurisen palkkatyökeskeisyyden näkökulmasta on kiinnostavaa tarkastella, millaisia ammattiin opiskelevien työelämäasenteita ja -arvoja artikkelissa analysoiduista aineistoista nousee esiin ja onko niissä havaittavissa muutoksia edellisiin vuosikymmeniin verrattuna. Tässä yhteydessä pidämme oleellisena palkka-työkeskeisen ajattelutavan käsitettä, koska se ohjaa kiinnittämään huomiota myös muihin ei-palkkatyökeskeisiin työn muotoihin ja merkityksiin. Esimerkiksi Ulrich Beck (2000, 58) puhuu monitoimijaisesta (*multi-activity*) yhteiskunnasta, jossa palkkatyöhön kohdistuu uudenlaisia vaatimuksia, kuten joustavuus, osa-aikaisuus ja työajan lyhentyminen, ja jossa palkkatyön rinnalla tunnistetaan myös sellaisia työn ilmaisuja kuin itsensä työllistäminen, kansalaisaktiivisuus ja vapaaehtoistyö. Artikkelissa kiinnitämme huomiota myös siihen, onko aineistoissa merkkejä tällaisesta ”työn eri tavalla ajattelemisesta”.

AINEISTO JA MENETELMÄT

Analysoimme artikkelissa vuoden 2019 Nuorisobarometriin osallistuneiden, toisella asteella opiskelevien nuorten vastauksia työelämää koskeviin kysymyksiin. Kaikkiaan 1 907 vastaajasta 195 ilmoitti opiskelevansa ammatillisessa koulutuksessa: 113 miestä ja 82 naista. Heistä 61 prosenttia oli 15–19-vuotiaita, 25 prosenttia 20–24-vuotiaita ja 14 prosenttia 25–29-vuotiaita. Ammattiin opiskelevien vastauksia vertailtiin muihin vastaajiin ($N = 1\,711$). Tulosten käsittelyssä jätettiin pääsääntöisesti huomiomatta ”en osaa sanoa”-vastaukset. Kyselyaineiston käsittelyssä hyödynnettiin pääkomponenttianalyysia (PCA, principal component analysis) ja kahden riippumattoman otoksen t-testin epäparametrista vastinetta, Mann-Whitneyn U-testiä. PCA:iin valittiin Nuorisobarometrin aineistosta kohdat K19, K20, K21 ja K22, joiden tulkitsimme heijastavan tutkimuskysymystemme määrittämiä, ammattiin opiskelevien palkkatyökeskeisyyttä ilmentäviä asenteita ja odotuksia. Analyysissa käytettiin iän, sukupuolen ja kielen pohjalta muodostettua painokerrointa. Aineiston määrällistä analyysia avataan tarkemmin seuraavassa luvussa.

Määrällisen aineiston ohella hyödynnämme artikkelissa laadullista aineistoa, joka kerättiin syksyllä 2018 ja keväällä 2019 Etelä- ja Keski-Suomessa kuudessa ammattiin opiskeleville nuorille järjestetyssä työpajassa². Työpajoihin osallistui yhteensä 58 toisen tai kolmannen vuoden opiskelijaa sosiaali- ja terveysalan (2 haastattelua), hotelli-, ravintola- ja cateringalan (3 haastattelua), sähkö- ja automaatiotekniikan (5 haastattelua), elintarvikealan (1 haastattelu) sekä liiketalouden ja tieto- ja viestintätekniikan (1 haastattelu) perustutkinnoista. Osallistujiksi pyydettiin 18–25-vuotiaita opiskelijoita, mutta osa toisen vuoden opiskelijoista ei ollut vielä täyttänyt 18 vuotta. Tutkintoalojen edustus sekä työpajojen osallistujamäärät riippuivat koulutuksen järjestäjän omista aikatauluista ja käytännön järjestelyistä³. Työpajoissa sovellettiin eläytymismenetelmää, jossa nuoret laativat

lehtileikkeitä hyödyntäen kollaasitöitä onnistuneesta tai epäonnistuneesta työelämäsiirtymästä (vrt. Särkelä & Suoranta 2016, 22–23). Tämän jälkeen nuoret esittelivät kollaasinsa 4–6 hengen fasilitoiduissa ryhmähaastatteluisa (yht. 12 haastattelua), joissa he vastasivat myös työelämäsiirtymiä, yhteiskuntaan kiinnittymistä ja tulevaisuutta koskeviin kysymyksiin.

Laadullisen analyysin havaintoja tulkittaessa on hyvä tunnistaa ryhmähaastattelutilanteen dynamiikan vaikutukset haastattelun kulkuun. Myös tässä tutkimuksessa ryhmien dynamiikka vaihteli: osa opiskelijoista oli äänessä enemmän, osa myönteli toisten puhetta ja osa vastasi fasilitoijan kysymyksiin lyhyesti erikseen kysyttäessä. Ryhmäkesustelun haasteena on, että joidenkin osallistujien keskeisetkin ajatukset ja kokemukset saattavat jäädä sanoittamatta. Sekä ammatillisen koulutuksen kulttuurissa vallitsevat normit että ryhmädynamiikka voivat vaikuttaa siihen, millaisia asioita ja millä tavalla ryhmän edessä ollaan valmiita tuomaan esiin. David Morgan (1997, 15) puhuu myös ryhmässä tyypillisestä mielipiteiden polarisoitumisesta. Myös tässä tutkimuksessa osa nuorista esitti haastatteluissa välillä kärkeäitkin mielipiteitä esimerkiksi työttömyydestä, vaikka ryhmän ulkopuolella heidän mielipiteensä saattavat olla toisenlaisia. Myös itse tutkimustilanteella saattoi olla vaikutusta ryhmähaastatteluiden ilmapiiriin. Hiljaisemmissa ryhmissä yksi tai kaksi opiskelijaa otti keskustelussa päävastuun, ja joissakin työpajoissa aikataulun sanelema kiire saattoi vaikuttaa kielteisesti rennon keskusteluilmapiiriin luomiseen. (Morgan 1996, 138–140; Morgan 1997, 12–16.) Haastatteluita tulkitessamme pyrimme ottamaan huomioon tämänkaltaiset kontekstuaaliset tekijät (Vesala & Rantanen 2007, 48–51).

Laadulliselle aineistolle teetettiin peruslitterointi ilman täytesanoja, sanakatkoja ja toistoja. Tämän jälkeen tutkija (Ågren) teki litterointeihin vielä haastattelukohtaisia tarkennuksia. Haastattelutallenteet tuhottiin litteroinnin jälkeen. Analyysimenetelmänä käytettiin teema-analyysia, jossa aineistosta pyrittiin järjestel-

mällisen teemoittelun keinoin tunnistamaan ammattiin opiskelevien työelämälle antamia merkityksiä (Braun & Clarke 2006, 79). Teema-analyysissa käytettyjen teemojen muodostamisessa hyödynnettiin määrällisen aineiston analyysissa tuotettuja latentteja konstruktioita⁴ (tilastollisissa testeissämme muodostettuja summamuuttujia) teoriaohjaavasti siten, että aineistosta eriteltiin palkkatyökeskeistä ajattelutapaa, työelämän nuorissa herättämiä huolia sekä toisaalta palkkatyökeskeistä ajattelua kyseenalaistavaa puhetapaa selittäviä teemoja (ks. Braun & Clarke 2006, 84). Laadullisen analyysin avulla selitämme syvemmin ja tarkemmin määrällisen aineiston analyysin yhteydessä kuvattujen latenttien konstruktioiden suhdetta ammatillisessa oppilaitoksessa opiskeluun.

Analyyssissa olemme kiinnostuneita ammattiin opiskelevien työelämää koskevista asenteista ilmiönä, joka rakentuu yhtäältä palkkatyökeskeisen ajattelutavan institutiionaalisten normien ja toisaalta ammatillisen koulutuksen sosiaalisen ja kulttuurisen todellisuuden kombinaationa (Vesala & Rantanen 2007, 28). Analyyssissa tarkastelemme, miten ammattiin opiskelevat nuoret itse hahmottavat suhteensa työhön ja työelämään. Keskitymme tarkastelemaan seuraavia tutkimuskysymyksiä aineistomme valossa:

1. Millaisia työelämää koskevia asenteita ammattiin opiskelevilla on, ja eroavatko ne muiden vastaajien asenteista?
2. Onko ammattiin opiskelevien työelämää koskevissa asenteissa havaittavissa muita vastaajia enemmän
 - a. palkkatyökeskeistä ajattelua ilmentäviä piirteitä?
 - b. työelämän muutoksen tunnistamiseen viittaavia piirteitä?
 - c. palkkatyökeskeistä ajattelua kyseenalaistavia piirteitä?

TULOKSET

Koko barometrin aineistolle (N = 1 907) tehtiin pääkomponenttianalyysi, johon valittiin kyselystä yhteensä 40 työelämäsiirtymään, työtömyyteen ja työelämässä toimimiseen liittyvää asennetta. Sovelsimme tutkimuksessa pääkomponenttianalyysia yksinkertaistaaksemme dataa seuraavia analyysivaiheita varten ja löytääksemme osallistujien yli keskenään korreloivia muuttujia summamuuttujien muodostamiseksi. PCA sai KMO-testin tulokseksi 0,796 (hyväksyttävä) ja Bartlettin sfäärisyystestistä alle 0,01. Scree-kuvaajan tarkastelun jälkeen PCA:lla ekstraktoitavien komponenttien lukumääräksi valittiin kuusi, joista viimeinen sai eigen-arvokseen 1,56. Lopullinen PCA-matriisi tuotettiin hyödyntäen Varimax-rotatiomennettelmää Kaiser-normalisoinnilla. PCA:n muodostamasta kuudesta komponentista yksityiskohtaiseen tarkasteluun valittiin neljä tämän artikkelin rajauksen kannalta mielenkiintoista komponenttia, jotka nimettiin seuraavasti:

1. Palkkatyökeskeinen ajattelu
2. Työelämään liittyvä epävarmuus ja huolestuneisuus
3. Työelämämuutoksen tunnistavat asenteet
4. Palkkatyökeskeisen ajattelun kyseenalaistaminen.

Komponenttien ulkopuolelle jätettiin ne muuttujat, joiden komponenttilatausarvo oli alle 0,300. Taulukossa 1 esitetään muuttujat, joista komponentit rakentuivat, sekä komponenteista muodostettavien latenttien konstruktioiden eli summamuuttujien saamat Cronbachin alfa-arvot. Taulukossa on näkyvillä myös kunkin muuttujan komponenttilataus.

TAULUKKO 1. PÄÄKOMONENTIT, OSAMUUTTUJAT JA MUODOSTETUT SUMMAMUUTTUJAT

		Komponenttilataus				
Summamuuttuja	Osamuuttuja	1	2	3	4	α
1) Palkkatyökeskeinen ajattelu	Työttömyysturvan vastikkeeksi nuorten olisi tehtävä jotakin yhteiskuntaa hyödyttävää työtä	0,68				$\alpha = 0,726$
	Suomessa sosiaaliturvalla eläminen on aivan liian helppoa	0,68				
	Työttömän pitää ottaa vastaan mitä tahansa työtä	0,61				
	Menestyminen elämässä on itsestä kiinni	0,58				
	Työttömällä pitää olla velvollisuus osallistua johonkin toimintaan	0,58				
	Mikä tahansa työ kelpaa minulle, kunhan siitä maksetaan riittävästi	0,50				
	Työntekijän irtisanomista on helpotettava	0,47				
	Elämässä täytyy kilpailla	0,46				
	Työttömänä saa vapaasti suunnitella ajankäyttöä	0,36			0,32	
2) Työelämään liittyvä huolestuneisuus	Olen huolissani siitä, onko minulla töitä tulevaisuudessa		0,67			std. $\alpha = 0,520$
	On todennäköistä, että saan vakinaista työtä		-0,59			
	On todennäköistä, että tulen välillä olemaan työtön		0,57			
	Olen huolissani omasta jaksamisestani työelämässä tulevaisuudessa		0,47			
	Uran ja lasten yhdistäminen on mahdoton yhtälö		0,39			
3) Työelämämuutoksen tunnistavat asenteet	Vaihdan työurallani työpaikkaa useita kertoja			0,70		$\alpha = 0,502$
	Vaihdan työurallani ammattia useita kertoja		0,31	0,55		
	Suomalainen työelämä tarvitsee lisää ulkomaalaisia työntekijöitä			0,53		
	Olisin valmis vaihtamaan asuinkuntaa työpaikan saamiseksi			0,41		
	Olisin valmis lykkäämään perheen perustamista työhön liittyvien syiden takia			0,39		
	Yrittäjyys yleistyy tulevaisuudessa			0,34		
	Työni on oltava omien arvojeni mukaista			0,31		
4) Palkkatyökeskeisen ajattelun kyseenalaistaminen	Minun ei tarvitse tehdä töitä ollakseni onnellinen				0,56	$\alpha = 0,376$
	Olen valmis luopumaan työtilaisuudesta perhesyiden vuoksi				0,55	
	Pelkillä peruskoulututkinnolla voi työllistyä				0,50	
	Työttömänä olo ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu				0,42	

Muodostettujen summamuuttujien sisäistä konsistenssia ja instrumentaalista reliabiliteettia arvioitiin Cronbachin alfa-arvojen valossa seuraavasti: Palkkatyökeskeinen ajattelu: hyväksyttävä ($\alpha = 0,726$), Työelämään liittyvä huolestuneisuus: heikko ($\alpha = 0,520$), Työelämämuutoksen tunnistavat asenteet: heikko ($\alpha = 0,502$) ja Palkkatyökeskeisen ajattelun kyseenalaistaminen: ei hyväksyttävä ($\alpha = 0,376$). Näistä kolme ensimmäistä voidaan siis pitää käyttökelpoisena summamuuttujana konsistenssin osalta. Myös neljäs summamuuttuja on sisällytetty analyysieihin, mutta sen luotettavuuteen tulee suhtautua varauksin. Kolmogorovin-Smirnovin testin ($df = 1\,527$, $p < 0,001$ jokaisella muuttujalla) ja histogrammien tarkastelun jälkeen todettiin, että muodostetut summamuuttujat eivät noudata normaalijakaumaa, joten muuttujien testaus tapahtuu epäparametrisilla menetelmillä.

Vastaajat, jotka opiskelivat ammatillisessa oppilaitoksessa, näyttäisivät omaksuneen muita vastaajia vahvemmin palkkatyökeskeisen ajattelun mukaiset asenteet (kuvio 1). Testataksemme eroa muodostetuissa summamuut-

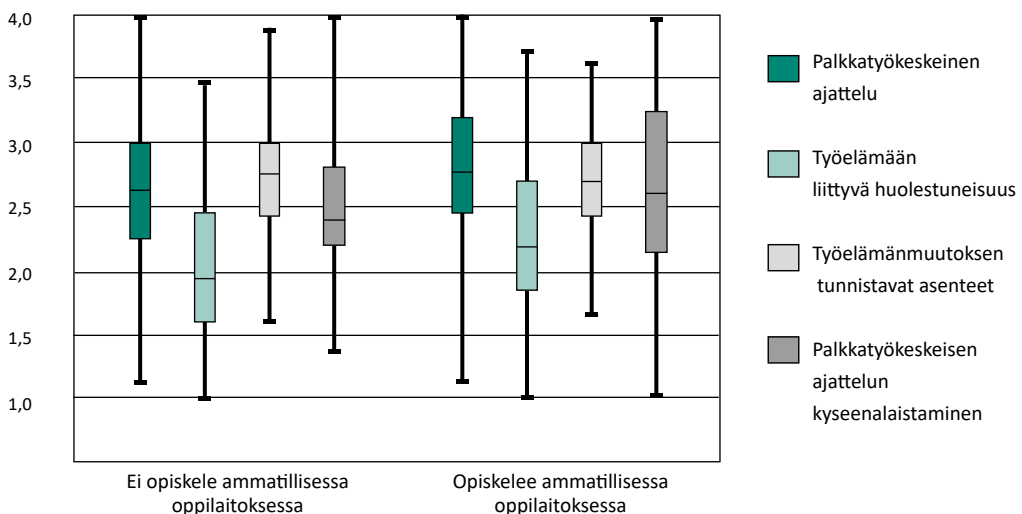
tujissa luokkien ”Opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa” ja ”Ei opiskele ammatillisessa oppilaitoksessa” välillä teimme Mann-Whitneyn U-testin. Summamuuttujan 1 Palkkatyökeskeinen ajattelu kohdalle muodostui tilastollisesti merkitsevä ero luokkien välille ($U = 106\,024,500$, $p < 0,001$). Ero saa Cohenin d-arvoksi 0,10, mikä kertoo pienestä efektin koosta. Muiden summamuuttujien osalta luokkien välille ei muodostunut tilastollisesti merkitseviä eroja. Testin tuloksia voidaan tulkita seuraavasti:

Tutkimuskysymys 1: Ammattiin opiskelevien työelämää koskevat asenteet ja odotukset eroavat muista palkkatyökeskeisen ajattelun ulottuvuudessa, mutta eivät huolestuneisuuden, joustavan ja muuttuvan työelämän tai palkkatyökeskeisen ajattelun kyseenalaistamisen suhteen.

Tutkimuskysymys 2: Ammattiin opiskelevien työelämää koskevissa asenteissa ja odotuksissa on muita enemmän palkkatyökeskeistä ajattelua.

Seuraavaksi esittelemme, miten edellisessä testissä käytettyjen summamuuttujien edusta-

KUVIO 1. KUVAAJASSA KUNKIN LAATIKON SISÄLLÄ OLEVA VIIVA KUVAA MEDIAANIA. LAATIKKO SISÄLTÄÄ 50 PROSENTTIA VASTAUKSISTA. LAATIKON ULKOREUNAN JA VIKSEN PÄÄN VÄLINEN ALUE KUVAA 25:TTÄ PROSENTTIA VASTAAJISTA. ALUE VIKSEN KÄRJESTÄ LAATIKON ULKOREUNAAN KUVAA SITEN YHTÄ KVARTIILIA.

mat latentit konstruktiot näyttäytyvät laadullisen aineiston valossa. Sen jälkeen tarkastelemme konstruktioita vertaamalla ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien vastauksia muiden kyselyyn osallistuneiden vastauksiin.

Palkkatyö yksilön velvollisuutena

Mann-Whitneyn U-testin perusteella näyttäisi siltä, että ammattiin opiskelevilla nuorilla on muita vahvemmin palkkatyökeskeisiä asenteita. Kun ammattiin opiskelevien vastauksia tarkastellaan väitteen ”Mikä tahansa työ kelpaa minulle, kunhan siitä maksetaan riittävästi” osalta, esiin piirtyy yli kymmenen prosenttiyksikön ero muihin vastaajiin (täysin tai jokseenkin samaa mieltä olevat, ks. taulukko 2).

Vuoden 2013 Nuorisobarometrissa 85 prosenttia kaikista nuorista ottaisi mieluummin tilapäistäkin työtä kuin eläisi työttömyyskorvauksella, jos käteen jäävä tulo olisi yhtä suuri. Tämä osuus on säilynyt vakaana vuodesta 1994 lähtien (Myllyniemi 2014, 67). Vuoden 2019 barometrin mukaan ammattiin opiskelevista 81 prosenttia ottaisi vastaan mieluummin tilapäistäkin työtä, kun taas muista nuorista näin tekisi 78 prosenttia. Ammattiin opiskelevien ajattelua voidaan tässä avata laadullisesta aineistosta tehdyillä havainnoilla. Työpajahaastatteluissa etenkin sähkö- ja automaatiotekniikan opiskelijat korostivat, että tärkeintä on löytää mitä tahansa työtä, jotta saa rahaa ja tulee toimeen. Myös datanomien ja merkonomien haastatteluissa todetaan, että oman paikan ja

vahvuuksien löytämiseksi työelämässä kaikenlaisia töitä pitää kokeilla.

Ammattiin opiskelevat nuoret ovat myös muita useammin täysin tai jokseenkin samaa mieltä väitteistä ”Työttömän pitää ottaa vastaan mitä tahansa työtä” (taulukko 3) ja ”Menestyminen elämässä on itsestä kiinni”. Ammattiin opiskelevista jälkimmäisen väitteen kanssa samaa mieltä on jopa 90,2 prosenttia vastaajista (taulukko 4)⁵. Kyselyn tuloksia on kiinnostavaa verrata esimerkiksi EVA:n vuoden 2010 arvo- ja asennetutkimukseen, jossa kaikista suomalaisista 73 prosenttia ilmoitti olevansa sitä mieltä, että menestyminen on itsestä kiinni (Haavisto 2010, 65). Nuorisobarometrien mukaan nuoret näyttävät ajattelevan vanhempia ikäluokkia ehdottomammin, että elämässä tulee pärjätä omin voimin.

Kun näitä havaintoja lähestytään kulttuurisen palkkatyökeskeisyyden näkökulmasta, voidaan tulkita, että nuoret ovat omaksuneet ammatillisen koulutuksen työelämälähtöiset normit – mukaan lukien ajatuksen itseohjautuvasta, oma-aloitteisesta ja aktiivisesta opiskelijasta (vrt. Souto 2014, 26). Osin aineistoista on nähtävissä myös edellä mainittu yksilökeskeisyyttä korostava puhetapa, joka pyrkii sysäämään palkkatyön saavuttamisen onnistumiset ja riskit yksilön omalle vastuulle (ks. Beck & Beck-Gernsheim 2002, 24–25). Laadullisesta aineistosta nousee lisäksi esiin ammattiin opiskelevien halu vakuuttaa aikuiset haastattelijat omasta ”kunnollisuudestaan”. Heidän puheensa työ voi esimerkiksi olla hauskaa, mutta

TAULUKKO 2. VERTAILU AMMATTIIN OPISKELEVIEN JA MUIDEN VASTAAJIEN VÄLILLÄ.

Mikä tahansa työ kelpaa minulle, kunhan siitä maksetaan riittävästi			
Opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa		N	%
Ei	Täysin tai jokseenkin eri mieltä	1 035	60,8
	Täysin tai jokseenkin samaa mieltä	667	39,2
	Yhteensä	1 072	100,0
Kyllä	Täysin tai jokseenkin eri mieltä	91	48,0
	Täysin tai jokseenkin samaa mieltä	98	52,0
	Yhteensä	189	100,0

TAULUKKO 3. VERTAILU AMMATTIIN OPISKELEVIENTEN JA MUIDEN VASTAAJIEN VÄLILLÄ.

Työttömän pitää ottaa vastaan mitä tahansa työtä			
Opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa		N	%
Ei	Täysin tai joksinkin eri mieltä	1 259	74,3
	Täysin tai joksinkin samaa mieltä	436	25,7
	Yhteensä	1 695	100,0
Kyllä	Täysin tai joksinkin eri mieltä	120	62,8
	Täysin tai joksinkin samaa mieltä	71	37,1
	Yhteensä	191	100,0

TAULUKKO 4. VERTAILU AMMATTIIN OPISKELEVIENTEN JA MUIDEN VASTAAJIEN VÄLILLÄ.

Menestyminen elämässä on itsestä kiinni			
Opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa		N	%
Ei	Täysin tai joksinkin eri mieltä	255	15,0
	Täysin tai joksinkin samaa mieltä	1 448	85,0
	Yhteensä	1 703	100,0
Kyllä	Täysin tai joksinkin eri mieltä	19	9,8
	Täysin tai joksinkin samaa mieltä	177	90,2
	Yhteensä	196	100,0

työt pitää kuitenkin aina hoitaa. Toisaalta haastatteluissa työn merkitystä suomalaisessa kulttuurissa kuvattiin myös sarkastisin sävyin. Nuorten mukaan työn tekeminen kuuluu suomalaiseen kulttuuriin yhtä vahvasti kuin ”makara, sauna, koskenkorvapullo, Sisu-pastilli ja Reinot” (Sähkö- ja automaatiotekniikan perustutkinto, 2. haastattelu).

Haastattelujen perusteella ammattiin opiskelevat pitävät palkkatyötä myös hyvän elämän rakennuspuuna. Palkkatyö on ikään kuin turvasatama, joka luo tarvittavat mahdollisuudet oman elämän suunnitteluun, kuluttamiseen, harrastamiseen sekä hyvinvoinnista ja sosiaalisista suhteista huolehtimiseen (ks. Maunu 2018, 13; Tolonen 2008, 237). Työttömyydessä ongelmaksi nähtiin vastaavasti arjen rutiinien ja myös työn takaaman elämän mielekkyyden puute. Siinä missä taloudellisen turvan ja rutiinin tavoittelun voi Tolosen (mt., 239) tulokinnan mukaan liittää työväenluokkaiseen pärjäämistä korostavaan elämäntapaan, työn

kautta tapahtuva menestyksen tavoittelu liittyy kunnianhimoisempaan työväenluokkaiseen elämäntyyliin, jossa pelkkä pärjääminen näyttää liian vähään tyytymiseltä. Molemmat työhön suhtautumisen tavat näkyvät artikkelin laadullisessa aineistossa. Yhteistä näkemyksille on nuorten omaksuma ajatus siitä, että palkkatyöhön osallistumalla heistä kehkeytyy itsenäisiä ja riippumattomia aikuisia (Wyn & Dwyer 1999, 14; Chesters & Cuervo 2019, 235), kuten seuraavasta keskustelusta voidaan tulkita:

N2: No joo kyllä, että on onnistunu, tai sillee. Tulee semmonen fiilis.

K1: Niin että pärjää ja..

N2: Joo.

K1: ..on onnellinen. Tääl on sitte että, hyvä olo, liittyyks nää sitte siihen hyvään elämään ja siihen että on sitte, unelmia ja..?

N2: Kyllä mä, tai mä ainakin aattelen että jos mulla on semmonen työ missä mä tykkään ni kaikki järjestyy tai, pystyn saada

semmosen elämän ku mä haluan.

K1: Mitä siihen, onnist-, tai siis toivottuun elämään liittyy?

N2: Että saan semmosen kodin mistä mä tykkään ja, saan elää silleen ku mä haluan.

K1: Niin, saa elää kuin haluaa. Onks se sit sitä myös että saa, ite päättää siitä että mitä tekee elämässään?

N2: No joo.

(Liiketalouden ja tieto- ja viestintätekniikan perustutkintoa opiskelevien haastattelu)

Vuoden 2013 Nuorisobarometrin mukaan työttömyysturvan vastikkeellisuutta kyseenalaistavat asenteet ovat lisääntyneet vuodesta 1994 (Myllyniemi 2014, 73). Tämä pitää paikkansa myös vuoden 2019 aineistossa

muiden paitsi ammattiin opiskelevien osalta. Taulukoista 5 ja 6 on nähtävissä, että vuoden 2019 barometriaineistossa ero ammattiin opiskelevien ja muiden vastaajien välillä on työttömyysturvaa ja sosiaaliturvaa koskevien väitteiden osalta merkittävä. Ammattiin opiskelevista 73,4 prosenttia on täysin tai joihinkin samaa mieltä siitä, että työttömyysturvan vastikkeeksi on tehtävä yhteiskuntaa hyödyttävää työtä. Muista vastaajista näin ajattelee 65,5 prosenttia. Sosiaaliturvaa koskevan väitteen kohdalla ero on tätäkin suurempi. Ammattiin opiskelevista 63,6 prosenttia on täysin tai joihinkin yhtä mieltä siitä, että sosiaaliturvalla eläminen on liian helppoa, kun taas muista näin ajattelevien osuus on 51,7 prosenttia.

TAULUKKO 5. VERTAILU AMMATTIIN OPISKELEVIEN JA MUIDEN VASTAAJIEN VÄLILLÄ.

Työttömyysturvan vastikkeeksi nuorten olisi tehtävä jotakin yhteiskuntaa hyödyttävää työtä			
Opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa		N	%
Ei	Täysin tai joihinkin eri mieltä	575	34,5
	Täysin tai joihinkin samaa mieltä	1 092	65,5
	Yhteensä	1 667	100,0
Kyllä	Täysin tai joihinkin eri mieltä	51	26,6
	Täysin tai joihinkin samaa mieltä	141	73,4
	Yhteensä	192	100,0

TAULUKKO 6. VERTAILU AMMATTIIN OPISKELEVIEN JA MUIDEN VASTAAJIEN VÄLILLÄ.

Suomessa sosiaaliturvalla eläminen on aivan liian helppoa			
Opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa		N	%
Ei	Täysin tai joihinkin eri mieltä	801	48,3
	Täysin tai joihinkin samaa mieltä	857	51,7
	Yhteensä	1 658	100,0
Kyllä	Täysin tai joihinkin eri mieltä	68	36,4
	Täysin tai joihinkin samaa mieltä	119	63,6
	Yhteensä	187	100,0

Tämänkaltaisten asenteiden vuoksi voidaan ajatella, että ammattiin opiskelevat ovat omaksuneet institutionaalisen palkkatyökeskeisyyden ylläpitämän näkemyksen aktiivisuudesta ja työstä yksilön velvollisuutena (vrt. Kokkonen ym. 2016, 45; Burrows 2013, 393). Tulkinta saa vahvistusta laadullisesta aineistosta. Haastattelussa palkkatyö ja verojen maksaminen näytettyvät nuorten puheessa välttämättömänä osana hyvinvointiyhteiskunnan rakentamista. Vastaavasti useassa haastattelussa työttömien moititaan elävän toisten ansaitsemilla verorahoilla. Aineistossa näkyy nuorten usko siihen, että yksilöllä on moraalinen velvollisuus ottaa vastuu itsestään, olla yritteliäs ja toimia aktiivisesti yhteiskunnassa (ks. Kelly 2001, 30–31). Lisäksi niissä ryhmähaastattelussa, joissa työn tekemistä pidetään vahvimmin velvollisuutena, työttömiin suhtaudutaan kriittisimmin. Esimerkiksi sähkö- ja automaatiotekniikan opiskelijoiden haastattelussa väitetään, että suomalaisessa yhteiskunnassa on liian helppoa olla työttömänä ja että työttömyyskorvaus on ”vaivatonta rahaa”. Tässä yhteydessä on kiinnostavaa havaita, että vuoden 2013 Nuorisobarometrin mukaan köyhyyden näkeminen yksilön omana syynä on yhteydessä nimenomaan matalaan koulutustasoon (Myllyniemi 2014, 77).

Laadullisessa aineistossa palkkatyökeskeistä ajattelutapaa osin myös kyseenalaistetaan. Ryhmähaastattelussa sellaiset mielipiteet kuin ”saadut palvelut pitää maksaa [yhteiskunnalle] takaisin” herättivät vastareaktion, joka ilmeni esimerkiksi nauruna ja poleemisena vastakysymyksenä: ”Oikeestikko vai?” Haastattelussa vitsailtiin myös, että työttömyyden osuessa omalle kohdalle ”kaikki otetaan, mitä saadaan”. Huumorin ja sarkasmin lisäksi haastattelussa nousi pieneltä osin esiin myös työttömien ymmärtämistä. Haastattelussa muun muassa mainittiin, että kukaan meistä ei voi tietää toisen ihmisen työttömyyden syitä. Tosin myös ymmärtävissä näkemyksissä korostettiin, että kaikkien niiden, jotka työhön kykenevät, täytyy sitä myös tehdä.

Nuorten huoli työelämästä

Vastaajien työelämään liittämät huolestuneisuus ja epävarmuus nousivat esiin pääkomponenttianalyysin toisessa summamuuttujassa. Koska aineistomme valossa vaikuttaa siltä, että ammattiin opiskelevat ajattelevat muita nuoria palkkatyökeskeisemmin, on mielenkiintoista tarkastella, luottavatko he myös enemmän ammatillisen koulutuksen lupaukseen nopeasta ja sujuvasta työelämäsiirtymästä (Middeldorp, Edzes & Dijk 2019, 94; Müller 2005, 468–470). Laadullisesta aineistosta tämänkaltaisen optimismi on havaittavissa. Työpajahaastattelussa nuorten epäonnistuneeseen työelämäsiirtymään liittämät mielikuvat ovat heidän näkökulmastaan äärimmäisiä esimerkkejä, joita ei tarvitse ottaa kovin vakavasti ja joihin he eivät kunnolla samastu. Valtaosassa haastatteluista nuoret olivat luottavaisia sen suhteen, että töitä löytyy niin omalta kuin muiltakin aloilta. Seuraavasta sitaatista voidaan nähdä, että nuoret luottivat myös työnhakutaitoihinsa:

K: ...tarvisko siinä jotenkin sen työn haakuun jotakin tukea tai mikä ihan jos niinku...

N: No jos ei niitä töitä oo, niin se on ihan sama mitä tukee siinä saa tai niinku keltä. Kyllähän niitä sitte saa niitä töitä. Kyl mä ainakin osaan hakee töitä...

N: Kyl mä siihen. En mä oikeen osaa ajatella.

N: ...ei sen vaikeeta pitäis olla.

N: Ei se ookaan.

(Sähkö- ja automaatiotekniikan perustutkinto, 2. haastattelu)

Barometriaineistosta käy ilmi, että 38,7 prosenttia (N = 74) ammattiin opiskelevista ja 35,6 prosenttia (N = 606) muista vastaajista on huolissaan siitä, löytävätkö he töitä tulevaisuudessa. Vuoden 2013 Nuorisobarometrissa työttömäksi joutumisesta oli huolissaan puolet nuorista, ja pitkittäisseurannassa näyttää siltä, että vuonna 2019 nuorten huolestuneisuus on

TAULUKKO 7. VERTAILU AMMATTIIN OPISKELEVIENTEN JA MUIDEN VASTAAJIEN VÄLILLÄ.

On todennäköistä, että tulen välillä olemaan työtön			
Opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa		N	%
Ei	Täysin tai jokseenkin eri mieltä	994	59,2
	Täysin tai jokseenkin samaa mieltä	685	40,8
	Yhteensä	1 679	100,0
Kyllä	Täysin tai jokseenkin eri mieltä	95	51,0
	Täysin tai jokseenkin samaa mieltä	92	49,0
	Yhteensä	187	100,0

palannut samalle tasolle kuin vuonna 2009 (Myllyniemi 2014, 79–80). Barometriin vastanneet nuoret vaikuttavat suhtautuvan aiempaa optimistisemmin työn löytymiseen, vaikkakin ammattiin opiskelevat pitävät muita todennäköisempänä työttömäksi joutumista (ks. taulukko 7). Työpajahaastattelussa nuoret uskoivat, että mahdollinen työttömyys olisi vain lyhytaikainen elämänvaihe ja jopa luonnollinen osa siirtymää. Laadullisen aineiston valossa taulukon 7 tuloksia voidaan tulkita ainakin osittain nuorten kyvyllä tunnistaa nykyisen työelämän realiteetit (ks. seuraava luku). Saattaa myös olla, että haastattelussa omaa huolta ei haluttu tuoda esille koko ryhmän edessä. Kaikista barometriin vastanneista kuitenkin lähes 90 prosenttia on jokseenkin tai täysin samaa mieltä väitteestä ”On todennäköistä, että saan vakinaista työtä”. Ammattiin opiskelevista tätä mieltä on 86,1 prosenttia.

Vastaavanlaisia havaintoja siitä, että palkkatyökeskeinen ajattelutapa voi lisätä nuorten työelämäsiirtymään kohdistamia optimistisia odotuksia, on tehty myös muissa tutkimuksissa (ks. esim. Franceschelli & Keating 2018, 9–14). Vaikka nuoret vaikuttaisivat olevan aiempiin barometreihin verrattuna optimistisempia, joka kolmas ammattiin opiskeleva on kuitenkin huolissaan työllistymisestään. Edelleen on kiinnostavaa havaita, että barometrisa useampi kuin joka kolmas sekä ammattiin opiskelevista että muista vastaajista on huolissaan omasta jaksamisestaan tulevaisuudessa. Tämä osuus on pysynyt samana vuoden 2013

Nuorisobarometriin verrattuna (Myllyniemi 2014, 81). Vuoden 2019 Nuorisobarometrin aineistossa joka kolmas ammattiin opiskeleva on yhtä mieltä ”Työelämään siirtymä pelottaa minua” -väittämän kanssa. Vastaavanlainen puhe nousi esiin myös työpajoissa, joissa kannettiin huolta muun muassa työpaikan ja sopivan työyhteisön löytymisestä, vastuun lisääntymisestä, työn suuresta määrästä sekä vapaa-ajan väheneemisestä.

Työpaja-aineiston perusteella nuorten huolta tulevaisuudesta voidaan selittää itsenäistymisestä tunnetuilla paineilla. Haastateltavien mukaan yksilö saattaa ottaa itselleen paineita etenkin silloin, jos omat työelämäodotukset eivät kohtaakaan todellisuutta. Valtaosin nuoret eivät tuoneet esiin paineita omina kokemuksinaan vaan puhuivat niistä ennen kaikkea toisten ihmisten ja yhteiskunnan asettamien odotusten näkökulmasta⁷.

M1: Niin se murskais itsetunnon ja sitte varmaan, se masentuis ja sitte sillä ei ois, jaksamista ees hakee lisää töitä. Ja sitte se, ei olis mitään, se vaan murtuis koko maailma siihen että, eka opiskellu kolme vuotta tai päälle, ja sitten menee töihin ja sitte se, murtuu niskaan kaikki se työ. Ja sitte menettää oman arvostuksen ja on sillee että mä olen epäonnistunut, ihminen.

N1: Jos vaikka yläasteen jälkeen sairastuu tai jotain, sitte ei lähe heti jatko-opiskelee, ni ehkä se voi sit mennä tommoseen.

K1: Niin totta.

N1: Ei uskalla lähteekään sit enää, jää kotiin.
(Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, 1. haastattelu)

Työelämän muutokset ja palkkatyökeskeisen ajattelutavan vastapuhe

Nykynuoret kohtaavat jatkuvassa muutoksen tilassa olevat työmarkkinat (esim. Furlong & Cartmel 2007, 50–52). Tästä huolimatta Nuorisobarometrin mukaan ammattiin opiskelevat uskovat muita todennäköisemmin löytävänsä itselleen pysyvän työpaikan (taulukko 8) ja kaiken kaikkiaan nuoret vaikuttaisivat olevan tässä paljon optimistisempia kuin vuoden 2013 Nuorisobarometrissa (Myllyniemi 2014, 72). Toisaalta ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista melkein joka kolmas pitää todennäköisenä ammatin vaihtamista. Muista vastaajista näin ajattelee joka neljäs. Näiden tulosten valossa voidaan ajatella ammattiin opiskelevien olevan tietoisia siitä, että ammatillisessa koulutuksessa opittu substanssiosaaminen valmistaa vain tiettyyn ammattiin, mikä lisää alanvaihdon todennäköisyyttä epävarmoilla työmarkkinoilla (Buchs & Helbling 2016, 12–13).

Nämä havainnot tukevat aiempaa havaintoamme ammattiin opiskelevien optimismista ja toisaalta myös nuorten kyvystä tunnistaa työelämän realiteetit ja haasteet (vrt. Aaltonen & Berg 2018, 15–16). Työpajahaastatteluissa nuoret kokivat, että valmistumisen jälkeinen mahdollinen työttömyys ei ole vakava asia,

koska aikaa oman paikan löytämiseen työelämässä riittää ja opintojen jälkeen on järkevää myös lomailla. Osassa laadullisen aineiston haastatteluista todettiin, että valmistumisen jälkeen saattaa joutua kokeilemaan useampaa-kin työpaikkaa eikä vakinaista työtä välttämättä riitä kaikille. Nuorten realismista kertoivat niin ikään kommentit, joiden mukaan kaikkea elämässä ei pysty suunnittelemaan tarkasti etukäteen ja joskus työelämäsiirtyimiin vaikuttavat sattumat.

Kulttuurisen palkkatyökeskeisyyden näkökulmasta on kiinnostava kuriositeetti, että hotelli- ja ravintola-alan työpajassa oli mukana opiskelijoita, jotka suhtautuivat ryhmähaastatteluihin vastahankaisesti. Opiskelijat lopulta suostuivat osallistumaan haastatteluun, kun heille oli pyynnöstä luvattu, että haastattelua ei tallenneta. Kun opiskelijoille haastattelun käynnistyttyä selvisi keskustelun aihe (käsitykset ja odotukset tulevista työelämäsiirtymistä), heistä tuli innostuneita keskustelijoita. Juuri nämä nuoret painottivat muista haastatteluista poiketen, että nuorten pitäisi saada siirtyä työelämään joustavasti omaan tahtiinsa ja että työelämän nuorille asettamia paineita ja velvollisuuksia pitäisi keventää.

K: Pitäisikö nuorilla olla muita mahdollisuuksia [kuin palkkatyö] esimerkiksi hakea paikkaansa?

N: Siinä menee vähän paras ikä hukkaan pelkästään työn teossa. No se on vähän niinkun kuluttaa kaiken jaksamisensa siinä, ei oo aikaa mihkään muuhun.

TAULUKKO 8. VERTAILU AMMATTIIN OPISKELEVIEN JA MUIDEN VASTAAJIEN VÄLILLÄ.

Vaihdan työurallani työpaikkaa useita kertoja			
Opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa		N	%
Ei	Täysin tai joihinkin eri mieltä	850	52,0
	Täysin tai joihinkin samaa mieltä	786	48,0
	Yhteensä	1 636	100,0
Kyllä	Täysin tai joihinkin eri mieltä	115	61,5
	Täysin tai joihinkin samaa mieltä	72	38,5
	Yhteensä	187	100,0

(Hotelli-, ravintola- ja cateringala, 3. haastattelu, kirjalliset muistiinpanot SÄ)

Tästä huolimatta valtaosalla nuorista oli lopulta tavoitteena saavuttaa tasainen ja turvallinen elämä, joka heidän puheessaan oli mahdollista vain palkkatyön avulla (vrt. Tolonen 2008, 237; Maunu 2018, 13). Nuoret arvostavat työtä hyvän elämän mahdollistajana, mutta se, mitä he työltä sisällöllisesti odottavat, näyttää olevan muutoksessa. Kortteisen kuvaus suomalaisesta työelämästä uhrautumisen kulttuurina ei näytä enää vastaavan nuorten kokemuksista ja odotuksista (ks. Kortteinen 1992, 76–77, 302–303). Laadullisen aineiston perusteella nuoret arvostavat viihtyisää työpaikkaa, jossa voi hyödyntää osaamistaan, johon voi mennä hyvällä mielellä ja jossa vallitsee nuorta tukeva työyhteisö. Epäonnistunutta siirtymää työelämään nuoret kuvaavat käänteisesti ”huonoon työpaikkaan joutumiseksi”, mikä koetaan uhaksi yksilön hyvinvoinnille. Työ ei merkitse näille nuorille itsensä uhraamista, vaan myöhäismodernille yksilökeskeiselle kulttuurille ominaisella tavalla työltä myös odotetaan paljon sisällöllisesti.

Melkein puolet ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista on barometrin vastauksissa täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämästä ”Minun ei tarvitse tehdä töitä ollakseni onnellinen” (ks. taulukko 9). On kiinnostavaa, että näin suuri osa vastaajista ei pidä työssä käymistä onnellisuuden välttämättömänä ehtona. Sama ilmiö on nähtävissä myös laadullisessa aineistossa toteamuksissa, joiden mukaan yksi-

löllä pitäisi olla yhteiskunnassa muitakin mahdollisuuksia toimia kuin pelkkä työ. Toisaalta nuorilla on selvästi hankaluuksia esittää käytännön esimerkkejä siitä, millaista ei-palkkatyökeskeinen merkityksellinen elämä voisi olla. Ammattiin opiskelevien ryhmähaastatteluissa mainitaan lyhyesti harrastukset ja vapaaehtoistoiminta, mutta muutoin nuoret eivät halua tai kykene kyseenalaistamaan vallitsevaa yhteiskuntajärjestelmää ja sen palkkatyökeskeisyyttä korostavaa ajattelua, vaikka näkevät siinä myös ongelmia.

Kun laadullisessa aineistossa esiintyviä työn merkityksiä tarkastellaan suhteessa 2019 barometriaineistoon, esiin nousee muitakin merkityksiä. Vaikka suurin osa vastaajista hahmottaa työksi lähinnä perinteiset työn muodot, palkkatyön ohella esimerkiksi yksityisrittäjyyden ja työnantajayrittäjyyden, noin kolmasosa vastaajista nosti tässä yhteydessä esiin myös kotityöt ja vapaaehtoistyön. Tosin ammattiin opiskelevat pitivät näitä vähemmän työnä kuin muut vastaajat. Suurin ero ammattiin opiskelevien ja muiden vastaajien työlle antamien merkitysten välillä näkyy apuraha-saajana ja freelancerina toimimisessa, joita ammattiin opiskelevat pitivät selvästi vähemmän työnä kuin muut.

Kaiken kaikkiaan ammattiin opiskelevat tuntuvat analysoitujen aineistojen perusteella suhtautuvan työelämäsiirtymiinsä realistisesti. Koska omasta hyvinvoinnista huolehtiminen esimerkiksi vapaa-ajan harrastusten muodossa edellyttää yhteiskunnassa rahaa, palkkatyön

TAULUKKO 9. VERTAILU AMMATTIIN OPISKELEVIEN JA MUIDEN VASTAAJIEN VÄLILLÄ.

Minun ei tarvitse tehdä töitä ollakseni onnellinen			
Opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa		N	%
Ei	Täysin tai jokseenkin eri mieltä	1 015	60,0
	Täysin tai jokseenkin samaa mieltä	675	40,0
	Yhteensä	1 690	100,0
Kyllä	Täysin tai jokseenkin eri mieltä	99	52,3
	Täysin tai jokseenkin samaa mieltä	90	47,7
	Yhteensä	189	100,0

ulkopuolelle ei uskalleta jäädä. Nuorten näkemyksissä ilman palkkaa ei ole mahdollista elää ”täyttä elämää”.

Toisaalta nuoret suhtautuvat perinteiseen työelämään osin sarkastisesti kutsumalla sitä ”oravanpyöräksi”, joka alkaa valmistumisen jälkeen ja päättyy vasta eläkkeellä, jos silloinkaan. Nuoret näyttävät niin ikään olevan tietoisia työmarkkinoiden murroksesta ja työelämän muuttuvista vaatimuksista ja uskon, että he pärjäävät muutosten keskellä. Laadullisessa aineistossa nuoret suhtautuivat muun muassa työn automatisoitumiseen ja uudenlaisten työnkuvien syntymiseen kutakuinkin väistämättömänä kehityksenä. Vain muutamissa haastatteluissa tuotiin esiin, että työn muuttuessa ja työpaikkojen kadotessa elämään tarvitaan toisenlaista mielekkyyttä, esimerkiksi vapaaehtoistyötä ja harrastuksia.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Olemme tässä artikkelissa tarkastelleet Nuorisobarometrin kyselyaineiston ja sitä täydentävän laadullisen aineiston pohjalta, millaisia työelämää koskevia asenteita ammattiin opiskelevilla nuorilla on. Olemme kiinnittäneet huomiota erityisesti siihen, millainen suhde ammattiin opiskelevilla on palkkatyökeskeiseen ajatteluun. Analyysimme perusteella vaikuttaa siltä, että ammattiin opiskelevilla on muita nuoria enemmän palkkatyökeskeisyydestä kertovia asenteita, mutta samaan aikaan he myös kokevat muiden vastaajien tavoin huolta työllistymisestä ja muuttuvasta työelämästä. Palkkatyökeskeinen ajattelu nousi esiin erityisesti nuorten puheessa työn velvoittavuudesta sekä työn vahvassa arvostamisesta ja työttömiä kohtaan osoitetussa kritiikissä.

Institutionaalisen ulottuvuuden näkökulmasta voidaan tulkita, että ammattiin opiskelevat ovat joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta omaksuneet palkkatyökeskeisen tavan jäsentää työn merkityksiä. Tämä näkyy tavassa, jolla nuoret toistavat yksilön vapautta ja vastuuta painottavia ajatuksia työstä ja työttömyydestä

(vrt. Burrows 2013, 391, 393; Pimlott-Wilson 2017, 292; Franceschelli & Keating 2018, 14). Tämä on havaittavissa myös artikkelin laadullisessa aineistossa. Niissä työpajahaastatteluissa, joissa palkkatyökeskeinen ajattelu on vahvinta, myös vaatimukset työttömiä kohtaan ovat tiukkoja. Edelleen, vuoden 2019 Nuorisobarometrissa ammattiin opiskelevat ovat muita vastaajia enemmän sitä mieltä, että sosiaaliturvalla eläminen on liian helppoa ja että menestyminen elämässä on itsestä kiinni. Laadullisen aineiston perusteella nuoret ajattelevat työttömyyden olevan luonnollinen osa työelämään siirtymistä, eivätkä he koe tarvetta kiirehtiä työllistymistä valmistumisen jälkeen. Enemmän he kantavat huolta siitä, millaisia tuleva työ ja työyhteisö ovat.

Kulttuurisen palkkatyökeskeisyyden näkökulmasta mielenkiintoisena havaintona aineistosta nousevat esiin palkkatyölle annetut merkitykset. Nuoret arvostavat työtä ja pitävät sitä jopa velvollisuutena, mutta työ ei merkitse heille enää itsensä uhraamista, toisin kuin perinteinen suomalainen työkulttuuri on aiemmin normittanut (Kortteinen 1992, 76–77, 302–303). Sen sijaan kuten Maunu (2018, 13), Tolonen (2008, 237) ja Käyhkö (2008, 262) ovat todenneet, ammattiin opiskelevat suhtautuvat palkkatyöhön välineellisesti keinona taata turvallinen ja tasainen elämä. Aineistomme antaa kuitenkin mahdollisuuden myös toisenlaisiin tulkintoihin. Nuorten ajattelussa mielekäs työ on osa hyvän elämän rakentamista. Nuoret pitävät tärkeänä sisällöllisesti mielekästä työtä, jossa voi toteuttaa itseään, vaikuttaa omaan työhönsä ja hyödyntää osaamistaan, ja osa tähtää kunnianhimoisesti myös jatko-opintoihin (vrt. Tolonen 2008, 239). Osa ammattiin opiskelevista kaipaa työhön niin ikään joustoa ja jopa velvoitteiden keventämistä. Palkkatyön ohella myös vapaa-aika, sosiaalisten suhteiden merkitys ja oma hyvinvointi nousevat aineistossa esiin olennaisina arvoina.

Vuoden 2019 Nuorisobarometrissa jopa yli kolmasosa ammattiin opiskelevista oli huolissaan työpaikan löytymisestä kuten myös jaksaa-

misestaan tulevaisuudessa. Sama huoli nousee esiin myös laadullisesta aineistosta, vaikkakaan ei niin selvästi kuin barometriaineistossa. Osalle opiskelijoista palkkatyökeskeisyyden vaatimukset aiheuttavat joka tapauksessa hankalia haasteita. Muun muassa Anne-Mari Souto (2014, 26, 29, 31) on arvostellut tapaa, jolla ammatillisen koulutuksen työelämälähtöisyys asettaa nuorille aikuismaisen oma-aloitteisuuden, itseohjautuvuuden ja vastuunkannon vaateita. Nuoret saattavat antaa liian suuren painoarvon onnistuneelle työelämäsiirtymälle olettaessaan, että se takaa heille mahdollisuuden itsenäistyä ja saavuttaa tavoiteltu turvallinen elämä (ks. Herranen & Harinen 2008, 7–9, 12). Myöhäismodernille yhteiskunnalle ominaiseen yksilökeskeisyyteen nojautuen nuoret ovat kasvaneet luottamaan omiin mahdollisuuksiinsa. Toisaalta ilmiön kääntöpuolena on, että yksilökeskeisessä ajattelutavassa myös ongelmat tuupataan yksilöiden omille harteille. Tällöin omaan työllistymiseen liitetyt optimistiset odotukset voivat muodostua kompastuskiveksi, jos odotukset eivät täytykään – puhumattakaan niistä nuorista, jotka kokevat työelämän vaatimukset jo lähtökohtaisesti lanvistaviksi. (Furlong & Cartmel 1997, 114, ks. myös Pimlott-Wilson 2017, 292.)

Pahimmassa tapauksessa työelämäsiirtymän epäonnistuminen näyttäytyy palkkatyökeskeisen ajattelutavan omaksuneelle ammattiin opiskelevalle ammatillisena epäonnistumisena. Sama ilmiö näkyy myös tutkimustuloksissa, joiden mukaan nuoret ovat yhä stressaantuneempia tulevaisuudestaan ja jaksamisestaan, mikä voi johtaa jopa työkyvyttömyyteen (esim. Rikala 2018, 166). Työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämisen on lisäksi useissa tutkimuksissa osoitettu olevan yhteydessä nuorten mielen-terveyden ongelmiin ja kuulumattomuuden kokemuksiin (Vancea & Utzet 2018, 79–80; Gretschel & Myllyniemi 2017, 11–18). Palkkatyökeskeinen ajattelu on eriarvoistavaa etenkin niiden nuorten tapauksessa, jotka eivät kykene palkkatyöhön (Pimlott-Wilson 2017, 293). Työn ja koulutuksen ulkopuolelle jäävillä

nuorilla on hyvin erilaiset mahdollisuudet ja resurssit kiinnittyä yhteiskuntaan kuin niillä nuorilla, jotka täyttävät työmarkkinakansalaisen ideaalin (Kokkonen ym. 2016, 47).

Ammatillisen koulutuksen ylläpitämä palkkatyökeskeinen ajattelutapa kohtaakin monia haasteita. Tutkimuksissa on osoitettu, että lyhyt koulutus kaventaa etenemisen mahdollisuuksia työelämässä, mikä voi vahvistaa luokkaeroja (Korber & Oesch 2019, 9). Lisäksi nopeasti muuttuvilla työmarkkinoilla kapea ammattikuva saattaa hankaloittaa työllistymistä (esim. Buchs & Helbling 2016, 11–13). Tutkimukset antavat niin ikään viitteitä siitä, että ammatillinen koulutus ei suojaa työttömyydeltä ja syrjäytymiseltä, jos valmistumisen jälkeinen siirtymä työelämään ei ole sujuva (Helbling & Sacchi 2014, 14). Esimerkiksi Lechner ja kumppanit (2016, 99) suosittelevat, että opiskelijoille kerrotaan opintojen aikana avoimesti ja realistisesti työmarkkinoiden epävarmuudesta. Sanna Toiviainen (2018, 46) esittää lisäksi, että koulutus- ja työvoimapolitiittisten järjestelmien pitäisi tunnistaa myös normatiivisen ja lineaarisen koulutuspolun ulkopuolista oppimista. Voidaankin väittää, että työelämälähtöisyyttä painottaessaan ammatillinen koulutus ei kiinnitä tarpeeksi huomiota yhteiskuntaan kiinnittymiseen muilla tavoin (esim. Nylund, Rosvall & Ledman 2017, 804). Ammattiin opiskelevien työelämäsiirtymiä koskevassa keskustelussa olisi tarpeen tunnistaa niin muuttuvien työmarkkinoiden kuin epälineaaristen siirtymienkin vaikutukset nuorten yhteiskuntaan kiinnittymiseen (Chesters & Cuervo 2019, 237; Aaltonen & Berg 2018, 15–16).

Gorz (1999, 64) väittää palkkatyökeskeisen ajattelun keskeiseksi ongelmaksi, että se ei tunnista muuttuneita työmarkkinoita vaan kytkee yksilön sosiaaliset, taloudelliset ja poliittiset oikeudet edelleen kokopäivätyön tekemiseen. Omien havaintojemme perusteella nuorille suunnatuissa työmarkkinapoliittisissa toimita olisi tärkeää huomioida palkkatyökeskeisen ajattelutavan nuorille luomat paineet ja sen vaikutukset heidän yhteiskunnallisiin asentei-

siinsa. Työn muuttuessa osa-aikaisemmaksi ja epävarmemmaksi yksilön itsearvostuksen saavuttaminen, toimeen tuleminen ja kansalaisuus eivät voi enää perustua palkkatyön varaan yhtä vahvasti kuin suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa on ollut tapana.

VIITTEET

1. Artikkelin on työstetty osana monitieteistä ALL-YOUTH - Kaikki nuoret haluavat määrätä elämästään -tutkimushanketta. Tutkimusta on rahoittanut Strategisen tutkimuksen neuvosto (STN), rahoituspäätösnumerot 312689 ja 312692.
2. Opiskelijat osallistuivat työpajoihin osana opintojaan. Työpajojen alussa nuorille annettiin tietoa heidän tutkimukseen liittyvistä oikeuksistaan, osallistumisen vapaaehtoisuudesta, tutkimuksen kulusta sekä henkilötietojen keräämisestä. Kolme opiskelijaa kieltäytyi osallistumasta, ja yksi keskeytti työpajan. Vastuuopettajien kanssa sovittiin, ettei opiskelijalle tule sanktioita, jos hän kieltäytyy osallistumasta tai jättää työpajan kesken (Laukkanen ym. 2018, 90–91).
3. Laadullinen aineisto ei anna mahdollisuutta vertailla eri tutkintoaloja edustavien opiskelijoiden työhön liittyviä käsityksiä, koska aineisto on määrällisesti pieni ja koska alat olivat työpajoissa epätasaisesti edustettuna.
4. Latentti konstruktio, eli useasta väittämästä tai kysymyksestä muodostettu laajempi käsitteellinen kokonaisuus, joka rakentuu siihen sisältyvistä väittämistä.
5. Pitkittäisseurannassa mielipiteet elämässä menestymisestä ovat vaihdelleet jonkin verran. Vuoden 2013 Nuorisobarometrin seurantatietojen mukaan vuoden 2008 talouskriisin kontekstissa yksimielisyys väitteestä väheni, mutta sen jälkeen yksimielisyys on jälleen kasvanut. Vuonna 2013 kaikista vastaajista 83 prosenttia oli samaa mieltä väitteen kanssa.

6. Äänitallenteista ei aina ollut mahdollista erottaa puhujia toisistaan. Sitaateissa, joissa viitataan tällaisiin puheenvuoroihin, puhujia ei eritellä numeroilla (esim. N1, N2).
7. Työpajan tehtävänanto saattoi osaltaan johdatella puhumaan ”toisen” näkökulmasta.

LÄHTEET

- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi (2018) Nuorten aikuisten siirtymät palkkatyöhön ja yrittäjyyteen. *Nuorisotutkimus* 36 (2), 31–18.
- Beck, Ulrich (2000) *The Brave New World of Work*. Käänt. Patrick Camiller. Cambridge: Polity Press.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2002) *Individualization: Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences*. London; Thousand Oaks, California: SAGE publications.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3 (2), 77–101.
- Brunila, Kristiina (2014) The Rise of Survival Discourse in an Era of Therapisation and Neoliberalism. *Education Inquiry* 5 (1), 7–23.
- Buchholz, Sandra & Blossfeld, Hans-Peter (2012) Changes in the economy, the labor market, and expectations for the future: What might Europe and the United States look like in twenty-five years? *New Directions for Youth Development* 135, 17–25.
- Buchs, Helen & Helbling, Laura Alexandra (2016) Job opportunities and school-to-work transitions in occupational labour markets. Are occupational change and unskilled employment after vocational education interrelated? *Empirical Research in Vocational Education Training* 8 (1), 1–18.
- Burrows, Scott (2013) Precarious work, neoliberalism and young people's experiences of employment in the Illawarra region. *The Economic and Labour Relations Review* 24 (3), 380–396.

- Chesters, Jenny & Cuervo, Hernan (2019) Adjusting to new employment landscapes: Consequences of precarious employment for young Australians. *The Economic and Labour Relations Review* 30 (2), 222–240.
- Cuervo, Hernan & Wyn, Johanna (2016) An unspoken crisis: the ‘scarring effects’ of the complex nexus between education and work on two generations of young Australians. *International Journal of Lifelong Education* 35 (2), 122–135.
- France, Alan (2016) *Understanding Youth in the Global Economic Crisis*. Bristol: Policy Press.
- France, Alan (2017) Austerity and the ‘Workfare State’: The Remaking and Reconfiguration of Citizenship for the Young Unemployed in the Great Recession. Teoksessa Peter Kelly & Joanne Pike (toim.) *Neo-liberalism and Austerity. The Moral Economics of Young People’s Health and Well-being*. London: Palgrave Macmillan. 259–276.
- Franceschelli, Michela & Keating, Avril (2018) Imagining the Future in the Neoliberal Era: Young People’s Optimism and Their Faith in Hard Work. *Young* 26 (4), 1–17.
- Furlong, Andy & Cartmel, Fred (1997) *Young people and social change. Individualization and risk in late modernity*. Buckingham: Open University Press.
- Furlong, Andy & Cartmel, Fred (2007) *Young People and Social Change: New Perspectives*. Maidenhead: Open University Press.
- Green, Andrew (2019) What is happening to middle skills workers? *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, 230. Paris: OECD Publishing.
- Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami (2017) Työtä, koulutus- tai harjoittelupaikkaa ilman olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista. Nuorisobarometrin erillisnäyte/aineistonkeruu. <https://urly.fi/RLT>. (Viitattu 20.6.2019.)
- Gorz, André (1999) *Reclaiming Work. Beyond the Wage-Based Society*. Käänt. Chris Turner. Cambridge: Polity Press.
- Haavisto, Ilkka (2010) *Työelämän kulttuurivallankumous*. EVAn arvo- ja asennetutkimus 2010. https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2010/06/tyoelaman_kulttuurivallankumous.pdf. (Viitattu 12.12.2019.)
- Hakala, Katariina & Brunila, Kristiina & Teittinen, Antti & Lahelma, Elina (2013) Työntekijäkansalaisuus tekeillä ja käsillä. Teoksessa Kristiina Brunila & Katariina Hakala & Elina Lahelma & Antti Teittinen (toim.) *Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot*. Helsinki: Gaudeamus. 257–265.
- Harari, Yuval Noah (2018) *21 Lessons for the 21st Century*. London: Vintage.
- Helbling, Laura A. & Sacchi, Stefan (2014) Scarring effects of early unemployment among young workers with vocational credentials in Switzerland. *Empirical Research in Vocational Education and Training* 6 (1), 1–22.
- Herranen, Jatta (2014) ”Kaikki on iha jeees”. *Ammatillinen koulutus nuoren silmin. Nuorisotutkimus* 32 (4), 3–18.
- Herranen, Jatta & Harinen, Päivi (2008) Kohti hyvää aikuisuutta. ”Omilleen asettumisen” kulttuurinen kuva. *Aikuiskasvatus* 28 (1), 4–14.
- Kelly, Peter (2001) Youth at Risk: processes of individualisation and responsabilisation in the risk society. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 22 (1), 23–33.
- Kelly, Peter (2017) Growing up after the GFC: responsabilisation and mortgaged futures. *Discourse: Studies in the cultural politics of education* 38 (1), 57–69.
- Korber, Mailys & Oesch, Daniel (2019) Vocational versus general education: Employment and earnings over the life course in Switzerland. *Advances in Life Course Research* 40, 1–13.
- Kortteinen, Matti (1992) *Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona*. 2. painos. Hämeenlinna: Hanki ja Jää.
- Kokkonen, Tuomo & Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena (2016) Miksi lahjani ei kelpaa? Näkökulmia työelämän ulkopuolella olevien nuorten miesten käsityksiin työelämään osallistumisesta. *Nuorisotutkimus* 34 (2), 35–49.

- Käyhkö, Mari (2006) *Siivoojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistyöstä pubdistuspalvelualan koulutuksessa*. Joensuu: Joensuu University Press Oy.
- Käyhkö, Mari (2008) Kädenjälki näkyviin – koulupenkkiä väistelevät nuoret työläisnaiset. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino. 255–273.
- Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531>. (Viitattu 20.6.2019.)
- Lappalainen, Sirpa & Nylund, Mattias & Rosvall, Per-Åke (2019) Imagining societies through discourses on educational equality: A cross-cultural analysis of Finnish and Swedish upper secondary curricula from 1970 to the 2010s. *European Educational Research Journal* 18 (3), 335–354.
- Laukkanen, Tiia & Pekkarinen, Elina & Vilmilä, Fanny (2018) Nuorisotutkimuksen etiikka. Teoksessa Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (toim.) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä*. Tampere: Vastapaino 75–97.
- Lechner, Clemens M. & Tomasik, Martin J. & Silbereisen, Rainer K. (2016) Preparing for uncertain careers: How youth deal with growing occupational uncertainties before the education-to-work transition. *Journal of Vocational Behavior Volumes* 95–96, 90–101.
- Lechner, Clemens M. & Sortheix, Florencia M. & Göllner, Richard & Salmela-Aro, Katariina (2017) The development of work values during the transition to adulthood: A two-country study. *Journal of Vocational Behavior* Volume 99, 52–65.
- Maczulskij, Terhi & Kauhanen, Merja (2016) Työmarkkinoiden polarisaatio ja työvoiman liikkuvuus – mihin rutiininomaista työtä tekevät työntekijät päätyvät? *Kansantaloudellinen Aikakauskirja* 112 (3), 284–296.
- Masdonati, Jonas & Fournier, Geneviève & Pinault, Mathieu & Lahrizi, Imane Z. (2016) The evolution of work values during the school-to-work transition: the case of young adults in the “missing middle”. *International Journal for Educational and Vocational Guidance* 16 (2), 189–212.
- Maunu, Antti (2018) Arjen rytmit ja yhteisöt – ammattiin opiskelevien hyvä elämä ja haalistuva individualismi. *Nuorisotutkimus* 36 (1), 3–21.
- Middeldorp, Marten M. & Edzes, Arjen J. E. & van Dijk, Jouke (2019) Smoothness of the School-to-Work Transition: General versus Vocational Upper-Secondary Education. *European Sociological Review* 35 (1), 81–97.
- Morgan, David L. (1996) Focus groups. *Annual Review of Sociology* 22, 129–152.
- Morgan, David L. (1997) *Focus Groups as Qualitative Research*. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
- Müller, Walter (2005) Education and Youth Integration into European Labour Markets. *International Journal of Comparative Sociology* 46 (5-6), 461–485.
- Myllyniemi, Sami (2014). Tilasto-osio. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 71. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisosaian neuvottelukunta & Nuorisotutkimusseura. 5–99. https://tietoaanuorista.fi/wp-content/uploads/2014/02/Nuorisobarometri_2013_lowres1.pdf (Viitattu 12.12.2019.)
- Mäkinen, Sanna (2016) Nuorten toimijuuden tilat ja rajat koulutuksen katveista kerrottuna. *Nuorisotutkimus* 34 (2), 3–18.
- Naumanen, Päivi & Silvennoinen, Heikki (2010) Koulutus, yhteiskuntaluokat ja eriarvoisuus. Teoksessa Jani Erola (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 67–88.
- Nylund, Mattias & Rosvall, Per-Åke & Ledman, Kristina (2017) The vocational-academic divide in neoliberal upper secondary curricula: the Swedish case. *Journal of Education Policy* 32 (6), 788–808.
- Nätti, Jouko & Pyöriä, Pasi (2017) Epätyypilliset työsuhteet, epävarmuus ja liikkuvuus. Teoksessa Pasi Pyöriä (toim.) *Työelämän*

- myytit ja todellisuus*. Helsinki: Gaudeamus. 26–41.
- Pimlott-Wilson, Helena (2017) Individualising the future: the emotional geographies of neoliberal governance in young people's aspirations. *Area* 49 (3), 288–295.
- Pyöriä, Pasi & Nätti, Jouko & Ojala, Satu & Saari, Tiina & Koivunen, Tuija & Järvinen, Katri-Maria & Anttila, Timo & Oinas, Tomi & Tammelin, Mia & Mustosmäki, Armi & Viitasalo, Niina & Ikonen, Hanna-Mari & Virtanen, Pekka & Saloniemi, Antti & Bergholm, Tapio (2017) Jälkisanat: työmarkkinoiden riskiryhmät. Teoksessa Pasi Pyöriä (toim.) *Työelämän myytit ja todellisuus*. Helsinki: Gaudeamus, 197–202.
- Pyöriä, Pasi & Ojala, Satu (2016) Nuorten työasenteet puntarissa – eroaako Y-sukupolvi edeltäjistään? *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (1), 31–42.
- Pyöriä, Pasi & Saari, Tiina & Ojala, Satu & Siponen, Katri (2013) Onko Y-sukupolvi toista maata? Nuorten työorientaatio 1980-, 1990- ja 2000-luvuilla. *Hallinnon tutkimus* 32 (3), 197–212.
- Rikala, Sanna (2018) Masennus, työkyvyttömyys ja sosiaalinen eriarvoisuus nuorten aikuisten elämänkuluissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (2), 159–170.
- Rintala, Heta & Nokelainen, Petri (2018) Työn murros haastaa ammatillisen koulutuksen. *Talous & Yhteiskunta* 2/2018, 56–60.
- Silvasti, Tiina & Lempiäinen, Kirsti & Kanakainen, Tomi (2014) Eriarvoisuuden uudet paikat. Teoksessa Kirsti Lempiäinen & Tiina Silvasti (toim.) *Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa*. Tampere: Vastapaino. 7–19.
- Souto, Anna-Mari (2014) ”Kukaan ei kysy, mitä mulle kuuluu”. Koulutuksen keskeyttäjät ja ammatilliseen koulutukseen kuulumisen ehdot. *Nuorisotutkimus* 32 (4), 19–35.
- Suikkanen, Asko & Viinamäki, Leena (1999) Life paths and labour market citizenship. Teoksessa Jens Christiansen & Pertti Koistinen & Anne Kovalainen (toim.) *Working Europe. Reshaping European employment systems*. Aldershot: Ashgate. 189–209.
- Särkelä, Elina & Suoranta, Juha (2016) Nuorten tulevaisuuskertomukset ja refleksiivinen oppiminen. *Nuorisotutkimus* 34 (3), 19–38.
- Toiviainen, Sanna (2018) Sopeutumista, sitkeyttä ja selviytymistä. Nuorten relationaalinen toimijuus siirtymissä marginaalista kohti valtavirtoja. *Nuorisotutkimus* 36 (8), 35–49.
- Tolonen, Tarja (2008) Menestys, pärjääminen ja syrjäytyminen. Nuorten elämäntyylit ja luokkaerot. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 226–254.
- Tuohinen, Titta (2010) Nuorten ’työeetos’ – protestanttisesta etiikasta työyhteisön henkeen? *Työpoliittinen aikakauskirja* 4, 33–42.
- Valtioneuvosto (2016) Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi 2015–2016. Hallituksen julkaisusarja 2/2016. <http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/321857/Toimintasuunnitelma+strategisen+hallitusohjelma+n+k%C3%A4rkihankkeiden+ja+reformien+toimeenpanemiseksi+2015%E2%80%932016,+p%C3%A4ivitys+2016/305dcb6c-c9f8-4aca-bbbb-1018cd7a1fd8> (Viitattu 4.6.2019.)
- Vancea, Mihaela & Utzet, Mireia (2018) School-to-work transition: the case of Spanish NEETs. *Journal of Youth Studies* 21 (7), 869–887.
- Weber, Max (1992 [1930]) *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. Käänt. Talcott Parsons. London: Routledge.
- Vesala, Kari Mikko & Rantanen, Teemu (2007) Laadullinen asennetutkimus: lähtökohtia, periaatteita, mahdollisuuksia. Argumentaatio ja tulkinta. Teoksessa Kari Mikko Vesala & Teemu Rantanen (toim.) *Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa*. Helsinki: Gaudeamus. 11–61.

Wyn, Johanna & Dwyer, Peter (1999) New Direction in Research on Youth in Transition. *Journal of Youth Studies* 2 (1), 5-21.

Wyn, Johanna & White, Rob (1997) *Rethinking Youth*. London: SAGE Publications.

PÄIVI BERG & TIINA YLÖSTALO

HARRASTUKSESTA TYÖKSI

JOHDANTO

2000-luvun talous- ja työllisyysilanteessa etenkin nuoria aikuisia on kannustettu ”tekemään unelmistaan totta”: työllistymään yrittäjinä tai itsensäyöllistäjinä. Nuoria startup-yrittäjiä ylistetään median rohkaisevissa menestystarinoissa. Yrittäjyyskasvatus on integroitu jo peruskoulun opetussisältöihin, ja keskiasteen uudistuksessa yrittäjyydellä on entistä vahvempi painoarvo ammatillisissa opinnoissa (Berg ym. 2017).

Esimerkiksi ruuanvalmistukseen, digitalisaatioon ja hyvinvointiin liittyviin aloihin yhdistyy hypetystä: julkisuudessa kerrotaan nuorista yrittäjistä, jotka ovat perustaneet menestyksekkään ravintolan tai pienpanimon, kehittäneet tietokonepelin, tubettaneet, v/bloganneet tai eSportanneet¹ itsensä maailmankartalle – puhumattakaan siitä, millaisella kohulla siellä nousevat esiin monenlaiset personal trainerit, elämäntapavalmentajat sekä muut uudet mielen ja ruumiin hyvinvointiin keskittyvät palveluntarjoajat. (Berg 2017; Berg ym. 2017; ks. myös Ocejó 2017; Ikonen 2018.) Ilmiöllä on yhtymäkohtia nykyiseen työelämäkeskusteluun uuden työn affektiivisuudesta – töistä, joissa nuoren koko persoona on ruumiillisesti pelissä (esim. Farrugia ym. 2017; Ikonen 2016; 2018).

Uusi työ ei vain kiinnity entistä voimakkaammin persoonaan, se myös kattaa erilaisia työn tekemisen muotoja ja yhdistelmiä – osaja määraaikaisia työsuhteita sekä itsensäyöllistämistä palkkatyön ohella (ks. Ylöstalo ym. 2018). Työ- ja vapaa-ajan eroa on entistä vaikeampi tehdä, ja toimeentulo on epävarmem-

paa (Koivunen 2016). Lisäksi viime vuosina on käyty keskustelua siitä, että harrastuksissa ja vapaaehtoistoiminnassa hankittu osaaminen jää työelämässä piiloon. Nuorilta on peräänkuulutettu työllistymistaitojen vahvistamista hyödyntämällä vapaa-ajalla hankittua osaamista (esim. Jämsén ym. 2017; Luomala 2017; Yliskylä 2019). Tämän voi ajatella liudentavan omalta osaltaan työn ja vapaa-ajan jo muutoinkin hapertunutta rajaa (Berg ym. 2017; vrt. nuorten osalta Merikivi ym. 2015, 52–55).

Vapaa-aikatutkija Robert A. Stebbins (2001; 2004) on kuvannut ”vakavan vapaa-ajan” (*serious leisure*) käsitteellä pyrintöjä, joissa harrastaminen muuttuu työn kaltaiseksi. Vakava vapaa-aika ei ole mitä vain vapaa-ajalla tapahtuvaa tekemistä – se edellyttää tietoa, harjoittelua tai taitoja. Siihen liittyy itsensä toteuttamista, saavuttamisen tunteita, sosiaalista vuorovaikutusta ja tunnetta johonkin yhteisöön kuulumisesta. Esimerkiksi sitoutunutta vapaaehtoistyötä järjestössä tai muussa yhteisössä voisi luonnehtia vakavaksi vapaa-ajaksi. Yhtä lailla se voi kuitenkin tarkoittaa säännöllistä bloggaamista tai antautunutta paneutumista ravintoon tai muihin hyvinvointia edistäviin asioihin, jotka puolestaan liittyvät omaan elämäntapaan. Nuorten alakulttuuritutkimuksissa harrastuskentillä hankittuja pääomia on tarkasteltu alakulttuurisen pääoman käsitteen (Thornton 1995) avulla. Tutkimuksissa on oltu kiinnostuneita DIY-urista (tee-se-itse-ura) etenkin musiikin saralla (esim. Bennett 2013; Haenfler 2018; Threadgold 2018) sekä elämäntapalajeissa (esim. Ojala 2015; Wheaton 2017; Thorpe & Dumont 2018).

Työelämäntutkimuksessa pyrkimyksiä tehdä elämäntavasta työ ovat tarkastelleet esimerkiksi Hanna-Mari Ikonen (2016) tutkimuksessaan koiraharrastajille palveluja tarjoavista yrittäjistä sekä Tuija Koivunen (2017) yksityisellä liikuntapalvelualalla työntekijöinä toimivista ryhmäliikunnan ja joogan ohjaajista. Nämä tutkimukset näyttävät, että tällaiset työt eivät aina tarjoa tekijöilleen riittävää toimeentuloa – toisin sanoen harrastuskentillä hankitut pääomat eivät vaikuta aina olevan helposti siirrettävissä työelämään. Koivusen (2017) tutkimus osoittaa lisäksi, että yksityiseen liikunta-alaan liittyy haurastuvaksi määriteltävän työn piirteitä: ohjaajien palkkaa ei määritä työehtosopimus, vähimmäispalkkaehdotukset ovat suosituksia, joita ei aina noudateta, työtuntien ajankohtien määrä on rajallinen, työ on osa-aikaista ja ohjaajien edellytetään tekevän myös ilmaista työtä. Uusiin töihin niin ikään liittyvän ”minän brändäämisen” on osoitettu vaativan niin aikaa, verkostoja kuin rahaakin (Ylöstalo ym. 2018).

Verrattuna nuorten DIY-elämäntapoihin, tavanomaisemmat liikunta- ja urheilu- sekä musiikkiharrastukset edustavat elämäntapaa, johon vanhemmat sekä muut aikuiset usein lapsia ja nuoria kannustavat. Tiedämme kuitenkin Suomessa toistaiseksi melko vähän siitä, keitä ovat harrastuksestaan työn tehneet nuoret, miten heidän työuransa eroaa muiden nuorten yrittäjien ja työntekijöiden urista ja millaisilla aloilla harrastuksensa työksi muuntavat työskentelevät.

Tarkastelemme artikkelissa Nuorisobarometrin kyselyaineistoon tukeutuen: 1) Keitä harrastuksestaan työn tehneet ovat, ja miten he eroavat muista päätoimisista yrittäjistä tai ansiotyötä tekevästä erilaisten taustamuuttujien sekä työn ja vapaa-ajan välisen rajan suhteen? 2) Miten harrastuksestaan työn tehneiden kokemukset työstä eroavat muiden päätoimisten yrittäjien tai ansiotyötä tekevien kokemuksista? 3) Mitkä tahot ovat vaikuttaneet valintaan tehdä harrastuksesta työ, ja eroavatko nämä tahot muiden päätoimisten yrittäjien tai an-

siotyötä tekevien mainitsemista vaikuttajahoista? 4) Millaisia ovat harrastuksestaan työn tehneiden ja muiden päätoimisten yrittäjien tai ansiotyötä tekevien näkemykset työstä?

Barometrikyselyn lisäksi käytämme aineistona *Ajolahti: nuoret aikuiset uuden työn markkinoilla* -hankkeessa kerättyjä nuorten aikuisten haastatteluja. Hanketta rahoitti Koneen Säätiön Jakautuuko Suomi? -ohjelma (2015–2017). Haastateltavia oli yhteensä 41 (27 naista ja 14 miestä), iältään he olivat 20–37-vuotiaita Kymenlaaksossa asuvia tai sieltä Helsinkiin muuttaneita. Hankkeessa tehdyistä haastatteluista artikkeliin on valikoitu 19 haastattelua sen perusteella, että niissä puhuttiin tilanteesta, jossa harrastuksesta on tullut työ. Tästä laadullisesta aineistosta tarkastelemme nuorten aikuisten tekemää harrastuspohjaista työtä, oli se sitten koko- tai osa-aikaista palkkatyötä, itsensätyöllistämistä ja yrittäjyyttä. Laadullisella aineistolla pääsemme käsiksi ammattialojen tarkasteluun, jota Nuorisobarometrin aineisto ei mahdollista. Lisäksi valotamme teemoja, joiden suhteen käyttämämme aineistot erosivat toisistaan.

AINEISTOT JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Tarkastelua varten Nuorisobarometrin 15–29-vuotiaista, jotka olivat pääasiallisesti ansiotyössä tai yrittäjinä (Kysymys T10: *Mikä on tällä hetkellä pääasiallinen toimintasi?*), muodostettiin kaksi ryhmää: toiseen kuuluvat ne, joiden uravalintaan mahdollisuus tehdä harrastuksesta työ oli vaikuttanut erittäin paljon tai melko paljon (Kysymys K16: *Kuinka paljon seuraavat asiat vaikuttavat tai ovat vaikuttaneet ammatin, toimialan tai uravalintaasi?*). Vertailuryhmän muodostavat ne, joiden uravalintaan tämä mahdollisuus ei ollut vaikuttanut (Taulukko 1). Päätoimisten yrittäjien pieni osuus aineistossa (n=61) ei mahdollistanut tarkastelua erikseen. Mahdollisuus tehdä harrastuksesta työ oli vaikuttanut ammatin, toimialan tai uran valintaan 40 prosentilla aineiston päätoimisista yrittäjistä ja ansiotyötä tekevästä.

TAULUKKO 1. MAHDOLLISUUS TEHDÄ HARRASTUKSESTA TYÖ AMMATIN, TOIMIALAN TAI URAN VALINTAAN VAIKUTTAVANA TEKIJÄNÄ

Kuinka paljon seuraavat asiat vaikuttavat tai ovat vaikuttaneet ammatin, toimialan tai uran valintaan?	Palkkatyössä olevat tai yrittäjät	
Mahdollisuus tehdä harrastuksesta työ		
Ei vaikuta lainkaan	282 (37%)	Harrastus ei työnä
Ei kovin paljon	180 (23%)	
Melko paljon	153 (20%)	Harrastus työnä
Erittäin paljon	155 (20%)	
Yhteensä	771 (100%)	

Nuorisobarometrin kyselyaineiston analyysissä verrattiin toisiinsa harrastuksestaan työn tehneitä ja muita ansiotyössä tai yrittäjänä toimivia (ks. Taulukko 1). Aineistoa tarkasteltiin ristiintaulukoimalla. Ryhmien välisiä tilastollisesti merkitseviä eroja tarkasteltiin X^2 -testin ja logistisen regressioanalyysin avulla. Lisäksi muodostettiin summamuuttujia kysymyksistä K7, K16, K22, K31² hyödyntäen faktorianalyysia. Kysymyksessä 7 esitettiin omaa työtä kuvaavia väittämiä. Kysymyksessä 16 kysyttiin ammatin, toimialan tai uranvalintaan vaikuttaneita asioita. Kysymyksessä 22 esitettiin erilaisia työhön liittyviä väittämiä, ja kysymyksessä 31 yrittäjyyttä koskevia väittämiä. Tarkastelimme faktoreihin vaikuttavia taustamuuttujia mallintaen faktoripisteitä monimuuttujaregressioanalyysin avulla. Taustamuuttujina käytettiin sukupuolta, ikää, asumismuotoa, siviilisäätyä, koulutusta, toimentulon tasoa, äidin koulutusta sekä isän koulutusta (ks. taulukko 2). Kaikissa analyysissä käytettiin painoker-toimia (ks. s. 17, tilasto-osio tässä julkaisussa painoista).

Ajolahti-hankkeen 20–37-vuotiaiden haastatteluaineiston 19 haastattelussa (13 naista, 6 miestä) puhuttiin tilanteesta, jossa harrastuksesta oli tullut työ³. Päätoimisesti toiminimellä tai yrittäjänä heistä toimi 13, kuusi työskenteli ansiotyössä. Muutamalla päätoimisesti työntekijänä työskentelevällä oli lisäksi sivutoimisesti yritystoimintaa tai toiminimi. Hankkeessa oltiin kiinnostuneita etenkin hyvinvointi- ja luovan alan töistä, joten nämä alat korostuvat

aineistossa. Analyysiin otettiin mukaan kaikki ne haastattelukohdat, joissa puhuttiin harrastuksesta työnä (tai työstä harrastuksena). Keskitimme erityisesti teemoihin, jotka tulevat esiin tavalla tai toisella myös Nuorisobarometrin aineistossa – työ- ja vapaa-ajan väliseen suhteeseen sekä kokemuksiin ja näkemyksiin työstä. Haastatteluaineisto toimii artikkelissamme Nuorisobarometrin kyselyaineistoa täydentävänä aineistona, jonka avulla pyrimme valottamaan seikkoja, joita tilastoaineiston tarkastelu ei mahdollista. Tällaisia ovat ammattialat, joissa harrastuksesta on tullut työ, sekä arvostettuihin asioihin liittyvät perustelut.

KEITÄ OVAT HARRASTUKSESTAAN TYÖN TEHNEET?

Taustamuuttujien mukaan tarkasteltuna harrastuksestaan työn tehneet erosivat tilastollisesti merkitsevästi Nuorisobarometrin aineistossa muista työntekijöistä ja yrittäjistä asumismuodon ja koetun toimeentulon mukaan (taulukko 2). Harrastuksestaan työn tehneet asuivat useammin vanhempiensa kanssa ja arvioivat itsensä harvemmin hyvin toimeentuleviksi kuin muut aineiston päätoimiset työntekijät ja yrittäjät. Osittain tähän vaikuttanee se, että harrastuksestaan työn tehneitä oli etenkin 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä. Vaikka nuorimassa ikäryhmässä on harrastuksestaan työn tehneitä suhteessa enemmän kuin muissa ikäryhmissä, ero ei ole kuitenkaan tilastollisesti aivan merkitsevä.

TAULUKKO 2. EROT HARRASTUKSESTAAN TYÖN TEHNEIDEN JA MUIDEN PÄÄTOIMISTEN TYÖNTEKIJÖIDEN JA YRITTÄJIEN VÄLILLÄ TAUSTAMUUTTUIJEN MUKAAN TARKASTELTUNA

	Harrastus on työnä	Harrastus ei ole työnä	Yhteensä	p-arvo
Sukupuoli				
Nainen	134 (38%)	222 (62%)	356 (100%)	0.254
Mies	172 (42%)	240 (58%)	412 (100%)	
Ikäryhmä				
15–19 v	38 (53%)	34 (47%)	72 (100%)	0.056
20–24 v	99 (39%)	153 (61%)	252 (100%)	
25–29 v	172 (38%)	275 (62%)	447 (100%)	
Asumismuoto				
Yksin/kämppis	128 (41%)	182 (59%)	311 (100%)	< 0.05
Puolison kanssa	97 (37%)	169 (63%)	266 (100%)	
Puolison ja lapsen kanssa	33 (34%)	63 (66%)	96 (100%)	
Vanhempien kanssa	46 (52%)	43 (48%)	89 (100%)	
Siviilisäät				
Sinkku/eronnut	122 (40%)	180 (60%)	302 (100%)	0.089
Seurustelee	57 (48%)	61 (52%)	118 (100%)	
Avo-/avioliitto tai rekisteröity parisuhde	125 (37%)	218 (63%)	343 (100%)	
Koulutus				
Ammattikoulu tai sitä suorittamassa	136 (44%)	174 (56%)	310 (100%)	0.154
Lukio tai sitä suorittamassa	63 (40%)	93 (60%)	156 (100%)	
Ammattikorkeakoulu tai sitä suorittamassa	56 (36%)	101 (64%)	157 (100%)	
Yliopisto tai sitä suorittamassa	43 (34%)	86 (66%)	129 (100%)	
Toimeentulo				
Heikosti toimeentuleva	20 (31%)	44 (69%)	63 (100%)	< 0.05
Keskituloinen	167 (43%)	218 (57%)	385 (100%)	
Hyvin toimeentuleva	35 (36%)	61 (64%)	96 (100%)	
Äidin koulutus				
Ei tutkintoa	22 (48%)	24 (52%)	47 (100%)	0.232
Ammatillinen tutkinto	104 (35%)	189 (65%)	293 (100%)	
Opisto- tai ylioppilastutkinto	62 (44%)	78 (56%)	140 (100%)	
Korkeakoulututkinto	101 (40%)	149 (60%)	250 (100%)	
Isän koulutus				
Ei tutkintoa	39 (39%)	60 (61%)	99 (100%)	0.278
Ammatillinen tutkinto	142 (43%)	189 (57%)	331 (100%)	
Opisto- tai ylioppilastutkinto	31 (32%)	67 (68%)	98 (100%)	
Korkeakoulututkinto	80 (40%)	117 (60%)	197 (100%)	
Kaikki	462 (60%)	309 (40%)	771 (100%)	

Taustamuuttujien eroavaisuuksia ja yhdysvaikutuksia harrastuksesta työn tehneiden ja muiden ansiotyössä tai yrittäjänä toimivien välillä tarkastelimme monimuuttujamallilla logistista regressioanalyysia käyttäen. Adjustoidussa mallissa ainoastaan nuorella iällä oli vaikutusta siihen, että harrastuksesta tulee työ (OR 1.73 95 % lv. 1.02-2.93) (liitetaulukko 3). Epätodennäköisin harrastus työnä oli parisuhhteessa oleville korkeakoulututkintoa suorittaville tai sen suorittaneille naisille (liitetaulukko 4).

Harrastuksesta työn tehneille työ- ja vapaa-ajan välinen raja oli hieman epäselvempi kuin muille palkkatyössä tai yrittäjinä toimiville (kuvio 1). Havainnollistamme asiaa tuonempana tekstissä haastatteluaineiston avulla.

MITKÄ ASIAT VAIKUTTAVAT SIIHEN, ETTÄ HARRASTUKSESTA TULEE TYÖ

Harrastusten ohjaajilla oli ollut enemmän vaikutusta ammatin, toimialan tai uran valinnassa niille, joille harrastuksesta oli tullut työ (p-arvo < 0,001). Toisaalta harrastuksesta työn tehneille vaikutusta oli muita palkkatyössä olevia tai yrittäjinä toimivia enemmän myös internetillä, tiedotusvälineillä, TE-toimistolla, opettajilla ja nuorisotyöntekijöillä (kuvio 2).

Kuten taulukko 2 näyttää, harrastuksesta työn tehneitä oli etenkin 15-19-vuotiaiden ikäryhmässä. Koska harrastuksesta työn tehneitä oli etenkin nuorimmassa ikäryhmässä, esimerkiksi opettajien ja nuorisotyöntekijöiden koetut vaikutukset ammatin tai alan valintaan

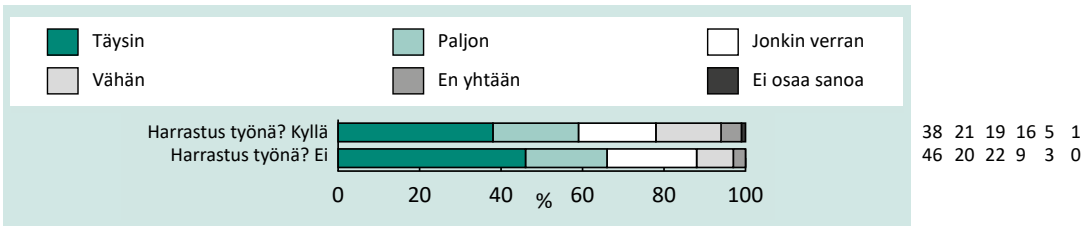
saattavat korostua. Toisaalta kannustajina merkitykselliset ihmiset, kuten harrastusten ohjaajat tai opettajat, saatetaan kuitenkin muistaa vuosien takaa. Näitä seikkoja emme barometrin aineistolla pysty suoraan osoittamaan.

Selvittääksemme, millaisia asioita harrastuksesta työn tehneet nuoret arvostavat ja miten he poikkeavat muista saman ikäisistä ansiotyöntekijöistä ja yrittäjistä, tarkastelimme aluksi ristiintaulukoimalla omaa työtä koskevien väittämien (K7 ja K22) sekä ammatin, toimialan tai uran valintaan vaikuttaneiden tekijöiden (K16) mahdollisia tilastollisesti merkitseviä eroja näiden kahden ryhmän välillä.

Harrastuksesta työn tehneiden alanvalintaan vaikuttaneita asioita (K16) olivat oma kiinnostus alaa kohtaan, mahdollisuus kehittää osaamistaan, mahdollisuus toteuttaa itseään, mahdollisuus tehdä työtä, jossa voi auttaa ihmisiä, työn kautta syntyvät ihmissuhteet, mahdollisuus vaikuttaa yhteiskuntaan, mahdollisuus yhdistää työ- ja perhe-elämä, työn sosiaalinen arvostus sekä mahdollisuus olla kavereiden kanssa. He erosivat tilastollisesti merkitsevästi muista palkkatyössä käyvistä ja yrittäjistä myös siinä, että jälkimmäisille oli tärkeämpää vakituisen työn saaminen ja työtömyyden välttäminen. Harrastuksesta työn tehneet olivat myös innostuneempia työstään (K7). Lisäksi he olivat tilastollisesti merkitsevästi halukkaampia kokeilemaan yritystoimintaa jossain vaiheessa työuraansa (K22).

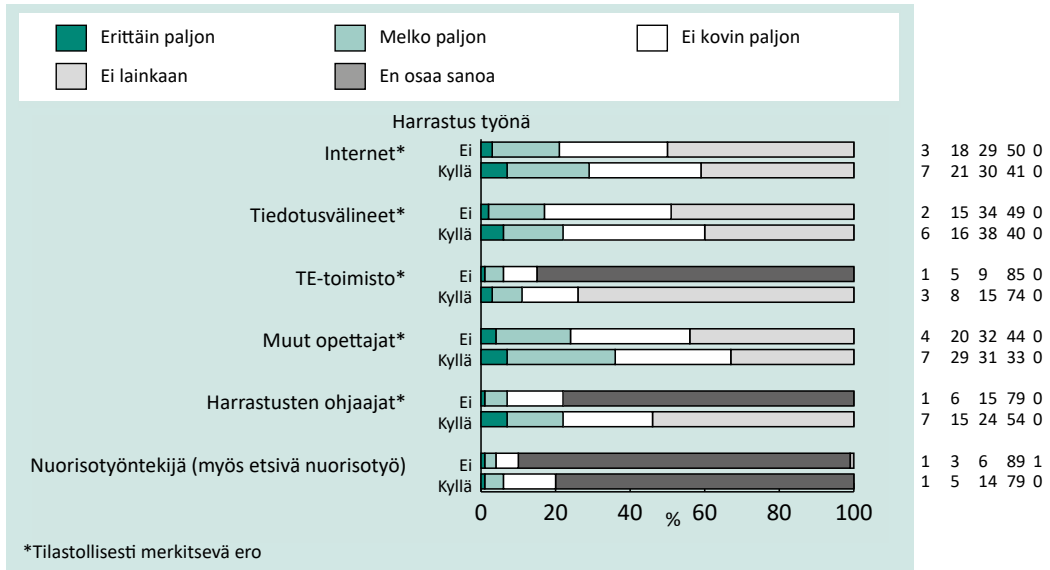
Muodostimme ryhmien välisten erojen sekä taustamuuttujien vaikutuksen tarkempaa tarkastelua varten summamuuttujia käyttäen

KUVIO 1. ”KOETKO OMASSA ELÄMÄSSÄSI TYÖN JA VAPAA-AJAN VÄLISEN RAJAN SELVÄKSI?”

p-arvo: 0.015

KUVIO 2. KUINKA PALJON SEURAAVILLA ON/ON OLLUT VAIKUTUSTA AMMATIN, TOIMIALAN TAI URAN VALINTAASI?

faktorianalyysia kysymysten 7, 16 ja 22 alakohdista. Viidessä faktorissa erot olivat tilastollisesti merkitseviä harrastuksesta työn tehneiden ja muiden palkkatyössä olevien tai yrittäjinä toimivien välillä (ks. taulukko 3 sekä kuvat 3 ja 4).

Harrastuksesta työtä tehneet raportoivat useammin kuin muut ansiotyössä olevat tai yrittäjät, että "Mahdollisuus kehittyä työssä", "Sosiaalisuus ja verkostot" ja "Auttaminen ja vaikuttaminen" -faktoreiden osatekijät olivat vaikuttaneet erittäin paljon heidän ammatin, toimialansa tai uran valintaansa (kuva 3). Vastaavasti he kokivat harvemmin kuin muut, että "Vakaa toimeentulo" ja "Työn varmuus" -faktoreiden osatekijät olivat vaikuttaneet heidän alavalintaansa. Näiden kahden ryhmän (harrastuksesta työn tehneet / ansiotyössä olevat ja yrittäjät) välisten erojen tilastollinen merkitse-

vyys pysyy myös silloin, kun mukaan otetaan sekoittavat tekijät (sukupuoli, toimeentulo, ikä, koulutus, siviilisääty, asumismuoto).

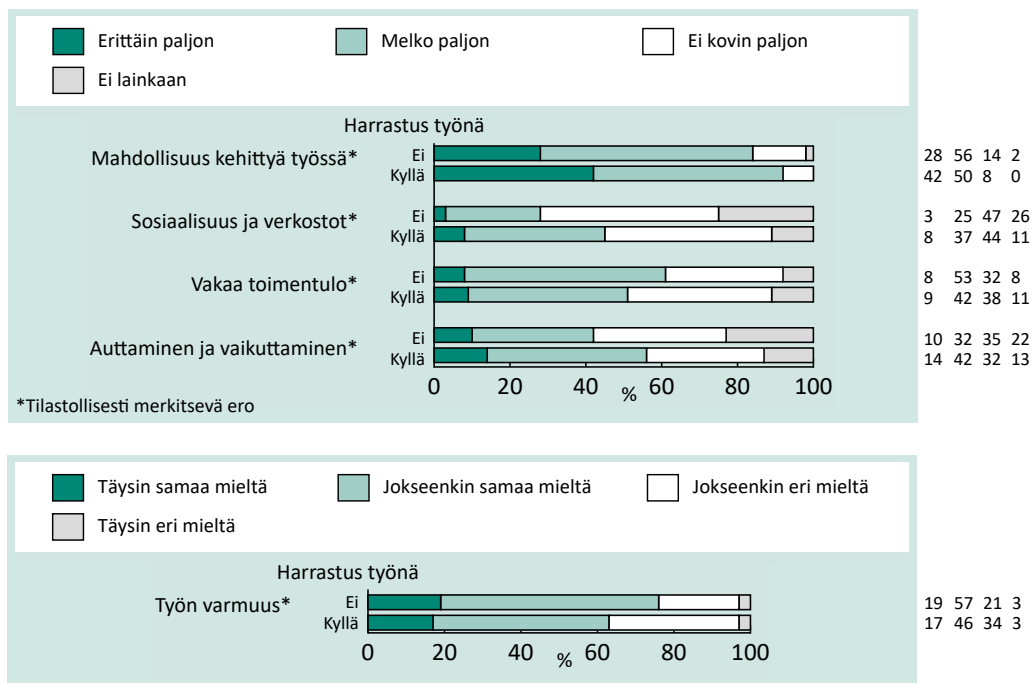
Taustamuuttujia, jotka olivat yhteydessä eri faktoreihin eli merkitysulottuvuuksiin, tarkasteltiin monimuuttujamenetelmää käyttäen (taulukko 3). Faktoriin "Mahdollisuus kehittyä työssä" liittyy toimeentulo siten, että heikoimmin toimeentuleville tämä on vähiten tärkeää. Sosiaalisuus ja verkostot puolestaan ovat sitä tärkeämpiä mitä vanhempi vastaaja on ja mitä parempi on toimeentulo. Auttaminen ja vaikuttaminen on tärkeämpää naisille, nuoremmille sekä koulutuksen mukaan tarkasteltaessa hieman useammin korkeakoulutetuille. Työn varmuus puolestaan on hieman useammin tärkeämpää miehille kuin naisille, paremmin toimeentuleville sekä niille, joilla on omaa perhettä.

TAULUKKO 3. ALANVALINTAAN VAIKUTTANEET ULOTTUVUUDET. FAKTORIANALYYSISTA MUODOSTUNEET FAKTORIT SEKÄ NIIHIN YHTEYDESSÄ OLEVAT TEKIJÄT

Faktori	Latautuneet muuttujat	Faktoripisteitä selittävät taustamuuttujat*
Mahdollisuus kehittyä työssä	-mahdollisuus monipuolisiin ja vaihteleviin työtehtäviin -mahdollisuus edetä uralla -mahdollisuus kehittää osaamistaan -mahdollisuus toteuttaa itseään	toimeentulo
Sosiaalisuus ja verkostot	-mahdollisuus yhdistää työ- ja perhe-elämä -mahdollisuus olla yhdessä kavereiden kanssa -työn kautta syntyvät ihmissuhteet -työn sosiaalinen arvostus	toimeentulo ikä
Vakaa toimeentulo	-palkkataso -työn vakinaisuus -se, että alalta saa töitä eikä jää työttömäksi	sukupuoli ikä koulutus
Auttaminen ja vaikuttaminen	-mahdollisuus tehdä työtä, jossa voi auttaa ihmisiä -mahdollisuus vaikuttaa yhteiskuntaan	
Työstä innostunut	-olen innostunut työstäni -pystyn hyvin käyttämään osaamistani hyödykseni työssäni -työni on merkityksellistä	toimeentulo
Työn rasittavuus	-minulla on usein vaikeuksia jaksaa työssäni -koen työni henkisesti raskaaksi -joudun usein venyttämään työpäivääni, että saan työt tehtyä -tunnen usein ahdistuvani työasioista myös vapaa-aikana -omassa elämässäni työ ja vapaa-aika ovat tasapainossa	koulutus
Työn vaihto	-vaihdan työurallani työpaikkaa useita kertoja -vaihdan työurallani ammattia useita kertoja	sukupuoli koulutus toimeentulo
Työn varmuus	-olen huolissani siitä, onko minulla töitä tulevaisuudessa (käännetty asteikko) -on todennäköistä, että minulla on töitä tulevaisuudessa -on todennäköistä, että tulen välillä olemaan työtön (käännetty asteikko)	sukupuoli toimeentulo asumismuoto

*Adjustoidusta monimuuttujamallista

KUVIO 3. HARRASTUKSESTAAN TYÖN TEHNEIDEN JA MUIDEN ANSIOTYÖSSÄ TAI YRITTÄJINÄ TOIMIVIEN SUMMAMUUTTUJIEN JAKAUMAT

Seuraavaksi peilaamme Nuorisobarometrin tuloksia laadulliseen haastatteluaineistoon. Lisäksi tarkastelemme tässä yhteydessä esimerkinomaisesti aloja, joilla harrastuksestaan työn tehneet työskentelevät.

HARRASTUS TYÖNÄ JA TYÖ HARRASTUKSENA

Ajolahti-hankkeessa haastatelluista harrastuksestaan työn tehneistä nuorista aikuisista pääosa (13) työskenteli pienyrittäjänä, itsensäyöllistäjänä tai toiminimellä. Muutamalla päätoimisesti työntekijänä työskentelevällä oli sivutoimisesti yritys tai toiminimi. Monet niistä aloista, joilla harrastuksesta oli tullut työ, olivat persoonalla tehtäviä töitä – esimerkiksi henkiseen tai fyysiseen valmentamiseen liittyvät työt, kauneudenhoito tai vaikkapa esiintyjänä toimiminen. Tällaisissa töissä korostuvat

esimerkiksi työntekijän persoona, ulkonäkö ja vuorovaikutustaidot (ks. esim. Ylöstalo ym. 2018, 115). Lisäksi työ voi olla rakentunut tekijänsä elämäntavalle (esim. Ikonen 2016; 2018). Hyvinvointialalla oli kahdeksan henkilöä, kolme toimi musiikin parissa, kolme muilla luovilla aloilla sekä kolme yksittäisillä muilla aloilla. Muutamalla oli toinen (tai kolmas) työ, jota he pitivät harrastuksenaan.

Hyvinvointialoilla työskentelevät toimivat kaikki yrittäjinä tai itsensäyöllistäjinä. Heidän joukossaan oli erilaisia liikunnanohjaajia ja hyvinvointiin liittyvien palveluiden tuottajia. Yhteistä heille oli se, että he ovat harrastaneet usein jo lapsesta erilaista liikuntaa. Niistä kolmesta, joille *musiikista* oli tullut työ, vain yksi oli opiskellut musiikkia lapsuudessaan. He kaikki olivat yrittäjiä tai toiminimellä toimivia ja tekivät toisena työtehtävänä muuta kuin musiikkiin liittyvää työtä. Muilla *luovilla aloilla* yksi

kolmesta sai harrastuksestaan toimeentulon. Kahdella muulla oli myös toinen työ, ja he pitivät luovaan alaan liittyviä työtehtäviä ennemminkin harrastuksenaan. Harrastuksestaan työn tehneiden haastatteluissa kolme keskeistä teemaa oli työn näkeminen elämäntapana, vaikeus erottaa työ- ja vapaa-ajan rajaa sekä taloudelliset seikat.

Työ elämäntapana

Työn näkeminen elämäntapana liittyi intohimoon ja Nuorisobarometrin aineistossakin esiin nouseeseen haluun toteuttaa itseään. Esimerkiksi luovalla alalla työskentelevä 35-vuotias nainen kertoi toisen luovan alan työnsä olevan harrastus, vaikka ajatteli sen myös työkseen:

[...] se on ehkä elämäntapa. [...] Tosin nyt mä siitäkin myös oon saanu palkkaa, et se on ollu mulle myöskin työtä [...] Ja se on ehkä semmonen ihan kivakin asia, että pääsen tekemään sellasia asioita, jotka mulle ei tunnu niinku sellaselta niin työltä, mut sit kuitenkin ne on mun ansaintakeinoja. Et enemmänki sitä intohimoa ja niinku itsensä toteuttamista, josta vielä maksetaan.

Niin ikään yrittäjänä työskentelevä 28-vuotias nainen, jolla oli osa-aikainen palkkatyö, näki yrittäjyytensä olevan ”vähän sellain harrastus”, joka antaa hänelle paljon ja josta hän nauttii:

[...] esimerkiksi keskiviikkona oli semmoin tilanne et olin ollu just palkkatöissä koko päivän, äkkii kotiin, koirat ulos, ruokaa naamaan, [yrittystoimintaan liittyvä] keikka ja vähän oli sellain, ei ehkä jaksais, mut sit ku meet sinne, näät ne ihmiset, ne on ihan innoissaan, mitä nyt tulee tapahtumaan ja sit sen setin jälkeen on vaan niinku sillain, että jes. Sit siit huomaa, et kylhän siitä täytyy nauttii itte, et ei sitä muuten jaksais tehdä, et kyl se on kans vähän sellain harrastus.

Hyvinvointialalla toiminimellä työskentelevä 35-vuotias nainen oli ollut lapsesta asti liikunnallinen. Hän oli organisoinut koulussa esityksiä ja sijaistanut lukiossa liikunnanopettajaansa. Hän oli ollut ensimmäisessä alaan liittyvässä koulutuksessa jo 16-vuotiaana ja opiskellut myöhemmin alan korkeakoulututkinnon. Hän näki työnsä olevan ”elämäntapa”, ei työ- tai vapaa-aikaa. Hänelle se, ettei työ liittyisi elämäntapaan, olisi ”lamaannuttava ajatus”. Samaan tapaan 31-vuotias luovalla alalla työskentelevä mies kertoi, kuinka työ on lähtenyt alun perin hänen harrastuksestaan. Harrastus on suunnannut hänen opintojaan ja työtään, mutta intohimo oli vuosien myötä hieman laantunut:

[...] se on asia, mihin mä halusin käyttää kaiken mun ajan, silloin ku mä en joudu, esimerkiksi oo koulussa. Ku mä pääsin opiskelemaan sitä, niin se muuttu silleen, että mä tein iltasin sitä, mitä mä en koulu voi tehdä, eli jotain omii taidevideoita. Sitte ku mä aloin saamaan töitä, niin se tavallaan muuttu: sit mä tein sitä työtä koko ajan. Siis intohimon siirsi siihen. Ainut mikä on muuttunu, et se on loppunu, et mä en tee enää omii projekteja, et mä oon tehny siis tosi paljon esimerkiksi musavideoita silleen vapaa-ajalla. Ja se on tavallaan ollu sit vapaa-aikaa, koska niis saa tavallaan ilmaistuu itseään. [...] se on loppunut ja se on osittain traagistakin, mutta osittain siis tiedostan sen ite, et mul ei ois enää tavallaan semmost niinkun paloa siihen ollenkaan, koska se on käytännössä sitä samaa tietokoneen ees istumista.

Nuorisobarometrissä tuli esiin, kuinka merkittävä rooli harrastusten ohjaajilla ja esimerkiksi opettajilla oli ollut harrastuksestaan työn tehneiden uravalintaan. Haastatteluaineistossa oli kohdattu myös päinvastaisia vaikutusyrityksiä. Eräs toiminimellä työskentelevä nainen, joka teki lisäksi laulukeikkoja, kertoi, ettei lukion opinto-ohjaaja nähnyt musiikon uraa realistisena tavoitteena, vaan unelmana:

[...] lukion opinto-ohjaaja sano miulle, että miusti ei koskaan tuu mitään, ja et muusikon ura ei oo niinkun järkevii ihmisi varten. [...] mun suosikkihetkiä viime kesänä oli se, että oltiin [...] esiintymässä eräässä ravintolassa, missä hän oli yleisössä. Menin kättelemään, että tulit kuuntelemaan keikalle. Hän ei vastannu yhtään mitään. Mut mun oli pakko päästä tavallaan antamaan se palaute [...] ja se oli aivan täyteen vuorattu terassi ja ihmiset ei ollu pelkästään pöydissä istumassa, vaan myöskin siinä tanssimassa.

Seuraavaksi siirrymme tarkastelemaan niin Nuorisobarometrin aineistossa kuin haastatteluaineistossakin esiintyvää vaikeutta erottaa työ- ja vapaa-aika toisistaan.

Työ- ja vapaa-ajan erottaminen

Työ- ja vapaa-aikaa ei aineistossa aina pystytty erottamaan, eikä tätä välttämättä edes haluttu tehdä. Eräs kolmikymppinen mies oli pääasiallisen työnsä lisäksi tehnyt pitkään DJ:n töitä. Hän kuvasi haastattelussa, että ”harrastuksesta on tullut toinen ammatti”, joka oli samalla oleellinen osa hänen toimeentuloaan. Hän pohtii työ- ja vapaa-ajan välistä rajaa seuraavasti:

[...] lasketaanks toi nyt sit harrastukseks vai työnteoks, mut siis kyl noi DJ:n keikat on mulle ihan merkittävä tulonlähde, niin mä tarviin sitä varten uusia levyjä, uutta musiikkia ja sit toisaalta, jos mä oon ulkomaanreissulla löytäny jotain harvinaista musiikkia ja pystyn niitä myymään kalliimmalla hinnalla, niin sehän on mulle myöskin sit taas ylimäärästä tuloa, mut kyl mä siis vähemmän mä sitä levyjen diilausta teen, et enemmän sitte rahat DJ-jutuist tulee ihan niistä keikkapalkkioista sitte. Mut ehkä se musiikin kuuntelu, uuden musiikin etsintä on semmonen, et se vie mul välil 20 tuntia viikossa, mut että ei se välttämättä sinänsä työntekoo oo, tai on silleen.

Työ- ja vapaa-ajan ero on liukuva, koska työ on ”elämäntyö”, kuten eräs haastateltava kuvaa. Esimerkiksi eräs 31-vuotias hyvinvointialan yrittäjänä työskentelevä nainen kertoi työpäivänsä kestävän periaatteessa kello 8:sta 20:een, koska hän oli puhelimen päässä koko ajan. Tämä ei hänestä tuntunut kuitenkaan työnteolta, koska asiakkaista oli tullut myös ystäviä. Työnteolta tuntui kun ”laitan sähköpostii ja yritän olla virallisempi ihminen”. Tyypillisesti haastatteluaineistossa työstä ”tykättiin” ja haluttiin tehdä siihen liittyviä asioita, mutta kääntöpuolena oli, että kaikki aika on periaatteessa työtä, koska sitä ei erotettu omasta persoonasta (ks. myös Berg ym. 2017; Taylor & Luckman 2018; Ylöstalo ym. 2018).

Harrastus työnä nousi aineistossa muutamilla haastateltavista esiin toisin päin kuin muilla: he pitivät toista työtään harrastuksena. Esimerkiksi yrittäjänä työskentelevä kolmekymppinen nainen bloggasi yritystoiminnan ohessa. Hän kuvasi, että jos haluaisi blogista itselleen työn, se vaatisi jatkuvaa päivittämistä ja tutustumista blogeihin. Hän oli tehnyt yhteistyötä yritysten kanssa, mutta kertoi tuotteista blogissaan vain, jos ne kiinnostivat häntä itseään. Muita tuloja blogista ei tullut. Työn ja vapaa-ajan välinen raja ei kuitenkaan ollut blogin vuoksi selvä: ”Vaikkei varsinaisesti tulovirtaa sieltä vielä ole, niin kyl sekin työstä käy.” Hän ei kuitenkaan pitäisi blogiaan, ellei itse pitäisi sen tekemisestä, ja siksi hän mieltää sen enemmän harrastukseksi. Robert Stebbinsin (2001; 2004) lanseeraama ”vakavan vapaa-ajan” -ajatus kuvaa hyvin tällaista jäsenystä.

Taloudelliset seikat

Nuorisobarometrin aineistossa harrastuksestaan työn tehneet asuivat muita päätoimisesti työskenteleviä useammin vanhempiensa luona ja arvioivat itsensä harvemmin hyvin toimeentuleviksi. Haastatteluaineiston nuoret aikuiset olivat Nuorisobarometrin vastaajia hieman vanhempia, eivätkä asuneet enää vanhempiensa luona. Toimeentulo oli silti keskeinen teema myös näille harrastuksestaan työn tehneille.

Taloudelliset seikat liittyivät osalla rahan ja ajan sijoittamiseen siihen, että he saattoivat tehdä sitä mitä halusivat. Esimerkiksi 24-vuotias pelialalla työskentelevä mies kuvasi harrastuksen ja työn rajaa seuraavasti:

”työnä mä sitä pidän, vaikka siit ei rahaa tuukaan, mut [...] tavallaan mie investoin aikaa ja jossain tapaukses rahaa siihen, et jos joskus sit tulis siitä”.

Samankäisellä musiikin parissa työskentelevällä naisella oli osa-aikaisesti myös toinen työ. Musiikki oli ollut hänelle lapsesta ja nuoresta asti asia, johon ”mie halusin käyttää mun aikani ja se oli hirveen kivaa”. Nainen koki, ettei vielääkään voinut sanoa, että harrastus olisi hänen työnsä, koska hän arveli, ettei välttämättä pysty elättämään itseään pelkästään musiikilla. Hän ”pystyi” olemaan myös toisessa työssä, koska sai sen ohella toteuttaa intohimoaan musiikin parissa, josta hän myös ajoittain sai pääasiallisen toimeentulonsa.

Osa haastatelluista taas toi selkeämmin esiin, ettei ”harrastustyö” riitä yksistään riitä takaamaan toimeentuloa. Toimeentulosityistä he tekivät useampaa työtä. Esimerkiksi kolmekymppiselle varastomiehenä ja toisena työnään järjestyksenvalvojana ravintoloissa työskentelevälle miehelle järjestyksenvalvojan työ oli yhtäältä harrastusta. Toisaalta hän teki sitä myös taloudellisista syistä, jotta perhe voi ”harrastaa ja matkustaa”. Työ- ja vapaa-aika ei kuitenkaan ollut ”järkevässä suhteessa”:

[...] mä katon nää baarityöt pitkälti harrastuksena [...] mun mielest siin on vaan jotain, vaik ei ite juo eikä mitään, mut mun mielest se on kivaa hommaa. Ja mä oon monta kertaa ikäänku lopettanu, et saa enemmän vapaa-aikaa, mut sit taas mä oon vaan todennu et se on hauskaa. Mä tykkään tehdä sitä hommaa, se on, ku monesti kaikki muut on just jotain varastohommaa tai kuormautoo, se on hirmu hyvää vastapainoo. [...] ideaalimaailmassa mul ois rahaa ja rohke-

utta varmaan perustaa se oma yritys, varmaan joku oma ravintola, jotain tällöistä, mutta se että, se on vaan ideaalimaailma, ei se käytännös välttämättä. Töitä tekisin kyllä, mut et työ ja vapaa-aika olis järkevämmässä suhteessa.

Niin ikään kolmekymppinen luovalla alalla itensätyöllistäjänä työskentelevä nainen kertoi tekevänsä toista työtä ”enemmän harrastuksena”. Harrastuksenaan tekemäänsä taksinkuljettajan työtä hän teki lähinnä viikonloppuisin ja aikoina, jolloin pääasiallista työtä oli vähemmän. Toista työtään hän teki, kun halusi ”irtiottoa normaaleihin duuneihin”. Tulojen kannalta taksityö oli ”fifty-fifty”, mutta silti hän piti tätä työtä harrastuksena ja ”kokemuksena”. Myös Nuorisobarometrissa esiin nousut sosiaalisuus oli hänelle keskeistä:

[...] ei se tunnu työltä ollenkaa [...] Siis mie oon ite tykänny aina autoista ja just siit ajelemisesta, nii se on jotenki mulle luontevaa, et nyttekii mä ajelen vaan koko aika paikast toiseen. Ne ihmiset siin mun vieres vaihtuu ja sit tietyst ku on semmonen sosiaalinen, niin pääsee ihmisten kaa siin höpsemään ja sit siin on ehkä kehittyny myös semmost jonkunäköst ihmistuntemustakin, koska siinä tulee tosi erilaisii ihmisii kyytii ja sun pitäis jokaist osata kohdella silleen omal tavallaan.

Nuorisobarometrissa ei kysytty harrastuskavereiden merkityksestä ammatin tai alan valinnassa. Haastatteluaineistossa tämä ei myöskään noussut esiin alan valintaan vaikuttavana tekijänä. Sen sijaan haastatteluissa puhuttiin työn myötä syntyneistä sosiaalisista verkostoista ja niiden merkityksestä itselle. Kymenlaaksossa asuvista yrittäjistä ja itsensätyöllistäjistä moni piti tärkeänä verkostoitumista muiden alueella toimivien saman alan yrittäjien kanssa (Berg ym. 2017, 45). Verkostot näyttäytyivät työllistymisen näkökulmasta etenkin Kymenlaaksoon jääneille ja palanneille työläistäustaisille yrit-

täjille ja itsensätyöllistäjille sosiaalisena pääomana tai sisäpiirin etuna. Kotipaikkakuntaan kiinnitti tai sinne sai palaamaan sosiaalisen pääoman kasautuminen – perhe, ystävät ja muut verkostot. (Berg ym. 2018.)

LOPUKSI

Nuorisobarometrissa harrastuksestaan työn tehneet arvostavat mahdollisuutta kehittyä työssään, sosiaalisuutta ja verkostoja sekä auttamista ja vaikuttamista. Muut Nuorisobarometrin aineiston päätoimisesti ansiotyötä tekevät tai yrittäjinä toimivat nuoret aikuiset puolestaan arvostavat vakaata toimeentuloa ja työn varmuutta.

Elämäntapatyössä merkittäväksi tulee arvojen ja omien tavoitteiden mukainen elämä. Etenkin yrittäjyydessä elämäntapa tulee kaupallistetuksi ja julkiseksi. Intohimon varjolla siedetään taloudellista niukkuutta ja epävarmuutta. (Ikonen 2016.) Nuorisobarometrin aineisto ei kuitenkaan anna viitteitä siitä, että julkisuudessa hehkutettu startupien perustaminen tai elämäntapatyö olisi mittava ilmiö. Se liittyy

tietyille, hyvin spesifeille aloille, joilla voidaan hyödyntää harrastusten parissa kertynyttä (ala) kulttuurista pääomaa (Thornton 1995) tai ”vakavaa vapaa-aikaa” (Stebbins 2001; 2004). Toisaalta joillain aloilla yrityksen tai toiminimen perustaminen on melko välttämätöntä, kuten kampaajana, hierojana tai vaikkapa erilaisissa valmentamiseen liittyvissä tehtävissä.

Elämäntapatyön tekeminen ei Nuorisobarometrin aineiston valossa liity luokkataustaan, ainakaan vanhempien koulutuksen mukaan tarkasteltuna. Hapertunut työ- ja vapaa-ajan välinen ero sekä taloudelliset realiteetit kuitenkin vaikuttavat molempien käytettyjen aineistojen perusteella tekevän harrastuksesta työnä haastavan yhtälön. Tätä kautta sillä voi katsoa olevan vaikutusta myös nuoren aikuisen nykyiseen luokka-asemaan. Harrastuksestaan työn tehneillä on vaikeuksia erottaa työ- ja vapaa-aika toisistaan, eikä asiaa helpota, että ansiot työksi muuttuneesta harrastuksesta eivät aina yksistään mahdollista toimeentuloa. Tullakseen toimeen nuoret aikuiset tekevät yhä yleisemmin useaa työtä (ks. Berg ym. 2017) olipa kyse sitten DIY-urasta tai muusta työstä.

LIITTEET

TAULUKKO 4. MONIMUUTTUJA-ANALYYSIN TULOKSET TAUSTAMUUTTUJIEN VAIKUTUKSESTA SIIHEN, ETTÄ HARRASTUKSESTA ON TULLUT TYÖ

	Adjustoimaton malli OR (95 % lv.)	Adjustoitu malli OR (95 % lv.)
Sukupuoli		
Mies	1.00	1.00
Nainen	0.84 (0.63–1.13)	0.88 (0.64–1.21)
Koulutus		
Ammattikoulu/ylioppilas	1.00	1.00
Lukio	0.86 (0.58–1.27)	0.85 (0.56–1.29)
Ammattikorkeakoulu	0.71 (0.48–1.06)	0.78 (0.51–1.18)
Yliopisto	0.64 (0.41–1.00)	0.68 (0.43–1.08)
Siviilisääty		
Sinkku/seurustelee	1.00	1.00
Avo-/avoliitto	0.96 (0.71–1.30)	1.05 (0.77–1.43)
Ikäryhmä		
20–29	1.00	1.00
15–19	1.81 (1.11–2.95)	1.73 (1.02–2.93)

TAULUKKO 5. MONIMUUTTUJA-ANALYYSIN TULOKSET TAUSTAMUUTTUJEN YHDYVAIKUTUKSESTA SIIHEN, ETTÄ HARRASTUKSESTA ON TULLUT TYÖ

	Miehet OR (95% CI)	Naiset OR (95% CI)
Sinkku ja ammattikoulu/lukio	1.00	1.00
Avo/avioliitossa/seurustelee ja ammattikoulu/lukio	1.41 (0.87–2.28)	0.77 (0.42–1.39)
Sinkku ja korkeakoulu tai sitä suorittamassa	0.89 (0.44–1.82)	0.72 (0.34–1.55)
Avo/avioliitossa/seurustelee ja korkeakoulu tai sitä suorittamassa	1.26 (0.71–2.22)	0.41 (0.23–0.76)

LÄHTEET

- Bennett, Andy (2013) *Music, Style, and Aging. Growing old disgracefully?* Philadelphia: Temple University Press.
- Berg, Päivi (2017) Trendikäs käsityöläisyys – kun juomanlaskijan ja teurastajan ammatista tuli nuorten miesten hitti. *Suomen Kuvalehden Ajolähti-blogi*. 18.5.2017.
- Berg, Päivi & Anttila, Anu-Hanna & Härmä, Vuokko (2018) Lähteminen ja jääminen luokkatekona – nuorten aikuisten kiinnittyminen kotiseutunsa yhteisöön. *Sosiologia* 55 (3), 231–247.
- Berg, Päivi & Aaltonen, Sanna & Anttila, Anu-Hanna & Hautamäki, Terhi & Härmä, Vuokko & Perttilä, Sami & Ylöstalo, Hanna (2017) ”Loma on sitä, että on aikaa tehdä rästityöt” – Unelmat ja arki kohtaavat nuorten yrittäjyydessä. *Tieto & trendit – talous- ja hyvinvointikatsaus*, 1/2017, 41–48.
- Farrugia, David & Threadgold, Steven & Coffey, Julia (2017) Young subjectivities and affective labour in the service economy. *Journal of Youth Studies*, 21(3), 272–287.
- Haenfler, Ross (2018) The Entrepreneurial (Straight) Edge: How Participation in DIY Music Cultures Translates to Work and Careers. *Cultural Sociology* 12 (2) 174–192.
- Ikonen, Hanna-Mari (2016) Sopiva tila, sopiva mielentila: työnä maaseutumatkailu. *Matkailututkimus* 12 (1), 44–58.
- Ikonen, Hanna-Mari (2018) Letting Them Get Close: Entrepreneurial Work and the New Normal. Teoksessa Stephanie Taylor & Susan Luckman (toim.) *The New Normal of Working Lives. Critical Studies in Contemporary Work and Employment*. Palgrave Macmillan, 265–283.
- Jämsén, Perttu & Reinikainen, Antti & Luomala, Juuso (2017) Vapaa-ajalla hankittu osaaminen jää usein piiloon. Mielipide. *Helsingin Sanomat*, B11, 25.8.2017.
- Koivunen, Tuija (2016) Täyttää päivää työttömänä. Työn ja ei-työn rajalla. *Aikuiskasvatus* 36 (4), 270–278.
- Koivunen, Tuija (2017) Uuden työn piirteet ja työnteon ehdot yksityisellä liikuntapalvelualalla. *Työpoliittinen aikakauskirja*, 60 (3), 57–64.
- Luomala, Juuso (toim.) (2017) *Kovaa osaamista harrastuksista ja vapaaehtoistoiminnasta! Partion kokemuksia hyödynnettäväksi järjestöille osaamisen näkyväksi tekemiseen*. Suomen Partiolaiset – Finland Scouters ry. https://media.sitra.fi/2017/08/21140510/Kovaa_osaamista_harrastuksista_ja_vapaaehtoistoiminnasta.pdf
- Merikivi, Jani & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (2015) *Media hanskassa. Lasten ja*

- nuorten vapaa-aikatutkimus 2016*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 104. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Nuorisosaian neuvottelukunta & Valtion liikunta-neuvosto. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/media_hanskassa.pdf
- Ojala, Anna-Liisa (2015) *Vaihtoehtoisuutta ja valtavirtaisuutta. Tutkimus suomalaisten lumilautailijoiden uria raamittavista asenteista, olosuhteista ja resursseista*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Ocejo, Richard E. (2017) *Masters of Craft: Old Jobs in the New Urban Economy*. Princeton University Press.
- Stebbins, Robert A. (2001) Serious Leisure. *Society* 38, May/June, 53–57.
- Stebbins, Robert, A. (2004) *Between Work & Leisure. The Common Ground of Two Separate Worlds*. New Brunswick and London: Transaction Publishers.
- Taylor, Stephanie & Luckman, Susan (toim.) (2018) *The New Normal of Working Lives. Critical Studies in Contemporary Work and Employment*. Palgrave Macmillan.
- Thornton, Sarah (1995) *Club Cultures: Music, Media and Subcultural Capital*. Cambridge: Polity Press.
- Thorpe, Holly & Dumont, Guillaume (2018) The professionalization of action sports: mapping trends and future directions. *Sport in Society*, 1–16.
- Threadgold, Steven (2018) Creativity, Precarity and Illusion: DIY Cultures and ‘Choosing Poverty’. *Cultural Sociology* 12 (2), 156–173.
- Wheaton, Belinda (2017) Staying ‘stoked’: Surfing, ageing and post-youth identities. *International Review for the Sociology of Sport*, 54 (4), 387–409.
- Yliskylä, Tia (2019) Työelämän osaamismerkkit nostavat harrastuksissa hankitut taidot esiin. *SivisNYT*. 9.4.2019. <https://www.ok-sivis.fi/sivisnyt/2019/04/tyoelaman-osaamismerkkit-nostavat-harrastuksissa-hankitut-taidot-esiin.html>
- Ylöstalo, Hanna & Anttila, Anu-Hanna & Berg, Päivi & Härmä, Vuokko (2018) Uuden työn joustavat ruumiit. *Työelämän tutkimus* 16 (2), 113–125.

NÄKÖKULMAT

MARIA JOUTSENVIRTA

MERKITYKSELLISTÄ TYÖTÄ YHDEN MAAPALLON RAJOISSA

Miten työelämän murrosta pitäisi lähestyä, kun huomioon otetaan polttava tarve leikata ilmastopäästöjä ja luonnonvarojen kulutusta sekä nuorten lisääntyvä ympäristötietoisuus ja pelko tulevaisuudesta?

Lähestyn vuoden 2019 Nuorisobarometrin teemaa tulevaisuusviritteisesti näkökulmasta, josta käsin nykyiset talouden ja työelämän rakenteet eivät sido liikaa nuorten toimeliaisuutta ja mahdollisuutta osallistua hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Ymmärryksemme työelämän ja taloudellisten suhteiden murroksesta ei perustu vain digitalisaation ja tekoälyn yleistymiseen vaan myös luonnon ihmisen toiminnalle asettamiin rajoihin. Lisäksi on hyödyllistä tunnistaa käynnissä oleva kokonaisvaltainen kulttuurimuutos, jossa materiaalisia elämän päämääriä korostavista arvoista ollaan siirtymässä jälkimateriaalisiin arvoihin.

Miten käsitys työstä voisi laajentua ja tulla monimuotoisemmaksi siten, että ihmisten kokemus hyvästä elämästä ja merkityksellisestä työstä toteutuisi yhden maapallon voimavarojen turvin?

NUORTEN ILMASTOHUOLI KASVAA JA TARVE TOIMIA LISÄÄNTYY

Syksyllä 2018 hallitustenvälinen ilmastopaneeli IPCC julkaisi raportin, jonka mukaan maapallon lämpötila on jo noussut noin asteella esiteollisesta ajasta. Mikäli lämpeneminen jatkuu nykyistä vauhtia, 1,5 asteen raja ylitetään vuosisadan puoleen väliin mennessä. Rajan ylittäminen tarkoittaisi merkittäviä riskejä sekä ihmisille että luonnolle. (IPCC 2018.) Raportin ilmestymisen jälkeen ilmastokriisi on nimetty suurimmaksi turvallisuushakiksi ja

politiikan ykkösasiaksi. Ilmastomuutosta ei voi enää pysäyttää, mutta sitä voidaan hillitä. Ilmaston lämpenemisen rajoittaminen 1,5 asteeseen vaatii muutosta, jonka mittakaava on ennennäkemätön. Yhteinen kansainvälinen tahto ilmastomuutoksen torjumiseen ilmaistiin Pariisin sopimuksessa vuonna 2015, mutta tahdon muuttuminen teoiksi on ollut vaikeaa.

Nuoret ovat pitkään olleet ilmastotietoisuuden eturintamassa. Jo yli kymmenen vuotta sitten enemmistö nuorista oli sitä mieltä, että ”ilmaston lämpenemisen torjuminen on tärkeämpi kuin mikään muu poliittinen kysymys” (Paakkunainen & Myllyniemi 2007, 35). Nykyhetkeen tultaessa nuorten ilmastohuoli on kasvanut jyrkästi. Huolestuneet nuoret ovat kiinnostuneita poliittisesta vaikuttamisesta ja huomattavan moni etenkin ulkoparlamentaarisiin keinoin, kuten ostopäätöksillä, järjestötoiminnalla, mielenosoituksiin osallistumalla ja nettikeskusteluilla. (Myllyniemi & Kiilakoski 2019, 76–77.) Viime vuosina nuorten ääni ympäristöpolitiikassa onkin merkittävästi vahvistunut. Syksyllä 2018 ilmastolakkoliikkeen aloittaneen ruotsalaisen Greta Thunbergin johdolla nuoret Suomessa ja ympäri maailmaa ovat vaatineet päättäjiltä kunnianhimoa ilmastopolitiikkaan, koska nykyiset tavoitteet eivät riitä rajaamaan ilmaston lämpenemistä alle 1,5 asteeseen. Nuorten ilmastoliikkeellä on paljon kannattajia niin poliitikkojen kuin muiden yhteiskunnan toimijoiden piirissä. ”Jokainen nuori, joka on osallistunut ilmastolakkoihin, on inspiroiva esimerkki siitä, mitä tarkoittaa, kun toimii omantuntonsa puolesta. Nuoret muistuttavat meitä siitä, että ihmisoikeuksien suojeleminen ilmastokatastrofilta on kaikkien yhteinen asia.” Näin lausui Amnesty Interna-

tionalin pääsihteeri Kumi Naidoo myöntäessään Greta Thunbergille järjestön korkeimman kunnianosoituksen, Ambassador of Conscience -palkinnon, kesäkuussa 2019. Poliitikkojen epäonnistumista ilmastokriisin torjumisessa järjestö pitää puolestaan yhtenä historian suurimmista ihmisoikeusloukkauksista. (Varpula 2019.)

Lisääntyvä tieto ilmaston lämpenemisestä, monimuotoisuuden köyhtymisestä ja luonnonvarojen ehtymisestä ei ole toistaiseksi kääntynyt riittävän nopeaksi toiminnaksi. Päästöjen vähennyksillä on aidosti kiire, ja tiedon planeetan rajoista pitäisi saada ihmiset luomaan sekä rajoja toiminnalleen että myönteisiä mahdollisuuksia elintapojen muutokselle.

Ilmastokriisi ei ole vain kansainvälisen politiikan kysymys. Se on mitä suurimmassa määrin myös kansallisen tason hyvinvointi- ja talouspolitiikan kysymys. Ilmastomuutos vaikuttaa jo nyt ja tulevaisuudessa vielä enemmän nuorten kokemaan jokapäiväiseen hyvinvointiin. Aiheuttamiensa elinympäristön muutosten lisäksi ilmastokriisi lisää nuorten psyykkistä pahoinvointia. Tietoisuus ilmastouhista on jo merkittävästi lisännyt nuorten epävarmuutta tulevaisuudestaan. Nuorten tulevaisuudennäkymät synkkenivät selvästi, mitä etäämmälle nuoren omasta elämästä siirrytään kohti globaalia näkökulmaa. Erittäin paljon turvattomuudentunteita ilmastomuutoksen vuoksi kokevien nuorten osuus on kymmenesä vuodessa jo kaksinkertaistunut (Myllyniemi & Kiilakoski 2019, 71, 76). Myös kansainväliset nuorille suunnatut arvokyselyt osoittavat, että juuri nyt ilmastomuutos ja ekologiset kysymykset ovat nuorille keskeisiä tulevaisuutta koskevia huolenaiheita (Piispa & Myllyniemi 2019, 64–65). Monia ahdistaa etenkin tunne siitä, ettei itse pysty riittävästi toimimaan ilmastomuutoksen ehkäisemiseksi. Nuorilla on kasvava tarve kanavoida ilmastoahdistustaan hyödylliseen tekemiseen omien elintapojensa ja yhteiskunnan muuttamiseksi (Pihkala 2017).

TEOLLISEN AJAN HYVINVOINTIMALLI ON MUUTOKSESSA

Ihmisen työn ja toiminnan luonne muuttuu yhteiskunnassa, jonka tärkein tavoite ei enää ole äärimmäisestä köyhyydestä vapautuminen. Suomen kaltaisissa hyvinvointiyhteiskunnissa on käynnissä merkittävä arvojen murros: materiaalisia elämän päämääriä korostavista arvoista on alettu siirtyä kohti jälkimateriaalisia arvoja.

Arvojen muutoksella voi olla laajamittaisia vaikutuksia kansalaisuuteen, yhteiskuntaan ja ihmiskunnan yhteiseen tulevaisuuteen. Siksi yhdysvaltalainen yhteiskuntatieteilijä Ronald Inglehart (1977) nimesi tämän kokonaisvaltaisen kulttuurimuutoksen ”hiljaiseksi vallankumoukseksi” (*silent revolution*). Termi viittaa murrokseen, joka tapahtuu vähitellen ja huomaamattomasti ilman ennakkovaroitusta ja yhteiskunnallisia levottomuuksia. Hiljaisen vallankumouksen on mahdollista käynnistyä, kun perustarpeiden tyydyttämisestä eli riittävästä elintasosta tulee itsestäänselvyys (Inglehart 2008). Arvojen murros antaa syyn olettaa, että monet syvälle pinttyneet uskomukset esimerkiksi vauraudesta ja työstä ovat kokonaisuuden kannalta kestäättömiä ja kadottavat merkityksensä pidemmällä aikavälillä. (Salonen & Joutsenvirta 2018; Joutsenvirta & Salonen 2020.)

Teollisen ajan talous- ja hyvinvointimalli on perustunut materiaalisen vaurauden lisäämisen tavoitteeseen. Ideana on kasvattaa kansalaisten ja yhteiskunnan vaurautta jalostamalla luonnonvaroja tuotteiksi. Kansalaisten ostovoimaa ja parantuneita kulutusmahdollisuuksia on pidetty yhteiskunnan myönteisen kehittymisen mittana. Kehityksen keskiössä ovat olleet yritykset ja kotitaloudet, joiden väliset suorite- ja rahavirrat kulkevat kilpailullisten markkinoiden kautta. Vaurauden kasvu on perustunut luonnonvarojen lisääntyvälle hyödyntämiselle ja ihmisten jatkuvasti tehostuvalle työlle. Kansalaisia on pidetty ennen kaikkea yritysten työvoimana sekä kuluttajina,

joiden keskeisenä pyrkimyksenä on ansaita jatkuvasti enemmän rahaa. Tällaisen jatkuvaan talouskasvuun perustuvan hyvinvointimallin perustuksia ravistellaan nykyään, sillä malli on ristiriidassa ekologisesti kestävä tulevaisuuden kanssa. Lisäksi mallin yhteys ihmisten kokemaan hyvinvointiin rakoilee. (Joutsenvirta ym. 2016; Raworth 2018.)

Vielä ei oikein ymmärretä, miltä talouskasvusta riippumaton hyvinvointivaltio voisi näyttää. Siksi monet toivovat ratkaisua irtikytkenästä, jonka myötä talouskasvu ei aiheuttaisi ympäristökuorman tai resurssien käytön kasvua. Tutkimusten mukaan talouskasvun absoluuttinen ja riittävän nopea irtikytkeä ympäristöhaitoista on kuitenkin hyvin epätodennäköistä. Lisäksi bruttokansantuotteen (BKT) kasvuun pakotettu talousjärjestelmä ei edistä infrastruktuurin ja materiaalinkäytön sovittamista niin paikallisten kuin koko planeetan kattavien ekosysteemien rajoituksiin. Siksi huomio olisi suunnattava ajattelu- ja toimintatapojen uudistamiseen keinoilla, jotka eivät sido hyvinvointia talouden kasvupakkoon. (BIOS 2019; Hickel & Kallis 2019; Vadén ym. 2019.)

Nuoret suhtautuvat vanhempia ikäluokkia kriittisemmin, jopa kyseenalaistaen, ajatuksen, että jatkuva kasvu olisi talousjärjestelmän ja siten myös hyvinvoinnin kulmakivi. Vuoden 2016 Nuorisobarometrissa selvä enemmistö oli samaa mieltä siitä, että ”jatkuvasti kasvava talous on mahdottomuus maapallon rajallisuuden vuoksi”. (Piispa & Myllyniemi 2019, 63.)

Myyttiä talouskasvun ja hyvinvoinnin pakkoliitosta on alettu purkaa. Kohtuullisen elintason tavoittelu on yksi tapa hahmottaa talouden ”oikeaa kokoa”, koska kaikilla pitää olla mahdollisuus kohtuulliseen aineelliseen elintasoon. Sen lisäksi on tärkeää turvata kaikkien ihmisten mahdollisuus mielekkääseen ja vastuulliseen toimintaan. Ihmisten kyvyt ja arvostukset vaikuttavat siihen, mikä kullekin on mielekästä toimintaa. Joillekin kestävää hyvinvointia edistää se, että ihminen vähentää palkkatyöhön käyttämänsä aikaa ja alkaa tehdä

enemmän asioita kotitalouden ja erilaisten yhteisötalouksien piirissä. Tällä hetkellä vain osa ihmisten tekemästä, yhteiskuntaan arvoa luovasta työstä lasketaan mukaan kansantalouden kirjanpitoon. Hyvinvoinnin keskeinen ulottuvuus on ihmisen mahdollisuus ylläpitää merkityksellisiä suhteita ja kantaa vastuuta entistä laajemman elinpiirin hyvinvoinnista. Perheen, suvun ja ystävien lisäksi olemme yhteydessä myös paikallisyhteisöjen, globaalin yhteisön, tulevien sukupolvien sekä luonnon ja muiden eläinlajien kanssa. (Joutsenvirta ym. 2016.)

Vuoden 2019 Nuorisobarometrissa kysyttiin, missä määrin nuoret pitävät erilaisia palkallisia ja palkattomia toimintamuotoja työnä. Tärkein kriteeri mieltää toiminto työksi näytti olevan siitä saatava palkka. Viidennessä nuorisista kuitenkin katsoi, että myös palkattomasti tehtävä työ on syytä mieltää työksi. Tulosten mukaan palkattomien toimintamuotojen pitäminen työnä on yhteydessä luonnon hyvinvoinnin arvostamiseen.

Puhe työmarkkinoiden murroksesta ja palkkatyön normien surkastumisesta on viime vuosina lisääntynyt. Se, että valtaosa nuorista ei hahmota palkattomia toimintamuotoja varsinaiseksi työksi, ei kuitenkaan yllätä Suomen kaltaisessa työorientoituneessa ja auktoriteetteja kunnioittavassa maassa. Nykyään yhteiskunta opettaa nuorille, että kunnon kansalaisuus ja korkea elintaso saavutetaan valmistumalla nopeasti työelämään, etenemällä uralla ja tienaamalla hyvin. Sosiaalistuminen tapahtuu suurelta osin huomaamatta, sillä yhteiskunnan vallitsevat arvot ovat sen jäsenille itsestäänselviksiä. (Värri 2018.)

Hyvän jatkuminen on mahdollista koetelemalla rohkealla, mutta lempeällä otteella niitä oletuksia, joiden varaan elämä teollistuneissa yhteiskunnissa on rakentunut. Nykyisin käytössä oleva hyvinvointimalli on lähtöisin ajalta, jolloin maailman väestömäärä oli paljon pienempi eivätkä maapallon kantokyvyn rajat olleet vielä läpäisseet ihmisen tietoisuutta. On perusteltua olettaa, että jo lähitulevaisuudessa ihmiset eivät enää maksimoi omaa aineellista

elintasoaan vaan oman elämänsä merkityksellisyyttä, samalla kun he osallistuvat ekologisen ja yhteiskunnallisen kestävyuden haasteiden ratkaisemiseen. Ympärillämme käynnissä olevassa kulttuurimuutoksessa käsitys vauraudesta ja työstä monipuolistuu. Todellinen vauraus on jotakin enemmän kuin materiaalisen hyvän kartuttamista. Se on rikkaampaa kansalaisuuden toteuttamista kuin kuluttaminen, suorittaminen ja markkinaobjektina olo. Arvojen muutos mahdollistaa sen, että ihmiset voivat luopua passiivisen massakuluttajan ja yksilösuorittajan rooleista. Heistä voi tulla itseään kokonaisvaltaisesti toteuttavia aktiivisia kansalaisia, jotka jatkuvan materiaalisen vaurastumisen sijaan nauttivat erilaisista sosiaalisista ja ajallisista vaurauksista. (Salonen & Joutsenvirta 2018; Joutsenvirta & Salonen 2020.)

TYÖN JA TOIMEENTULON MONIMUOTOISTUMINEN

Kokopäiväinen ja säännöllinen palkkatyö ei voi jatkossa määritellä työn normistoa. Ihmisen ajan investoiminen yhteen ansiotyöhön tai työelämätaitoon sisältää tulevaisuudessa enemmän riskejä kuin panostaminen moniin taitoihin ja toimeentulolähteisiin. (Schor 2010.) Käsitystä työstä ja toimeentulosta on hyödyllistä laajentaa myös siksi, että perinteiset työmarkkinat eivät pysty tarjoamaan riittävästi pysyviä työsuhteita eivätkä jatkuvasti turvattua toimeentuloa.

Työn tulevaisuuden vaihtoehdot näyttävät aivan toisenlaisilta, kun työnä ja toimeentulon mahdollistajana aletaan pitää myös muunlaista yhteiskuntaa hyödyttävää aktiivisuutta kuin palkkatyöllisyyttä. Huomattava osa merkityksellisestä työstä voi tapahtua nykyisen rahatalouden ulkopuolella. Esimerkiksi digialustat synnyttävät jatkuvasti uusia tapoja ostaa, vaihtaa ja jakaa työsuoritteita, hyödykkeitä ja käyttöoikeuksia. Kaikessa taloudellisessa vaihdossa ei käytetä välineenä euroja eivätkä ne näy BKT:ssa. Silti niillä on selviä hyvinvointi- ja talousvaikutuksia. (Kotiranta ym. 2017.)

Paljon hyvinvoinnille arvokasta ja merkityksellistä työtä tehdään palkkatyön – sekä perinteisen rahatalouden – ulkopuolella. Ko-deissa ja yhteisöissä palkkattomasti tehtävän hoiva-, kasvatusta- ja ylläpitotyön arvoa käsitellään valtavirran talousteorioissa varjopalkkana (*shadow wages*). Tällainen terminologia haitallisesti vahvistaa tämän työn näkymättömyyttä ja taloudellista arvottomuutta. Emme useinkaan miellä rahatalouden ulkopuolella tapahtuvaa toimintaa taloudelliseksi ennen kuin siinä ilmenevät häiriöt paljastavat toiminnan taloudellisen luonteen (synnyttämällä lisää kustannuksia yhteiskunnalle). Jos yrittäisimme arvioida tämän toiminnan rahallista arvoa edes karkeasti, pääsisimme huomattavasti korkeampaan lukemaan kuin bruttokansantuote (BKT).

Työn ja toimeentulon monimuotoistaminen on keino siirtyä sekä aineellisesti että henkisesti vähemmän kuluttavaan elämäntapaan. Siksi työtä koskevan päätöksenteon tulisi perustua nykyistä monimuotoisemmille yksilön rooleille, työnkuville sekä yksilön ja yhteiskunnan välisille suhteille. Oleellista on, mitä hyödyllistä ja merkityksellistä ihminen tekee, ei se, missä hän on töissä. Uudet työn ja toimeentulon muodot avaavat uusia, merkityksellisiä arvonluonnin maailmoja nuorille ja tuleville sukupolville.

IHMISEN TOIMINNAN KAIKKI POSITIIVISET PUOLET NÄKYVÄKSI

Työvoima, työpaikka ja työ eivät ole käsitteellisesti samoja asioita. Laajasti ymmärrettynä työ pitää sisällään tuotannollisen (*productive*), uusintavan (*reproductive*) ja luovan (*creative*) toiminnan kaikki positiiviset puolet. Taloustieteilijä Guy Standing on kehittänyt ”yhteiskunnallisen tulon” (*social income*) yhtälön. Se tuo yhteiskuntaan joustavuutta, joka auttaa ihmisiä suuntaamaan ajankäyttöään palkkatöiden lisäksi myös erilaisiin uusintaviin ja tuottaviin toimiin. (Standing 2009, 9, 122.) Yhtälö pyrkii kattamaan työtä tekevän henkilön kaikki tulo-

muodot modernissa yhteiskunnassa. Ihmisillä on jo nyt useampia kuin yksi tulonlähde, ja tulevaisuudessa niitä ennustetaan olevan ennistä enemmän. Eri tulotyyppien yhdistelmä määrittelee sekä tulotason että toimeentulon vakauden.

$$SI = SP + W + CB + EB + SB + PB$$

SI= Yhteiskunnallinen tulo (*social income*)

SP= Itse tuotettu työn tulos (*self-production*)

W= Työstä saatu palkka tai ansiotulo (*wage*)

CB= Perheeltä tai yhteisöltä saatu tuki (*community benefits*)

EB= Yrityksen tarjoamat edut

(*enterprise benefits*)

SB= Valtiolta saadut tuet ja edut

(*state benefits*)

PB= Yksityiset sijoitustulot, mukaan luetuna yksityiset vakuutukset (*private benefits*)

Standingin yhtälö näyttää työn arvon laajasti. Se auttaa näkemään, että ihmisten kaipaa turvallisuutta ja riittävää toimeentuloa on mahdollista rakentaa myös muilla tavoin kuin kokopäiväisen palkkatyön avulla tai palkansaajauran jälkeisen varhaisen eläköitymisen motivoimana. Yhtälö voi näin tuoda uusia välineitä myös eläkejärjestelmän uudistamiseen. (Joutsenvirta ym. 2016, 191–192.) Tämänkaltaisen laajemman työn määritelmän avulla on mahdollista purkaa hyvinvoinnin, työllisyyden ja talouskasvun riippuvuutta.

LOPUKSI

Ilmastokriisin aikakaudella on syytä tunnistaa, että elämme ihmiskulttuurissa uudella rajapyykillä: ilmastomuutokseen, muihin ympäristökriiseihin ja luonnonvarojen ylikulutukseen vastaamiseen tarvitaan elämäntapojen sekä talouden ja yhteiskunnan rakenteiden perustavaa muutosta. Ymmärrys siitä, mitä aito sivistys, vauraus ja edistys ovat, on muuttumassa (Joutsenvirta & Salonen 2020).

Nykyistä keskustelua työelämän muutoksesta hallitsevat asiantuntijoiden visiot nopeas-

ta teknologisesta kehityksestä ja sen aikaansaamasta ammattikuvien ja osaamistarpeiden muutoksesta sekä elinikäisestä oppimisesta (esim. Koski & Husso 2018; Linturi & Kuusi 2018; Työn tuuli 2019). Tarvitaan enemmän keskustelua nuorten tulevaisuutta koskevista huolista ja toiveista sekä hyvinvointiyhteiskunnan perustan muuttumisesta osana ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväää kehitystä. On syytä kiinnittää enemmän huomiota myös tapaan, jolla lapsia ja nuoria sosiaalistetaan kotona, koulussa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa (Värri 2018).

Valistuksen ajalta ponnistava ja ajan mitaan täydentynyt käsitys yhteiskunnan edistymisestä perustuu pitkälti hyötyajatteluun ja materiaalsen vaurauden lisäämispyrkimykseen. Talouskasvun asema edistymisen mittarina on kuitenkin kyseenalaistettu. Enää ei voida luottaa tuottavuus- ja talouskasvun hyvinvointia lisäävään vaikutukseen.

Nyt tarvittaisiin ennakoluulotonta ja uusia toimintahorisontteja avaavaa keskustelua siitä, miten työ pitäisi jatkossa määritellä. Poliitiikan tärkeimpiä tehtäviä on sovittaa työn tekeminen maapallon ekologisen järjestelmän rajoihin sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla. Tehtävä ei ole yksinkertainen. Yksilön ja yhteiskunnan suhdetta, työnkuvia ja turvaverkkoja on pohdittava aivan uudelta pohjalta. Palkkatyön osa-aikaistaminen on tutkimuksissa nähty merkittävänä keinona vastata Suomen kaltaisten yhteiskuntien vaikeaan kaksoishaasteeseen: 1) ekologisen jalanjäljen pienentämiseen ja 2) ihmisten toimeentulon turvaamiseen. Monet ovat jo vapaaehtoisesti osa-aikaistaneet palkkatyötään ja vähentäneet samalla ekologisesti kestäväntä kulutustaan. Työajan lyhentämisen helpottaminen tekisi mahdolliseksi palkkatyön tasaisemman ja järkevämmän jakautumisen tilanteessa, jossa ihmisten toimeentulo voi olla peräisin monista lähteistä. (Schor 2010; Joutsenvirta ym. 2016.) Päättäjiltä on tärkeä kysyä: Miten perinteisen rahatalouden ulkopuolella tehtävä työ saadaan paremmin näkyville ja mukaan työtä ja toimeentuloa koskeviin päätöksiin?

Ympäristötekijöiden painoarvo ja merkitys kasvavat tulevaisuudessa. Muutosta on hyvä edistää positiivisten mahdollisuuksien kautta. Työn tekeminen on hyödyllistä ymmärtää monimuotoisten taloudellisten vaihtojen verkostona. Jos raha nähtäisiin nykyistä laajemmin yhteisöjen käytössä olevana maksuvälineenä, voitaisiin työllistymistä ja toimeentulovaihtoehtoja laajentaa myös erilaisten paikallis- ja rinnakkaisrahojen avulla. Myös tätä kehittämistä tulisi edistää.

LÄHTEET

- BIOS (2019) Ekologinen jälleenrakennus. Julkaistu 7.10.2019/Päivitetty 1.11.2019. https://eko.bios.fi/?fbclid=IwAR2Rqh aZUKfoaDd8ueu19FGsG3MhYPrS8SW-ZE_qoyY3GExiq6jqOJjd77ZY (Viitattu 13.11.2019.)
- Hickel, Jason & Kallis, Giorgos (2019) Is Green Growth Possible? *New Political Economy*, julkaistu 17.4.2019. <https://doi.org/10.1080/13563467.2019.1598964>
- Inglehart, Ronald (1977) *The Silent Revolution, Changing Values and Political Styles among Western Public*. Princeton, N.J: Princeton University.
- Inglehart, Ronald (2008) Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006. *West European Politics* 31 (1-2), 130–146.
- IPCC (2018) Global Warming of 1.5°C. Summary for Policymakers. Intergovernmental Panel on Climate Change. <https://www.ipcc.ch/sr15/chapter/summary-for-policy-makers/> (Viitattu 12.7.2019.)
- Joutsenvirta, Maria & Hirvilampi, Tuuli & Ulvila, Marko & Wilén, Kristoffer (2016) *Talous kasvun jälkeen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Joutsenvirta, Maria & Salonen, Arto O. (2020) *Sivistys vaurautena. — Radikaalisti, mutta lempeästi kohti kestävä yhteiskuntaa* Helsinki: Basam Books.
- Koski, Olli & Husso, Kai (toim.) (2018) *Tekoälyajan työ: neljä näkökulmaa talouteen, työllisyyteen, osaamiseen ja etiikkaan*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 19/2018. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Kotiranta, Annu & Koski, Heli & Pajarinen, Mika & Rouvinen, Petri & Ylhäinen, Ilkka (2017) *Digitalisaatio muuttaa maailmaa – tarvitaanko politiikan tueksi uusia mittareita*. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 2/2017. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Linturi, Risto & Kuusi, Osmo (2018) *Suomen sata uutta mahdollisuutta 2018–2037: yhteiskunnan toimintamallit uudistava radikaali teknologia*. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2018. Helsinki: Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta.
- Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (2019) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 140. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2019/03/NB_2018_web.pdf
- Paakkunainen, Kari & Myllyniemi, Sami (2007) Tihentyvä sukupolvipolitiikka ja aktiivisuuden kasautuminen. Teoksessa Paakkunainen, Kari (toim.) *Sukupolvipolitiikka. Nuoret ja eduskuntavaalit 2007*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 72. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusseura & Nuorisosaain neuvottelukunta.
- Pihkala, Panu (2017) *Päin helvettiä? Ilmastoahdistus ja toivo*. Helsinki: Kirjapaja.
- Piispa, Mikko & Myllyniemi, Sami (2019) Nuoret ja ilmastonmuutos: Tiedot, huoli ja toiminta Nuorisobarometrien valossa. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (1), 61–69.
- Raworth, Kate (2018) *Doughnut economics. Seven ways to think like a 21st-century economist*. London: Random House.
- Salonen, Arto O. & Joutsenvirta, Maria (2018) Vauraus ja sivistys yltäkylläisyyden ajan jälkeen. *Aikuiskasvatus*, 38 (2), 84–101.

- Schor, Juliet B. (2010) *Plenitude: The new economics of true wealth*. New York: Penguin Press.
- Standing, Guy (2009) *Work after Globalization: Building Occupational Citizenship*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Työn tuuli (2019) Jatkuva oppiminen ja tulevaisuuden osaamiset. Työn tuuli 1/2019. <https://www.henry.fi/ajankohtaista/tyon-tuuli/2019/tyon-tuuli-12019.html> / (Viitattu 13.11.2019.)
- Vadén, Tere & Lähde, Ville & Majava, Antti & Toivanen, Tero & Eronen, Jussi T. & Järvensivu, Paavo (2019) Onnistunut irtikytkentä Suomessa? *Alue ja ympäristö*, 48 (1), 3–13.
- Varpula, Salla (2019) Ilmastoaktivisti Greta Thunberg saa Amnestyn korkeimman kunnianosoituksen. *Helsingin Sanomat*, 7.6.2019. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006134356.html> (Viitattu 12.7.2019.)
- Värri, Veli-Matti (2018) *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.

JOEL KILPI & PONTUS PUROKURU

NUORISO HALLINNAN KOHTEENA

Sorbonnen yliopiston sosiologian laitos teki vuosina 1967–1968 kyselyn opiskelijoiden osallistumisesta politiikkaan. Kyselyn mukaan ranskalaiset opiskelijat olivat laimeita konformisteja, eivät missään nimessä radikaaleja taistelijoita (Dosse 2018, 146). Pian kyselyn tekemisen jälkeen toukokuussa 1968 opiskelijat käynnistivät kansannousun, joka johti laajoihin katutaisteluihin, yliopistovaltauksiin ja yhdeksän miljoonan työläisen yleislakon kautta kumoukselliseen tilanteeseen.

Hieman vastaavasti vuoden 2004 Nuorisobarometrin loppuarvioinnissa kerrottiin, että ”barometrien mukaan nuoret ovat kohtalaisen konservatiivisia ja he ovat omaksuneet vallitsevat yhteiskunnan arvot” (Saarela 2004, 135). Samana vuonna prekariaattiliike järjesti Suomessa ensimmäiset työnvastaiset mielenosoituksensa, ja vuoden 2006 vappuna 1500 ihmisen mielenosoitus perustulon puolesta johti mellakointiin Helsingin keskustassa ja VR:n entisillä makasiineilla. Tapahtumia seurasi voimakas moraalipaniikki. Julkisuudessa paheksuttiin työnvieroksia.

Nuorisobarometri käsittelee nuorisoa hallinnan kohteena. Julkaisussa vanhemmat kirjoittajat koostavat nuorista mittareiden avulla kontrolloitavan kuvan. Kyselytutkimusten tuloksissa korostuu tyypillisesti tutkittavan joukon vakaus ja konservatiivisuus. Asetelma toistuu barometri toisensa jälkeen. Tilastot osoittavat, että enemmistö nuorista arvostaa työtä, ilmoittaa asenteensa sovinnaisiksi ja uskoo myönteiseen työelämäkehitykseen. Samaan aikaan monien nuorten jakamat kokemukset ja mielenosoitusten kaltaiset poliittiset konfliktit osoittavat, että työ ja yhteiskunta ympärillämme muuttuvat.

Kuinka paljon muutoksia ja uuden ilmene- mistä voi ennakoida kyselyillä, joilla tavoitellaan tilastollista yleiskuvaa nuorten asenteista? Onko esimerkiksi työstäkieltäytyminen ilmiö, joka näkyy Nuorisobarometrissa?

Työstäkieltäytyjäliitto perustettiin vuonna 2018 edistämään omaehtoista elämää ja ajamaan toisen alaisuudessa tehtävästä työstä kiel- täytyvien etuja. Ylen uutisjutussa liitto valittiin yhdeksi heikoista tulevaisuussignaaleista yh- dessä meduusasipsien ja kuolemantaitovalmen- nuksen kanssa (Nelskylä 2018). Julkisuudessa on puhuttu muistakin työstäkieltäytymisen hahmoista, kuten ”ideologiseksi työttömäksi” nimetystä kirjailija Ossi Nymanista ja erilai- sista etunimillä lehtihaastatteluissa esiintyvistä nuorista, jotka ilmoittavat tyytyvänsä elämään työn ulkopuolella.

Työstäkieltäytyminen ei tarkoita täydellistä passiivisuutta, siis sitä, että tehtäisiin ei-mitään. Se tarkoittaa kieltäytymistä työntekijälle mää- rätystä paikasta yhteiskunnassa, joka perustuu liialliseen sekä työntekijöitä että ympäristöä alistavaan tuotantoon. Työstäkieltäytyminen herättää kysymyksiä: Kuka saa toimia vapaasti ja kenellä taas ei ole työssään itsemääräämistä? Kuka hyötyy työstä ja kuka kärsii siitä?

Työstäkieltäytyminen on noussut ilmiöksi olosuhteissa, joissa talouskasvu aiheuttaa yhä pahenevaa ympäristön tuhoa. Siitä puhutaan maailmassa, jossa pieni osa ihmisistä kasvattaa omaisuuttaan ja valtaansa toisten tekemällä työllä.

Työstäkieltäytyjät korostavat, että teknolo- giset innovaatiot, yhteiskunnalliset muutokset ja taide syntyvät vapaasta ajasta, joutilaisuus- desta ja kokeiluista, siis työstäkieltäytymisestä. Tätä ei tunnusteta työvoimapolitiikassa, jossa

pyrkimyksenä on ollut työttömien kontrolloiminen, eikä työmarkkinoilla, joilla aukkoon CV:ssä suhtaudutaan epäilyksellä.

Vuoden 2019 Nuorisobarometrin perusteella nuoret pitivät työelämää raskaana. 28 prosenttia on täysin samaa mieltä ja 43 prosenttia jokseenkin samaa mieltä väitteestä, että työelämä vaatii nykyisin työntekijöiltä niin paljon, että monet ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun.

Samaan aikaan suhtautuminen työttömyyteen on jossain määrin myönteistä. Väitteen ”työttömyys on häpeällistä” kanssa täysin eri mieltä on 37 prosenttia ja osittain eri mieltä 29 prosenttia vastaajista. Väitteen ”työttömänä olo ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu” kanssa 54 prosenttia on joko täysin tai osin samaa mieltä (44 prosenttia on täysin tai osin eri mieltä). Enemmistö vastaajista katsoo, että työttömällä on oltava velvollisuus osallistua ”johonkin toimintaan”, mutta enemmistö myös vastustaa vaatimusta, että työttömällä olisi velvollisuus ottaa vastaan mitä tahansa työtä.

Vastausten perusteella mikä tahansa työ ei kelpaa nuorille, vaikka työstä maksettaisiin, sillä nuoret haluavat, että tekeminen vastaa omia arvoja. Barometrista voi lukea, että nuoret arvostavat itsemääräämistä ja merkityksellistä elämää.

Nuoret näkevät yrittäjyyden vapautena toteuttaa omia unelmiaan sekä mahdollisuutena vaikuttaa yhteiskuntaan ja vaurastua paremmin kuin palkkatyössä. Voi ehkä ajatella, että nykyolosuhteissa halu kieltäytyä työstä kanavoituu nimenomaan yrittäjyyteen. Yrittäjyyden myönteinen merkitys ei liity niinkään ”kovaan työetiikkaan” tai työn itsetarkoituksellisuuteen kuin halun olla vapaa ja toteuttaa haaveitaan.

Nuorten harteille asetetaan toiveita niin suvun kuin kansakunnankin jatkamisesta. Nuoruus on ollut tärkeä varanto etenkin sodissa, joiden aikana sukupolvien välinen suuri isänmaallinen työnjako hioutuu huippuunsa, kun van-

hat miehet lähettävät nuoret miehet rintamalle kuolemaan.

Armeija ei kuitenkaan ole ainoa instituutio, joka kuppaa elinvoimaa nuorista sukupolvista. Siinä missä armeija verottaa nuoruutta ainoastaan asevelvollisuusikäisiltä, alkaa väenotto työmarkkinoille jo päiväkodeissa. Yrittäjyyskasvatus käynnistyy leikki-iässä, ”työelämään tutustuminen” viimeistään yläasteella.

Nuorissa on paitsi tulevaisuus myös vanhemman väestön katkeroitannut ohimennyt mahdollisuus. Menetetty nuoruus on kostettava ankarasti. Koska vanhemmat sukupolvet ovat itse raataneet suolensa pihalle työmarkkinoiden stressihormonimyrskyssä, he haluavat, että nuoret kärsivät läpi saman helvetin, kulkevat samaa vatsahaavojen ja uupumusten pimeää tietä, joka vie tällä kertaa Uralin sijasta työkyvyttömyyseläkkeelle.

Huoltosuhde, kestävyysvaje ja kilpailukyky ovat 2020-luvun koti, isänmaa ja uskonto. Eikä rintamakarkureita katsota hyvällä. Varuskuntia lakkautetaan ympäri maata, mutta työnväyästötoimistot ulottuvat jokaiseen niemeen ja notkelmaan.

Olemme itse ylittäneet hiljattain 30 ikävuoden rajan, emmekä siksi ole enää nuorisolle räätälöityjen työvoimahallinnollisten kurinpitomenetelmien kohteita. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että olisimme työmarkkinoiden näkökulmasta yhtään valmiimpaa työvoimaa kuin viisi vuotta sitten. Nuoruuteen perinteisesti liitetyt oppivuodet ja kisällintyöt ulottuvat nykyisin entistä enemmän kaikkii ikävaiheisiin. Työmarkkinoilla jokainen on keskenkasvuinen. Jokaisen on räpiköitävä loputtomiin riittämättömyyden limbossa. Koska työ vaatii koko persoonallisuuden ja vähitellen myös niin sanotun vapaa-ajan valjastamista tuottavuudelle, mikään määrä itsensä kehittämistä ei ole koskaan tarpeeksi.

Koska kaikista on tullut työmarkkinoiden silmissä nuoria, olisi meidän vanhempienkin kenties hyvä palauttaa mieliin joitakin nuoruuteen liitettyjä työkarkuruuden muotoja. Mitä esimerkiksi tarkoittaisi välivuosi kolmekymppisenä?

Ajatus paremman tulevaisuuden luomisesta jälkipolville on perinteisesti ollut yksi tekijä, joka motivoi ihmisiä työhön ja kestämaan sen rasituksia. Ilmastonmuutos kääntää asetelman pääläelleen. Jotta mitään tulevaisuutta ylipäättään olisi olemassa, tulisi kaikkien, niin vanhojen kuin nuorten, keventää työntekoa reilusti.

Aktivointipolitiikka on ympäristörikos. Miksi kenenkään tulisi uhrata parhaat voimansa tappelemalla CV-merkinnöistä osakkeenomistajien valtaa palvelevissa paskatyöpaikoissa, jotka terveytemme lisäksi vaarantavat koko planeetan elinkelpoisuuden?

Kyselylomakkeen kohta ”en osaa/halua sanoa” on kenties planeettamme tulevaisuuden

kannalta kaikkein rohkaisevin vastaus. Hahmo ”en osaa/halua sanoa” ei anna periksi nuoruuden inkvisitiolle, vaan tekee mieluummin jotakin muuta kuin vaivaa päättänsä työmarkkinoiden odotuksilla ja hallintokoneiston tiedonhalulla.

Nuorisobarometrissa vanhat tutkivat nuoria, jotta heistä saisi otteen. Mitä näyttäisi keski-ikäisbarometri? Nuoret voisivat kysyä vanhemmilta ikäluokilta, miten nämä suhtautuvat ilmastokriisiin, työelämän vaatimuksiin liittyviin mielenterveysongelmiin ja suorittamista korostavaan työmoraaliin. Ja mikä ylipäänsä on mielekkään elämän tavoite, ja onko sen pakko liittyä työhön?

LÄHTEET

Dosse, François (2018) *Strukturalismin historia osa 2. Joutsenlaulu 1967-*. Suom. Anna Helle. Helsinki: Tutkijaliitto.

Nelskylä, Lena (2018) Mitä useammin tulevaisuudentutkija Mikko Dufva hätkähtää, sitä paremmin hän tekee työnsä – Tulevaisuudessa syödään ehkä meduusasipsejä, mutta sitä ennen trendiksi nousee tylsyys. Yle.fi 31.12.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10565864>

Saarela, Pekka (2004) Nuorisobarometrit vuosina 1994–2002. Teoksessa Wilska, Terhi Anna (toim.) *Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004*. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 28 & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 44. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

MERKKEJÄ UUDEN POLVEN YRITTÄJYYDESTÄ

Yrittäjyyden merkitys yhteiskunnalle on suuri. Tarpeisiin vastaavat tuotteet, yhteenkuuluvuutta rakentavat työyhteisöt, toimeentuloa tuovat työpaikat, hyvinvointipalveluita ylläpitävät verotulot, kehitystä eteenpäin vievät innovaatiot – kaikki nämä kytkeytyvät lähtemättömästi yksittäisten henkilöiden päätökseen ryhtyä yrittäjäksi.

Yrittäjyyttä edistävän yhteiskuntapolitiikan tehtävänä on luoda olosuhteet, joissa mahdollisimman moni lupaava liikeidea löytää osavien yrittäjien välityksellä tiensä markkinoiden koeteltavaksi. Tämä on helpommin sanottu kuin tehty. Yrittäjyystoimien kirjo kattaa monia toisiaan täydentäviä politiikka-alueita koulutuksesta kaavoitukseen ja kilpailuasioista sosiaaliturvaan.

Yrittäjyyspolitiikka lähtee aina liikkeelle yrittäjäksi ryhtymisestä. Tällöin on keskeistä ymmärtää, mitkä ovat yksilöitä kulloinkin yrittäjyyteen ohjaavat kulttuuriset tekijät ja millaisia kannusteita tai esteitä julkiset normit ja instituutiot rakentavat. Mitä tarkempi on kuva yrittäjyyden lähtökohdista ja yksilöiden sille antamasta merkityksestä, sitä parempi on yrittäjyyttä tukevien toimenpiteiden osumatarkkuus.

Kysymys yrittäjäksi suuntaamisesta ja yrittäjyyden merkityksestä on erityisen tärkeä esittää säännöllisesti nuorimmille ikäluokille. Näin päästään kiinni yrittäjyyden ja laajemman työelämän muutoksiin ja niiden suunnasta kieliviin merkkeihin. Asia on poikkeuksellisen ajankohtainen juuri nyt, kun Suomen yrityskehitys käy läpi digitalisaation ja yrittäjien ikääntymisen aiheuttamaa kaksoismurrosta.

Vuoden 2019 Nuorisobarometri ja muut viimeaikaiset lähteet tarjoavat yrittäjyyden

edistäjille jälleen pohdinnan paikan. Tämän artikkelin tarkoitus on luoda nuorten yrittäjyyssuhteen tilaa sekä sen kehitykseen vaikuttavia taustailmiöitä. Kirjoituksen pääviesti on, että mitä läheisempi on nuorten ja yrittäjyyden suhde, sitä arvokkaampia tuloksia se synnyttää niin yhteiskunnalle kuin ennen kaikkea nuorille itselleen.

MILTÄ NÄYTTÄÄ NUORTEN SUHDE YRITTÄJYYTEEN?

Yrittäjyys ja nuoret näyttävät kuuluvan yhä likeisemmin yhteen. Kesäyrittäjiltä ei voi välttyä kauppakeskuksissa kulkiessa tai paikallismediaa selatessa. Opiskelijat antavat parastaan oppilaitosten hissipuhe- ja yritysideokilpailuissa. Nuoret kasvuyrittäjät saavat näkyvyyttä maailmalla.

Paljon tuntuu muuttuneen, mutta onko muutos vain arjen harhaa? Tutkimuksen valossa näin ei näyttäisi olevan. Useat tutkimukset osoittavat, että millenniaalien ja heitä nuorempien suhde yrittäjyyteen on vahvistunut läpi 2000-luvun kahden ensimmäisen vuosikymmenen.

Kehitystrendiä kuvaa hyvin kansainvälisen GEM-konsortion Global Entrepreneurship Monitor (GEM 2000–2015). Sen mukaan 2000-luvun alussa vain jokunen prosentti 18–24-vuotiaista suomalaisista kertoi perustavansa yrityksen seuraavan kolmen vuoden aikana. 2010-luvulla osuus nousi jo selvästi 10 prosentin paremmalle puolelle ja kävi vuonna 2015 jo 20 prosentissa. Huomionarvoista on, että kyselyn mukaan työikäisessä väestössä kokonaisuudessaan ei ole havaittavissa vastaavaa yrittäjyysaikeiden kasvua.

Ammattiin opiskelevien nuorten kiinnostus yrittäjyyteen on säilynyt viimeiset vuodet suhteellisen vahvana. Vuonna 2018 heistä 39 prosenttia kertoi haluavansa toimia yrittäjänä tulevaisuudessa. Vuonna 2013 vastaava osuus oli 53 prosenttia. (Osku 2013; 2018.) Korkeakouluopiskelijoista joka kolmas haluaisi toimia työurallaan yrittäjänä. Viidennes pitää yrittäjäksi ryhtymistä todennäköisenä tai erittäin todennäköisenä uravaihtoehtona. (Aarnio 2015; Lauronen 2019.)

Myös Nuorisobarometrit kertovat vastaavasta kehityksestä. Kun vuoden 1998 barometrissä omassa yrityksessä toimimista 35-vuoden iässä piti tärkeänä tai erittäin tärkeänä asiana 22 prosenttia vastaajista, oli vuonna 2016 osuus jo 30 prosenttia (Saarela 1998; Myllyniemi 2017).

Nyt esillä olevan barometrin perusteella nuorten yrittäjyysaiheet ovat edelleen kohutuullisen korkealla. Nuorista, jotka eivät vielä toimi yrittäjinä, 58 prosenttia on ainakin jokseenkin sitä mieltä, että haluaisi kokeilla yrittystoimintaa jossain vaiheessa työuraa. Täysin tällä kannalla on yli neljännes vastaajista. Vain joka viides ei halua kokeilla yrittäjyyttä. Yrityksen aikoo tulevaisuudessa varmasti perustaa 14 prosenttia nuorista. Puolet on ehkä-kannalla. Kieltävän vastauksen antaa 31 prosenttia.

15–29-vuotiaiden ikäryhmästä yrittäjiä on barometrin mukaan kolme prosenttia. Työmarkkinoilla olevista nuorista tämä vastaa noin seitsemää prosenttia. Nuorista yrittäjistä työnantajana toimii 37 prosenttia, mikä on osuutena suurin piirtein sama kuin koko yrittäjäkunnassa. Mikäli se olisi taloudellisesti mahdollista, lisää työntekijöitä olisi valmis palkkaamaan 60 prosenttia nuorista yrittäjistä.

Mikä on ollut näiden nuorten polku yrittäjyyteen? Entä mikä ajaa yrityksen perustamista varmana pitäviä nuoria kohti yrittäjyyttä? Onko yrittäjäorientoituneiden ja muiden nuorten välillä merkittäviä eroja suhteessa työelämään?

Barometrin mukaan yrittäjänuorista 68 prosentille yrittäjäksi ryhtyminen on ollut

ainakin jokseenkin suunniteltua ja harkittua. Juuri kukaan ei koe toimivansa yrittäjänä vasten tahtoaan tai olosuhteiden pakottamana, vaan lähes kaikille yrittäjyys on pitkälti oma ja toivottu valinta. 83 prosenttia oli ajatellut yrittäjäksi ryhtymistä, ja eteen tullut sopiva tilaisuus oli toiminut viimeisenä sinettinä päätökselle. Vain joka kymmenes nuori yrittäjä on sitä mieltä, että omalla alla voi toimia ainoastaan yrittäjänä. 27 prosentille yrittäjyys tarjosi mahdollisuuden työllistyä, kun palkkatyötä ei ollut tarjolla.

Noin joka kolmas nuorena yrittäjäksi ryhtynyt jatkoi perheensä yritystä. Koulun kautta yrittäjäksi innostui yllättävän harva (16 prosenttia). Harrastuksesta innoituksen yritystoimintaan sai hieman useampi (28 prosenttia). Kuitenkin peräti 41 prosenttia nuorista yrittäjistä katsoi, että mahdollisuus tehdä harrastuksesta työ vaikutti erittäin paljon uravalintaan. Yrityksen perustamista varmana pitävien joukossa näin ajattelee 33 prosenttia, kaikista nuorista 22 prosenttia.

Näyttää siltä, että yrittävät tai yrittäjäksi suuntaavat nuoret painottavat uravalinnoissaan erityisesti mahdollisuutta toteuttaa itseään. Yrittäjistä 75 prosenttia katsoo sen vaikuttavan valintoihin erittäin paljon. 58 prosenttia yrityksen perustamista varmana pitävistä nuorista ajattelee näin, palkkatyötä tekevistä taas 39 prosenttia. Mahdollisuus monipuolisiin ja vaihteleviin tehtäviin näyttää myös vaikuttavan selvästi enemmän yrittäjien ja yrittäjäksi suuntaavien kuin muiden nuorten valintoihin.

Itsetoteutus- ja vaihtelevuusorientaation lisäksi näiden ryhmien välillä löytyy eroja suhtautumisessa kilpailuun. 51 prosenttia nuorista yrittäjistä ajattelee ainakin jossain määrin, että elämässä täytyy kilpailla. Yrityksen perustamista varmana pitävistä näin kokee 56 prosenttia, kaikista nuorista 43 prosenttia.

Yrittäjien ja yrittäjyyteen tähtäävien nuorten työmarkkinapoliittiset näkemykset vaikuttavat myös eroavan muista nuorista. Heistä noin 40 prosenttia on täysin sitä mieltä, että

työttömyysturvan vastikkeeksi nuorten olisi tehtävä jotakin yhteiskuntaa hyödyttävää työtä. Kaikista nuorista tätä mieltä on 25 prosenttia. 42 prosenttia yrittäjänuorista ja 35 prosenttia yrityksen varmasti perustavista on täysin sitä mieltä, että työttömällä pitää olla velvollisuus osallistua johonkin toimintaan. Kaikista nuorista näin ajattelee 26 prosenttia. 61 prosenttia nuorista yrittäjistä ja 54 prosenttia yrittäjäksi varmasti siirtävistä taas kokee, että työntekijän irtisanomista on helpotettava. Kaikista nuorista tätä mieltä on 37 prosenttia.

Yrittävien ja yrittäjäksi suuntaavien nuorten tulevaisuuden odotukset vaikuttavat valoisammilta kuin muiden nuorten. Tämä koskee etenkin elintasoa mutta myös työllistymistä. Yrittäjänuorista lähes puolet on täysin sitä mieltä, että tulee todennäköisesti ylittämään vanhempiensa elintason. Yrityksen perustamista varmana pitävistä tätä mieltä on lähes joka kolmas, kaikista nuorista joka neljäs. 78 prosenttia yrittäjistä ei pidä kovin todennäköisenä sitä, että heitä tulee välillä kohtaamaan työttömyys. Yrityksen käynnistämistä varmana pitävistä näin tuumii 61 prosenttia, kaikista nuorista 57 prosenttia.

Poikkeuksen tekevät eläkeodotukset. Erityisesti yrittäjänä jo toimivat suhtautuvat muita nuoria huomattavasti epäluuloisemmin väitteeseen, jonka mukaan eläke takaa kohtuullisen toimeentulon vanhoilla päivillä. Yrittäjänuoret näyttäisivät tässä suhteessa kanavoivan koko yrittäjäkunnassa kytevää epäluuloa eläkejärjestelmää kohtaan.

Kun miettii yrittäjältä edellytettäviä yleisiä ominaisuuksia, nämä erot yrittäjyysuuntautuneiden ja muiden nuorten välillä eivät yllätä. Pikemminkin ne näyttäisivät vahvistavan käsitystä siitä, että yrittäjyyteen taipuuiset nuoret ovat tietoisesti tai tiedostamatta kasvaneet yrittäjälle tyypilliseen rooliin, jolle leimallista on intohimon korostus, työn ja itsenäisyyden arvostus, terve kilpailuhenkisyys sekä optimistinen elämäntakesoma. Seuraavaksi onkin syytä kartoittaa syitä, joiden voidaan ajatella viime aikoina ruokkineen tätä kasvua.

YRITTÄJYSSUHTEEN VIISI TAUSTAILMIÖTÄ

Mikä selittää nuorten yrittäjyysuhteen suotuisaa tilaa? Yhtä yksinkertaista vastausta ei ole, joten syitä on etsittävä useammalta suunnalta. Lupaavimmat johtolangat vievät viiden ilmiön äärelle. Näitä ovat yrittäjyyden arvostus, yrittäjyyskasvatus, teknologia ja startupit, työelämän rakenteet sekä merkityshakuisuus.

Yrittäjyyden arvostus

Ensimmäinen mahdollinen selittäjä nuorten ja yrittäjyyden suhteen lähentymiselle on yhteiskunnan yleisen yrittäjämyönteisyyden lisääntyminen. Yrittäjyyttä koskeva julkinen keskustelu on liikkunut 1990-luvun syvän laman jälkeen tasaisesti rakentavampaan suuntaan. Yrittäjydessä nähdään riskien ja vastuiden lisäksi yhä enemmän myös vapauksia ja mahdollisuuksia. Yrittäjien ajoittaista menestystäkin osataan käsitellä kateuden ja kyräilyn sijaan yhä useammin ilolla ja ylpeydellä.

Edes vuoden 2008 finanssikiirisistä alkanut talouden menetetty vuosikymmen ei ole pysäyttänyt tätä kehitystä. Päinvastoin näyttää siltä, että sitkeä taantuma ja elinkeinorakenteen murros ovat tehneet yrittäjävetoisen yritystoiminnan arvon Suomen kansantaloudelle entistä näkyvämmäksi. Vuosina 2001–2017 pienet ja keskisuuret eli pk-yritykset loivat Suomeen nettomääräisesti 134 000 työpaikkaa. Suuryrityksissä työpaikkoja hävisi 30 000. Pk-sektori työllistää tällä hetkellä kaksi kolmesta yksityisellä sektorilla toimivasta henkilöstä. (Tilastokeskus 2001–2019.) Pienten yritysten työntekijät arvioivat työympäristöään ja -viihtyvyyttään suotuisammin kuin isompien yritysten työntekijät (Lyly-Yrjänäinen 2017).

Osin näistä syistä vain harva suhtautuu takavuosisien tapaan yksityiseen yritystoimintaan kielteisesti. Yli 80 prosenttia suomalaisista kokee yrittäjyyden asiana, jota maassa täytyisi edistää (Taloustutkimus 2013). Suomalaisnuoret arvostavat yrittäjien yhteiskunnallista

panosta enemmän kuin ikätoverinsa missään muussa Euroopan maassa (Mascherini & Bisello 2015). Nuorisobarometrin 2019 tulosten mukaan nuorista 76 prosenttia näkee yrittäjyyden mahdollisuutena vaikuttaa yhteiskuntaan. Yli puolet korkeakouluopiskelijoista pitää yrittäjyyttä hyvänä keinona edistää yhteiskunnallisesti tärkeitä asioita (Lauronen 2019). Ammattiin opiskelevista yhdeksän kymmenestä kertoo arvostavansa yrittäjiä (Osku 2018).

Yrittäjyyskasvatus

Yrittäjäksi ei synnytä vaan kasvetaan. Koska kotikasvatus tarjoaa vain harvalle esimerkkiä yrittäjyyteen, on oppilaitoksilla ja harrastuksilla iso merkitys yrittäjyys-suhteen muokkaajina. Yrittäjyyskasvatus on kehittynyt positiivisesti viimeisen kolmen vuosikymmenen kuluessa käsi kädessä yhteiskunnan laajemman yrittäjämönteisyyden kanssa. Se, että yhä useampi kohtaa tai kokeilee koulupolulla tai harrastustoiminnassa yrittäjyyttä, on eittämättä tervehdyttänyt nuorten yrittäjyysasenteita.

Yrittäjyyskasvatusta on järjestelmällisesti edistetty kahta reittiä: yhtäältä koulutuksen valtakunnallisten ohjausinstrumenttien eli lainsäädännön sekä opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden, toisaalta pedagogisen kehitystyön kautta. Opetusministeriö on tuonut kehittämiseen pitkäjänteisyyttä tarkastelemalla määräajoin koulutusjärjestelmän yrittäjyyskasvatuslinjaa (OKM 2004, 2009, 2017). Linjan konkretisoimiseksi koulutuksen järjestäjien edustajat ovat laatineet suosituksia yrittäjyysopetuksen kehittämiseksi (esim. Arene 2015; UNIFI 2016; Arene, UNIFI & Suomen Yrittäjät 2018).

Käytännön yrittäjyysopetuksessa isoa roolia ovat esittäneet yrittäjyyskasvatuksen kehittämiseen erikoistuneet Nuori yrittäjyys ry ja Valtakunnan YES ry. Harrastustoiminnassa yrittäjyyttä ovat tuoneet esille kasvavissa määrin perinteikkäät 4H-liitto sekä Suomen Partiolaiset. Tämän kehittämistoiminnan tuloksena yrittäjyyteen on alettu suhtautua hyvänä teke-

mällä oppimisen muotona, jonka on havaittu vauhdittavan myös muiden kuin yrittäjätaitojen kehittymistä (Johansen 2018).

Paljon on tehty, mutta paljon on vielä tehtävää. Myönteisestä kehityksestä huolimatta liian moni nuori kokee yhä, että koulutus ei tarjoa heille riittäviä yrittäjyysvalmiuksia. Vuoden 2019 Nuorisobarometrin vastaajista yli puolet ajattelee, etteivät koulu tai opinnot tarjonneet hyviä perustietoja yrittäjyydestä. Yrittäjäksi koulun kautta kertoo innostuneensa ainoastaan 16 prosenttia nuorista yrittäjistä. Vain kahdeksan prosenttia kaikista nuorista kertoo pyörittäneensä kouluaikana omaa yritystä. Samaa kertovat myös koulutusastekohtaiset selvitykset. Ammattiin opiskelevista yli 60 prosenttia ei koe koulutuksen antaneen heille hyviä valmiuksia toimia yrittäjänä (Osku 2016, 2018). Korkeakouluopiskelijoista näin ajattelee peräti yli 80 prosenttia (Lauronen 2019).

Teknologia ja startupit

Teknologian kehitys on purkanut yrittämisen esteitä. Samalla se on tuonut mukanaan aivan uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja niistä ammentavaa yrittäjyyttä. Nämä eivät voi olla vaikuttamatta digitalisoituvaan ympäristöön varttuneiden nuorten yrittäjyys-suhteeseen.

Yritystoiminnan käynnistämiseen on saatavilla yhä laajemmin tietoa ja tukea ajasta ja paikasta riippumatta. Kiinnostuksen herättyä liikkeelle myös pääsee yhä kohtuullisemmin alkuinvestoinnein. Usein pelkkä tietokone ja nettiyhteys riittävät. Yritystoiminnassa tarvittavien perusrasurssien, kuten vaikkapa taloushallinnon tai markkinointikanavien, valjastaminen on entistä helpompaa ja huokeampaa, kiitos pilvi- ja alustapalvelujen.

Diginatiiveille tietoyhteiskunnan työkalut ovat tuttuja: alle 35-vuotiaista käytännössä jokaisella on älypuhelin, ja he käyttävät internetiä päivittäin (Tilastokeskus 2018a). Siten ei ole yllättävää, että nuori yritys, jonka takana on tyypillisesti nuori yrittäjä, toimii monipuolisemmilla tietotyön välineillä kuin vanhempi

yrittäjä (Elisa & Suomen Yrittäjät 2019). Digitaalisaatio on myös avannut globaalit markkinat aloittavien yritysten ulottuville. Maailmanvalloitus ei ole enää yhtä sijaintiriippuvaista kuin ennen verkkokauppoja ja yhteisöpalveluja. Tämän tiedostavat myös niitä kuluttajina käyttävät nuoret. Yrittäjähakuisista korkeakouluopiskelijoista 56 prosenttia haluaisi toimia kansainvälisesti (Lauronen 2019).

Uudet yrittäjät ovat aiempaa koulutettumpia, kasvu- ja kansainvälistymishakuisempia sekä taipuvaisempia innovatiivisuuteen (Kotiranta, Pajanen & Rouvinen 2016). Nämä piirteet ovat leimallisimpia viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana tutuksi tulleessa startup-yrittäjyydessä. Startupien menestystarinat toimivat kannustavina esimerkkeinä varsinkin pidemmälle koulutautuville nuorille, joille Aaltoesin vanavedessä syntynyt opiskelijoiden yrittäjyyshiike tarjoaa yhteisön. Yksin ei startup-kipinän saaneen yrittäjänalun tarvitse muutenkaan jäädä. Coworking-tilat, yrityshautomot, bisnesenkelit, pääomasijoittajat ja monet julkiset toimijat tarjoavat konkreettisia palveluja nuorten innovatiivisten yritysten kehittämiseen ja kytkevät niitä osaksi laajempaa kasvuyrittäjyyden ekosysteemiä.

Slush-tapahtuman kaltaiset ilmiöt kertovat startup-yrittäjyyden ympärille rakentuneesta omaleimaisesta kulttuurista (Hyrkäs 2016), joka elää yritystoiminnan digitalisoitumisesta ja markkinoiden globalisoitumisesta. Startup-yrittäjyyden kumouksellisuuden ja yhteisöllisyyden tiedostaen ei ole ollenkaan yllättävää, että se puhuttelee nimenomaan nuorempaa polvea, jolle ”build, measure and learn” on mentaliteettina tutumpi kuin ”suo, kuokka ja Jussi”.

Työelämän rakenteet

Vaikka yksilö itse viime kädessä ratkaisee valinnoillaan polkunsuunnan, viitoittavat sosiaaliset ja taloudelliset rakenteet myös sen kulkua. Työmarkkinat ovat yksi nuorten tulevaisuutta pohjustava tekijä. Siksi on tarpeen tarkastella,

miten yrittäjätyön asema työmarkkinoilla on muuttunut ja mitä muutos merkitsee työelämään suuntaaville ja uraansa suunnitteleville nuorille. Samalla on arvioitava, miltä nuorten asema työelämässä yleisesti ottaen vaikuttaa.

Tilastokeskuksen (Sutela & Pärnänen 2018b) kattavan Yrittäjät Suomessa 2017 -katsauksen mukaan 2000-luvulla trendimaisesti nopeimmin kasvanut yrittäjien ryhmä ovat yksinyrittäjät tai laajemmin ilmaisten itsensä-työllistäjät, joihin lasketaan oman yrityksensä kautta työllistyvien yksin toimivien yrittäjien lisäksi apurahataiteilijat ja -tutkijat ja eri työmuodoissa operoivat freelancerit. Heitä on jo noin 170 000, mikä on noin 50 000 henkilöä enemmän kuin vuonna 2000. Yksin toimivien yrittäjien osuus kaikista yrittäjistä on jo 60 prosentin luokkaa.

Itsensä-työllistäjissä on suhteessa selvästi enemmän alle 35-vuotiaita kuin muissa yrittäjäryhmissä. Tämä kertoo siitä, että monen yrittäjäura alkaa nimenomaan yksin toimien. Yksinyrittäjien sukupuolijakauma on tasaisempi kuin muiden yrittäjien, joskin miehet ovat heissäkin enemmistössä. Lisäksi itsensä-työllistämisen toimiala- ja ammattirakenne on työnantajayrittäjinä toimivien vastaavia rakenteita selvästi monipuolisempi. Yksinyrittäjien samoin kuin kaikkien yrittäjien koulutustaso on myös kasvanut ja on jo melko lähellä palkansaajia: yksinyrittäjistä 43 prosentilla on korkeakoulututkinto, kun palkansaajista näin on 46 prosentilla. Yksinyrittäjyys on näin ollen yhä tasaisemmin työelämään jalkautunutta.

Miten yksinyrittäjyyden kasvu vaikuttaa nuorten uranäkymiin? Se luultavasti lisää todennäköisyyttä sille, että yhä useampi työelämänsä aloittava työllistää jossain vaiheessa uraansa itsensä yrittäjänä, vähintäänkin sivutoimisesti. Tämä selittyy ennen kaikkea sillä, että liike palkkatyöstä yksinyrittäjyyteen ja päinvastoin on suurempaa kuin virta palkkatyön ja työnantajayrittäjyyden välillä. Vaihutuus yksinyrittäjissä on toisin sanottuna suurempaa kuin työnantajayrittäjissä. Lisäksi palkka- ja yksinyrittäjätyön yhdisteleminen on

kohtuullisen yleistä ja yleisempää kuin palkkatyön ja työnantajayrittäjyyden yhdistely. Itsensätyöllistäjistä 14 prosenttia kertoo tekevänsä vuoden mittaan ainakin jonkin verran töitä myös palkansaajana. Tämä on yleisintä alle 35-vuotiailla yksinyrittäjillä. (Sutela & Pärnänen 2018b.) Uraseurantakyselyiden mukaan yliopistosta hiljattain valmistuneiden piirissä sivutoiminen yrittäjyys näyttäisi yleistyneen (Carver 2018).

Perinteisen yksinyrittäjyyden rinnalle on lisäksi noussut digitalisaation ajama keikkatalous. Yrittäjämäinen työ on tullut yhä luonnollisemmaksi osaksi lisätuloja hankkivien nuorten arkea, kun erilaiset välitysalustat – kuten ruokalahetti- ja kyytipalvelut – tarjoavat joustavia mahdollisuuksia itsensä työllistämiseen sivutoimisesti jo opintojen aikana tai palkkatyön ohessa. Myös niin kutsuttu kevytyrittäjyys eli verkkopohjaisten laskutuspalvelujen käyttö toimeksiantotöiden laskuttamiseen ilman rekisteröityä toiminimeä tai yhtiötä on kasvanut merkittävästi viime vuosina. Laskutuspalveluiden vetovoima perustuu niiden helppouteen sekä oman yrityksen perustamiseen yhä liitettäviin mielikuviin raskaasta byrokratiasta. Monille nämä keikka- ja laskutuspalvelut toimivat yrittäjyyden kokeilu ympäristöinä ja porttina päätoimiseen yritystoimintaan. (Kivisalo 2015.)

Entä nuorten yleinen asema työelämässä? Suomessa 15–24-vuotiaiden työttömyysaste on pysynyt viimeisen sitkeän matalasuhdanteen taituttuakin suhteellisen korkeana verrattuna koko työikäiseen väestöön: kesäkuussa 2019 nuorisotyöttömyyden trendiluku oli pienestä laskusta huolimatta 16 prosenttia (Tilastokeskus 2019). Samalla työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien niin kutsuttujen NEET-nuorten määrä on pienenemisestä huolimatta yhä iso ja käsitti vuonna 2018 arviolta 83 000 henkilöä (OKM 2019). Työelämän epävarmuus näyttää ainakin jossain määrin kasvaneen nuorilla. Voi siis olla, että samalla kun palkkatyön ailahtelevaisuus on lisääntynyt, on yrittäjyyden epävarmuus nuorten silmissä suhteellisesti vähentynyt.

Myös nuoret aistivat työmarkkinoiden muutoksen. Vuoden 2019 Nuorisobarometrin tulosten mukaan heistä 78 prosenttia on vähintään jokseenkin samaa mieltä siitä, että yrittäjyys yleistyy tulevaisuudessa. Reilu puolet pitää todennäköisenä sitä, että tulee välillä olemaan työtön.

Yksinyrittäjyyden kasvu, keikkatalouden nousu ja työelämän epävarmuus ovat kaikki rakenteellisia tekijöitä, joita moni nuori huomioi tehdessään ura- ja opintovalintoja. Tämän perusteella yrittäjyysuutteen vahvistaminen – oli kyse sitten asenteista, aikeista tai valmiuksista – vaikuttaa nuorelle varsin rationaaliselta strategialta, jolla luovia eteenpäin aiempaa vaihtelevammassa työelämässä.

Merkityshakuisuus

Edellä mainitut ilmiöt ovat eittämättä tärkeitä nuorten ja yrittäjyyden suhteen vahvistajia. Silti niitäkin kenties keskeisempi vaikutin löytyy työn ja elämän ylipäättään merkityshakuisuuden kasvusta. Elämän välttämättömyydet takaavassa jälkiteollisessa hyvinvointiyhteiskunnassa ihmisten tarpeiden painopiste näyttää siirtyneen asteittain kohti immateriaalisia asioita.

Myös Nuorisobarometrin 2019 tulokset tukevat tätä havaintoa. Barometrin mukaan nuoret kokevat aineellisen hyvinvoinnin selvästi vähemmän tärkeäksi kuin työn, vapaa-ajan ja ihmissuhteet. Myös luonnon hyvinvointi ajaa materialismin ohi. Lisäksi nuoret pitävät mahdollisuutta itsensä toteuttamiseen, osaamisen kehittämiseen ja monipuolisiin työtehtäviin selvästi tärkeämpinä työelämän valintoihin vaikuttavina tekijöinä kuin palkkatasoa tai työn vakinaisuutta. Selvä enemmistö ajattelee, että työn on vastattava omia arvoja.

Miten tämä kaikki liittyy nuorten yrittäjyysuhteeseen? Avainsana on vapaus. Se on yrittäjyyden leimallisin ominaisuus, joka on perinteisesti erottanut yrittäjätöiden palkkatyöstä ja jota yrittäjänä toimivat tyypillisesti eniten työssään arvostavat (Taloustutkimus 2013).

Myös Nuorisobarometrin 2019 vastaajista selvä enemmistö (75 prosenttia) on vähintään jokseenkin samaa mieltä siitä, että yrittäjyys on vapautta toteuttaa omia unelmia. Lähes yhtä moni näkee yrittäjyyden mahdollisuutena vaikuttaa yhteiskuntaan.

Vaikka työnantajan lukuun tehtävän työsuhteisen työn vapausaste on kasvanut varsinakin asiantuntijatehtävissä, kokevat yrittäjät edelleen voivansa vaikuttaa työnsä sisältöön selvästi enemmän kuin palkansaajat. Yrittäjätöön merkityksellisyys näkyy myös siinä, että suuremmista työmääristä huolimatta yrittäjien työn imu ja työtyytyväisyys ovat keskimäärin selvästi suurempia kuin palkansaajilla. (Sutela & Pärnänen 2018b.) Yrittäjätö näyttäisi tämän perusteella mahdollistavan omaan arvomaailmaan kytkeytyvän ja itsensä toteuttamiseen tähtäävän työnteon useammin kuin palkkatyö.

Yrittäjyys tuottaa toimeentulon lisäksi aikakautemme kenties tärkeintä mutta samalla vaikeimmin saavutettavaa arvoa eli merkitystä. Ei olekaan yllättävää, että entistä useampi jälkimaterialistisen sukupolven edustaja näkee yrittäjyyden houkuttelevana uravaihtoehtona.

SUURIA ODOTUKSIA JA ARVOKKAITA MAHDOLLISUUKSIA

On ilahduttavaa havaita, että nuorten suhde yrittäjyyteen näyttäisi olevan keskimäärin terveellä pohjalla. Samalla on kuitenkin huomattava, että merkittävä osa nuorisosta suhtautuu yrittäjyyteen uravaihtoehtona yhä epäluuloisesti, osa jopa kielteisesti. Tämä ei ole välttämättä ongelma, kunhan nuoria koskevan yrittäjyyspolitiikan tavoitteet asetetaan oikein.

Yhteiskunnalle yrittäjien määrä ei ole keskeisin menestyksen mittari. EU-maissa yrittäjyysaste eli yrittäjien osuus työllisistä on keskimäärin 15 prosenttia. Suomessa osuus on noin 13 prosenttia, muissa Pohjoismaissa kuuden ja kymmenen prosentin välimaastossa (OECD 2018). Tätä merkittävästi korkeampi yrittäjyysaste kertoo yleensä huonosti toimivista työmarkkinoista ja heikosti tuottavasta taloudesta

(Kiander 2004). Yrittäjien määrän lisääminen ei siten ole Suomelle tarkoituksenmukainen tavoite. Yrittäjäasteen pitäminen nykyisellä tasollaan voi kuitenkin osoittautua vaikeaksi, mikäli yrittäjäkunnan ikääntymisestä johtuvaa poistumaa ei saada korvattua uusilla nuoremman polven tekijöillä. Siksi on tärkeä huolehtia nuorten yrittäjyysaikeiden riittävästä tasosta ja sitä toimintaan kääntävistä kannusteista.

Yrittäjien määrää tärkeämpiä ovat yrittäjien ominaisuudet ja heidän johtamiensa yritysten tuottavuus. Siksi on toivottavaa, että yrittäjyyteen suuntaisivat ne, joilla on parhaat edellytykset johtaa yritysideoita kannattavaksi liiketoiminnaksi. Nuorten yrittäjyysuhteen vahvistaminen onkin tärkeää ennen kaikkea siksi, että se laajentaa potentiaalisten yrittäjien joukkoa ja siten kasvattaa todennäköisyyttä sille, että yrittäjyyteen ohjautuu enemmän yrittäjäksi soveltuvia kyvykkäitä yksilöitä.

Siksi on hienoa, että uusien yrittäjien profiili on kehittynyt myönteisesti. Korkeakoulutettujen osuus kaikista yrittäjistä on noussut jo 41 prosenttiin, ja toisen asteen tutkinnon pohjalta yrittäjänä toimii 46 prosenttia (Sutela & Pärnänen 2018b). Yrittäjien osaaminen on toisin sanoen ainakin koulutustasolla mitaten kasvussa. Uusilla yrittäjillä on myös aiempaa enemmän työkokemusta (Kotiranta, Pajanen & Rouvinen 2016).

Nuorten yrittäjyysuhteella on totta kai vaikutusta myös väestön yleiseen yrittäjämäiseen asenteeseen. Mitä vahvemiksi sisäinen yrittäjyys nuorena kehittyy, sitä paremmat ovat edellytykset pärjätä palkkatyössä ja elämässä yleensä. Käynnissä oleva teknologinen murroskausi vain lisää yrittäjämäisen otteen ja muutossinnikkyuden tarvetta. Tämän tiedostavat myös nuoret. Nuorisobarometrin 2019 tulosten mukaan 71 prosenttia nuorista kokee, että yrittäjämäistä asennetta ja taitoja tarvitaan kaikessa työssä.

Yhteiskunta odottaa nuorilta paljon, ajoin kohtuuttomastikin. Tämä pätee varmasti myös yrittäjyyteen. Silti tosiasioiden tunnustaminen on valistuneiden ratkaisujen lähtökohta.

Fakta on, että harmaantuva Suomi tarvitsee uusia osaavia yrittäjiä, jotka luovat työtä itselleen ja muille. Näiden tulevaisuuden raivaajien tehtävänä on lisäksi valjastaa uusi vallankumouksellinen teknologia entistä kestävämmiksi ja tuottavammiksi elinkeinoiksi.

Nuorten vahva yrittäjyysuhde antaa näille odotuksille onneksi katetta. Työelämään on tulossa tai sinne on jo siirtynyt aiempaa yrittäjähenkisempi ikäryhmä, ja tämä on Suomelle suuri mahdollisuus. Mahdollisuus se on kuitenkin myös monille nuorille itselleen, sillä yrittäjyys on osoitetusti hyvä väylä tavoitella merkityksellistä (työ)elämää.

Näitä mahdollisuuksia ei sovi hukata, eikä nuoria saa jättää niiden kanssa yksin. Siksi tarvitaan määritietoista ja monen rintaman yrittäjyyspolitiikkaa, jonka tavoitteena on jokaisen nuoren sisäisen yrittäjyyden vankistamisen lisäksi oltava se, että yhä useampi yrittäjähakuihin ja ennen kaikkea yrittäjäksi soveltuva rohkaistuu perustamaan yrityksen tai hyppäämään vanhan ja vakiintuneen puikkoihin. Rohkeus on yksilöllistä, mutta yhteiskunta voi sitä ruokkia. Siinä kaksi asiaa nousee ylitse muiden.

Ensinnäkin esikuvilla ja valmiuksilla on väliä. Yrittäjyyttä mittailevat nuoret etsivät virikkeitä ja vahvistusta yrittäjälöikan jo tehneiltä. Kun yrittäjyys on riisuttu myyteistään, on siihen helpompi suhtautua kiihkottomasti vaihtoehtona muiden joukossa. Pitkälti siksi yrittäjäperheiden vesat suuntaavat muita todennäköisemmin yrittäjäuralle. Kaunistelemattomat kokemukset yrittäjä-äidin tai -isän arjesta, sen iloista ja suruista, tarjoavat eheän lähtökohdan nuoren urapohdiskelulle.

Joka viidennellä nuorella ei ole mahdollisuutta raottaa perheensä tai edes tuttavien avulla yrittäjyyden verhoa. Vuoden 2019 Nuorisobarometrin tulosten mukaan yli puolet nuorista kokee, ettei heitä ole innostettu yrittäjyyteen. Kannustuksen ja konkreettisen esimerkin puuttuessa valinnat jäävät ennakkoluulojen varaan. Lopputuloksena on menetettyjä mahdollisuuksia, kun askel yrittäjäksi jää ottamatta – tai karvaita pettymyksiä, kun askel on otettu mielikuviin eikä tietoon perustuen.

Jotta mahdollisimman moni pääsisi perehtymään yrittämisen todellisuuteen, tulisi kaikilla koulutusasteilla olla mahdollisuuksia yritystoiminnan tai yrittäjämäisen tekemisen harjoitteluun. Myös barometrin tulosten mukaan 62 prosenttia nuorista ajattelee, että jo peruskoulussa kaikille tulisi opettaa yrittäjyystaitoja. Lisäksi yrittäjien itsensä on oltava aktiivisesti mukana yrittäjyyskasvatusta tekevien oppilaitosten ja yhteisöjen toiminnassa. Koska nuoria on moneen junaan, on jokaisen yrittäjän esimerkki arvokas.

Toiseksi yhteiskunnan ja talouden rakenteilla on väliä. Siksi on tärkeä pitää huoli yrittäjyyden yleisistä edellytyksistä ja ennen kaikkea niiden ajanmukaisuudesta. Nyt näin ei kaikilta osin ole. Barometrin vastaajista vain joka viides kokee, että Suomen lainsäädäntö ja verotus tukevat yrittäjyyttä. Savupiipputeollisuuden kaudella ja suurten ikäluokkien aatemaailmasta käsin rakennetut työmarkkinat, verotus, sosiaaliturva ja muu sääntely vastaavat aina vain heikommin nuoremman polven yrittäjähenkiseen eetokseen.

Ainekset uuden aikakauden ja entistä yrittäjähenkisemmän Suomen rakentamiseen ovat olemassa. Nuoret ovat näistä kirkkaasti arvokain. Kohdellaan heitä sen ansaitsemalla arvokkuudella.

LÄHTEET

- Aarnio, Leo (2015) *Opiskelijasta yrittäjäksi – opiskelijayrittäjyys suomalaisissa korkeakouluissa lukuvuonna 2014–2015*. Helsinki: Suomen Yrittäjät ry.
- Arene (2015) *Ammattikorkeakoulujen yrittäjyys-suositukset*. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry.
- Arene, UNIFI & Suomen Yrittäjät (2018) *Korkeakoulujen yrittäjyys-suositukset*. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry & Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry & Suomen Yrittäjät ry.
- Carver, Eric (2018) *Korkeakoulutettujen sirutominen yrittäjyys kasvussa – vai aiemmin piilossa?* Blogikirjoitus 17.1.2018. <https://blogs.>

- helsinki.fi/urapalvelut/2018/01/17/korkeakoulutettujen-sivutoiminen-yrittajyykskassussa-vai-aiemmin-piilossa/
- Elisa & Suomen Yrittäjät (2019) *Suomalaisten pk-yritysten digitaalisuus 2018*. Elisa Oyj & Suomen Yrittäjät ry.
- Global Entrepreneurship Monitor (GEM) (2000–2015). <https://www.gemconsortium.org/>. Global Entrepreneurship Monitor consortium.
- Hyrkäs, Antti (2016) *Startup Complexity: Tracing the Conceptual Shift Behind Disruptive Entrepreneurship*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Johansen, Vegard (2018) *Innovation Cluster for Entrepreneurship Education* (ICEE-project). ENRI - Research Report 01/2018. Lillehammer: Østlandsforskning/ Eastern Norway Research Institute. <http://icee-eu.eu/component/attachments/?task=download&id=623:ICEE-final-report>
- Kiander, Jaakko (2004) *Onko Suomessa liian vähän yrittäjiä?* Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/148322/k343.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kivisalo, Sini (2015) *Kevytyrittäjäyys osana työelämän muutosta*. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu.
- Kotiranta, Annu & Pajarinen, Mika & Rouvinen, Petri (2016) ”Onko uusyrityäjyyden luonne muuttunut?”. ETLA Raportit nro 67. <https://pub.etla.fi/ETLA-Raportit-Reports-67.pdf>
- Mascherini, Massimiliano & Bisello, Martina (2015) *Youth entrepreneurship in Europe: Values, attitudes, policies*. Luxembourg: Eurofound.
- OECD (2018) *Self-employment rate*. Organisation for Economic Co-operation and Development. <https://data.oecd.org/emp/self-employment-rate.htm>
- OKM (2004) *Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpiteohjelma*. Opetusministeriön julkaisuja 2004:18. Helsinki: Opetusministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80387/opm18.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- OKM (2009) *Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat*. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7. Helsinki: Opetusministeriö. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78869/opm07.pdf>
- OKM (2017) *Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://minedu.fi/yrittajyylinjaukset>
- OKM (2019) *Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat (NEET) nuoret, katsaus tilanteeseen ja toimenpiteisiin*. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://valtioneuvosto.fi/documents/1410845/4449678/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+%28NEET%29+nuoret%2C+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin/51231944-1fc0-ef0b-fc7a-afc6c975b010/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+%28NEET%29+nuoret%2C+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin.pdf>
- Osku (2013) *Amis 2013 -tutkimus*. Suomen Opiskelija-Allianssi Osku ry.
- Osku (2016) *Amis 2016 -tutkimus*. Suomen Opiskelija-Allianssi Osku ry.
- Osku (2018) *Amis 2018 -tutkimus*. Suomen Opiskelija-Allianssi Osku ry. <https://www.amistutkimus.fi/>
- Saarela, Pekka (1998) *Nuorisobarometri 2/1998*. NUORAn julkaisuja nro 9. Helsinki: Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, verkkojulkaisuja 111. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf
- Lauronen, Tina (2019) *Opiskelijasta yrittäjäksi -opiskelijayrittäjäyys suomalaisissa korkeakouluissa lukuvuonna 2018—2019*. Helsinki: Suomen Yrittäjät ry. https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/opiskelijasta_yrittajaksi_2019.pdf
- Taloustutkimus (2013) *Yrittäjyysilmapuntari*. Taloustutkimus Oy. https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/migrated_documents/1095220yritt3a4jyysilmapuntari202013.pdf

- Tilastokeskus (2001–2019) *Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus*. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/tyti/tup.html>
- Tilastokeskus (2018a) *Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/sutivi/2018/sutivi_2018_2018-12-04_tie_001_fi.html
- Sutela, Hanna & Pärnänen, Anna (2018b) *Yrittäjät Suomessa 2017*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/tyty_201700_2018_21465_net_p2.pdf
- Tilastokeskus (2019) *Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus*. Helsinki: Tilastokeskus. [http://www.stat.fi/til/tyti/Lyly-Yrjänäinen, Maija \(2017\) Työolobarometri 2017. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 32/2018. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.](http://www.stat.fi/til/tyti/Lyly-Yrjänäinen, Maija (2017) Työolobarometri 2017. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 32/2018. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.)
- UNIFI (2016) *Yliopistojen yrittäjyys-suositukset*. Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry. <https://docplayer.fi/24817111-Yliopistojen-yrittajyys-suositukset.html>

MUUTTUVA TYÖ JA YRITTÄJYYS

JOHDANTO

Tämä artikkeli käsittelee työn ja yrittäjyyden tulevaisuutta ja muutosta päätöksenteon ja julkisen vallan näkökulmasta. Yrittäjyyden ja työn murros on yhteiskunnallinen kysymys päätöksentekijöiden pöydällä nyt ja tulevaisuudessa entistä vahvemmin. Tarvitsemme pitkän aikavälin päätöksentekoa ja valmistelua, jossa keskustelu työn ja yrittäjyyden tulevaisuudesta ja murroksesta jatkuu.

Suomi on Euroopan parhaita maita yrittäjälle. Tilastoja johtaa tällä hetkellä Tanska, Norjan, Ruotsin ja Suomen seurattessa aivan perässä – Pohjoismaat ovat siis reippaasti kärjessä (European Chamber 2019). Häntäpäässä tulevat Ukraina ja Bosnia-Hertsegovina. Mitä tällainen mittari kertoo käytännössä? Kyseinen mittari rakentuu Maailmanpankin yritystoiminnan harjoittamisen helppoutta mittaavasta *Ease of Doing Business* indeksistä sekä Transparency Internationalin korruptioindeksistä, joka koostuu erilaisista hallinnon luotettavuudesta ja yritysilmastoa arvioivista kyselytuloksista. Suomessa on siis suhteellisen helppo yrittää ja vain vähän vallan väärinkäyttöä, lahjontaa ja ammattimaista rikollisuutta haittaamassa elinkeinoelämää.

Maamme kyky vastata työn ja yhteiskunnan muutoksista nouseviin kysymyksiin määrittää sitä, millainen toimintaympäristö tulevilla yrittäjillämme on. Yrittäjiä ja yrittäjämäisesti toimivia halutaan lisää. 1990-luvulta eteenpäin Suomen hallitukset ovat yksi toisensa jälkeen kannustaneet yrittäjyyteen ohjelmissaan (Koskinen & Saarinen 2019) ja pyrkineet siihen, että yrittäjyyden kannusteista pidetään huolta. Näkökulma nostaa työn ja yrittäjyyden mur-

roksesta esiin päätöksenteon kannalta tärkeitä tulevaisuudessa huomiota vaativia asioita.

Hyvistä lähtökohdista huolimatta meillä on suhteellisen vähän yrityksiä, etenkin vientialoilla, myös globaaleja markkinoita johtavilla aloilla osuutemme on varsin pieni (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017). Maamme kyky vastata työn ja yrittäjyyden muutoksista nouseviin kysymyksiin määrittää sitä, millainen toimintaympäristö tulevilla yrittäjillämme on ja kuinka houkuttelevia erilaiset tavat tehdä töitä ja yrittää ovat.

YRITTÄJÄT TYÖN MUUTOKSESSA

Yrittämisen kenttä on jo nyt monimuotoinen: on työnantajayrittäjiä, maatalousyrittäjiä ja yksinyrittäjiä, freelancereita, kevytyrittäjiä ja alustatyöntekijöitä. Yritykset voivat olla kasvuyrityksiä, startuppeja, vientiyrityksiä, pieniä ja keskisuuria yrityksiä tai mikroyrityksiä.

Tulevaisuudessa erilaiset globaalit alustatalouden ratkaisut, kuten sovellusten tai verkkoalustan kautta tarjottavat keikkatyöt (AirBnB, Uber jne.), todennäköisesti yleistyvät. Yhä useammat yritykset ja julkiset organisaatiot hankkivat tulevaisuudessa enemmän osaamista ja resursseja alustoilta. Samoin yksittäiset ihmiset tai yhteisöt käyttävät enemmän palveluja, jotka tuotetaan alustojen kautta.

Teknologian ja työn murros lisäävät niin sanottujen kevytyrittäjien määrää. Kevytyrittäjä on yrittäjä, jolla ei ole omaa y-tunnusta. Työ on usein yksinyrittämistä ja hyödyntää digitalisaatiota sekä globaaleja alustoja. Vaihtelu eri roolien välillä on yleistä, sama ihminen voi olla omistaja, työnantaja, työntekijä, ostaja, myyjä, asiakas tai näiden yhdistelmä.

Valtaosa suomalaisista työskentelee edelleen perinteisissä työsuhteissa, mutta tulevaisuudessa yhä useampi voi vuorotella eri tavoin organisoituneen työn välillä.

Sipilän hallituksen Tulevaisuusselonteon ensimmäinen osa julkaistiin kesäkuussa 2017 (Oksanen 2017): siinä tarkasteltiin työn muutosta. Selonteon toisessa osassa etsittiin ratkaisuja työn murrokseen (Valtioneuvosto 2018). Toinen osa ja myös tämä artikkeli pohjautuu tutkijaselvitykseen vuodelta 2018 (Anttila ym. 2018), ja laajempaa tausta-analyysia kaipaavien kannattaa perehtyä siihen. Eduskunnan perusteellinen mietintö selonteon ensimmäisestä osasta täydensi ja haastoi työtä eteenpäin.

Pitkälle tulevaisuuteen ulottuva, ylisukupolvinen ajattelu on myös keskeinen osa kestäväen kehityksen toimintaohjelmaa, Agenda2030:a.

Yrittäjän taidot ja tiedot tulevaisuudessa

Yrittäjyyteen, yrittäjämäisyyteen ja uudenlaisiin tapoihin yrittää voi oppia. Listaukset tarvittavista taidoista tulevaisuuden työn maailmassa ovat tuttuja ja pitävät sisällään luovuuden, innovaatiokyvyn, riskienhallinnan ja vastuullisuuden, samoin kuin kyvyn suunnitella, asettaa tavoitteita ja johtaa toimintaa tavoitteiden saavuttamiseksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017.) Tällaisten yrittäjyysvalmiuksien merkitys kasvaa tulevaisuudessa edelleen.

Ymmärrys alustatalouden toiminnasta, lohkokeitjuista, virtuaalivaluutoista ja tekoälystä on jatkossa entistä tärkeämpää. Muutosten hallintataitojen ohella digitaalisten ratkaisujen ja alustojen hyödyntämisaamiset, digitaaliset kommunikaatiotaidot ja tiedon digitaaliset jakamistaidot nousevat esiin tärkeimpinä työelämätaidoina (Osaamisen ennakointifoorumi 2019). Vaikka esimerkiksi nuorilla on varsin realistinen kuva yrittämisestä ja yrittäjyydestä (Nurmi 2004), on syytä kiinnittää huomiota siihen, mistä tämän hetken mielikuvat ja ymmärrys yrittäjyydestä rakentuvat ja pystyykö niillä vastaamaan edes lähivuosina uusien yrit-

täjien haasteisiin. Keskustelu dataan perustuviin algoritmipohjaisista liiketoimintamalleista, digitaalisesta luottamuksesta ja systeemitason muutoksista karkaa helposti tämän hetken arjen ulkopuolelle, mutta on kriittisen tärkeää. Johannes Koponen (2019) korostaa, kuinka tällä hetkellä alustat ja alustalous ymmärretään osin liian kapeasti. Ihmisten toiminta, teknologia, talous ja yhteiskunnat muuttuvat, ja olisi outoa, jos se ei vaikuttaisi sekä olemassa olevaan yrityskenttäämme että ennen kaikkea siihen osaamiseen ja kasvatukseen, jota tarjotaan tuleville yrittäjille.

Yrittäjyyteen liittyy myös vahvoja oletuksia henkilökohtaisten ominaisuuksien kehittämisestä. Yrittäjät kokevat olevansa usein ahkerampia, vahvempia ja kovempia riskinottajia kuin muut, sankarillisuuteen saakka. (Kantola & Kuusela 2019; tilasto-osio tässä julkaisussa.) Näiden ominaisuuksien kehittämiseen ei ole oppiaineita, ja yrittäjyyteen kasvamisessakin korostuvat yksilön oma vastuu ja tahto.

Kaikilla tulisi olla mahdollisuus kehittyä jatkuvasti ja monipuolisesti elämässään ja työssään. Osaaminen myös kertyy yhä useammasta lähteestä, ja digitaaliset ratkaisut tarjoavat tähän uudenlaisia ja kehittyviä välineitä (Osaamisen ennakointifoorumi 2019). Kehitykselle ja uuden oppimiselle on kuitenkin erityisen hankala löytää aikaa yrittäjänä, mahdollisesti yksin hoitaen kaikki yrittämiseen liittyvät velvoitteet. Suurin yksittäinen syy siihen, etteivät ihmiset enää hanki lisää osaamista, on ajan puute (OECD 2017). Alustataloudessa, jossa ei ole perinteistä työnantajaa eikä alustan ylläpitäjä ole välttämättä Suomen kansallisten säädösten ulottuvissa, on vaikea nähdä, että alustan ylläpitäjä ottaisi vastuuta yksilöiden osaamisen kehittämisestä, varsinkin kun yksilöt joutuvat yhä kovemmin kilpailemaan voidakseen myydä työpanostaan alustoilla. On olemassa riski, että osaamisen kehittämisen kustannukset jäävät valtaosin yhteiskunnan tai yksilöiden kontolle jopa nykyistä enemmän. Samaan aikaan jatkuvan oppimisen kehittämisen tarve kasvaa entistä suuremmaksi.

KYSYMYKSIÄ PÄÄTTÄJILLE TYÖN JA YRITTÄJYYDEN TULEVAISUUDESTA

Työn ja yrittäjyyden muutokseen liittyy paljon kysymyksiä, joista yhteiskunnassamme pitää lähitulevaisuudessa tehdä päätöksiä. Näitä kysymyksiä on käsitelty esimerkiksi viimeisimmässä hallituksen tulevaisuusselonteossa (Valtioneuvoston kanslia 2017 ja 2018) ja eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan mietinnöissä (Tulevaisuusvaliokunta 2019), joihin tämä artikkeli osin pohjautuu.

Palkkatyön ja yrittäjyyden suhde

Keskeiset kysymykset nousevat palkkatyön ja yrittäjyyden suhteesta sekä uusista teknologioista ja niiden hyödyntämisestä ja sääntelystä. On kiinnitettävä huomiota siihen, miten palkkatyön ja yrittäjyyden välinen suhde määritellään esimerkiksi sosiaaliturvajärjestelmässä tai miten joustavasti siirtyminen palkkatyöstä yrittäjäksi toteutuu. Tulevaisuudessa mahdollisesti lisääntyvä alustoilla tapahtuva työ tai lisääntyvät vaihdokset eri työmuotojen välillä lisäävät muutospainetta. Esimerkiksi työttömyysturvan muutostarpeita on jo selvitetty laajasti (Löfgren & Hellstén 2016). Perinteisellä palkkatyöllä on monin tavoin erilainen asema suhteessa muihin työn muotoihin. Yrittäjyyden ajatellaan olevan ihmisen oma valinta ja tarjoavan palkkatyötä enemmän vapautta, mutta on muistettava, ettei yrittäjyys suinkaan aina ole selkeä ja harkittu valinta. Yksinyrittäjäksi tai freelanceriksi ryhtyminen sisältää paljon riskejä ja epävarmuuksia.

Uusien teknologioiden ja alustojen sääntelyratkaisut ja hyödyntäminen edellyttää myös julkisen vallan ja työmarkkinaosapuolten tiivistä yhteistyötä. Mikäli tavoitteena on tuottaa kevytyrittäjille ja alustatyöntekijöille sama turvallisuudentunne ja palveluverkko kuin työsuhteisille, on pohdittava työnjakoa valtion ja muiden instituutioiden välillä. Toisin sanoen yhteiskunnallisten instituutioiden työnjaon on pystyttävä sopeutumaan ympäröivän yh-

teiskunnan ja ihmisten tarpeiden muutokseen alustatalouden kehityksen huomioiden.

Ymmärrys uusista ilmiöistä, teknologioista ja ratkaisuista

Tietoa on paljon saatavilla, ja uusiakin ilmiöitä, kuten alustataloutta, seurataan jo aktiivisesti. Ilmiöiden ja toimintaympäristön muutosten määrittely aiheuttaa kuitenkin haasteita, esimerkiksi alustatalouden ja alustoilla tehtävän työn määritelmät vaihtelevat ja tutkimuksista saatava tieto saattaa kertoa eri asioista (Mattila 2019). Niin työolainsäädännön, sosiaalivakuutuslainsäädännön kuin verolainsäädännön soveltaminen muuttuvat aiempaa monimutkaisemmiksi.

Päättäjien ja lainsäätäjien on ymmärrettävä yritystoiminnan luonteen muutos, jotta suomalaiset ja eurooppalaiset lait ja säännökset mahdollistavat kansainvälisesti kilpailukykyisen ja reilun yhteiskunnan alustojen (Koponen 2019) ja jakamis- ja yhteisötalouden kehittyessä. On tärkeää luoda ympäristö, jossa henkilön on mahdollista siirtyä yrittäjäksi tai alustatyöntekijäksi ilman, että hän menettää turvan tai vaikkapa työhyvinvointiin ja -terveyteen liittyvän tuen, jotka usein kytkeytyvät perinteiseen palkkatyösuhteeseen. Alustatyöhön liittyy myös riski siitä, että yritys siirtää perinteisesti työnantajalle kuuluvia kuluja ja vastuita työntekijälle (SAK 2019). Käytännössä on tarve turvata alustoilla työskenteleville oikeudellinen asema, sosiaali- ja työsuhte-edut, kuten työttömyysturva ja eläke, työhyvinvointi, vakuutukset, verotuksen oikeudenmukaisuus samalla mahdollistaen aktiivisen liukumisen roolista toiseen (Ailisto 2016). Tämä on kuitenkin vaikeaa, koska alustatyössä ei ole perinteistä työnantajaa eikä siten työnantajan velvoitteita. Alustatyön kysyntää voi lisätä työnantajavelvoitteiden ja muiden kustannusten väheneminen siihen siirryttäessä.

Uudet teknologiat, alustat ja tarvittavat sääntelyratkaisut nostavat jatkuvasti esiin lisää kysymyksiä. Keskeiset ratkaisemattomat ky-

symykset julkisen vallan ja hyvinvointiyhteiskuntamme näkökulmasta liittyvät esimerkiksi verotukseen. Digitaalisten palveluiden oikeudenmukainen verotus edellyttää veropohjan laajentamista globaalisti ja myös Suomessa. Verohallinnon uudistamistyötä alustatalouden verottamiseksi on syytä vahvistaa.

Uuden työn ja yrittäjyyden arvo

Demografinen muutos korostaa kykyä työskennellä ja olla toimielias nykyistä pitempään. Ihmisen omat valmiudet huolehtia työ- ja toimintakyvystään ja osaamisestaan korostuvat, mutta on tärkeää tukea ikääntyneitä pysymään aiempaa kauemmin toimeliaina ja työssään tyytyväisinä.

Työn merkityksen muuttuessa osaaminen ja motivaatio ovat yhä tärkeämpi osa työkykyä. Jos henkilö ei ole työntekijäasemassa, kuten yrittäjät tai alustatyöntekijät, työkyvystä, motivaatiosta, terveydestä tai osaamisen kehittämisestä huolehtiminen on pitkälti vapaaehtoista. Jos esimerkiksi alustoilla tehtävä työ on yhteiskunnassa vasta toissijaisesti arvostettua työtä, voivat seuraukset olla hyvinkin ei-toivottavia. Seurauksena voi olla tällaisen työn katoaminen Suomesta kehittyviin, englantia koulukielenä käyttäviin maihin. Toinen mahdollinen seuraus on, että työmarkkinat polarisoituvat yhä enemmän, kun alustatyötä tekevät jäävät monien järjestelmien ulkopuolelle ja osin jopa marginalisoituvat. Toimeentulon epävarmuus ja huolet lisääntyvät. Reilu ja toimiva uuden työn, yrittäjyyden ja alustojen yhteiskunta edellyttää tahtoa ja keinoja tällaisten kysymysten ratkaisemiseen.

Tarvitsemme avointa ja moniarvoista keskustelua ja päätöksiä työn ja yrittäjyyden tulevaisuudesta sekä siitä, minkälaisen yhteiskunnan haluamme. Tällä tavalla lisätään luotamusta tulevaisuuteen ja sen rakentamiseen yhdessä yrittäjämäisesti ja kokeillen. Monet keskeiset havainnot työn ja yrittäjyyden murroksesta ovat varsin tuttuja. Keskustelua on silti syytä jatkaa, sillä työn tekemisen muodot ja työsuhteet moninaistuvat edelleen, palkkatyö,

yrittäjyys ja muut erilaiset tavat tehdä työtä sekoittuvat toisiinsa yhä enemmän. Uusia ratkaisuja etsitään osaamisesta, työmarkkinoiden joustavoittamisesta ja niin koulutuksen kuin sosiaaliturvan reformeista. Suomi ei myöskään voi tehdä ratkaisuja yksin. Työn murros on globaali kysymys, joka yhdistyy ilmastomuutokseen, muuttoliikkeeseen, kansainväliseen järjestykseen, digitalisaatioon ja kestäväan kehitykseen.

LÄHTEET

- Ailisto, Heikki ym. (toim.) (2016) *Onko Suomi jäämässä alustatalouden junasta?* Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 19/2016. <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=11201>
- Anttila, J. & Eranti, V. & Jousilahti, J. & Koponen, J. & Koskinen, M. & Leppänen, J. & Neuvonen, A. & Dufva, M. & Halonen, M. & Myllyoja, J. & Pulkka, V. & Annala, M. & Hiilamo H. & Honkatukia, J. & Järvensivu, A. & Kari, M. & Kuosmanen, J. & Malho, M. & Malkamäki, M. (2018) *Pitkän aikavälin politiikalla läpi murroksen – tahtotiloja työn tulevaisuudesta.* Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 34/2018. <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=25901>
- European Chamber (2019) Best European Countries for Business 2019. EuCham Research Department 6.2.2019. <https://eucham.eu/wp-content/uploads/2019/09/2019-BECB-full-report-FINAL-2019-02-190911.pdf>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017) Yrittäjyyslinjaukset koulutukseen. <https://minedu.fi/documents/1410845/4363643/yrittajyyslinjaukset-koulutukseen-okm-2017.pdf> (Viitattu 3.10.2019.)
- Osaamisen ennakointifoorumi (2019) OEF:n tulosesminaari 4.4.2019. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/mita-osaamista-tarvitaan-tulevaisuudessa_nyysola_04042019.pdf.

- Kantola, Anu & Kuusela, Hanna (2019) *Huipputuloiset – Suomen rikkain promille*. Tampere: Vastapaino.
- Koskinen, Henri & Saarinen, Arttu (2019) Innovaatioita, kasvua ja yrittäjämäisiä kansalaisia: Yrittäjyyspuhe suomalaisissa hallitusohjelmissa 1979–2015. *Sosiologia* 2019 56 (2),141–156.
- Koponen, Johannes (2019) *Alustatalous ja uudet liiketoimintamallit – kuinka muodonmuutos tehdään*. Helsinki: Alma Talent.
- Löfgren, Maria & Hellstén, Harri (2016) *Selvitys työttömyysturvajärjestelmän muutostarpeista palkkatyön ja perinteisen yrittäjyyden välimaastossa*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 40/2016. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Mattila, Maija (2019) *Työ ja työntekijän oikeudet alustataloudessa*. Helsinki: Kalevi Sorsa -säätiö.
- Nurmi, Timo (2004) *Yrittäjyyden edistäminen: Yrittäjyyden uusi kuva 2020*. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun kauppakorkeakoulu.
- OECD (2017) Highlights from the OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2017 – The Digital Transformation: Finland. <https://www.oecd.org/finland/sti-scoreboard-2017-finland.pdf>.
- Oksanen, Kaisa (2017) Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa. Jaettu ymmärrys työn murroksesta. 8.6.2017. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 13a/2017. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80036>
- SAK (2017) Mahdollisuuksien aika -hanke. <https://www.sak.fi/yhteiskunta/mahdollisuuksien-aika>
- Tulevaisuusvaliokunta (2019) Valiokunnan mietintö TuVM12018 vp. VNS 5/2018 vp, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/TuVM_1+2018.aspx (Viitattu 4.10.2019.)
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2017) Suomen innovaatiopolitiikan OECD-arviointi 2017. TEM julkaisuja 25/2017. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80084/TEMjul_25_2017_verkkojulkaisu.pdf
- Valtioneuvoston kanslia (2017 & 2018) Juha Sipilän hallituksen tulevaisuusselonteko. 2017 ja 2018. <https://vnk.fi/tulevaisuusselonteko> (Viitattu 4.10.2019.)
- Valtioneuvosto (2018) Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 2. osa. Ratkaisuja työn murroksessa. Valtioneuvoston julkaisusarja 30/2018. Helsinki: Valtioneuvosto. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161091/VN_30_2018_Tulevaisuusselonteko_.pdf
- Valtioneuvoston kanslia (2017) Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta. Kestävän kehityksen Suomi – pitkäjänteisesti, johdonmukaisesti ja osallistavasti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 3/2017. 2.2.2017. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79854/VNK_J0317_net.pdf?sequence=1&isAllowed=y

LIITTEET

LIITE 1

NUORISOBAROMETRI 2019, HAASTATTELULOMAKE

Hei! (nimi) Olen Feelback Oy:n haastattelija, hyvää huomenta/päivää/iltaa. Teemme Valtion nuorisoneuvoston toimeksiannosta tutkimusta, joka koskee nuorten näkemyksiä omaan elämään liittyvistä asioista. Kyselyn teemana on työ ja yrittäjäyys. Kysymysten läpikäynti vie noin 20 minuuttia. Olisiko sinulla nyt aikaa vastata?

Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja analysoidaan tilastollisesti. Tutkimuksen tulokset julkaistaan tavalla, jossa yksittäisiä tutkittavia ei voi tunnistaa.

Aluksi kysyn muutamia taustakysymyksiä.

T1 Mikä on sukupuolesi?

- 1) Nainen
- 2) Mies
- 3) Muu
- 99) Ei halua tai osaa sanoa

T2 Mikä on ikäsi? (vuosina)

T3 Missä kunnassa asut tällä hetkellä?

T4 Mitä on äidinkielesi?

- 1) Suomi
- 2) Ruotsi
- 3) Muu
- 99) EOS

T5 Teetkö tällä hetkellä palkkatyötä?

HAASTATTELIJA: Palkkatyö on työn muoto, jossa työntekijä tekee työtä työnantajalle ja saa siitä rahallisen korvauksen eli palkkaa

- 1) Kyllä
- 2) Ei
- 99) EOS

(T6 JOS T5=1)

T6a Onko työsuhteesi kokoaikainen vai osa-aikainen?

- 1) Kokoaikainen
- 2) Osa-aikainen

T6b Onko työsuhteesi pysyvä vai määräaikainen?

- 1) Pysyvä / toistaiseksi voimassa oleva
- 2) Määräaikainen

T6c Millainen työaika sinulla on?

- 1) Säännöllinen päivätyö
- 2) Muu työaika (vuorotyö, iltatyö, epäsäännöllinen työaika jne.)

T6d Oletko vuokratyöntekijä?

- 1) Kyllä
- 2) Ei
- 99) EOS

T8 Opiskeletko parhaillaan oppilaitoksessa tai oletko ammatillisessa koulutuksessa?

- 1) Kyllä
- 2) Ei
- 99) EOS

JOS T8=1 (OPISKELEE)

T9 Oletko parhaillaan...? LUETTELE

- 1) Peruskoulussa
- 2) Lukiossa
- 3) Toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa
- 4) Ammattikorkeakoulussa
- 5) Yliopistossa
- 6) Jossain muualla
- 99) EOS

T10 Mikä on tällä hetkellä pääasiallinen toimintasi? Oletko ... (LUETTELE)

- 1) Koululainen tai opiskelija
- 2) Palkkatyössä
- 3) Yrittäjä
- 4) Työtön
- 5) Vanhempainvapaalla
- 6) Työpajassa, ammattistartissa tai työkokeilussa
- 7) Jokin muu, mikä? _____
- 99) EOS

Kiitos! Siirrymme nyt varsinaisiin haastattelukysymyksiin.

K1 Tämä haastattelun teemana on työ. Eri ihmiset tarkoittavat työllä eri asioita. Missä määrin sinä itse pidät seuraavia toimintoja työnä?

(5=Täysin, 4= Paljon, 3= Jonkin verran, 2= vähän, 1= En yhtään, 99=eos)

- a) Palkkatyö (jossa työntekijä tekee rahaa vastaan työtä työnantajalle)
- b) Palkaton kotityö (kuten siivoaminen, lastenhoito, remontointi)
- c) Palkaton työ (kuten työkokeilu tai harjoittelu osana opintoja)

- d) Palkaton vapaaehtoistoiminta (esimerkiksi järjestöissä tai talkoissa)
- e) Apurahansaajana toimiminen (esimerkiksi tieteen tai taiteen parissa)
- f) Yksinyrittäjänä toimiminen (yrittäjä, jolla ei ole palkattua työvoimaa eikä työnantajaa)
- g) Työnantajayrittäjänä toimiminen (yrittäjä, jolla on palveluksessaan palkattua työvoimaa)
- h) Freelancerina toimiminen

K2-K8 JOS PALKKATYÖSSÄ TAI YRITTÄJÄ T5=1 TAI T10=2, 3

K2 Sanoit itse olevasi palkkatyössä tai yrittäjä. Vastaavatko nykyiset työtehtäväsi koulutustasi?

(Täysin / Melko hyvin / Jonkin verran / Ei lainkaan / EOS)

K6-K7 JOS PALKKATYÖSSÄ TAI YRITTÄJÄ T5=1 TAI T10=2, 3

K6a Koetko omassa elämässäsi työn ja vapaa-ajan välisen rajan selväksi?

(5=Täysin, 4= Paljon, 3= Jonkin verran, 2= vähän, 1= En yhtään, 99=EOS)

Seuraavaksi kysymme omaan työhösi tai tulevaan työhösi liittyviä kysymyksiä

K7 Missä määrin seuraavat väittämät kuvaavat omaa työtäsi:

(4 Pitää täysin paikkansa / 3 Pitää jokseenkin paikkansa / 2 Ei juurikaan pidä paikkaansa / 1 Ei pidä lainkaan paikkaansa / 99 En osaa sanoa)

- a) Minulla on usein vaikeuksia jaksaa työssäni
- b) Koen työni fyysisesti raskaaksi
- c) Koen työni henkisesti raskaaksi
- d) Joudun usein venyttämään työpäivääni, että saan työt tehtyä
- e) Tunnen usein ahdistuvani työasioista myös vapaa-aikana
- f) Olen innostunut työstäni
- g) Pystyn hyvin käyttämään osaamistani hyödykseni työssäni
- h) Työni on merkityksellistä
- i) Omassa elämässäni työ ja vapaa-aika ovat tasapainossa (UUSI)

K8a ja K8b JOS PALKKATYÖSSÄ TAI YRITTÄJÄ T5=1 TAI T10=2, 3

K8a Oletko kokenut syrjintää tai kiusaamista työelämässä?

(Kyllä usein / Kyllä joskus / Ei ollenkaan / EOS)

JOS K8a =1,2

K8b Oletko kokenut syrjintää tai kiusaamista työelämässä seuraavista syistä?

(Kyllä / Ei) (valitse kaikki sopivat)

- 1) Ikä
- 2) Sukupuoli
- 3) Ulkonäkö
- 4) Etninen tausta
- 5) Uskonto tai vakaumus
- 6) Vammaisuus
- 7) Seksuaalinen suuntautuminen
- 8) Muu, mikä? _____
- 9) En tiedä, mistä syystä olen kokenut syrjintää tai kiusaamista

KAIKILTA

K9 Kuinka tärkeitä sinulle ovat seuraavat asiat?

(5=Hyvin tärkeää, 4=Melko tärkeää, 3=Ei tärkeää mutta ei yhdentekevää, 2=Melko yhdentekevää, 1= Täysin yhdentekevää, 99=EOS)

- 1) Työ
- 2) Vapaa-aika
- 3) Koti ja perhe
- 4) Aineellinen hyvinvointi
- 5) Rakkaus ja ihmissuhteet
- 6) Oma terveys
- 7) Oma ulkonäkö
- 8) Luonnon hyvinvointi

JOS T9><1

K12 Oletko toiveammatissasi tai kouluttautumassa siihen?

- 1) Kyllä, olen toiveammatissani
- 2) Kyllä, olen kouluttautumassa toiveammattiini
- 3) En ole toiveammatissani enkä kouluttautumassa siihen
- 99) EOS

JOS K12= EI

K13 Tiedätkö, missä ammatissa haluaisit toimia?

- 1) Kyllä
- 2) Ei
- 3) EOS

K14 Oletko samaa vai eri mieltä seuraavien väitteiden kanssa?

(4 Täysin samaa mieltä, 3 Jokseenkin samaa mieltä, 2 Jokseenkin eri mieltä, 1 Täysin eri mieltä, 99 EOS)

- a) Olen saanut riittävästi ohjausta uravalintoihini
- b) Alavalinnan ajatteleminen stressaa minua
- c) Työelämään siirtyminen pelottaa minua
- d) Työelämään siirtyminen innostaa minua

K15 Kuinka paljon seuraavilla on / on ollut vaikutusta ammatin, toimialan tai uran valintaasi?

(Erittäin paljon, Melko paljon, Ei kovin paljon, Ei lainkaan)

- a) Vanhemmat
- b) Sisarukset
- c) Muut sukulaiset
- d) Kaverit
- e) Internet
- f) Tiedotusvälineet
- g) TE-toimisto
- h) Opinto-ohjaaja
- i) Muut opettajat
- j) Harrastusten ohjaajat

- k) Nuorisotyöntekijä (myös etsivä nuorisotyö)
- l) Kesätyöt tai työharjoittelu

K16 Entä kuinka paljon seuraavat asiat vaikuttavat tai ovat vaikuttaneet ammatin, toimialan tai uranvalintaan?

(Erittäin paljon, Melko paljon, Ei kovin paljon, Ei vaikuta lainkaan)

- a) Palkkataso
- b) Työn vakinaisuus
- c) Se, että alalta saa töitä eikä jää työttömäksi
- d) Oma kiinnostus alaa kohtaan
- e) Mahdollisuus tehdä harrastuksesta työ
- f) Mahdollisuus tehdä työtä, jossa voi auttaa ihmisiä
- g) Mahdollisuus monipuolisiin ja vaihteleviin työtehtäviin
- h) Mahdollisuus päästä nopeasti työelämään
- i) Mahdollisuus edetä uralla
- j) Mahdollisuus kehittää osaamistaan
- k) Mahdollisuus toteuttaa itseään
- l) Mahdollisuus vaikuttaa yhteiskuntaan
- m) Mahdollisuus yhdistää työ- ja perhe-elämä
- n) Mahdollisuus olla yhdessä kavereiden kanssa
- o) Työn kautta syntyvät ihmissuhteet
- p) Työn sosiaalinen arvostus
- q) Sattuma

K18 Kuinka suurella palkalla eläisit kohtuullisesti?

(EUROINA KUUKAUDESSA, KUN VEROT ON MAKSETTU)

K19 Oletko samaa vai eri mieltä seuraavien väitteiden kanssa?

(4 Täysin samaa mieltä, 3 Jokseenkin samaa mieltä, 2 Jokseenkin eri mieltä, 1 Täysin eri mieltä, 99 EOS)

- a) Jos minulla on huolia, saan apua kavereiltani
- b) Elämässä täytyy kilpailla
- c) Menestyminen elämässä on itsestä kiinni
- d) Suomessa sosiaaliturvalla eläminen on aivan liian helppoa
- e) Työttömyysturvan vastikkeeksi nuorten olisi tehtävä jotakin yhteiskuntaa hyödyttävää työtä
- f) Suomessa pitäisi ottaa käyttöön kaikille maksettava perustulo
- g) Työntekijän irtisanomista on helpotettava

K20 Miten suhtaudut seuraaviin väitteisiin? Missä määrin samaa tai eri mieltä olet?

(Täysin samaa mieltä / Osittain samaa mieltä / Ei samaa eikä eri mieltä / Osittain eri mieltä / Täysin eri mieltä / EOS)

- a) Useimmiten ihmiset suhtautuvat alentuvasti työttömiin
- b) Työttömän on vaikea suunnitella elämää ja tulevaisuutta
- c) Työttömänä saa vapaasti suunnitella ajankäyttöä
- d) Työttömänä itseluottamus katoaa

- e) Työttömän osaaminen jää jälkeen työmarkkinoiden vaatimuksista
- f) Työttömyys on häpeällistä
- g) Työttömän ihmissuhteet heikkenevät

K21 Oletko samaa vai eri mieltä seuraavien väitteiden kanssa?

(4 Täysin samaa mieltä, 3 Jokseenkin samaa mieltä, 2 Jokseenkin eri mieltä, 1 Täysin eri mieltä, 99 EOS)

- a) Suomalainen työelämä tarvitsee lisää ulkomaalaisia työntekijöitä
- b) Työelämä vaatii nykyisin työntekijöiltä niin paljon, että monet ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun
- c) Työttömänä olo ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu
- d) Työelämässä pysyminen edellyttää jatkuvaa kouluttautumista
- e) Pelkällä peruskoulututkinnolla voi työllistyä
- f) Uran ja lasten yhdistäminen on mahdoton yhtälö
- g) Työttömällä pitää olla velvollisuus osallistua johonkin toimintaan
- h) Työttömän pitää ottaa vastaan mitä tahansa työtä
- i) Ammattien jakautuminen naisten ja miesten ammatteihin on maassamme ongelma
- j) Vanhempainvapaan kustannukset tulisi jakaa nykyistä tasaisemmin vanhempien työnantajien kesken
- k) Sekä miesten että naisten tulee kantaa yhtä paljon vastuuta kodista ja perheestä
- l) Sekä miesten että naisten tulee osallistua yhtäläisesti perheen toimeentulon hankkimiseen
- m) Yrittäjäyys yleistyy tulevaisuudessa

K22 Entä oletko samaa vai eri mieltä seuraavien väitteiden kanssa?

(4 Täysin samaa mieltä, 3 Jokseenkin samaa mieltä, 2 Jokseenkin eri mieltä, 1 Täysin eri mieltä, 99 EOS)

- a) Ottaisin mieluummin tilapäistäkin työtä kuin eläisit työttömyyskorvauksella, jos käteen jäävä tulo olisi yhtä suuri
- b) Minun ei tarvitse tehdä töitä ollakseni onnellinen
- c) Olisin valmis vaihtamaan asuinkuntaa työpaikan saamiseksi
- d) Olen valmis luopumaan työtilaisuudesta perhesyiden vuoksi
- e) Olisin valmis lykkäämään perheen perustamista työhön liittyvien syiden takia
- f) Vaihdan työurallani työpaikkaa useita kertoja
- g) Vaihdan työurallani ammattia useita kertoja
- h) Olen huolissani omasta jaksamisestani työelämässä tulevaisuudessa
- i) Olen huolissani siitä, onko minulla töitä tulevaisuudessa
- j) Mikä tahansa työ kelpaa minulle, kunhan siitä maksetaan riittävästi
- k) Työni on oltava omien arvojeni mukaista
- l) On todennäköistä, että saan vakinaista työtä
- m) On todennäköistä, että tulen välillä olemaan työtön
- n) On todennäköistä, että ylitän vanhempieni elintason
- o) Eläke takaa kohtuullisen toimeentulon, kun olen vanha
- p) Haluan vaurastua niin, että voin jäädä eläkkeelle ennen virallista eläkeikää
- q) Haluaisin kokeilla yrittäjätoimintaa jossain työurani vaiheessa (EI KYSYTÄ, JOS T10 = 3)

NYT ESITÄN MUUTAMIA YRITTÄJYYTEEN LIITTYVIÄ KYSYMYKSIÄ

JOS EI OLE YRITTÄJÄ, T10 ><3

K24A Aiotko tulevaisuudessa perustaa yrityksen.

(3 Kyllä varmasti / 2 Ehkä / 1 En / 99 EOS)

K26-K29 JOS ON YRITTÄJÄ, T10 = 3

K26 Seuraavat kysymykset koskevat sitä, miten päädyit yrittäjäksi. Pitävätkö seuraavat väitteet kohdallasi paikkansa?

(1=Pitää täysin paikkansa, 2=Pitää jokseenkin paikkansa, 3=Ei juurikaan pidä paikkaansa, 4=Ei pidä lainkaan paikkaansa, 99 = EOS)

- Yrittäjäksi ryhtyminen oli kohdallani suunniteltua ja harkittua
- Tällä alalla ei voi toimia kuin yrittäjänä
- Olin ajatellut yrittäjäksi ryhtymistä ja eteen tuli sopiva tilaisuus
- Palkkatyötä ei ollut tarjolla ja yrittäjyys tarjosi mahdollisuuden työllistyä
- Innostuin koulun kurssilta yrittäjäksi
- Innostuin harrastukseni kautta yrittäjäksi
- Jatkoin vanhempani / vanhempieni perheyrittystä

K27 Oletko yrittäjä omasta halustasi vai vasten tahtoasi? Vastaa asteikolla nolasta kymmeneen, jossa nolla kuvaa tilannetta, jossa yrittäjänä toimiminen on täysin olosuhteiden pakosta johtuvaa ja 10 tilannetta, jossa kyse on aidosti omasta, toivotusta valinnasta.

K28 Onko yrityksesi palkannut työntekijän tai työntekijöitä?

(1=Kyllä / 2=Ei / 99=EOS)

K29 Mikäli olisi taloudellisesti mahdollista palkata työntekijä tai lisää työntekijöitä, kiinnostaisiko sinua tehdä se vai haluaisitko mieluummin pitää yritystoiminnan nykyisellä tasolla?

(1=Olin valmis palkkaamaan lisää työntekijöitä, 2=Yritystoiminnan pitäminen nykyisellä tasolla sopii minulle paremmin, 99=EOS)

K30a Entä onko joku ystävä- tai lähipiirissäsi yrittäjä? (Kyllä / Ei / EOS)

JOS 30a = Kyllä

K30b Kuka? (VALITSE KAIKKI SOPIVAT VAIHTOEHDOT)

- Äitini ja/tai isäni
- Joku muu lähisukulaiseni (kuten tätini, setäni, isovanhempani...)
- Puolisoni / seurustelukumppanini
- Appivanhempani
- Ystäväni
- 99) EOS

JOS 30ba = Kyllä

K30c Haluatko itse jatkaa vanhempasi / vanhempiesi yritystä?

(Kyllä / Ei / EOS)

K31 Oletko samaa vai eri mieltä seuraavien yrittäjyyttä koskevien väitteiden kanssa?

(5=Täysin samaa mieltä, 4=Jokseenkin samaa mieltä, 3=Ei samaa eikä eri mieltä, 2=Jokseenkin eri mieltä, 1=Täysin eri mieltä, 99=EOS)

- a) Minua on innostettu yrittäjäksi (UUSI)
- b) Olen koulussa/muissa opinnoissa saanut mielestäni hyvät perustiedot siitä, mitä yrittäjyys on
- c) Peruskoulussa kaikille tulisi opettaa yrittäjyystaitoja (UUSI)
- d) Pyöritin jo kouluaikana omaa yritystä (UUSI)
- e) Yrittämisellä voi vaurastua paremmin kuin palkkatyössä
- f) Yrittäjämäistä asennetta ja taitoja tarvitaan kaikessa työssä
- g) Yrittäjyys on vapautta toteuttaa omia unelmia
- h) Yrittämällä voi vaikuttaa yhteiskuntaan (UUSI)
- i) Suomen lainsäädäntö ja verotus tukevat yrittäjyyttä
- j) On tärkeää Suomen tulevaisuudelle, että yritysten omistus ja hallinta säilyvät suomalaisissa käsissä

K32 Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen työhösi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

(JOS TYÖSSÄ TAI YRITTÄJÄ)

K33 Kuinka tyytyväinen olet tällä hetkellä omaan taloudelliseen tilanteeseesi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K34 Kuinka tyytyväinen olet vapaa-aikaasi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K35 Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen elämäsi kaiken kaikkiaan kouluarvosana-asteikolla 4–10?

TAUSTATIEDOT

JOS 18-VUOTIAS TAI VANHEMPI

T10 Mitkä seuraavista tutkinnoista olet suorittanut? LUETTELE, MERKITSE KAIKKI

- 1) Ylioppilastutkinnon
- 2) Ammatillisen tutkinnon
- 3) Ammattikorkeakoulututkinnon
- 4) Yliopistotutkinnon
- 5) Ei mitään mainituista
- 99) Ei vastausta / EOS

JOS T10=4 (työtön)

T11 Kerroit aiemmin olevasi työttömänä. Kuinka kauan olet nyt yhtäjaksoisesti ollut työttömänä? Arvioi aika kuukausina.

HAASTATTELIJA: VASTAUS TASAKUUKAUSINA. NOIN-ARVIO RIITTÄÄ. ÄLÄ LUETTELE

Noin _____ kk

En osaa sanoa (SPONT.)

T12 Mikä on siviilisääty

- 1) Sinkku
- 2) Seurustelen
- 3) Avioliitto
- 4) Avioliitto

- 5) Rekisteröity parisuhde
- 6) Eronnut
- 7) Muu, mikä_____?

T13 Entä mikä seuraavista kuvaa parhaiten kotitaloutta, jossa asut? LUETTELE

TARVITTAESSA SELITYS: tässä tutkimuksessa tarkoitamme kotitaloudella henkilöitä, jotka asuvat ja ruokailevat yhdessä tai jotka muuten käyttävät tulojaan yhdessä

- 1) Asun yksin
- 2) Asun soluasunnossa/kämpin kanssa
- 3) Asun kaksin puolison tai avopuolison kanssa
- 4) Asun puolison tai avopuolison ja lasten kanssa
- 5) Olen yksinhuoltaja
- 6) Asun kahden vanhemman kanssa (myös sijaisvanhemmat, isä- tai äitipuoli)
- 7) Asun yhden vanhemman kanssa (myös otto- ja kasvatusvanhemmat)
- 8) Asun vuorotellen molempien vanhempien kanssa
- 9) Muu
- 99) EOS

T14a Mikä on äitisi koulutustaso? LUETTELE, MERKITSE YLIN, SUURIN LUKU
VAIHTOEHDOSTA 1-3

T14b Mikä on isäsi koulutustaso? LUETTELE, MERKITSE YLIN, SUURIN LUKU
VAIHTOEHDOSTA 1-3

JOS T13 = 2-5

T14c Mikä on puolisisi koulutustaso? LUETTELE, MERKITSE YLIN, SUURIN LUKU
VAIHTOEHDOSTA 1-3

- 1) Ammatillinen tutkinto
- 2) Opisto tai ylioppilastutkinto
- 3) Korkeakoulututkinto
- 97) Ei tutkintoa
- 99) EOS

T15 Kun ajattelet peruskouluikäsi, niin oliko perheesi tekemisissä lastensuojelun sosiaalityön kanssa?

OHJE: Peruskouluikä on 7-15-vuotiaana

- 1) Kyllä
- 2) Ei
- 99) EOS

T16 Millaiseksi arvioisit kotitaloutesi toimeentulon tällä hetkellä?

Arvioi asteikolla 1-10 siten, että 1 = Heikosti toimeentuleva - 5 = Keskituloinen - 10 = Hyvin toimeentuleva)

99=En osaa sanoa

Tutkimuksen päätyttyä tutkimusaineisto arkistoidaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon myöhempää tutkimus-, opetus- ja opiskelukäyttöä varten. Arkistoitava aineisto anonymisoidaan.

LIITE 2

VASTAAJAT TAUSTAMUUTTUJITTAIN (PAINOTTAMATTOMAT LUVUT)

SUKUPUOLI	n	%
Tyttö	900	47
Poika	1002	53
Muu	5	0
Yhteensä	1907	100

IKÄRYHMÄ	n	%
15-19	576	30
20-24	642	34
25-29	689	36
Yhteensä	1907	100

ÄIDINKIELI	n	%
Suomi	1670	88
Ruotsi	92	5
Muu	145	8
Yhteensä	1907	100

KUNTARYHMITYS	n	%
Maaseutumaiset kunnat	206	11
Taajaan asutut kunnat	229	12
Kaupunkimaiset kunnat	1057	55
Pääkaupunkiseutu	415	22
Yhteensä	1907	100

ASUMIS- JA PERHEMUOTO	n	%
Asun yksin	554	29
Asun soluasunnossa/kämpin kanssa	154	8
Asun kaksin puolison tai avopuolison kanssa	443	23
Asun puolison tai avopuolison ja lasten kanssa	153	8
Olen yksinhuoltaja	13	1
Asun kahden vanhemman kanssa (myös sijaisvanhemmat, isä- tai äitipuoli)	442	23
Asun yhden vanhemman kanssa (myös otto- ja kasvatusvanhemmat)	95	5
Asun vuorotellen molempien vanhempien kanssa	33	2
Muu	17	1
En osaa/halua sanoa	3	0
Yhteensä	1907	100

SIVIILISÄÄTY	n	%
Sinkku	950	50
Seurustelen	365	19
Avoliitto	393	21
Avioliitto	169	9
Rekisteröity parisuhde	1	0
Eronnut	11	1
Muu	6	0
En osaa/halua sanoa	12	1
Yhteensä	1907	100

OPISKELU	n	%
Peruskoulussa	87	9
Lukiossa	242	24
Toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa	190	19
Ammattikorkeakoulussa	196	19
Yliopistossa	267	26
Jossain muualla	45	4
En osaa/halua sanoa	1	0
Yhteensä	1028	100

PÄÄASIAALLINEN TOIMINTA	n	%
Koululainen tai opiskelija	906	48
Palkkatyössä	723	38
Yrittäjä	61	3
Työtön	115	6
Vanhempainvapaalla	28	2
Työpajassa, ammattistartissa tai työkokeilussa	6	0
Jokin muu	66	4
En osaa/halua sanoa	2	0
Yhteensä	1907	100

LIITE 3

LIITE 3. OMAN TYÖN KOKEMINEN. VARIMAX-ROTATOITU FAKTORIANALYYSI (PRINCIPAL AXIS FACTORING).

	Faktori 1. Työn merkityksellisyys itselle ja muille	Faktori 2. Työn henkinen raskaus ja sekoittuminen vapaa-aikaan	Faktori 2. Jaksamis- vaikeudet ja työn fyysinen raskaus
Olen innostunut työstäni	0,70		
Työni on merkityksellistä	0,67		
Pystyn hyvin käyttämään osaamistani hyödykseni työssäni	0,65		
Tunnen usein ahdistuvani työasioista myös vapaa-aikana		0,73	
Koen työni henkisesti raskaaksi		0,52	
Omassa elämässäni työ ja vapaa-aika ovat tasapainossa		-0,49	
Joudun usein venyttämään työpäivääni, että saan työt tehtyä		0,48	
Minulla on usein vaikeuksia jaksaa työssäni			0,53
Koen työni fyysisesti raskaaksi			0,34

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

LIITE 4

LIITE 4. OMAN TYÖN KOKEMINEN. FAKTORIPISTEIDEN KESKIARVOT.

	Keskiarvo 1. faktorilla ("työn merkityksellisyys itselle ja muille")	Keskiarvo 2. faktorilla ("työn henkinen raskaus ja ja sekoittuminen vapaa-aikaan	Keskiarvo 3. faktorilla ("jaksamisvaikeudet ja työn fyysinen raskaus")
Tytöt	-0,03	0,07	0,06
Pojat	0,04	-0,07	-0,06
15–19-vuotiaat	0,00	-0,31	-0,04
20–24-vuotiaat	-0,06	-0,06	0,04
25–29-vuotiaat	0,04	0,14	-0,01
Pääkaupunkiseutu	-0,12	0,09	-0,01
Kaupunkimaiset kunnat	-0,05	-0,03	0,01
Taajaan asutut kunnat	0,20	-0,03	-0,09
Maaseutumaiset kunnat	0,30	-0,08	0,05
Äidinkieli suomi	-0,02	-0,01	0,00
Äidinkieli ruotsi	0,42	0,00	0,02
Muu	-0,03	0,08	0,02
Ylin tutkinto yliopistotutkinto	0,19	0,30	-0,15
Ammattikorkeakoulututkinto	0,11	0,22	0,04
Ylioppilastutkinto	-0,32	-0,07	-0,01
Toisen asteen ammatillinen tutkinto	0,11	-0,08	0,06
Ei peruskoulun jälkeisiä tutkintoja	0,12	-0,22	0,07
Koululainen tai opiskelija	-0,15	-0,19	-0,07
Palkkatyössä	0,01	0,03	0,02
Yrittäjä	0,43	0,56	0,03
Vuokratyöntekijä	-0,45	-0,13	0,09
Ei vuokratyöntekijä	0,02	-0,01	-0,01

On kokenut syrjintää tai kiusaamista työelämässä	-0,03	0,29	0,09
Ei ole kokenut	0,01	-0,06	-0,02
Säännöllinen päivätyö	0,05	0,03	-0,05
Muu työaika (vuorotyö, iltatyö, epäsäännöllinen työaika jne.)	-0,08	-0,06	0,05
Kokoaikainen ja vakinainen	0,07	0,02	0,01
Kokoaikainen määräaikainen	0,11	0,16	-0,03
Osa-aikainen vakinainen	-0,38	-0,16	-0,04
Osa-aikainen määräaikainen	0,03	-0,16	0,04

LIITE 5

LIITE 5. ASIOIDEN TÄRKEYS. VARIMAX-ROTATOITU FAKTORIANALYYSI (PRINCIPAL AXIS FACTORING).

	Faktori 1. Sosiaalinen hyvinvointi ja universalismi	Faktori 2. Materialismi ja suorittaminen
rakkaus ja ihmissuhteet	0,69	0,14
koti ja perhe	0,62	0,16
oma terveys	0,55	0,22
vapaa-aika	0,45	0,24
luonnon hyvinvointi	0,44	0,13
aineellinen hyvinvointi	0,06	0,68
oma ulkonäkö	0,26	0,47
työ	0,21	0,34

LIITE 6

LIITE 6. ASIOIDEN TÄRKEYS. VALITTUJEN RYHMIEN FAKTORIPISTEIDEN KESKI- ARVOT.

	Keskiarvo 1. faktorilla ("sosiaalinen hyvinvointi ja universalismi")	Keskiarvo 2. faktorilla ("materialismi ja itsen korostaminen")
Tytöt	0,16	0,01
Pojat	-0,15	-0,01
15–19-vuotiaat	0,01	0,14
20–24-vuotiaat	-0,03	-0,04
25–29-vuotiaat	0,02	-0,08
Pääkaupunkiseutu	-0,03	-0,02
Kaupunkimaiset kunnat	-0,01	-0,03
Taajaan asutut kunnat	0,02	0,09
Maaseutumaiset kunnat	0,09	0,09
Etelä-Suomi	-0,07	-0,02
Länsi-Suomi	-0,01	-0,01
Itä-Suomi	0,18	0,04
Pohjois-Suomi	-0,01	-0,01
Ei tutkintoja, ei opiskele	0,05	0,08
Ammatillinen perustut- kinto tai sitä suorittamassa	-0,03	0,14
Ylioppilas tai lukiossa	0,00	-0,01
Ammattikorkeakoulutut- kinto tai sitä suorittamassa	0,01	-0,15
Yliopistotutkinto tai sitä suorittamassa	0,04	-0,12
Koululainen tai opiskelija	0,02	0,01
Palkkatyössä	-0,01	-0,01
Yrittäjä	0,03	-0,04
Työtön	-0,10	-0,05
Äidinkieli suomi	-0,01	-0,03
Äidinkieli ruotsi	0,19	-0,08
Muu	-0,03	0,52

Outi Alakärppä, KM, toimii projektitutkijana Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitoksella. Hän tekee väitöstudiumista nuorten naisten vanhemmaksi tulon ja työn ja perheen yhteensovittamisen odotuksista.

Päivi Berg, VTT, dosentti toimii tällä hetkellä tutkijana Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun nuorisolan tutkimus- ja kehittämisskeskus Juveniassa. Vuosina 2016–2017 hän työskenteli vanhempana tutkijana ja varajohdajana Ajolähtö: nuoret aikuiset uuden työn markkinoilla -hankkeessa (rahoittaja Koneen Säätiön Jakautuuko Suomi? -ohjelma).

Emmi Lindroos, KM, työskentelee projektitutkijana Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitoksella. Hän on aloittamassa väitöstudiumista CopaGloba-hankkeessa, jossa tarkastellaan yhteisvanhemmuuden rakentumista vanhemmuuden alkutaipaleella.

Lotta Haikkola, VTT, työskentelee tutkimuspäällikkönä Nuorisotutkimusverkostossa. Hän on tutkinut muun muassa nuorten työllisyyspalveluja ja aktivointipolitiikkaa ja maahanmuuttajien lapsia.

Maria Joutsenvirta, KTT, on Aalto yliopiston tutkija sekä tietokirjailija, joka pyrkii uudistamaan käsityksiä työstä, taloudesta ja hyvinvoinnista. Hänen työtään määrittää vahva kestävyysajattelu ja halu saada aikaan systeemistä muutosta työelämässä ja laajemmin yhteiskunnassa.

Joel Kilpi toimii Työstäkieltäytyjäliitossa ja on osallistunut kumu.info -verkkolehden toi-

mittamiseen. Hän oli mukana kirjoittamassa vuonna 2019 ilmestynyttä *Työstäkieltäytyjän käsikirjaa*.

Joonas Mikkilä, YTM, toimii digi- ja koulutusasioiden päällikkönä Suomen Yrittäjissä. Hän vastaa järjestön digitalisaatioon ja koulutukseen liittyvästä yhteiskunta-vaikuttamisesta ja seuraa muun muassa nuorten ja yrittäjyyden suhdetta.

Sami Myllyniemi, VT, on Nuorisotutkimusverkoston tutkija. Hän on ollut vuodesta 1994 mukana lukuisten Nuorisotutkimusverkoston tutkimusten tekemisessä ja muiden hankkeiden käytännön toteutuksessa vastaten muun muassa Nuorisobarometreistä ja Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksista.

Ilkka Pietilä on kognitiotieteilijä, joka työskentelee tohtorikoulutettavana Tampereen yliopistossa ihmiskeskeisen teknologian tutkimusryhmässä. Hän tutkii digitaalisia alustoja monenlaisten nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollistajina käyttäjäpsykologian ja käyttäjäkokemuksen näkökulmista. Ilkka on myös sekaantunut projektiin, jossa yhdistyvät kokeellinen runous, sellonsoitto ja Python-ohjelmointi.

Kaisa Oksanen, FT, on johtava asiantuntija valtioneuvoston kansliassa. Hän työskentelee valtioneuvoston strategiатыön ja pitkän aikavälin päätöksenteon parissa. Hänellä on tutkijatausta VTT:llä ja eri yliopistoissa, ja hän toimii myös Jyväskylän yliopiston hallituksessa varapuheenjohtajana.

Pontus Purokuru on kirjailija ja Työstäkiel-
täytyjäliiton jäsen. Hän on kirjoittanut kirjoja
muun muassa aktivismin historiasta, mediakri-
tiikistä ja täysin automatisoidusta avaruusho-
moluksuskommunismista.

Tiina Rättilä, YTT, toimii tutkijatohtorina
Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden
tiedekunnassa. Rättilä työskentelee parhaillaan
STN:n rahoittamassa ALL-YOUTH-projektissa,
jossa tutkitaan nuorten yhteiskunnallisen osal-
lisuuden ja osallistumisen kykyjä ja esteitä.
Rättilän tutkimusprofiiliin kuuluvat muun
muassa demokratiateoria, poliittinen osallistu-
minen, kansalaisaktivismi sekä innovatiiviset
tutkimusmenetelmät, kuten kanssatutkimus.

Anna Rönkä, PsT, työskentelee professori-
na Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden
laitoksella. Hän johtaa paraikaa Suomen
Akatemian rahoittamaa kansainvälistä
CopaGlobe-tutkimusta, jossa tarkastellaan
yhteisvanhemmuuden (coparenting) raken-
tumista vanhemmuuden alkutaipaleella nel-
jässä maassa.

Eija Sevón, KT, dosentti, työskentelee yliopis-
totutkijana Jyväskylän yliopiston kasvatus-
tieteiden laitoksella varhaiskasvatustieteessä.
Hänen tutkimuskiinnostuksensa kohdistuu
perheen perustamisen kysymyksiin, perhesuh-
teisiin ja vanhemmuuteen, lasten oikeuksiin ja
osallisuuteen sekä lasten ja nuorten lähisuhteiden
konflikteihin ja vallankäyttöön.

Juha Siltala on Suomen historian professori
Helsingin yliopistossa. Hän on käsitellyt tuo-
tannossaan mm. työelämän muutoksia sekä
länsimaista keskiluokkaa mutta myös nuorisoa
(*Nuoriso – mainettaan parempi*, 2013).

Tiina Ylöstalo, FM, työskentelee tilastotutkija-
na Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksella ja on
ollut mukana myös Lasten ja nuorten vapaa-
aikatutkimuksessa.

Susanna Ågren, YTM, on nuorisotutkimuk-
sen väitöskirjatutkija Tampereen yliopistossa.
Ågren tutkii ammattiin opiskelevien nuorten
työelämäsiirtymiä työelämän murroksen ja sen
tuomien haasteiden näkökulmasta.

LOTTA HAIKKOLA & SAMI MYLLYNIEMI (TOIM.) HYVÄÄ TYÖTÄ! NUORISOBAROMETRI 2019

Nuorisobarometri on vuodesta 1994 lähtien vuosittain toteutettu 15–29-vuotiaiden Suomessa asuvien nuorten näkemyksiä tarkasteleva haastattelututkimus. Vuoden 2019 Nuorisobarometri perustuu 1907 puhelinhaastatteluun, ja sen teemana on työ ja yrittäjäyys.

Vuodesta toiseen barometrit ovat osoittaneet nuorten suhtautuvan työelämäänsä toisaalta. Selvä enemmistö nuorisosta torjuu väitteen siitä, että ollakseen onnellinen ei tarvitse tehdä työtä. Työn tärkeys elämänarvona on kasvussa, työn perässä ollaan valmiita muuttamaan ja nuoret ovat valmiita lykkäämään perheen perustamista työtilaisuuden takia. Kolme neljästä sanoo vastaanottavansa mieluummin työtä kuin elävänsä tukien varassa, vaikkei se nostaisi ansiotasoa.

Nuoret ovat sitoutuneita työhön, mutta se ei välttämättä tarkoita eläkeikään saakka sitoutumista. Lähes puolet nuorista haluaisi vauhurstua niin, että voisi jäädä eläkkeelle ennen virallista eläkeikää. Yhdeksän kymmenestä haluaa työn olevan omien arvojen mukaista, ja vain vähemmistöllä mikä tahansa työ kelpaa, kunhan siitä maksetaan riittävästi. Työ ei ole vain väline saada rahallinen korvaus, mutta ei myöskään moraalinen velvollisuus. Työllä on oltava jotain annettavaa nuorelle itselleen.

Koska työhön kohdistuu paljon odotuksia, ei liene ihme, että lähes puolet opiskelijoista kokee ammatinvalinnan stressaavaksi ja joka kolmas suorastaan pelottavaksi. Kuitenkin ylivoimainen enemmistö opiskelijoista sanoo työelämäänsä siirtymisen innostavan heitä. Useampi kuin kaksi kolmesta kokee saaneensa uravalintoihinsa riittävästi ohjausta. Korkeakouluopiskelijoiden parissa tyytymättömyyttä on enemmän, mikä viittaa siihen, että yliopistojen

ja ammattikorkeakoulujen olisi panostettava opiskelijoiden uraohjaukseen.

Nuorisobarometrin haastatteluista saa varsin myönteisen kokonaiskuvan nuorten suhteesta omaan työhönsä. Keskimäärin nuoret vuonna 2019 antavat tyytyväisyydelle nykyiseen työhönsä korkeamman kouluarvosanan (8,2) kuin aiemmin. Yhdeksän nuorta kymmenestä kokee voivansa hyvin käyttää osaamistaan hyödykseen työssään, pitää työtään merkityksellisenä ja on työstään innostunut. Kolme neljästä työssä käyvästä nuoresta kokee työn ja vapaa-ajan olevan tasapainossa omassa elämässään. Erityisen innostavana ja merkityksellisenä työnsä kokevat yrittäjät ja korkeakoulutetut nuoret.

Toisaalta joka viides työssäkäyvä nuori tuntee usein ahdistuvansa työasioista myös vapaa-aikana ja useampi kuin kolmannes joutuu usein venyttämään työpäiväänsä saadakseen työt tehdyksi. Varsinkin tytöt kokevat työnsä henkisesti raskaaksi, ja he myös ahdistuvat työasioista vapaa-ajallaan yleisemmin kuin pojat. Yksi keskeisiä havaintoja on nuorten kokemus työn ja vapaa-ajan rajan hämärtymisestä. Aiemmin selvä enemmistö mutta nyt enää vähemmistö kokee rajan täysin selvänä. Työn ja vapaa-ajan rajojen hämärtyminen liittyy voimakkaasti työasioista ahdistumiseen myös vapaa-aikana ja työn kokemiseen henkisesti raskaaksi. Toisaalta nimenomaan työstään innostuneet kokevat työn ja vapaa-ajan rajan epäselväksi, samoin ne, joiden ammatinvalinnassa on painanut mahdollisuus tehdä harrastuksesta työ.

Luottamus vakinaisen työn saamiseen on vahvaa, sillä lähes yhdeksän kymmenestä pitää sitä omalla urallaan todennäköisenä. Enem-

mistö uskoo ylittävänsä vanhempiensa elintason. Toisaalta reilu kolmannes nuorista on huolissaan siitä, onko heillä töitä tulevaisuudessa. Suunnilleen yhtä moni on huolissaan työssä jaksamisestaan. Tytöt olivat jo kymmenen vuotta sitten huolestuneempia jaksamisestaan, mutta sukupuolten erot ovat ajan myötä kasvaneet. Tytöt uskovat työuransa aikana vaihtavansa niin työpaikkaa kuin ammattiakin selvästi useammin kuin pojat. Vaikka nuorten naisten koulutustaso on nuoria miehiä korkeampi, he kokevat asemansa työmarkkinoilla riskialttiimmaksi.

Nuorten enemmistön mielestä työttömänä olo ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu. Trendien perusteella nuoret suhtautuvat kriittisimmin työttömyyteen silloin, kun työpaikkoja on tarjolla vähiten. Tytöt suhtautuvat poikia ymmärtävämmiin työttömyyteen, kun taas poikien näkemykset ovat kovempia. Pojista enemmistö, tytöistä vähemmistö pitää sosiaaliturvalla elämistä liian helppona.

Kaksi kolmesta on sitä mieltä, että nuorten työttömien pitäisi tehdä työttömyysturvan vastikkeeksi jotain yhteiskuntaa hyödyttävää työtä. Neljännesvuosisadan seurannan aikana on kriittisyys työttömyysturvan vastikkeellisuutta kohtaan hitaasti yleistynyt. Perustulon kannatus sen sijaan on nuorten parissa lievässä

laskussa, ja nyt hieman useampi vastustaa kuin kannattaa ajatusta kaikille maksettavasta perustulosta.

Yrittäjiä on vastaajissa enemmän kuin aiemmissa Nuorisobarometreissa, ja muistakin nuorista entistä useampi sanoo haluavansa kokeilla yritystoimintaa jossain työuransa vaiheessa. Useampi kuin kolme neljästä on sitä mieltä, että yrittäjyys yleistyy tulevaisuudessa. Lähes kaikki yrittäjänuoret ovat yrittäjiä omasta halustaan, eivät olosuhteiden pakosta. Yrittäjänuorilla kokemus koulutusta vastaavassa työssä olemisesta on yleisempi kuin palkansaajilla.

Entistä useampi kokee saaneensa koulussa hyvät perustiedot yrittäjyydestä, ja yrittäjämystyisyys ylipäättään on nuorten mielestä vahvistunut. Kolme neljästä pitää yritysten säilymistä suomalaisissa käsissä tärkeänä Suomen tulevaisuuden kannalta, ja yhtä moni on sitä mieltä, että yrittämällä voi vaikuttaa yhteiskuntaan. Yrittäjyys koetaan laajalti vapaudeksi toteuttaa omia unelmia. Puolet nuorisosta alle-kirjoittaa näkemyksen, että yrittämisellä voi vaurastua paremmin kuin palkkatyössä. Eräänlaisena ajankuvan tiivistymänä useampi kuin kaksi kolmesta kokee, että yrittäjämäistä asennetta tarvitaan kaikessa työssä. Nuorten parissa yrittäjyys on siis monilla mittareilla nosteessa.

Asiasanat: nuoret, työ, yrittäjyys, asenteet

SAMMANFATTNING

LOTTA HAIKKOLA & SAMI MYLLYNIEMI (RED.)
BRA JOBBAT! UNGDOMSBAROMETERN 2019

Ungdomsbarometern är en årlig intervjuundersökning som genomförts i Finland sedan 1994 och som granskar 15–29-åriga invånares åsikter. Ungdomsbarometern 2019 baserar sig på 1907 telefonintervjuer, och dess tema är arbete och företagarskap.

År efter år har barometrarna visat att ungdomarna tar arbetslivet på allvar. En klar majoritet av ungdomarna förnekar påståendet att man inte behöver ett jobb för att vara lycklig. Arbetets betydelse som livsvärde håller på att öka, många är beredda att flytta på grund av arbetet, och ungdomarna är beredda att skjuta upp att bilda familj på grund av ett arbetstillfälle. Tre fjärdedelar säger att de hellre skulle ta emot ett jobb än leva på understöd fastän det inte skulle höja deras inkomstnivå.

Ungdomarna förbinder sig till sitt arbete, men det betyder inte nödvändigtvis att de förbinder sig ända till pensionsåldern. Dessutom skulle hälften av ungdomarna vilja bli så förmögna att de kan gå i pension före den officiella pensionsåldern. Nio tiondelar vill att deras arbete ska motsvara deras värderingar, och endast en minoritet säger att vilket arbete som helst duger bara lönen är tillräckligt stor. Arbetet är inte endast ett sätt att få en pensionsättning, men inte heller en moralisk skyldighet. Arbetet måste kunna ge den unga personen något.

Eftersom förväntningarna på jobbet är höga lär det inte vara konstigt att nästan hälften av studerandena känner stress på grund av yrkesvalet, och var tredje tycker att det till och med är skrämmande. En överlägsen majoritet av studerandena säger ändå att de är entusiastiska över att gå ut i arbetslivet. Fler än två tredjedelar upplever att de fått tillräckligt med

handledning för sina karriärval. Bland högskolestuderandena förekommer mer missnöje, vilket tyder på att universiteten och yrkeshögskolorna borde satsa mer på karriärvägledningen för studerande.

Ungdomsbarometerns intervjuer ger en ganska positiv helhetsbild på ungdomarnas förhållande till sitt eget arbete. I genomsnitt ger ungdomarna 2019 sitt nuvarande jobb ett högre skolvitsord (8,2) än tidigare. Nio av tio ungdomar upplever att de kan utnyttja sin kompetens i sitt arbete, tycker att arbetet är meningsfullt och är intresserade av sitt arbete. Tre fjärdedelar av ungdomarna som arbetar upplever att arbete och fritid är i balans i deras liv. Särskilt företagare och ungdomar med högskoleutbildning upplever att deras jobb är inspirerande och meningsfullt.

Däremot upplever var femte ung person som arbetar att de ofta lider av ångest över arbetet på fritiden, och fler än en tredjedel tvingas ofta jobba övertid för att få allt arbete gjort. I synnerhet flickor upplever att deras arbete är mentalt tungt, och de lider också oftare av ångest på fritiden på grund av arbetet än pojkar. En av de främsta iakttagelserna är att gränsen mellan ungdomars arbete och fritid blivit suddigare. Tidigare upplevde en klar majoritet att gränsen var helt klar, nu gäller detta endast en minoritet. Att gränsen mellan arbete och fritid blivit suddigare har en stark koppling till ångesten över arbetet även på fritiden samt att man upplever att arbetet är psykiskt tungt. Å andra sidan upplever i synnerhet de som inspireras av sitt arbete att gränsen mellan arbete och fritid är oklar, liksom även de som valt sitt yrke på grund av möjligheten att förvandla en hobby till ett jobb.

Förtroendet för att få fastanställning är starkt, eftersom nästan nio tiondelar tycker att det är sannolikt för deras karriär. Majoriteten tror att de kommer att överskrida sina föräldrars levnadsstandard. Däremot oroar sig drygt en tredjedel av ungdomarna för att de inte kommer att ha ett arbete i framtiden. Unggefär lika många oroar sig för sin ork i arbetet. Redan för tio år sedan var flickor mer oroliga för sin ork än pojkar, men skillnaderna mellan könen har ökat med åren. Flickor tror att de kommer att byta både jobb och yrke betydligt oftare under sin karriär än pojkar. Fastän unga kvinnors utbildningsnivå är högre än unga mäns upplever de unga kvinnorna ändå att deras ställning på arbetsmarknaden är mer riskfylld.

Majoriteten av ungdomarna tycker att det inte är en dålig sak att vara arbetslös om man har en tryggad inkomst. Trenderna tyder på att ungdomarna är mer kritiskt inställda gentemot arbetslöshet när utbudet av jobb är som minst. Flickor förhåller sig mer empatiskt till arbetslöshet än pojkar, medan pojkarnas åsikter är hårdare. En majoritet av pojkarna men en minoritet av flickorna tycker att det är för lätt att leva på socialskyddet.

Två tredjedelar tycker att unga arbetslösa borde utföra ett arbete som är till nytta för samhället i utbyte mot arbetslöshetsskydd. Under uppföljningen under ett kvartssekel har kritiskheten gentemot att utkomstskyddet ska kräva en arbetsinsats ökat. Däremot har stödet för en basinkomst minskat något bland ungo-

marna, och nu är antalet som motsätter sig en basinkomst som betalas till alla lite större än antalet som stöder tanken.

Bland deltagarna finns fler företagare än i tidigare Ungdomsbarometrar, och allt fler av de övriga ungdomarna säger att de vill pröva på att vara företagare i något skede av sin karriär. Fler än tre fjärdedelar tycker att det kommer att bli vanligare att vara företagare i framtiden. Nästan alla unga företagare driver ett företag av egen vilja, inte på grund av omständigheterna. Erfarenhet av ett arbete som motsvarar utbildningen är vanligare bland unga företagare än bland löntagare.

Allt fler upplever att de fått goda grundläggande kunskaper om företagarskap i skolan, och i allmänhet har en positiv attityd gentemot företagande ökat bland ungdomarna. Tre fjärdedelar tycker att det är viktigt för Finlands framtid att företagen förblir i finländska händer, och lika många tycker att man kan påverka samhället genom att driva ett företag. I allmänhet ansågs det att företagarskap betyder frihet att förverkliga sina drömmar. Hälften av ungdomarna håller med om att det är lättare att bli förmögen som företagare än i lönearbete. Som en slags sammanfattning av tidsbilden upplever fler än två tredjedelar att man behöver en företagarettityd i alla slags arbeten. Många mätare tyder alltså på att företagandet är på väg uppåt bland ungdomarna.

Ämnesord: ungdomar, arbete, företagarskap, attityder

ABSTRACT

LOTTA HAIKKOLA & SAMI MYLLYNIEMI (EDS.)
GOOD WORK! YOUTH BAROMETER 2019

The Youth Barometer is an interview study that measures the attitudes of young people aged 15–29 living in Finland. It has been carried out annually since 1994. The 2019 Youth Barometer is based on 1,907 telephone interviews and its theme is work and entrepreneurship.

Year after year, the barometers have shown that young people are serious about working life. The overwhelming majority of young people reject the claim that to be happy you do not need to work. The importance of work as a life value is growing and young people are willing to relocate for work and are prepared to postpone starting a family because of a job opportunity. Three out of four say they would rather accept a job than live on social security, even if it meant they would not be earning any more money.

Young people are committed to work, but this does not necessarily mean commitment all the way to retirement. Almost half of young people would like to be wealthy enough to be able to retire before the official retirement age. Nine out of ten would like their job to live up to their own values, and only a minority are happy to do any job as long as it is adequately paid. Work is not only a means of obtaining financial compensation, nor is it a moral obligation either. Work must have something to offer the young person.

As there are high expectations for jobs, it should come as no surprise that almost half of students find the process of making a career choice stressful and one in three find it frightening. However, the overwhelming majority of students say they find the transition to working life exciting. More than two in three feel that they have been given sufficient guidance

in their career choices. There is more dissatisfaction among students in higher education, which suggests that universities and universities of applied sciences should invest in career guidance for students.

The Youth Barometer's interviews give a very positive overall picture of young people's relationship with their work. On average, young people in 2019 rate their satisfaction with their current job with a higher school grade (8.2) than before. Nine out of ten young people feel that they can make good use of their skills in their job, consider their work relevant and are enthusiastic about their work. Three out of four young people who work feel their working life and free time is in balance. Entrepreneurs and highly educated young people find their work particularly inspiring and meaningful.

On the other hand, one in five young people who are working often experiences anxiety about work issues in their free time, and more than a third often have to work overtime to get their work done. Young women, in particular, find their work mentally draining, and they also tend to experience anxiety about work in their free time more frequently than young men. One of the key findings is young people's experience of the blurring of lines between work and free time. Previously, the boundary was very distinct for a clear majority, but now this is the case for only a minority. The blurring of lines between work and leisure is strongly linked to experiencing anxiety about work issues also during free time and experiencing work as mentally stressful. On the other hand, particularly those people who are enthusiastic about their work feel the bound-

ary between work and free time is unclear, as do those whose career choice has involved the possibility of making a hobby into a job.

Young people feel very confident about getting a permanent job, with nearly nine in ten considering it likely in their career. The majority believe that they will exceed their parents' standard of living. On the other hand, over a third of young people are concerned about whether they will have work in the future. About as many are concerned about coping with workload. Even ten years ago, young women were more worried about coping with workload, and the gender gap has grown over time. Young women believe clearly more often than young men that they will change their job and profession during their careers. Although young women are more highly educated than young men, they also consider their position in the labour market to be more risky.

According to the majority of young people, being unemployed is not a bad thing if their income is secure. According to trends, young people have the most critical attitude to unemployment when jobs are scarce. Young women are more empathetic than young men about unemployment, whereas young men have stronger opinions about unemployment. The majority of young men and the minority of young women, consider living on social security to be too easy.

Two out of three think that young unemployed people should do some kind of work that benefits society in exchange for unemployment benefits. Over the quarter of a century that the Barometer has been carried out, criticism of the conditionality of unemployment benefits has slowly increased. Support for basic income, on the other hand, is declining slight-

ly among young people, and now slightly more oppose rather than support the idea of a basic income for all.

There are more entrepreneurs among the respondents than in previous Youth Barometers, and more and more young people who are not entrepreneurs say they want to try entrepreneurship at some point in their career. More than three out of four believe that entrepreneurship will become more common in the future. Almost all young entrepreneurs are self-employed because they want to be, not because they are forced to be by circumstances. Young entrepreneurs feel that they are more frequently in work that corresponds to their education than the young people who are employees.

More and more young people feel that they have received good basic knowledge of entrepreneurship at school, and on the whole, a positive attitude to entrepreneurship has strengthened among young people. Three out of four consider keeping companies in Finnish ownership to be important for Finland's future, and an equal number believe that entrepreneurship is a way of influencing society. Entrepreneurship is widely perceived to be the freedom to fulfil one's own dreams. Half of young people subscribe to the idea that it is easier to become prosperous with entrepreneurship than with paid employment. As a kind of condensed portrayal of the times, more than two in three feel that an entrepreneurial attitude is needed in all work. Therefore, based on many indicators, entrepreneurship is increasing in popularity among young people.

Keywords: young people, work, entrepreneurship, attitudes

HYVÄÄ TYÖTÄ!

Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019 selvittää nuorten kuvaa työstä ja yrittäjyydestä. Barometrissa tarkastellaan työn luonteen ja työn teettämisen tapojen muutosta, mutta pääpaino on erityisesti nuorten omissa kokemuksissa ja näkemyksissä työelämästä ja sen tulevaisuudesta.

Tulosten mukaan nuoret toivovat työltä mielekkyyttä ja työelämään siirtyminen innostaa. Samalla työelämän pelätään kuormittavan niin, että joko itse tai muut uupuvat. Työelämä ei nuorille näyttäydy epävarmana, vaikka osa kantaakin huolta työn riittävydestä tai mahdollisuudesta pysyvään työhön.

Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019 tarjoaa paitsi kattavan yleiskuvan nuorten työhön ja yrittäjyyteen kohdistuvista arvoista ja asenteista, myös arvokasta tietoa nuorista työmarkkinoille.

Nuorisobarometri on vuodesta 1994 lähtien vuosittain toteutettu 15–29-vuotiaiden Suomessa asuvien nuorten arvoja ja asenteita monipuolisesti valaiseva tutkimus-sarja. Vuoden 2019 Nuorisobarometri perustuu 1907 nuoren puhelinhaastatteluun.

VALTION NUORISONEUVOSTO
NUORISOTUTKIMUSSEURA
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO
OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

KL 36.13; 32.4; 31.32

ISBN 978-952-372-004-6

